MINISTERUL EDUCAȚIEI AL REPUBLICII MOLDOVA

Vitalie Sochircă
Matei Mâtcu

GEOGRAFIA UMANĂ A REPUBLICII MOLDOVA

Editura ARC

Manual pentru clasa a IX-a

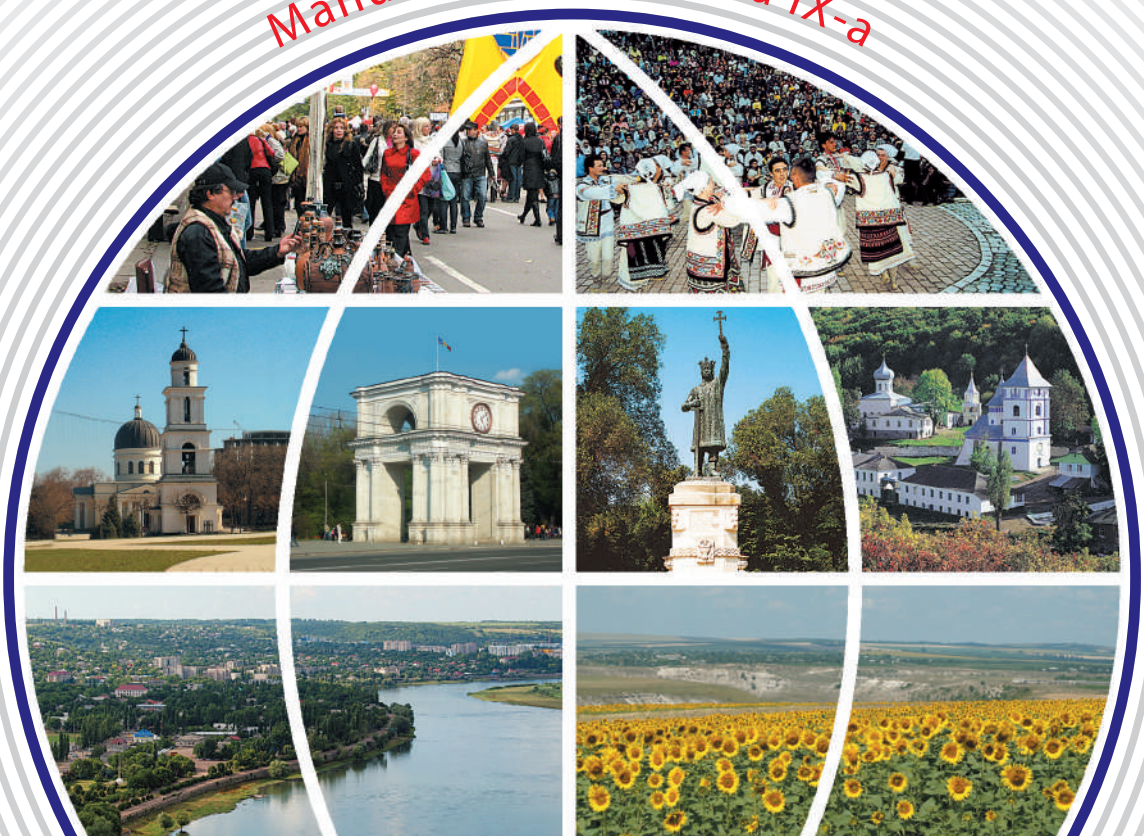

MINISTERUL EDUCAȚIEI AL REPUBLICII MOLDOVA

Vitalie Sochircă
Matei Mâtcu

GEOGRAFIA UMANĂ A REPUBLICII MOLDOVA

Manual pentru clasa a IX-a

Editura Arc

Manualul a fost aprobat prin Ordinul nr. 321 din 28 aprilie 2016 al Ministrului Educației al Republicii Moldova. Lucrarea este elaborată conform Curriculumului disciplinar în vigoare și finanțată din resursele Fondului special pentru manuale.

Acest manual este proprietatea Ministerului Educației al Republicii Moldova.

Școala _____

Manualul nr._____

Anul de folosire	Numele de familie și prenumele elevului	Anul școlar	Aspectul manualului	
			la primire	la returnare
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				

- Dirigintele controlează dacă numele elevului este scris corect.
- Elevul nu trebuie să facă nici un fel de însemnări în manual.
- Aspectul manualului (la primire și la returnare) se va aprecia: *nou, bun, satisfăcător, nesatisfăcător.*

Autori: *Vitalie Sochircă,* conf. univ., dr. în geografie, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău;
Matei Mâtcu, conf. univ., dr. în geografie, Academia de Studii Economice din Moldova, Chișinău.

Comisia de evaluare: *Elena Beregoi,* profesoară de geografie, grad didactic superior, Liceul Teoretic „M. Kogălniceanu", Chișinău; *Ana Nuca*, profesoară de geografie, grad didactic superior, Liceul Teoretic „V. Alecsandri", Ungheni; *Nadejda Mămăligă*, profesoară de geografie, grad didactic I, Liceul Teoretic „M. Vornicescu", Lozova, Strășeni.

Referenți: *Valeriu Botnaru,* conf. univ., dr. în geografie; *Ion Negură*, conf. univ., dr. în psihologie, directorul Centrului de cercetări fundamentale în domeniul psihologiei al Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă" din Chișinău; *Elena Ungureanu*, dr. în filologie, cercetător științific superior, Institutul de Filologie, AȘM; *Tatiana Baciu,* profesor de geografie, grad didactic I, Liceul Teoretic „L. Rebreanu", Chișinău; *Vitalie Coroban*, director artistic, Editura Cartier, Chișinău.

Redactor: *Lucia Țurcanu*

Corector: *Elena Gudumac*

Coperta și concepția grafică: *Mihai Bacinschi*

Fotografii: *Iulian Sochircă, Tudor Iovu, Iurie Foca, Pavel Bălan, Mihai Bacinschi, Albert Simanovschi, Vitalie Sochircă, Mihai Potârniche, Ion Chibzii, Vladimir Sinițchi, Evgheni Gorbunov, Vladimir Rabota, Sergiu Cocoș, Vadim Șterbate, Valentin Dobrița* (S.A. „JLC"), *V. Ivanov* (pag. 131), *Valeriu Corcimari, independent.md* (pag. 8), *agora.md* (pag. 20).

Redactor tehnic: *Mihai Dimitriu*

Editura ARC se obligă să achite deținătorilor de copyright care încă nu au fost contactați costurile de reproducere a imaginilor folosite în prezenta ediție.

Reproducerea integrală sau parțială a textului și ilustrațiilor din această carte este posibilă numai cu acordul prealabil scris al Editurii ARC.

© Vitalie Sochircă, Matei Mâtcu, 2016
© Editura ARC, 2016
© Hărți „POLYCART GRUP" SRL
© Maria Nedealcov, Valentin Răileanu, Rodica Cojocari, harta agroclimatică (pag. 21)

ISBN 9975-61-999-8

„...iubirea de țară mă îndeamnă și-mi poruncește
să laud neamul în care m-am născut
și să pun în bună lumină pe locuitorii acestui pământ...“
(Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*)

Dragi elevi,

Aveți în față manualul de *Geografie umană a Republicii Moldova*. Acest curs urmează după cel de *Geografie fizică a Republicii Moldova* pe care l-ați studiat în clasa a VIII-a și în cadrul căruia ați aflat multe lucruri interesante despre natura țării noastre. Acum veți studia populația și activitățile ei în diverse domenii ale economiei: agricultură, industrie, servicii ș.a.

Pentru o mai bună utilizare a manualului, este bine să cunoașteți aparatul de orientare în structurile lui. Astfel, manualul include *textul de bază*, recomandat pentru toți elevii, și *textul suplimentar* (plasat pe marginea paginii la rubrica ȘTIAȚI CĂ...). Materialul inclus la această rubrică nu este obligatoriu, dar oferă informații geografice diverse, folositoare oricui.

Noțiunile geografice sînt introduse la rubrica TERMENI-CHEIE . Aceste informații sînt plasate pe marginea textului de bază, de regulă, acolo unde se întîlnește noțiunea respectivă (scrisă cu aldine).

Fiecare temă este însoțită de sarcini didactice:

– la începutul temei, pentru actualizarea celor studiate și evaluarea nivelului inițial de cunoștințe; aceste sarcini sînt marcate cu simbolul ;
– în cadrul textului (realizarea lor necesită o activitate de scurtă durată); respectivele sarcini sînt delimitate cu simbolul ;
– la sfîrșitul temei, în cadrul compartimentului „Formare și evaluare“; sînt însoțite de simbolul: .

Textele plasate sub rubrica Sudierea documentelor prezintă informații suplimentare despre diverse aspecte ale temei studiate.

La sfîrșitul fiecărei teme propunem o rubrică specială: Dezbateri la temă. În cadrul ei sînt expuse anumite probleme sau situații cu caracter geografic din țara noastră, care așteaptă o rezolvare.

Sarcinile marcate cu asterisc (*) nu sînt obligatorii pentru toți elevii, ele adresîndu-se doar celor care manifestă un interes deosebit pentru geografie. Sarcinile în scris vor fi realizate în caiete.

Stimați elevi, sperăm că, prin studierea geografiei umane a țării, veți cunoaște mai bine societatea în care trăiți și veți contribui la prosperarea plaiului natal.

Autorii

Acest manual va fi buna voastră călăuză pe parcursul unui an. Păstrați-l cu grijă, deoarece va fi folosit pe viitor și de alți elevi.

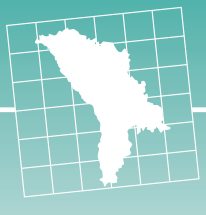

SUMAR

CAPITOLUL I. TERITORIUL ŞI RESURSELE NATURALE 7

1. Teritoriul şi poziţia economico-geografică 8

2. Organizarea administrativ-teritorială 11

3. Clasificarea resurselor naturale. Resursele minerale 15

4. Resursele climatice 19

5. Resursele de apă 23

6. Resursele de sol şi resursele biologice 27

Test de autoevaluare la capitolul I **30**

CAPITOLUL II. POPULAŢIA ŞI AŞEZĂRILE UMANE 31

7. Evoluţia numerică şi mişcarea naturală a populaţiei 32

8. Migraţia şi repartiţia geografică a populaţiei 36

9. Structura demografică şi resursele de muncă 41

10. Structura etnică şi cea confesională a populaţiei 45

11. Aşezările umane. Aşezările rurale 49

12. Aşezările urbane 53

Lucrarea practică nr. 1 *Evaluarea dinamicii şi structurii populaţiei din localitate (comună) în baza algoritmului* **57**

Test de autoevaluare la capitolul II **58**

CAPITOLUL III. ECONOMIA NAŢIONALĂ 59

13. Economia naţională: noţiuni generale şi structura pe ramuri 60

AGRICULTURA ŞI INDUSTRIA ALIMENTARĂ 63

14. Factorii de dezvoltare a agriculturii şi industriei alimentare 64

15. Cultura cerealelor şi industriile de prelucrare 67

16. Cultura plantelor tehnice și industriile de prelucrare 71
17. Legumicultura, pomicultura și industria conservelor 75
18. Viticultura și industria vinicolă 79
19. Creșterea animalelor și industriile produselor animaliere 83
Test de autoevaluare la subcapitolul AGRICULTURA ȘI INDUSTRIA ALIMENTARĂ 87

INDUSTRIA GREA, INDUSTRIA UȘOARĂ ȘI SECTORUL SERVICIILOR 88
20. Industria energetică 89
21. Industria constructoare de mașini și de prelucrare a metalelor 93
22. Industriile materialelor de construcție, chimică și de prelucrare a lemnului 97
23. Industria ușoară 101
24. Sectorul serviciilor 105
25. Transportul și comunicațiile 109
26. Relațiile economice externe 114
Lucrarea practică nr. 2 *Caracterizarea unei unități economice din localitate, în baza algoritmului (activitate în grup)* **117**
Test de autoevaluare la subcapitolul INDUSTRIA GREA, INDUSTRIA UȘOARĂ ȘI SECTORUL SERVICIILOR 118

CAPITOLUL IV. **REGIUNILE ECONOMICO-GEOGRAFICE 119**
27. Regiunea Centrală 121
28. Caracterizarea comparativă a regiunilor de Nord și de Sud 126
29. Regiunea din Stînga Nistrului 131
30. Republica Moldova în contextul globalizării și a dezvoltării durabile 135
Test de autoevaluare la capitolul IV 140
Anexe 141

Datorită condițiilor naturale favorabile și prezenței unor resurse naturale de primă importanță pentru om, teritoriul Republicii Moldova a fost populat din timpuri străvechi.

Acest teritoriu a făcut parte din formațiuni statale antice ale geto-dacilor, partea sudică fiind stăpînită în secolele II-IV d.H. de Imperiul Roman. În secolul al XIV-lea, spațiul dintre Nistru și Prut devine parte componentă a Principatului Moldovei.

În anul 1812, partea estică a Moldovei, dintre rîurile Nistru și Prut și Marea Neagră, este anexată la Imperiul Rus și capătă denumirea de Basarabia.

După aproape un secol de guvernare țaristă, Basarabia se unește cu România în anul 1918. În 1940 însă, acest ținut a fost cedat URSS, creîndu-se astfel RSS Moldovenească, în care au fost incluse și cîteva raioane din stînga Nistrului (fosta Republică Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească).

La 27 august 1991, este proclamată independența Republicii Moldova, noul stat fiind recunoscut de întreaga comunitate internațională. În anul 1992, țara noastră a fost admisă în Organizația Națiunilor Unite.

Teritoriul are o suprafață de 33 846 km^2, învecinîndu-se cu România și Ucraina.

Numărul de locuitori este de aproximativ 4,0 milioane, dintre care circa 3/4 sînt moldoveni (români), iar ceilalți aparțin minorităților naționale (ucraineni, ruși, găgăuzi, bulgari ș.a.). Majoritatea populației este de religie creștin-ortodoxă.

După forma de guvernămînt, este o republică parlamentară, în care puterea legislativă o deține Parlamentul, iar puterea executivă – Guvernul.

Moneda națională este leul moldovenesc, introdus din anul 1993.

Capitala Republicii Moldova este orașul Chișinău.

CAPITOLUL I

TERITORIUL ȘI RESURSELE NATURALE

COMPETENȚE

Studiind acest capitol, veți fi capabili:

- **să explicați noțiunile geografice;**
- **să evaluați importanța poziției economico-geografice și a resurselor naturale;**
- **să identificați poziția pe hartă a unităților administrativ-teritoriale și a resurselor naturale;**
- **să evaluați organizarea administrativ-teritorială actuală și gradul de asigurare a economiei naționale cu diferite resurse naturale.**

Geografia este una dintre cele mai vechi științe și studiază suprafața terestră cu toate componentele ei naturale și umane. Geografia are două ramuri mari: *geografia fizică* și *geografia umană*. Prima studiază natura Terrei, iar a doua – societatea umană.

Obiectul de studiu al geografiei umane este societatea umană: populația, așezările umane, activitatea omului și ramurile economiei, țările și regiunile lumii – toate fiind studiate în relație cu mediul natural în care se află.

Această știință are și un rol practic în soluționarea unor probleme actuale ale societății, fiind legată de toate aspectele vieții sociale. De exemplu, pentru localizarea cît mai rațională a unor obiective social-economice (întreprinderi, magazine, spitale, școli ș.a.).

Geografia umană contribuie, de asemenea, la cunoașterea diversității comunităților umane și la cultivarea respectului față de drepturile fiecărui om, indiferent de vîrstă, gen, rasă, etnie, religie, ocupație etc.

1. TERITORIUL ȘI POZIȚIA ECONOMICO-GEOGRAFICĂ

„Teritoriul Republicii Moldova este inalienabil. Frontierele țării sînt consfințite prin lege organică, respectîndu-se principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional.“
(Constituția Republicii Moldova, Articolul 3)

● Amintiți-vă, din cele studiate în clasa a VIII-a, particularitățile poziției fizico-geografice a țării noastre.

TERMENI-CHEIE

Vamă (numită și **post vamal**) – locul în care funcționează o instituție de stat ce se ocupă de evidența și controlul privind intrarea și ieșirea din țară a mărfurilor, mijloacelor de transport, persoanelor etc., precum și de încasarea unor taxe vamale.

1. Teritoriul și frontierele. Teritoriul este bogăția principală a unei țări, întrucît orice țară poate exista doar atunci cînd are un spațiu care îi aparține și este valorificat. În acest spațiu, delimitat de frontiere și constituind patrimoniul național al țării, locuiește și activează populația, există resurse naturale etc.

Suprafața teritoriului Republicii Moldova este de 33 846 km^2. După suprafața teritoriului, țara noastră ocupă locul al 32-lea în Europa (din 45 de state). Republica Moldova se învecinează cu Ucraina, avînd o frontieră comună de 1 222 km (inclusiv 267 km pe fluviul Nistru și afluenții săi), și cu România – frontiera are 681 km și trece integral pe rîul Prut.

Urmăriți pe harta fizică pe ce cîmpii, podișuri și rîuri se desfășoară frontiera Republicii Moldova.

ȘTIȚI CĂ... *La ora actuală, doar circa 50% din frontiera de stat a Republicii Moldova, îndeosebi cea cu România, este amenajată corespunzător (cu borne, instalații de supraveghere, treceri vamale ș.a.). Frontiera cu Ucraina este amenajată insuficient, ceea ce aduce prejudicii economiei naționale.*

În locuri speciale, la frontieră sînt amenajate **vame**, dintre care mai importante sînt cele de la Leușeni (rnul Hîncești) (*fig. 1.1*), Ungheni, Giurgiulești (rnul Cahul), Criva (rnul Briceni) ș.a.

Identificați poziția pe hartă (*fig. 1.4*) a acestor posturi vamale, precum și a postului vamal cel mai apropiat de localitatea voastră.

Fig. 1.1. Postul vamal Leușeni la frontiera dintre Republica Moldova și România

2. Poziția economico-geografică. Fiecare obiectiv social-economic (școală, magazin, fabrică, uzină etc.), așezare umană, regiune și continent are o anumită poziție geografică, adică o localizare în spațiu.

Poziția geografică a unui teritoriu (ori a unui obiectiv natural sau social-economic) are două componente: poziția fizico-geografică și poziția economico-geografică.

Geografia umană studiază poziția economico-geografică a statelor, regiunilor, localităților. **Poziția economico-geografică a unei țări** este localizarea acesteia față de: țările și regiunile vecine, căile de transport de importanță internațională, mări și oceane, bazele de materie primă, piețele de desfacere a mărfurilor.

Poziția economico-geografică a Republicii Moldova are cîteva avantaje esențiale:

- se află în sud-estul Europei, în apropiere de centrul continentului, teritoriul fiind traversat de cîteva căi de transport de importanță internațională (căi ferate, rutiere, aeriene, gazoducte, linii de înaltă tensiune), care leagă Europa de Est de Europa Centrală și Europa de Sud (*fig. 1.2*);
- statele vecine dispun de un potențial considerabil de resurse naturale, umane și economice, de o economie mai diversificată precum și de o mare piață de desfacere, ceea ce favorizează dezvoltarea economică a țării noastre;
- vecinătatea cu **Uniunea Europeană (UE)** și cu **NATO**, prin intermediul frontierei comune cu România; UE reprezintă pentru țara noastră o piață de export și de import vastă, o sursă de tehnologii avansate, un spațiu cu posibilități de angajare, de studii, de schimburi culturale și științifice etc.; NATO contribuie la asigurarea securității în Europa de Sud-Est, teritoriu marcat de instabilitate în unele țări din Peninsula Balcanică, în Ucraina, Turcia, precum și în regiunea din stînga Nistrului a Republicii Moldova;
- situarea în bazinul Mării Negre, traversat de numeroase căi internaționale de transport, creează oportunități de colaborare cu țările riverane acestei mări;
- situarea în apropierea cîtorva centre economice și culturale mari din România (Iași, Galați) și din Ucraina (Odesa, Cernăuți).

TERMENI-CHEIE

Uniunea Europeană (UE) – uniune politică și social-economică a 28 de state din Europa. A fost fondată în anul 1957. Are organe comune de conducere, formează o piață comună de mărfuri, servicii, capital. În majoritatea țărilor din UE circulă o monedă unică – euro.

NATO (Organizația Tratatului Atlanticului de Nord) – organizație politico-militară creată în anul 1949, cu sediul la Bruxelles (Belgia), pentru securitatea comună a 28 de state-membre din Europa, America de Nord și Asia.

ȘTIȚI CĂ...

La 27 iunie 2014 ***Republica Moldova*** *și* ***Uniunea Europeană (UE)*** *au semnat un* ***Acord de Asociere****, care prevede aprofundarea cooperării în domeniile economic, politic, cultural, social, științific, de securitate etc. Acordul a intrat deja în vigoare, iar din anul 2014 cetățenii Republicii Moldova pot călători fără vize în UE, timp de 90 de zile într-o perioadă de 180 de zile. Acordul prevede și comerțul liber dintre țările UE și Republica Moldova. Aderarea la UE este obiectivul principal al agendei externe a Republicii Moldova. (Informează-te mai mult pe site-ul http://gov.md).*

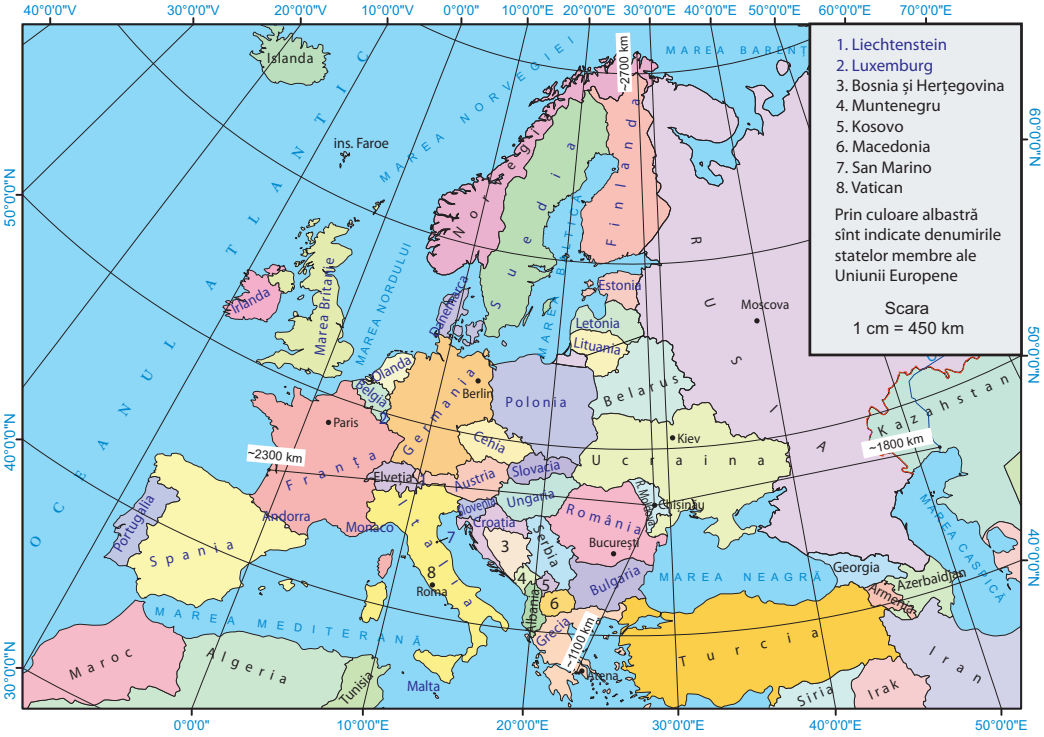

Fig. 1.2. Republica Moldova pe harta politică a Europei

Un dezavantaj al poziției economico-geografice este lipsa ieșirii directe la mare, ceea ce creează dificultăți în relațiile economice externe. Totuși ieșirea la fluviul Dunărea, pe un sector de circa 1 km, prezintă o importanță economică deosebită, asigurînd accesul la navigația pe Dunăre și Marea Neagră, prin portul fluvial Giurgiulești (*fig. 1.4*).

Poziția economico-geografică a Republicii Moldova este, în general, favorabilă și oferă posibilități mari pentru dezvoltarea social-economică.

Dezbateri la temă

Discutați cu colegii avantajele și dezavantajele poziției economico-geografice a țării noastre și propuneți măsuri de valorificare economică a acestora, structurînd răspunsul într-un tabel.

FORMARE ȘI EVALUARE

1. Explicați prin ce se deosebește noțiunea „poziția economico-geografică a unei țări" de noțiunea „poziția fizico-geografică a unei țări".
2. Folosind harta din manual (*fig. 1.2*) sau din atlasul geografic, calculați distanța în kilometri de la Chișinău pînă la orașele București, Kiev, Paris, Roma, Berlin, Moscova, aplicînd scara hărții.
3. Prezentați argumente privind necesitatea deschiderii unor noi posturi vamale la frontiera Republicii Moldova cu statele vecine.
4. Apreciați vecinătatea țării noastre cu România și Ucraina, structurînd răspunsul în caiet, după modelul de mai jos:

Caracteristici	Consecințe

2. ORGANIZAREA ADMINISTRATIV-TERITORIALĂ

„Organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova /.../
se realizează în conformitate cu necesitățile /.../
de dezvoltare a tuturor localităților rurale și urbane.“
(din Legea privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova, 2001)

- Numiți raioanele învecinate cu raionul sau municipiul în care locuiți.
- Cum credeți, de ce este necesar ca țara să fie divizată în diferite unități administrativ-teritoriale?
- Care este rolul primăriei în dezvoltarea comunității în care locuiți?

1. Caracteristici generale. Țările lumii au o anumită organizare administrativ-teritorială, adică sînt divizate în unități administrative de diferit nivel. **Unitățile administrativ-teritoriale** cuprind teritoriul unor localități, au statut de persoană juridică, dispun de un patrimoniu, au organe de administrare și bugete proprii și un centru administrativ. Funcția lor principală este satisfacerea intereselor locuitorilor din unitățile respective.

Organizarea administrativă a teritoriului actual al Republicii Moldova s-a modificat de mai multe ori. Forma tradițională de administrare a teritoriului a fost împărțirea în ținuturi sau județe.

Organizarea administrativ-teritorială este determinată prin lege de Parlament. În prezent, este în vigoare legea adoptată în anul 2001, cu unele modificări ulterioare. Conform acesteia, teritoriul este organizat pe două niveluri administrative: primul nivel (inferior) îl constituie *satele, comunele* și *orașele*, iar al doilea nivel (superior) – *raioanele*, *municipiile, Unitatea Teritorială Autonomă (UTA) Găgăuzia* și *Unitățile Administrativ-Teritoriale (UAT) din Stînga Nistrului* (*fig. 1.4 și 1.5*).

2. Unitățile administrativ-teritoriale. Localitățile rurale au statut administrativ de **sat** sau de **comună**. Fiecare comună (sat) are o anumită suprafață a teritoriului, care se numește *moșie,* și un centru comunal (sătesc), numit *sat-reședință,* unde se află primăria. Una din principalele condiții de creare a unității administrativ-teritoriale de nivel inferior este prezența, de regulă, a cel puțin 1 500 de locuitori.

TERMENI-CHEIE

Comună – unitate administrativ-teritorială, care include două sau mai multe sate, unite prin teritoriu, relații social-economice, tradiții etc. Dacă unitatea administrativă este formată dintr-o localitate, ea se numește **sat.** Comuna (satul) are organe ale administrației publice locale: primărie (condusă de primar), consiliu comunal (sătesc) ș.a.

Oraș – unitate administrativ-teritorială mai dezvoltată decît satul din punct de vedere social-economic, care are, de regulă, un număr mai mare de locuitori, dintre care majoritatea sînt ocupați în sectorul serviciilor și în industrie.

Fig. 1.3. Primăria municipiului Chișinău

Fig. 1.4. Harta administrativă (a. 2016)

Fig. 1.5. Schema organizării administrativ-teritoriale a Republicii Moldova

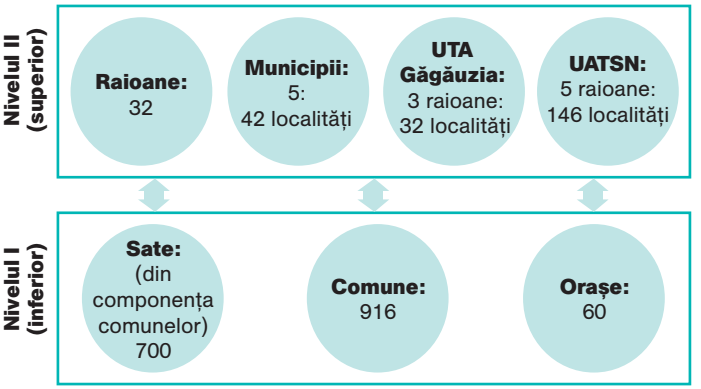

În prezent, statutul de **oraş** îl au 60 de localităţi. În componenţa administrativă a unor oraşe intră şi unele sate situate în vecinătate.

Astfel, unităţile administrativ-teritoriale de nivel inferior au o suprafaţă a teritoriului mai mică, iar soluţionarea problemelor social-economice din unităţile respective ţine de competenţa autorităţilor publice locale.

Numiţi cîteva activităţi pe care le desfăşoară primăria localităţii voastre.

Unităţile administrativ-teritoriale de nivel superior sînt mai mari ca teritoriu şi număr de locuitori, de competenţa lor ţinînd administrarea teritoriului respectiv.

La ora actuală, Republica Moldova este divizată în 32 de **raioane**, care diferă în funcţie de suprafaţa teritoriului, numărul de aşezări umane şi de locuitori etc. Raioanele poartă denumirea oraşului în care îşi au sediul organele administraţiei publice raionale (cu excepţia raionului Dubăsari).

Statutul de **municipiu** îl au 5 localităţi: Chişinău, Bălţi, Tighina (Bender), Tiraspol şi Comrat. *Munici-*

Sudierea documentelor

Pentru o informare suplimentară despre organizarea administrativ-teritorială a ţării noastre studiaţi documentele: 1) Constituţia Republicii Moldova, art. 110 şi 111; 2) Legea privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova, 2001; 3) Legea privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri), 1994; 4) Legea privind statutul municipiului Chişinău. Sursa: http://lex.justice.md.

TERMENI-CHEIE

Raion – unitate administrativ-teritorială alcătuită din mai multe comune (sate) şi oraşe, unite prin teritoriu şi prin relaţii social-economice, care are organe de administrare proprii (consiliu raional, preşedinte al raionului ş.a.) şi un centru administrativ numit *oraş-reşedinţă*.

Municipiu – localitate urbană cu un rol deosebit în viaţa economică, social-culturală, politică şi administrativă a ţării, cu importante obiective industriale, comerciale, de învăţămînt, culturale ş.a.

Unitate Teritorială Autonomă – unitate administrativ-teritorială cu un statut special şi organe administrative proprii, care deţin o parte din competenţa organelor centrale ale statului.

ŞTIŢI CĂ...

Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia *a fost creată în anul 1994 şi include un municipiu, 2 oraşe şi 23 de comune (sate), avînd o populaţie majoritară de etnie găgăuză. Municipiul Comrat este centrul administrativ al UTA Găgăuzia şi reşedinţa organelor centrale ale administraţiei publice a autonomiei: Adunarea Populară, administraţia guvernatorului (başcanului) ş.a. (Informează-te suplimentar pe site-ul http://www.gagauzia.md).*

Unităţile Administrativ-Teritoriale (UAT) din Stînga Nistrului *includ 146 de localităţi din estul Republicii Moldova, cărora, conform legislaţiei, li se pot atribui forme şi condiţii speciale de autonomie. Acestea cuprind o suprafaţă de circa 3,3 mii km². Din UAT din Stînga Nistrului fac parte municipiul Tiraspol, 8 oraşe şi 69 de comune (sate).*

piul Chișinău, în calitate de capitală, are un statut special (*fig. 1.3*). În componența municipiului intră 35 de localități, inclusiv 7 orașe și 12 comune (sate). Un statut administrativ special îl au *UTA Găgăuzia și UAT din Stînga Nistrului*.

Fiecare unitate administrativ-teritorială are organe de conducere, care reprezintă administrația publică locală, aleasă prin vot și care are menirea de a administra viața socială, economică și culturală a teritoriului respectiv. Este necesar ca organizarea administrativ-teritorială a țării să corespundă necesităților și intereselor populației și să respecte tradițiile istorice, în scopul asigurării unei dezvoltări armonioase a localităților.

Dezbateri la temă

Evaluați organizarea administrativ-teritorială a țării, punînd în evidență avantajele, dezavantajele și propunerile de optimizare, în baza analizei hărții administrative (*fig. 1.4*), a schemei din *fig. 1.5*, a tabelului din *Anexa 1* și a surselor suplimentare de informare (inclusiv documentele indicate la rubrica „Studierea documentelor").

FORMARE ȘI EVALUARE

1. Determinați deosebirea dintre noțiunile „oraș" și „municipiu".
2. Identificați trei cele mai mari raioane, după suprafața teritoriului, după numărul de localități și după numărul de locuitori, analizînd tabelul din *Anexa 1*.
3. Argumentați necesitatea divizării teritoriului țării noastre în unități administrative de diferit nivel.
4. Scrieți un eseu pe tema: „Ce măsuri aș întreprinde pentru a îmbunătăți administrarea localității natale, dacă aș fi ales primar sau consilier".

ACTIVITATE PRACTICĂ LA TEMELE 1 ȘI 2

Evaluarea poziției economico-geografice a localității natale

Algoritm:

1. Descrieți poziția localității natale față de localitățile vecine, față de centrul raional (municipal sau al autonomiei) și de capitala țării.
2. Indicați, pe harta-contur a țării, poziția localității natale și calculați distanța în kilometri pînă la centrul raional (municipal sau al autonomiei) și pînă la Chișinău, aplicînd scara hărții.
3. Descrieți poziția localității față de căile de transport de importanță locală, națională și internațională (căi rutiere, feroviare, fluviale ș.a.).
4. Descrieți poziția localității față de centrele industriale, comerciale și culturale din vecinătate (piețe de desfacere, centre de prestare a serviciilor etc.).
5. Descrieți poziția localității față de frontiera de stat, punctele vamale apropiate, statele vecine, centrele economice importante din statele vecine.

3. CLASIFICAREA RESURSELOR NATURALE. RESURSELE MINERALE

„Natura este o carte care trebuie citită și percepută corect; înțelegerea ei greșită aduce daune irecuperabile.“
(M. Nalbandian)

- Amintiți-vă cîteva substanțe minerale utile din țară pe care le-ați studiat în clasa a VIII-a.
- Numiți cîteva resurse naturale pe care le folosiți personal în diferite scopuri.

1. Aspecte generale. Omul trăiește într-un anumit mediu natural, care influențează direct asupra vieții și activității sale. Acest mediu include **condițiile** și **resursele naturale**.

Condițiile naturale influențează îndeosebi asupra gradului de populare a teritoriului, asupra activităților din agricultură, transporturi, construcții, turism ș.a. Resursele naturale sînt folosite de oameni în alimentație, pentru a produce energie, unelte de muncă, îmbrăcăminte, pentru construirea locuințelor, pentru odihnă, tratament etc. Resursele naturale reprezintă o componentă de bază a patrimoniului național al țării noastre.

2. Clasificarea resurselor naturale. Resursele naturale sînt foarte diverse, de aceea, pentru a înlesni studierea și valorificarea lor, ele se clasifică. Se cunosc mai multe clasificări, fiecare avînd la bază un anumit *criteriu*. Un criteriu de clasificare este cel al *originii* (*genezei*) (*fig. 1.6*).

Resursele naturale se clasifică, de asemenea, după următoarele criterii: gradul de epuizare, modul de renovare, destinația economică (domeniul de utilizare) (*fig. 1.7*).

3. Resursele minerale. În Republica Moldova sînt explorate peste 400 de **zăcăminte** de substanțe minerale utile, dintre care se valorifică doar circa 120.

Principala categorie de substanțe minerale utile sînt materialele de construcție (*fig. 1.8*), însă se mai întîlnesc

TERMENI-CHEIE

Condiții naturale – totalitatea componentelor, proceselor și fenomenelor naturii (structura geologică, relieful, clima, apele, solul, vegetația, lumea animală), care creează un anumit mediu de trai și influențează asupra vieții și activității umane.

Resurse naturale – totalitatea elementelor (bogățiilor) naturii care pot fi utilizate în activitatea umană pentru diverse necesități, în funcție de nivelul de dezvoltare a societății.

ȘTIȚI CĂ...

În nord-estul țării, au fost descoperite și alte substanțe minerale utile: diatomitul, tripoli, minereul de fier, fosforitele ș.a. Rezervele acestora sînt însă foarte mici și de calitate inferioară, de aceea nu au o însemnătate economică.

Fig. 1.6. Clasificarea resurselor naturale după origine (geneză)

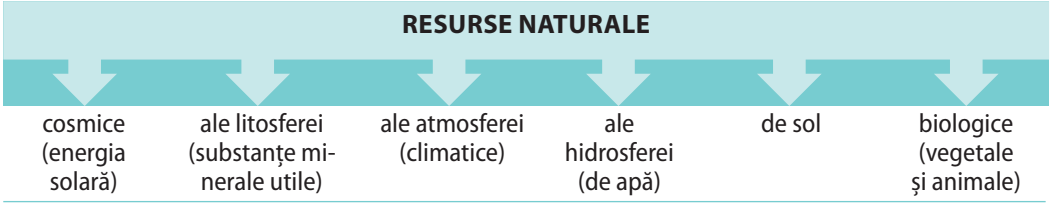

Fig. 1.7. Clasificarea resurselor naturale după diferite criterii

CRITERIUL	TIPUL	EXEMPLE
A după gradul de epuizare	epuizabile	substanțele minerale utile, resursele biologice ș.a.
	inepuizabile	energia solară, energia eoliană ș.a.
B după modul de renovare	renovabile	resursele biologice, biomasa, solul ș.a.
	irenovabile	substanțele minerale utile
C după destinația economică	industriale	petrolul, gazele naturale, cărbunii, minereurile
	agricole	solul, resursele agroclimatice, pășunile, fînețele
	recreaționale	apele minerale, peisajele pitorești ș.a.
	cu destinație multiplă	energia solară, apa, aerul, biomasa ș.a.

TERMENI-CHEIE

Resursele epuizabile au un volum limitat și, în urma unui consum excesiv, se pot termina.

Resursele inepuizabile au un volum nelimitat și nu se epuizează în urma consumului.

Resursele renovabile (regenerabile) au capacitatea de a se restabili (de a regenera).

Resursele irenovabile (neregenerabile) nu au capacitatea de a se restabili.

Zăcămînt – acumulare de substanțe minerale naturale în scoarța terestră, care pot fi valorificate.

ȘTIȚI CĂ... *Unele dintre resursele indicate în* tabelul 1.1 *se mai utilizează și ca materie primă în diferite ramuri ale industriei. De exemplu, calcarul cu o compoziție pură este folosit pentru obținerea varului și în industria zahărului. Pentru fabricarea cimentului, ca materie primă servesc calcarele, argilele speciale și alte resurse, acestea fiind localizate în zăcămintele din Rezina, Ghidirim (UAT din Stînga Nistrului) ș.a. În apropiere de orașele Florești și Otaci se găsește nisip cuarțos pentru fabricarea sticlei.*

și combustibili, resurse pentru industria chimică și, în cantități mici, alte resurse.

Analizați *tabelul 1.1* și harta (*fig. 1.9*) și identificați principalele zăcăminte de materiale de construcție și domeniul de utilizare a lor.

Tabelul 1.1. Domeniile de utilizare a resurselor de materiale de construcție

Resurse de materiale de construcție	Principalele domenii de utilizare sau denumirea producției obținute
Calcar	Piatră de construcție (calcar tăiat), piatră spartă
Argilă	Articole de ceramică, țiglă, cărămidă, cheramzit
Nisip	Beton, pavaj, amenajarea drumurilor
Ghips	Material liant, ornamentare şi sculpturi
Gresie	Piatră brută şi spartă, material de fațadă, sculpturi
Roci cristaline	Material de fațadă şi ornamentare, piatră brută şi spartă

Fig. 1.8. Exploatarea argilei în cariera de la Vatra (municipiul Chișinău)

În sud-vestul țării, au fost descoperite și rezerve foarte mici de combustibili: petrol, gaze naturale și cărbune brun (*fig. 1.9*). De la mijlocul anilor 1990, gazele naturale și petrolul se exploatează parțial (*fig. 1.10*), gazele fiind consumate în satele din apropiere, iar pe-

Fig. 1.9. Resursele minerale

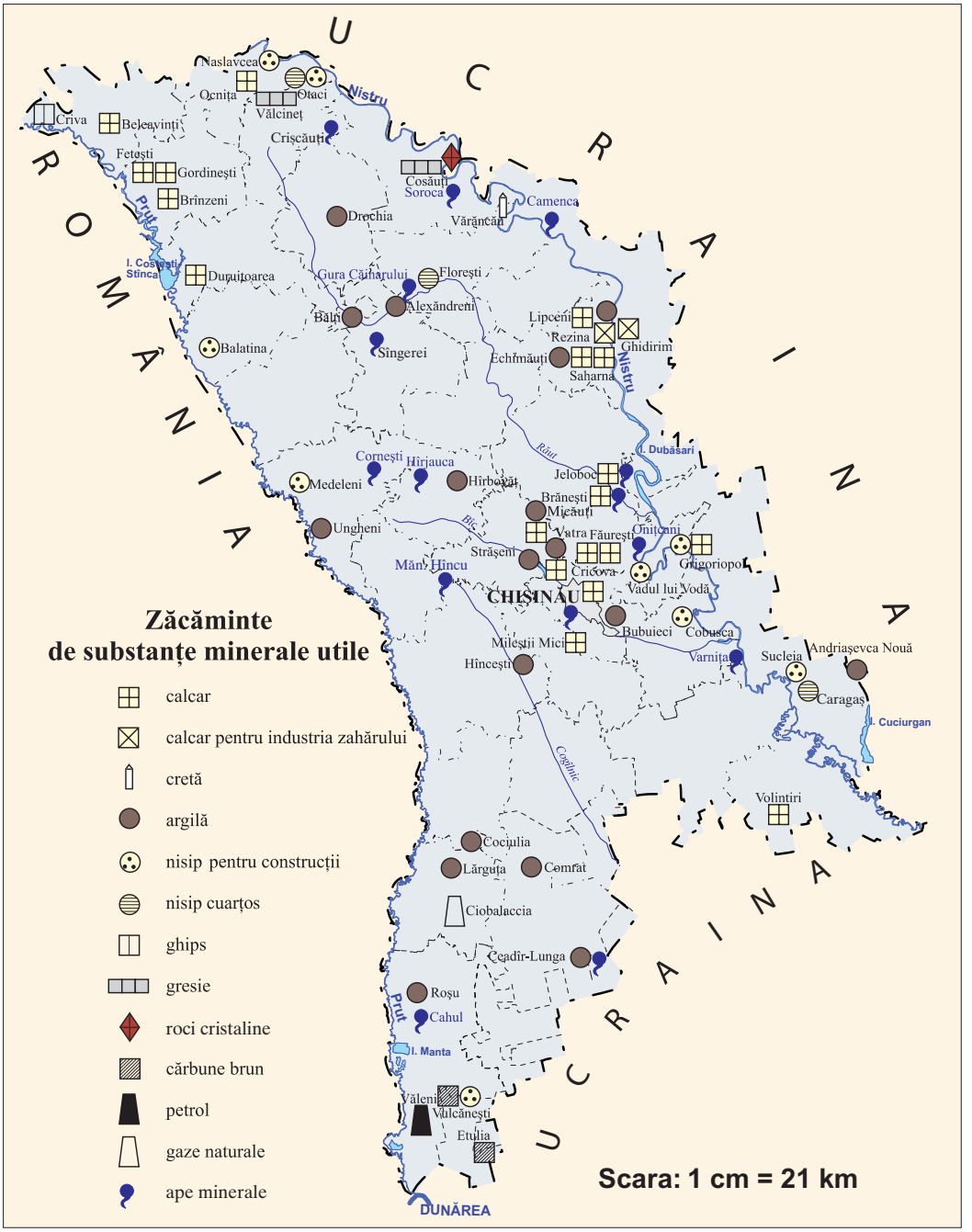

Tabelul 1.2. Extracția unor substanțe minerale utile (mii m^3)

	1990	1995	2000	2005	2010	2014
Calcar (piatră brută)	468	99	63	272	346	317
Nisip de construcție	3360	229	246	790	1211	1660
Pietriș și prundiș	1712	147	558	1186	1640	2871

Fig. 1.10. Extracția petrolului în zăcămîntul Văleni (rnul Cahul)

trolul – prelucrat la o rafinărie din municipiul Comrat. Cărbunii sînt de calitate inferioară, au rezerve mici și se află în straturi subțiri (1-3 m), de aceea valorificarea lor nu este rentabilă.

Volumul extracției de substanțe minerale utile s-a diminuat brusc la începutul anilor 1990, din cauza crizei economice. În ultimele două decenii extracția a crescut, fiind stimulată de sporirea volumului construcțiilor (vezi datele din *tabelul 1.2*).

Resursele minerale acoperă doar o parte din necesitățile economiei naționale, îndeosebi ale industriei materialelor de construcție. Exploatarea resurselor minerale este realizată, deseori, în cariere neautorizate, aducînd mari prejudicii economice și ecologice. Resursele minerale sînt epuizabile și irenovabile, de aceea este necesar să manifestăm o atitudine cît mai grijulie față de exploatarea și consumul lor.

Dezbateri la temă

Discutați cu colegii despre necesitatea valorificării raționale a resurselor minerale și propuneți măsuri de protecție, consultînd diferite surse de informare: Legea privind protecția mediului înconjurător din 16.06.1993; Codul subsolului din 02.02.2009 (http://lex.justice.md) ș.a.

FORMARE ȘI EVALUARE

1. Explicați deosebirea dintre noțiunile „resurse naturale" și „condiții naturale".
2. Analizați datele din *tabelul 1.2* și stabiliți: a) tendințele privind extracția unor substanțe minerale utile; b) cauzele care determină aceste tendințe.
3. Enumerați resursele minerale existente în localitatea natală și indicați domeniul în care pot fi utilizate.
4. Folosind manualul și alte surse de informare, scrieți în caiet, conform tabelului de mai jos, domeniul de utilizare a următoarelor resurse minerale:

Resursele minerale	Domeniul de utilizare sau produsele obținute	Resursele minerale	Domeniul de utilizare sau produsele obținute
Nisip cuarțos Diatomit		Petrol Gaze naturale	

5. Elaborați în grup o propunere de proiect de valorificare a unor resurse minerale din localitatea sau raionul natal.

4. RESURSELE CLIMATICE

„Trei călători fantastici cutreieră pământul:
Soarele splendid, gerul îngrozitor și vântul.“
(poezia *Soarele, vântul și gerul* de Vasile Alecsandri)

- Amintiți-vă, din cursul de geografie studiat în clasa a VIII-a, care sînt elementele climatice.
- Numiți cîteva utilizări ale energiei solare.

1. Resursele de energie solară și eoliană. Resursele climatice asigură economia națională și populația într-o măsură mai mare decît celelalte resurse naturale. În categoria resurselor climatice intră *energia solară, energia vîntului, resursele agroclimatice, aerul atmosferic.*

Teritoriul țării primește anual o cantitate de ***energie solară*** de circa 110-118 kcal/cm^2, variația fiind determinată de latitudinea geografică. Cantitatea de energie solară recepționată de suprafața terestră este determinată de: unghiul de incidență al razelor solare (care variază pe parcursul unui an); durata zilei; durata strălucirii Soarelui și alți factori.

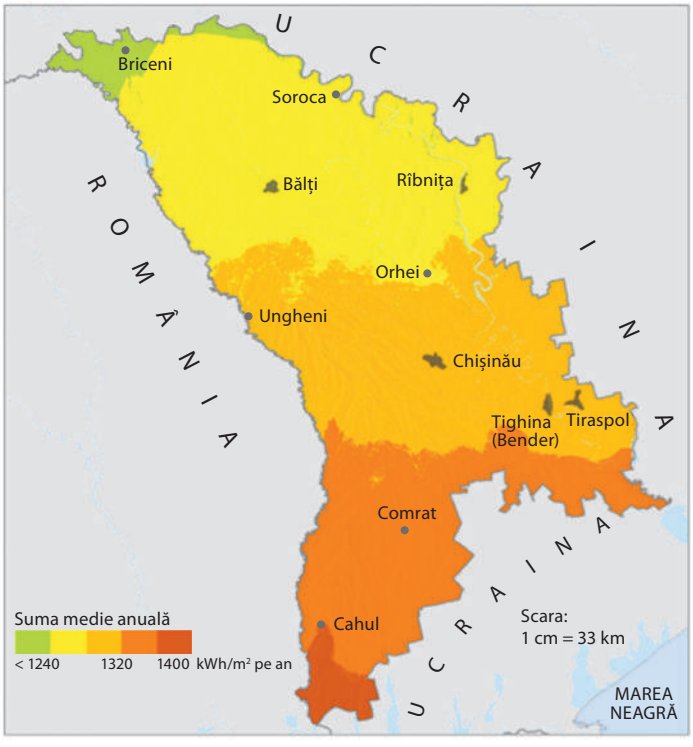

Fig. 1.11. Repartiția potențialului energetic al radiației solare globale (în kWh/m^2 pe an)

TERMENI-CHEIE

Resurse climatice (resurse ale atmosferei) – componentele, procesele și fenomenele din atmosferă care pot fi utilizate pentru satisfacerea unor necesități ale societății umane: ca sursă de energie, ca materie primă în industrie, în activitățile din agricultură, turism, medicină, transport etc.

ȘTIȚI CĂ...

Dacă am putea capta tot potențialul de energie solară recepționată de suprafața terestră și am transforma-o în energie electrică, am acoperi consumul anual de energie electrică al țării noastre (în medie de circa 6 miliarde de kWh pe an) de pe o suprafață de numai 4,5 km^2.

Fig. 1.12. Moară de vînt din satul Beșalma, UTA Găgăuzia

ȘTIȚI CĂ... *În trecut, în Basarabia erau multe* ***mori de vînt*** (fig. 1.12). *De exemplu, în anul 1901, au fost înregistrate circa 6 700 de mori de vînt, dintre care numai în județul Chișinău erau 980 (după* Dicționarul geografic al Basarabiei *de Zamfir Arbore, 1904). După al Doilea Război Mondial însă, aceste mori au fost distruse.*

Fig. 1.13. Parcul fotovoltaic din orașul Ungheni

Repartiția potențialului energetic al radiației solare globale, transformat în *kilowatt-oră* (kWh) de energie electrică la 1 m^2 pe an, are caracter latitudinal (*fig. 1.11*). Energia solară poate fi valorificată la instalații speciale pentru producerea energiei termice (de exemplu, pentru încălzirea apei), a energiei electrice, pentru iluminare, precum și în scop curativ. Deocamdată, energia solară este valorificată foarte puțin în scop industrial – pentru încălzirea apei sau pentru producerea energiei electrice.

În municipiile Chișinău și Bălți locatarii unor blocuri beneficiază de apă caldă, produsă cu ajutorul bateriilor solare, instalate pe acoperișuri. În anul 2014 au fost date în exploatare primele două parcuri de panouri fotovoltaice: în suburbia vestică a orașului Chișinău și în orașul Ungheni (*fig. 1.13*). Acestea transformă energia solară în energie electrică, furnizînd-o în rețeaua de distribuție. În construcție sînt și alte parcuri similare, în orașul Strășeni, în municipiul Bălți.

O sursă inepuizabilă de energie este cea a ***vîntului*** (numită și ***eoliană***). Aceasta poate fi folosită la producerea energiei electrice sau în morărit (la morile de vînt). Puterea energiei eoliene sporește odată cu viteza vîntului. Se consideră rentabilă valorificarea energiei eoliene în cazul în care viteza medie anuală a vîntului este de 4-5 m/sec. și mai mult.

În Republica Moldova aceasta este de 3-5 m/sec., potențialul de energie eoliană fiind relativ mare, însă foarte puțin valorificat. În ultimii ani, apar tot mai multe instalații eoliene, care transformă energia vîntului în energie electrică (*fig 1.15*).

Deduceți cauzele care determină valorificarea foarte slabă a energiei solare și a energiei eoliene în producerea energiei electrice și a celei termice.

2. Resursele agroclimatice reprezintă elementele climatice (căldura și lumina solară, umiditatea atmosferică) necesare pentru dezvoltarea agriculturii.

Culturile agricole au nevoie de căldură, umiditate și lumină în cantități diferite. Cantitatea de căldură solară necesară culturilor agricole se exprimă prin *suma temperaturilor medii diurne ale aerului de 10 °C și mai mult* în perioada de vegetație activă a plantelor (în lunile aprilie-octombrie). Suma acestor temperaturi și durata

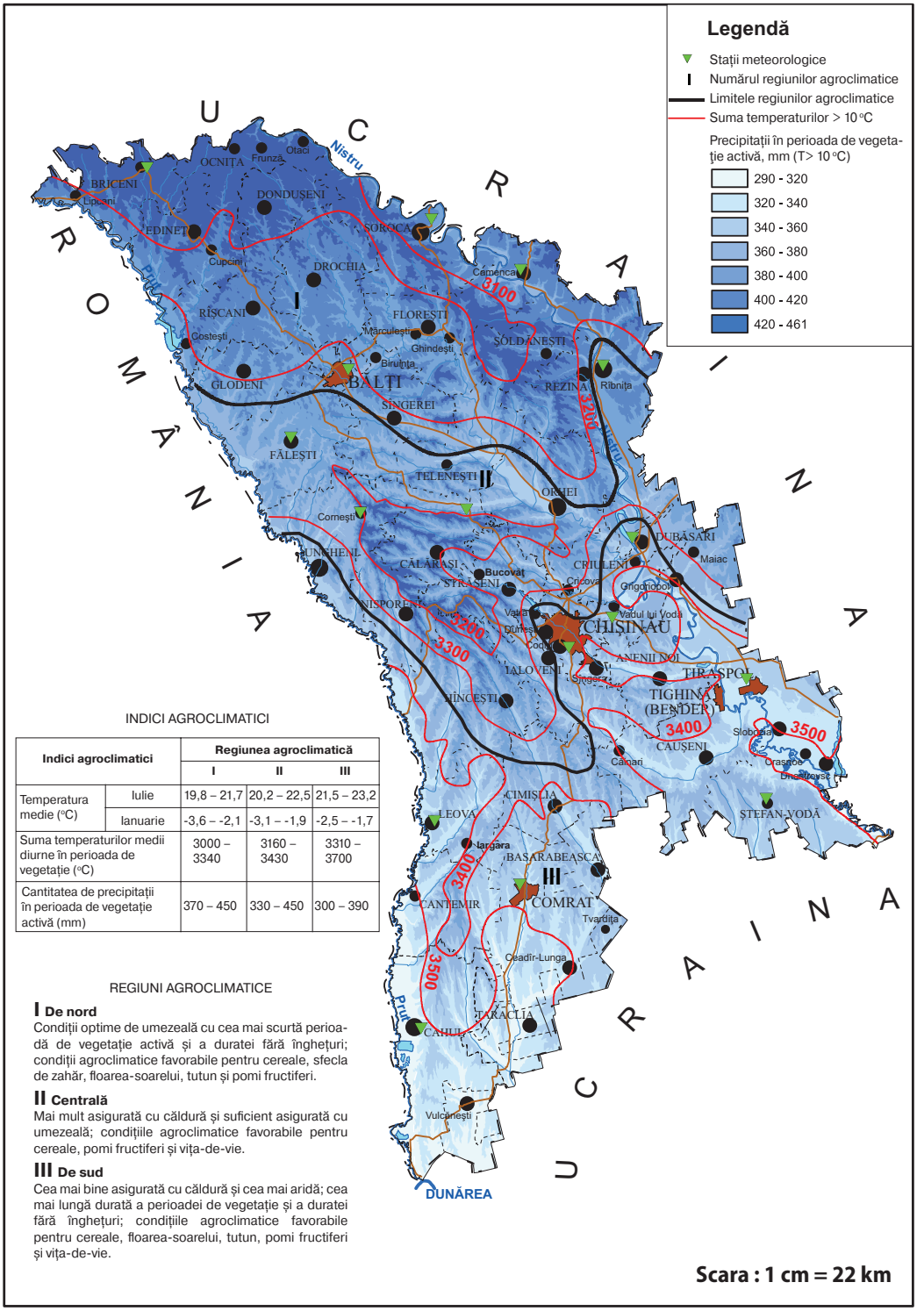

INDICI AGROCLIMATICI

Indici agroclimatici		Regiunea agroclimatică		
		I	II	III
Temperatura medie (°C)	Iulie	19,8 – 21,7	20,2 – 22,5	21,5 – 23,2
	Ianuarie	-3,6 – -2,1	-3,1 – -1,9	-2,5 – -1,7
Suma temperaturilor medii diurne în perioada de vegetaţie (°C)		3000 – 3340	3160 – 3430	3310 – 3700
Cantitatea de precipitaţii în perioada de vegetaţie activă (mm)		370 – 450	330 – 450	300 – 390

REGIUNI AGROCLIMATICE

I De nord
Condiţii optime de umezeală cu cea mai scurtă perioadă de vegetaţie activă şi a duratei fără îngheţuri; condiţii agroclimatice favorabile pentru cereale, sfecla de zahăr, floarea-soarelui, tutun şi pomi fructiferi.

II Centrală
Mai mult asigurată cu căldură şi suficient asigurată cu umezeală; condiţiile agroclimatice favorabile pentru cereale, pomi fructiferi şi viţa-de-vie.

III De sud
Cea mai bine asigurată cu căldură şi cea mai aridă; cea mai lungă durată a perioadei de vegetaţie şi a duratei fără îngheţuri; condiţiile agroclimatice favorabile pentru cereale, floarea-soarelui, tutun, pomi fructiferi şi viţa-de-vie.

Fig. 1.14. Harta agroclimatică

Fig. 1.15. Turbină eoliană în s. Brătuşeni, rnul Edineţ

perioadei de vegetaţie activă a plantelor este influenţată şi de factori locali: relieful (expoziţia versantului, altitudinea), bazinele acvatice, masivele silvice etc.

Acest indicator variază de la circa 3 000 °C în nordul ţării şi pînă la 3 700 °C în sudul ţării (*fig. 1.14*). Un astfel de potenţial de căldură este suficient pentru dezvoltarea unui număr mare de culturi agricole specifice zonei temperate şi chiar a unor culturi iubitoare de căldură (termofile), de origine subtropicală şi tropicală, precum sînt viţa-de-vie, piersicul, soia, tutunul, sorgul ş.a.

Cerinţele plantelor diferă nu numai faţă de căldură, ci şi faţă de cantitatea de umiditate necesară. Este un avantaj faptul că cea mai mare parte a precipitaţiilor (circa 80%) cad în perioada caldă a anului (aprilie-octombrie), adică în perioada de vegetaţie activă a plantelor. Această cantitate variază de la nord spre sud şi, corespunzător, creşte prezenţa plantelor care necesită o cantitate mai redusă de umiditate, acestea fiind mai rezistente la secetă *(analizaţi datele din fig. 1.14)*.

Resursele climatice, oferite generos de natură, sînt o bogăţie valoroasă, inepuizabilă, nepoluantă şi accesibilă. De aceea, este necesară o valorificare mai largă a acestor resurse, ceea ce ar contribui la sporirea securităţii energetice a ţării noastre.

ŞTIŢI CĂ... *Din **aerul atmosferic** se obţin oxigenul (folosit în medicină, în industria chimică, în procesul de sudare ş.a.), azotul (pentru fabricarea îngrăşămintelor chimice azotoase ş.a.), gazele inerte (neonul ş.a., folosite în producerea tuburilor luminescente etc.).*

Dezbateri la temă

Discutaţi cu colegii şi deduceţi avantajele şi dezavantajele utilizării energiei solare în producerea de energie electrică. Propuneţi măsuri de valorificare a energiei solare în localitatea natală. Completaţi în caiet un tabel după modelul de mai jos:

Avantaje	Dezavantaje	Măsuri de valorificare

FORMARE ŞI EVALUARE

1. Explicaţi deosebirea dintre noţiunile „resurse climatice" şi „resurse agroclimatice".
2. Analizaţi harta din *fig. 1.11* şi determinaţi particularităţile repartiţiei potenţialului energetic al radiaţiei solare globale pe teritoriul ţării noastre.
3. Analizaţi harta agroclimatică din *fig. 1.14* şi determinaţi: a) regiunea agroclimatică mai bine asigurată cu căldură; b) regiunea agroclimatică mai bine asigurată cu umezeală; c) regiunea agroclimatică mai slab asigurată cu umezeală.
4. Comentaţi, prin două exemple, afirmaţia: „Energia solară nu este folosită pe scară largă deoarece companiile petroliere nu deţin Soarele".
5*. Scrieţi un eseu pe tema: „Ce trebuie să facem în ţara noastră pentru a valorifica pe larg energia solară şi pe cea eoliană".

5. RESURSELE DE APĂ

„Dreptul omului la apă înseamnă că fiecare persoană are dreptul la apă suficientă, sigură, acceptabilă, accesibilă din punct de vedere fizic și financiar, pentru consum personal și în gospodăria casnică.“
(Comitetul Națiunilor Unite pentru Drepturi Economice, Sociale și Culturale)

- Din ce surse se alimentează cu apă localitatea voastră?
- Comentați afirmația: „Apa este izvorul vieții“.

1. Resursele de apă: rezerve și consum. Apa constituie o componentă fundamentală a mediului natural. Totodată, este o resursă naturală de primă importanță, întrucît fără ea este imposibilă viața omului, a plantelor și a animalelor. Dintre toate resursele naturale, apa are cele mai multiple utilizări.

Discutați cu colegii și enumerați domeniile de utilizare a apei în economie sau în alte scopuri.

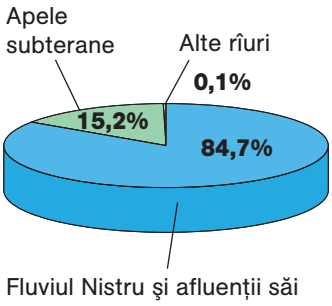

Fig. 1.16. Distribuția resurselor de apă captate anual (anul 2016)

Resursele de apă ale țării sînt de circa 6-7 miliarde m^3, din care se captează anual pentru a fi consumate 800-900 milioane m^3. Din volumul total al resurselor de apă disponibile pentru consum, circa 85% revin apelor de suprafață și 15% celor subterane (analizează datele din *fig. 1.16*). ***Apele de suprafață*** sînt reprezentate, în cea mai mare parte, de apele rîurilor Nistru *(fig. 1.18)* și Prut. În scopul sporirii rezervelor de apă, au fost construite numeroase lacuri de acumulare (amintiți-vă din cursul de geografie studiat în clasa a VIII-a cele mai mari lacuri de acumulare din țară). Volumul anual de apă consumată este, în medie, de 1,2 miliarde m^3, din care cea mai mare parte revine industriei (*fig. 1.17*). Este de apreciat faptul, că circa 1/2 din volumul apei utilizate în industrie este apa refolosită (utilizată consecutiv). Aceasta contribuie la reducerea consumului de apă și a gradului de poluare a apelor.

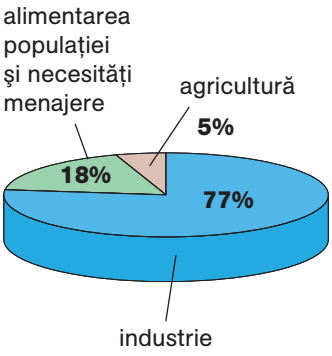

Fig. 1.17. Distribuția consumului de apă (în medie pentru anii 2001-2015, conform datelor Biroului Național de Statistică)

Apele subterane au, de asemenea, o mare însemnătate, întrucît ele constituie circa ¾ din consumul total de apă potabilă. Este însă îngrijorător faptul că apele subterane sînt poluate și doar ¼ din volumul total corespunde normelor sanitaro-epidemiologice.

„Cu greu se va putea găsi întru alte ţări, ca şi Moldova de mici, mai multă apă cu firea aşa împodobită ca aicea...“
(Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*)

Fig. 1.18. Fluviul Nistru – sursa principală de alimentare cu apă a oraşelor mari

ŞTIŢI CĂ... *În sudul ţării, în apropiere de oraşele Cahul, Ceadîr-Lunga, Taraclia, şi în rnul Ungheni sînt cantonate* ***ape termale,*** *cu temperatura de aproximativ 40-60 °C, la adîncimea de 1 000-2 000 m, care nu sînt valorificate.*

Indicaţi sursele principale de poluare a apelor.

ŞTIŢI CĂ... *Pentru necesităţile economice prezintă interes, în special, apa dulce care are un conţinut foarte mic de săruri (mai puţin de 1 g la 1 l de apă). În alimentaţia omului se foloseşte apa potabilă, adică apa bună de băut.*

Resursele de apă au o distribuţie neuniformă pe teritoriul ţării. Un grad mai înalt de asigurare cu apă îl au localităţile din văile Nistrului şi a Prutului. Pe cînd localităţile din Stepa Bugeacului şi din Dealurile Ciulucurilor sînt asigurate insuficient cu apă potabilă.

Aprovizionarea cu apă a populaţiei şi a economiei naţionale este realizată prin intermediul apeductelor, a fîntînilor arteziene şi freatice, a izvoarelor. Ţara noastră dispune de o reţea de apeducte cu lungimea de circa 9 mii km (*fig. 1.19*). Oraşele mai mari ale ţării şi suburbiile acestora sînt aprovizionate cu apă din reţeaua centralizată de apeducte.

O importanţă deosebită o au *apele minerale* (cu un conţinut ridicat de săruri), care se divid în *ape potabile* şi *ape curative*. Prezenţa acestora în regiunea Codrilor este menţionată încă din perioada lui Ştefan cel Mare. În baza apelor minerale curative, funcţionează staţiunile balneare din oraşele Cahul, Camenca, comuna Hîrjauca (rnul Călăraşi) ş.a.

ŞTIŢI CĂ... *Apele minerale curative au o compoziţie chimică diferită şi, respectiv, calităţi terapeutice diverse. Apele din unele zăcăminte conţin hidrogen sulfurat (30-80 mg/dm³), din alte zăcăminte – iod (17-26 mg/dm³), brom (132-139 mg/dm³), precum şi alte elemente chimice (litiu, radon, stronţiu, bor etc.).*

Analizaţi harta (*fig. 1.9*) şi identificaţi cele mai importante izvoare şi zăcăminte de ape minerale.

Fig. 1.19. Rețeaua de apeducte

Sudierea documentelor

Valorificarea rațională și protecția resurselor de apă este stipulată în diverse acte normative ale țării noastre: Legea privind protecția mediului înconjurător din 16.06.1993; Legea apelor din 23.11.2011, Legea cu privire la apa potabilă din 10.02.1999. Consultați aceste acte pe site-ul http://lex.justice.md.

ȘTIȚI CĂ... *În țară sînt peste 100 000 de fîntîni și peste 5 000 de fîntîni arteziene, acestea asigurînd consumul zilnic al unei cantități de 1-1,5 milioane de m^3 de apă.*

Fig. 1.20. Fîntînă cu cumpănă, satul Dereneu, rnul Călărași

2. Resursele hidroenergetice. În potențialul de resurse ale hidrosferei intră și *resursele hidroenergetice* ale rîurilor. Acestea se valorifică la hidrocentrale, unde energia apei căzătoare pune în mișcare turbinele și produce energie electrică. Potențialul de energie al apei depinde de debitul rîului, de înălțimea căderii apei, de specificul văii rîului etc. Rîurile țării au un debit relativ mic și traversează un teritoriu de cîmpie, de aceea au un potențial hidroenergetic redus. O parte din acest potențial este valorificată pe rîurile Nistru (hidrocentrala Dubăsari) și Prut (hidrocentrala Costești-Stînca, construită și exploatată împreună cu România).

Constatăm că țara noastră are un volum de apă suficient pentru necesitățile locuitorilor, însă acesta are o distribuție neuniformă. Problema asigurării cu apă potabilă rămîne a fi una din cele mai stringente, îndeosebi în mediul rural. Populația rurală folosește preponderent apele din fîntîni (*fig. 1.20*) și izvoare, care au un grad înalt de poluare. Apele din rîuri, din lacuri și cele subterane sînt, de regulă, poluate, de aceea, pentru necesitățile alimentare, au nevoie de epurare mai mult de 50% din ape.

În concluzie, se impune o utilizare cît mai rațională a apei, efectuarea unor cercetări suplimentare de mărire a rezervelor de apă și epurarea apelor poluate.

Dezbateri la temă

Pornind de la faptul că aprovizionarea cu apă de calitate este o problemă pentru țara noastră, propuneți măsuri realizabile de protecție și de folosire rațională a resurselor de apă.

FORMARE ȘI EVALUARE

1. Explicați deosebirea dintre noțiunile „apă dulce", „apă potabilă", „apă minerală".

2. Analizați harta din *fig. 1.19* și determinați: a) cele mai mari apeducte magistrale existente; b) orașele care sînt alimentate cu ape de suprafață captate; c) orașele care vor fi conectate la apeductele proiectate.

3. Avînd în vedere faptul că o centrală termoelectrică cu capacitatea de 1 milion de kW are nevoie de circa 36 m^3 (aproximativ 36 de tone) de apă pe secundă, calculați cîtă apă va folosi în 24 de ore Centrala Termoelectrică de la Dnestrovsc, care are o capacitate de 2,5 milioane kW. Propuneți cîteva măsuri de economisire a apei la centralele termoelectrice.

4*. Scrieți un eseu despre potențialul de resurse de apă din localitatea natală și propuneți măsuri de utilizare rațională a acestora.

6. RESURSELE DE SOL ȘI RESURSELE BIOLOGICE

„Solurile Moldovei, după calitatea lor, pot fi comparate cu cele mai bogate soluri din lume... Valoarea unui hectar de pămînt agricol este una dintre cele mai înalte din Europa.“
(Andrei Ursu, academician, pedolog)

- Amintiți-vă, din cursul de geografie studiat în clasa a VIII-a, tipurile de sol care sînt răspîndite pe teritoriul țării noastre.
- Numiți unitățile de relief din țară care dețin cele mai mari suprafețe de păduri.

1. Resursele de sol reprezintă una dintre cele mai importante bogății naturale ale țării, fiind principalul mijloc de producție pentru agricultură. Învelișul de sol este relativ variat, predominînd cernoziomurile, care acoperă circa 70% din suprafața totală a terenurilor.

O importanță primordială pentru agricultură o are calitatea solului, adică **fertilitatea**, grosimea ș.a., care diferă de la un tip de sol la altul.

În scopul evaluării calității solului, se calculează **bonitatea** acestuia – aprecierea cu un număr de puncte de la 0 pînă la 100, în funcție de însușiri. Valorile maxime ale calității solului le are cernoziomul tipic – 100 de puncte. În funcție de însușiri, solurile au un grad diferit de favorabilitate pentru culturile agricole.

Analizați *tabelul 1.3* și constatați ce culturi agricole necesită soluri cu o bonitate mai înaltă.

TERMENI-CHEIE

Solul are **fertilitate naturală,** provenită din acumulările de substanțe nutritive în procesul de formare a solului, și **fertilitate economică,** obținută ca urmare a activității omului, prin lucrări agricole, de introducere a îngrășămintelor etc.

Tabelul 1.3. Bonitatea și favorabilitatea tipurilor de sol pentru culturile agricole

Tipuri și subtipuri de sol	Bonitatea (în puncte)	Principalele culturi agricole pentru care sînt favorabile solurile respective
Cernoziom tipic	100	Grîu, porumb, sfeclă de zahăr, floarea-soarelui, legume
Cernoziom cambic (levigat)	94	Pomi fructiferi, porumb, floarea-soarelui, sfeclă de zahăr, tutun, viță-de-vie
Cernoziom carbonatic	71	Viță-de-vie, grîu
Sol aluvial	86	Legume, culturi furajere, floarea-soarelui, sfeclă de zahăr, pomi fructiferi
Sol cenușiu	78	Viță-de-vie, pomi fructiferi, tutun, porumb
Sol brun	72	Pomi fructiferi, culturi furajere

2. Resursele biologice sînt reprezentate de vegetația naturală și de lumea animală. O particularitate distinctă a acestora este capacitatea de a regenera, însă restabilirea este posibilă numai în cazul în care specia nu dispare complet.

Resursele vegetale includ pădurile, pajiștile și alte comunități vegetale naturale. Ele au o mare importanță ecologică, economică și de agrement.

ȘTIȚI CĂ... *În prima jumătate a sec. al XIX-lea, pădurile acopereau circa 30% din teritoriul Basarabiei. Defrișările masive în scopul extinderii suprafeței agricole, care s-au declanșat ulterior, au redus substanțial suprafața silvică.*

Fig. 1.21. Masiv silvic în Podișul Codrilor

Enumerați cîteva produse oferite de resursele vegetale și numiți domeniul de folosire a acestora.

Vegetația naturală este relativ bogată și ocupă, în prezent, o suprafață de aproximativ 800 mii ha sau 23% din totalul teritoriului țării. Există două tipuri principale de asociații vegetale: *pădurile* (*fig. 1.21*) și *pajiștile naturale* (folosite ca pășuni sau fînețe).

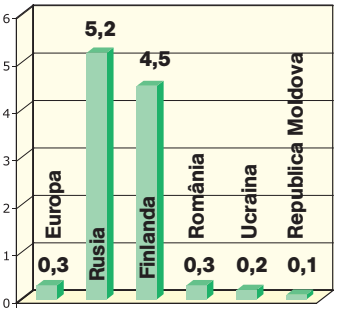

Fig. 1.22. Suprafața silvică ce revine în medie unui locuitor (ha/loc., a. 2016)

Suprafața de păduri și alte terenuri cu vegetație forestieră este de 465 mii ha (anul 2015), cu o tendință de creștere în ultimele două decenii. Astfel, *gradul de împădurire* a teritoriului constituie 13,7%, fiind unul dintre cele mai mici din Europa. Valori reduse are și suprafața silvică ce revine în medie unui locuitor – 0,1 ha, fiind mult sub media mondială de 0,8 ha (*fig. 1.22*). Volumul total (rezervele) de masă lemnoasă este de circa 49 milioane m^3. Anual se taie circa 400-500 mii m^3, tăierile realizîndu-se, în cea mai mare parte, pentru îngrijirea și regenerarea pădurii. Doar o mică parte din lemn este destinată utilizării industriale. Vegetația forestieră are o mare importanță în menținerea echilibrului mediului natural: în protecția apelor, solului și a faunei, în circulația în atmosferă a dioxidului de carbon (CO_2), a oxigenului și altor substanțe.

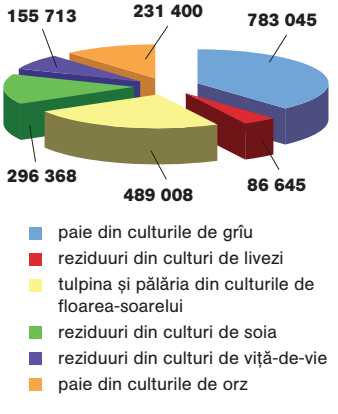

Fig. 1.23. Cantitatea de biomasă din reziduurile culturilor agricole în Republica Moldova (tone pe an)

Pășunile și fînețele ocupă o suprafață de 349 mii ha sau 10,3% din teritoriul țării (anul 2015). Acestea se află cu precădere pe șesuri, pe cîmpii și podișuri cu altitudinea de pînă la 200 m. În luncile rîurilor, s-au format pajiști de luncă, mult mai productive decît cele de stepă.

Vegetația naturală și culturile agricole acumulează anual o cantitate considerabilă de biomasă (*fig. 1.23*). Această biomasă poate fi folosită în calitate de combustibil, asigurînd securitatea energetică a țării.

Resursele faunistice oferă omului multe produse valoroase (*numiți cîteva dintre aceste produse*). Prezintă

Sudierea documentelor

Strategia dezvoltării durabile a sectorului forestier din Republica Moldova are următoarele obiective: a) conservarea diversității biologice a pădurilor; b) extinderea suprafețelor acoperite cu vegetație forestieră; c) extinderea ariilor naturale protejate de stat; d) activizarea protecției fondului forestier ș.a.

1. Studiați și alte surse de informare: Codul silvic (1996), Legea privind fondul ariilor naturale protejate de stat (1998) (puteți găsi aceste documente pe site-ul: http://www.moldsilva.gov.md).

2. Discutați cu colegii obiectivele enumerate mai sus și propuneți și alte măsuri de protecție și de valorificare rațională a resurselor biologice ale țării.

importanță economică, în primul rînd, *resursele cinegetice* (animalele pentru vînat) și cele piscicole. Principalele mamifere de vînătoare sînt iepurele de cîmp, vulpea, căpriorul, mistrețul ș.a., iar dintre păsări: rața sălbatică, gîsca sălbatică, prepelița, fazanul ș.a. Din *resursele piscicole,* doar circa 20 de specii de pești prezintă importanță economică, în special, carasul, crapul, plătica, bibanul, somnul ș.a. Acestea sînt concentrate în lacurile naturale și în cele de acumulare, aici fiind create gospodării piscicole specializate, precum și în rîurile Nistru, Prut și Răut. O importanță locală are peștele din iazuri și cel din rîurile mici.

3. Protecția resurselor de sol și a celor biologice. Aceste resurse naturale sînt afectate de unele procese naturale și de activitatea nerațională a omului. Un impact negativ asupra solului au eroziunea, alunecările de teren, aplicarea pesticidelor. Pădurile sînt afectate de secetă, defrișări, boli și insecte dăunătoare, iar fauna – în special, de vînatul excesiv. Deși resursele biologice și cele de sol au proprietatea de a se renova, ele trebuie totuși valorificate cît mai rațional, prin aplicarea unor măsuri de reproducere și de protecție.

Dezbateri la temă

Realizați o investigație a resurselor de sol și a celor biologice din localitatea natală și propuneți cîteva măsuri de utilizare rațională și de protecție a lor.

FORMARE ȘI EVALUARE

1. Numiți cîteva măsuri de sporire a fertilității solului.

2. Scrieți afirmațiile de mai jos în caiet și completați-le:
a) Solurile cele mai favorabile pentru vița-de-vie sînt...
b) Importanța ecologică a resurselor vegetale constă în...

3. Scrieți în caiet, după modelul de mai jos, categoriile de resurse vegetale și domeniul de utilizare a acestora, folosind manualul și alte surse de informare.

Resurse vegetale	Domeniul de utilizare

4*. Utilizînd diverse surse de informare, aflați care este suprafața pădurilor în localitatea natală, ce specii de arbori sînt mai frecvente și care este modul de utilizare a resurselor silvice.

TEST de autoevaluare la capitolul I

(rezolvați sarcinile în caiet)

1. Comparați poziția economico-geografică a raionului (municipiului) în care locuiți cu un alt raion (municipiu), la alegere, și deduceți asemănările și deosebirile.
2. Determinați asemănările și deosebirile dintre noțiunile: sat – comună; oraș – municipiu; raion – UTA.
3. Alcătuiți triade cu noțiunile-cheie și exemplele de unități administrativ-teritoriale de mai jos (după modelul: sat = Vădeni–Cubolta–Băcioi):
   Cupcini, oraș, Tiraspol, Telenești, municipiu, Biruința, Dondușeni, Tighina (Bender), raion, Bălți, Sîngera, Cantemir.
4. Demonstrați prin trei argumente, de ce în țara noastră este necesară organizarea în unități administrativ-teritoriale de diferit nivel.
5. Deduceți consecințele economice generate de cauzele indicate în tabelul de mai jos și completați tabelul *Cauze-consecințe* în caiet.

Cauze	Consecințe economice
1. Apele de suprafață sînt intens poluate.	
2. Înălțimea căderii apei din rîuri este mică.	
3. Solurile de cernoziom au o fertilitate naturală înaltă.	
4. Eroziunea și alunecările de teren sînt frecvente pe teritoriul țării.	
5. Gradul de împădurire al țării este mic.	
6. Resursele cinegetice sînt valoroase.	

6. Deduceți cîte două puncte forte și două puncte slabe ale valorificării resurselor de energie solară și de energie eoliană, completînd în caiet următorul tabel:

Tipuri de resurse naturale	Puncte forte	Puncte slabe
Energie solară	1. 2.	1. 2.
Energie eoliană	1. 2.	1. 2.

CAPITOLUL II

POPULAȚIA ȘI AȘEZĂRILE UMANE

COMPETENȚE

Studiind acest capitol, veți fi capabili:

- **să explicați principalele noțiuni geografice;**
- **să analizați caracteristicile populației;**
- **să explicați factorii care determină dinamica și structura populației;**
- **să clasificați populația după diferite criterii;**
- **să argumentați căile de utilizare rațională a resurselor de muncă;**
- **să analizați repartiția spațială a populației în raport cu diferiți factori.**

Omul, prin activitatea sa, este creatorul, dar și consumatorul bunurilor materiale și al valorilor spirituale. În cadrul științei *Geografia umană,* populația constituie principalul obiect de studiu, fiind analizată din punct de vedere al dinamicii, structurii, repartiției, activității și al caracteristicilor așezărilor umane.

De asemenea, este important să se cunoască apartenența etnică, lingvistică, religioasă, tradițiile și obiceiurile, care formează patrimoniul cultural. Aceasta contribuie la formarea atitudinii de respect reciproc între oameni, indiferent de starea socială și de locul lor de trai.

Studierea activității populației este necesară în vederea soluționării unor probleme social-economice: utilizarea rațională a resurselor de muncă; organizarea mai eficientă a sectorului serviciilor, îndeosebi a învățământului, ocrotirii sănătății, comerțului; prognozarea contingentului de copii, pensionari, persoane care primesc îndemnizații sociale; planificarea dezvoltării strategice a localităților, regiunilor și a țării etc.

7. EVOLUȚIA NUMERICĂ ȘI MIȘCAREA NATURALĂ A POPULAȚIEI

„Măreția unui popor nu se măsoară prin numărul său, precum măreția unui om nu depinde de statura sa; singura măsură este dezvoltarea sa intelectuală și morală."
(Victor Hugo)

- Pentru ce este necesar să fie cunoscut numărul de locuitori ai unei țări, regiuni, localități?
- Numiți factorii care influențează asupra dinamicii numărului de locuitori ai unei țări.

TERMENI-CHEIE

Recensământ al populației – acțiune de înregistrare statistică a populației, care se efectuează într-o țară sau regiune la o anumită dată. Recensămintele sînt organizate, de regulă, o dată la 10 ani. În Republica Moldova, în perioada postbelică, au fost efectuate recensăminte în anii 1959, 1970, 1979, 1989, 2004, 2014.

1. Dinamica numerică a populației. Studiul populației începe cu cunoașterea numărului de locuitori. Se folosesc diferite surse de informații referitor la populație, dintre care principala este **recensământul.** Dinamica numărului de locuitori ai unui teritoriu (localitate, regiune, țară etc.) este influențată de factori naturali, social-economici și istorici. Condițiile naturale favorabile ale țării noastre au stimulat procesul de populare a teritoriului din cele mai vechi timpuri.

Numărul de locuitori a avut o dinamică variabilă, sub influența diferitor factori. În perioada 1940-1950, populația s-a micșorat, ca urmare a pierderilor umane imense în cel de-al Doilea Război Mondial, a foametei, deportărilor și represiunilor staliniste. În decursul anilor 1950-1990, numărul de locuitori a crescut de 1,9 ori, datorită sporului natural înalt al populației și migrației masive a populației din spațiul sovietic (*fig. 2.1*).

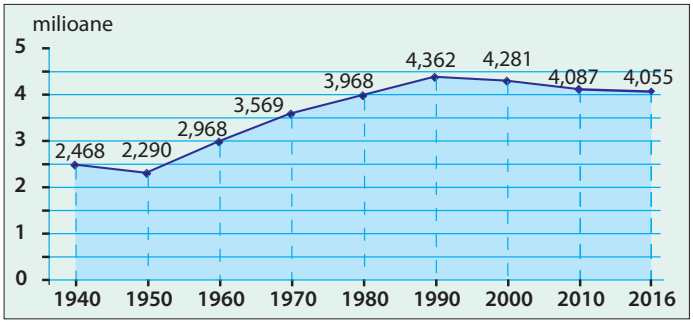

Fig. 2.1. Dinamica numerică a populației Republicii Moldova (milioane loc.)

ȘTIȚI CĂ... *Scrierile istoricilor și geografilor din perioada antică (Herodot, Strabo ș.a.) ne demonstrează că teritoriul dintre Prut și Nistru a fost populat din cele mai vechi timpuri. O informație mai amplă despre populația acestui ținut de la începutul sec. al XVIII-lea o găsim în lucrarea marelui cărturar enciclopedist Dimitrie Cantemir „Descrierea Moldovei".*

De la începutul anilor 1990, are loc o reducere a efectivului populației. Acest fenomen este determinat de factorii demografici (natalitatea scăzută, bilanțul natural negativ, îmbătrînirea populației etc.) și de migrația masivă peste hotare, din cauza problemelor social-economice etc. Conform datelor oficiale, din anul 1990 pînă în anul 2016, populația s-a redus cu 307 mii, sau cu 7%.

Este cunoscut faptul că evoluția numerică a populației unei țări este determinată de două procese: *mișcarea naturală* și *migrația populației*.

Analizați *fig. 2.2* și constatați care dintre componentele indicate determină creșterea numerică a populației și care determină descreșterea acesteia.

2. Mișcarea naturală a populației. Creșterea sau descreșterea numărului de locuitori într-o perioadă de timp depinde, în primul rînd, de mișcarea naturală a populației. Acest proces este numit și **reproducere,** reprezentînd înlocuirea generațiilor în urma nașterilor și deceselor. Mișcarea naturală are două componente – **natalitatea** și **mortalitatea**, iar diferența dintre ele constituie **bilanțul natural al populației**. Bilanțul natural poate fi pozitiv *(spor natural)*, negativ *(deficit natural)* sau nul (*fig. 2.3*).

Fig. 2.3. Valorile bilanțului natural al populației

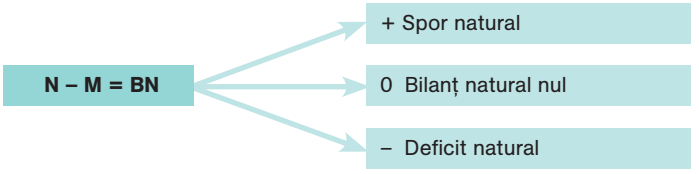

N – Natalitatea; M – Mortalitatea; BN – Bilanțul natural

Indicatorii reproducerii populației sînt influențați de mai mulți factori: nivelul de dezvoltare economică, bunăstarea materială a populației, nivelul de instruire și de cultură, tradițiile, modul de viață, politica statului în domeniul populației, migrațiile, starea mediului ambiant ș.a.

În anii ’50 ai sec. al XX-lea, natalitatea populației atingea valoarea maximă din perioada postbelică – circa 40‰, fiind una dintre cele mai înalte în Europa. Ulterior, se înregistrează o reducere continuă a acestui indicator, pînă la 10-11‰ la ora actuală (*fig. 2.4*).

Fenomenul se explică, în primul rînd, prin încadrarea mai activă a femeii în viața socială, prin urbanizarea rapidă (natalitatea la orașe este, de regulă, mai mică, în comparație cu mediul rural) etc.

Urmăriți *fig. 2.4* și trageți concluzii referitor la modificările ratelor natalității și ale mortalității populației.

În perioada anilor ’50-’70, rata mortalității s-a redus pînă la 6-7‰, ca urmare a sporirii contingentului

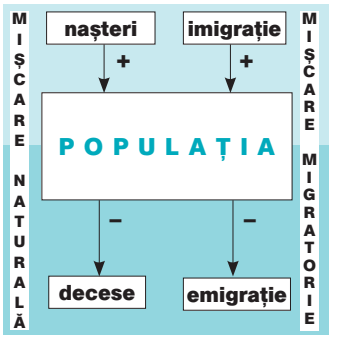

Fig. 2.2. Componentele evoluției numerice a populației

TERMENI-CHEIE

Natalitatea (rata natalității) – numărul celor născuți vii într-un anumit interval de timp (de regulă, un an) raportat la efectivul populației.

Mortalitatea (rata mortalității) – numărul celor decedați într-un interval de timp (de regulă, un an) raportat la efectivul populației.

Rata natalității și rata mortalității se exprimă în persoane la 1 000 de locuitori sau în promile (‰).

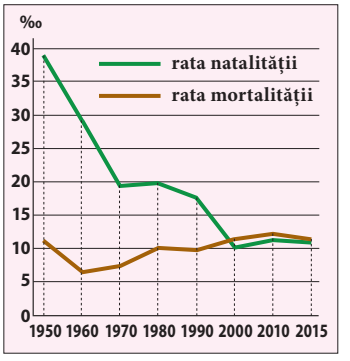

Fig. 2.4. Dinamica indicatorilor demografici

TERMENI-CHEIE

Mortalitatea infantilă – numărul de decese ale copiilor în primul an de viață la 1 000 de născuți vii, exprimat în promile (‰).

populației de vîrstă tînără. Ulterior, acest indicator a sporit lent, fapt cauzat în special de îmbătrînirea populației (*fig. 2.4*).

Populația se caracterizează, de asemenea, printr-un indice relativ înalt al **mortalității infantile,** care constituie circa 10‰. Această valoare este cea mai mare din Europa, fiind cauzată de: starea de sănătate precară și modul de viață nesănătos al populației de vîrstă reproductivă; nivelul scăzut al asistenței medicale; înrăutățirea stării mediului ambiant ș.a.

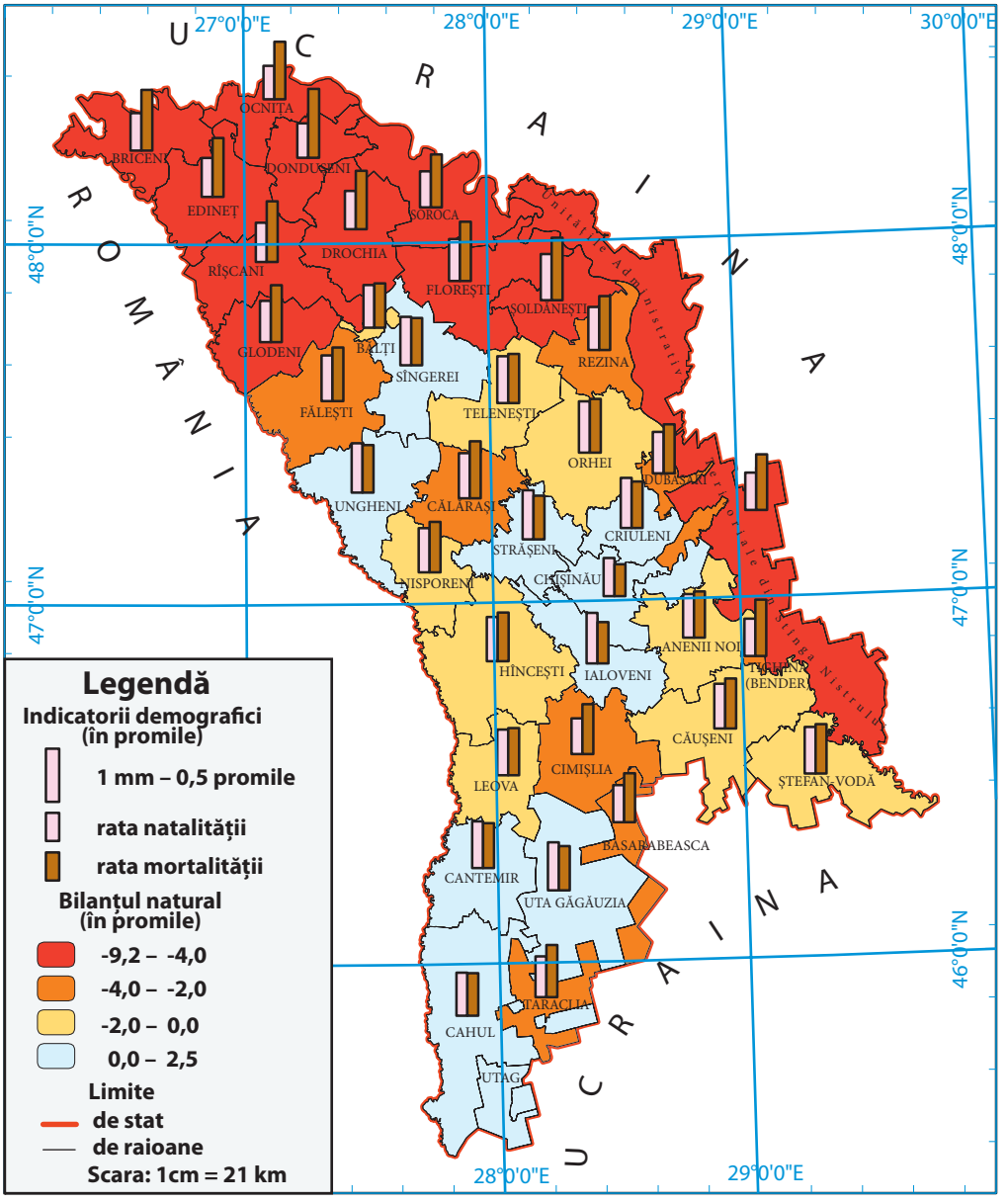

Fig. 2.5. Indicatorii mișcării naturale a populației (în medie pentru ultimii 10 ani)

În urma evoluției indicatorilor natalității și ai mortalității, s-a modificat esențial bilanțul natural. Începînd cu anul 1998, numărul nașterilor este mai mic decît cel al deceselor, înregistrîndu-se un bilanț natural negativ (analizați și datele din *Anexa 2, pag. 142*).

O astfel de tendință a indicatorilor reproducerii populației poartă denumirea de **tranziție demografică**. În Republica Moldova acest fenomen se manifestă pe parcursul ultimului secol, cînd a avut loc trecerea de la tipul tradițional de reproducere (pînă în anii 1950-1960) la tipul modern de reproducere (din anii 1970 pînă în prezent).

În ultima perioadă, indicatorii reproducerii populației sînt influențați de schimbarea mentalității și a comportamentului demografic al populației, de emigrarea în masă, de nivelul de trai și al asistenței medicale scăzut etc.

Indicatorii reproducerii populației se deosebesc în profil regional (*fig. 2.5*). În raioanele din Regiunea de Nord și cele din Stînga Nistrului, bilanțul natural are cele mai scăzute valori din țară.

Evoluția demografică a populației va avea aceleași tendințe și în deceniile următoare. De aceea, este necesar ca programele de dezvoltare social-economică a țării să țină cont de dinamica proceselor demografice.

TERMENI-CHEIE

Tranziție demografică – trecerea de la un tip de reproducere a populației (tradițional), cînd natalitatea și mortalitatea sînt foarte înalte, la alt tip (modern), cînd natalitatea și mortalitatea sînt foarte scăzute. Ca rezultat, populația crește foarte lent sau se află în descreștere.

ȘTIȚI CĂ...

Evidența statistică a populației și recensămînturile populației au o importanță practică pentru:

- *organizarea înscrierii copiilor la grădiniță și la școală;*
- *planificarea contingentului de persoane apte de muncă și a celui de pensionari;*
- *evidența persoanelor care primesc îndemnizații sociale;*
- *planificarea dezvoltării strategice a localităților, regiunilor și a țării etc.*

Dezbateri la temă

Pornind de la faptul că situația demografică din țară este nefavorabilă, discutați în echipe de experți – a) demografi; b) reprezentanți ai guvernului; c) pedagogi și psihologi; d) economiști; e) preoți; f) jurnaliști – și expuneți-vă opinia referitor la următoarele subiecte:

a) Ce rol are familia și educația în evoluția proceselor demografice?

b) Ce măsuri ar trebui să aplice organele de stat și societatea pentru ameliorarea situației demografice?

FORMARE ȘI EVALUARE

1. Explicați esența noțiunilor de „spor natural" și „deficit natural" al populației.
2. Argumentați de ce este necesară cunoașterea evoluției indicatorilor populației.
3. Analizați graficul din *fig. 2.1* și explicați factorii care au determinat dinamica numărului de locuitori în perioada 1940-2016. Stabiliți perioada în care s-a înregistrat un spor mai mare al populației și indicați cauzele.
4. Identificați deosebirile regionale ale bilanțului natural al populației, analizînd *fig. 2.5*.
5. Determinați principalii indicatori demografici ai populației din localitatea natală. Comparați aceste date cu indicatorii respectivi pe țară.

8. MIGRAȚIA ȘI REPARTIȚIA GEOGRAFICĂ A POPULAȚIEI

„Oamenii nu sînt păsări călătoare și migrarea lor se explică nu prin legile biologice, ci prin cele sociale.“
(N.N. Baranski)

- Ce forme de migrație a populației cunoașteți din cursurile de geografie studiate în anii precedenți?
- Cum credeți, de ce este important să cunoaștem particularitățile migrației populației din țara noastră?

ȘTIȚI CĂ... *După durată, se deosebesc* migrații definitive, *urmate de strămutarea domiciliului, și* temporare – *pentru o perioadă limitată de timp, fără schimbarea locului permanent de trai. Migrațiile temporare sînt: a)* sezoniere, *de regulă, spre regiunile care necesită brațe de muncă suplimentare: în agricultură (deoarece muncile agricole au un caracter sezonier), în turism etc.; b)* pe un termen fixat de timp, *la muncă, studii, odihnă etc.; c)* zilnice *(ele se mai numesc* migrații pendulatorii *sau* navete*) – au loc, de regulă, în ariile din apropierea orașelor mari, care necesită multe brațe de muncă.*

1. Aspecte generale ale migrației populației. Migrația populației reprezintă deplasarea oamenilor dintr-o localitate în alta, urmată de schimbarea domiciliului permanent, pentru o perioadă anumită sau definitiv.

Cauzele care determină migrația sînt: *economice* (surplusul sau deficitul de brațe de muncă, nivelul bunăstării materiale a populației, dezvoltarea sectorului serviciilor ș.a.), *naturale* (condițiile și resursele naturale), *politice* (conflictele, războaiele ș.a.), *familiale* ș.a.

Consecințele migrației populației sînt diferite: modificarea numărului de locuitori, a indicatorilor demografici, a structurii populației, a efectivului de brațe de muncă, dezintegrarea familiilor ș.a.

Întrucît există o mare diversitate de migrații ale populației, acestea se clasifică după diferite criterii (*fig. 2.6*).

Studiați schema din *fig. 2.6* și textul de la rubrica „Știți că...”, și explicați tipurile de migrații conform criteriilor de clasificare.

2. Migrația populației în Republica Moldova. Țara noastră se caracterizează printr-un grad relativ înalt al migrației interne și al celei internaționale. Migrația

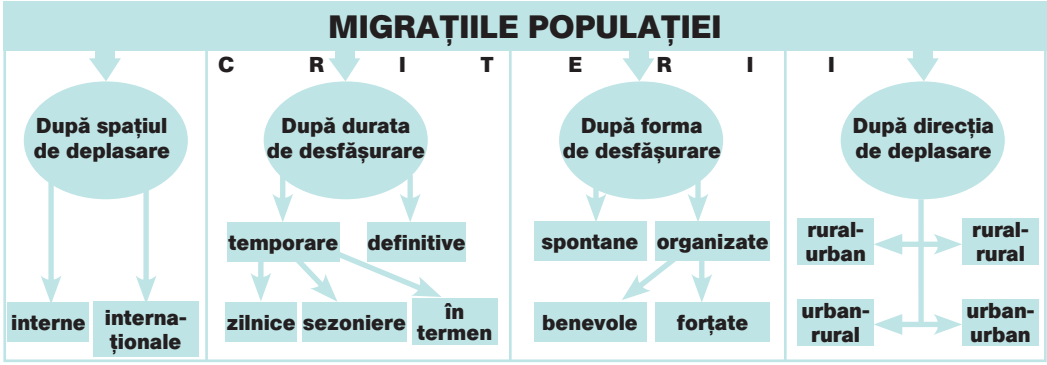

Fig. 2.6. Clasificarea migrațiilor populației

populației în perioada 1945-1991 s-a produs aproape exclusiv în limitele URSS. Cel mai mare flux de **imigranți** era cel din Rusia și din Ucraina, sub pretextul deficitului de specialiști pentru industrializarea republicii. În același timp, era încurajată plecarea populației băștinașe la muncă în Rusia, Kazahstan și alte republici. **Bilanțul (soldul) migratoriu** al RSSM, în raport cu fostele republici unionale, avea valori pozitive.

După obținerea independenței, odată cu deschiderea hotarelor spre vest și accesul mai mare al oamenilor la libera circulație, un flux mare de **emigranți** din Republica Moldova s-a îndreptat în afara spațiului ex-sovietic (*fig. 2.7*). Se manifestă tot mai mult migrația externă pentru muncă, în cea mai mare parte, spre statele din Uniunea Europeană și Federația Rusă.

Migrația temporară devine deseori migrație definitivă. Numărul persoanelor care migrează definitiv (cu schimbarea domiciliului permanent) este mult mai mic decît cel al persoanelor care migrează temporar. Fluxul cel mai intens al migrației definitive țara noastră îl are cu Rusia și Ucraina (determinat preponderent de fenomenul **repatrierii**), urmate de Canada, țările Uniunii Europene, SUA și alte țări.

Identificați direcțiile și numărul de migranți pe țări, analizînd harta din *fig. 2.7.*

Disproporția dintre populația emigrată și cea imigrată definitiv este semnificativă. Astfel, pe parcursul ultimului deceniu, fluxul migratoriu anual reflectă o pierdere de circa 5 mii de persoane, ceea ce determină reducerea potențialului demografic al țării.

În ultimii ani, în țara noastră ca și în alte țări europene, crește numărul **populației refugiate** din alte țări care solicită azil. Acestea sînt persoane nevoite să plece din arealele natale afectate de calamități naturale, războaie, conflicte și alte pericole. Majoritatea refugiaților sosiți sînt originari din țările Orientului Apropiat, Africii, Asiei de Sud, precum și din estul Ucrainei.

La nivel național, este necesar să fie elaborat un program privind migrația internă și cea externă a populației, în contextul creării locurilor de muncă noi și utilizării raționale a forței de muncă.

ȘTIȚI CĂ...

O anumită influență asupra proceselor migraționiste din Republica Moldova a avut-o factorul istoric. Pe acest teritoriu, pe parcursul istoriei, au avut loc diverse migrații, în principal cu caracter politic, cauzate de numeroase războaie.

TERMENI-CHEIE

Emigrație – plecarea oamenilor din țara în care au trăit. Persoanele plecate sînt numite *emigranți.*

Imigrație – sosirea oamenilor din țara în care au trăit pentru a se stabili cu traiul într-o altă țară. Persoanele stabilite se numesc *imigranți.*

Bilanț (sold) migratoriu – diferența dintre numărul persoanelor sosite și al celor plecate dintr-un anumit teritoriu, într-o unitate de timp; poate avea valoare pozitivă, negativă sau nulă.

Repatriere – revenirea din străinătate în Republica Moldova, cu dreptul la domiciliu stabil, a cetățenilor țării, a celor născuți aici și a urmașilor acestora, precum și a celor care anterior au locuit permanent în Republica Moldova cel puțin 10 ani.

ȘTIȚI CĂ...

Conform datelor oficiale, în prezent sînt plecați peste hotare la lucru sau la studii aproximativ 500 de mii de cetățeni. Principalele țări în care aceștia emigrează sînt: Federația Rusă, Italia, România, Portugalia, Turcia, Spania, Germania.

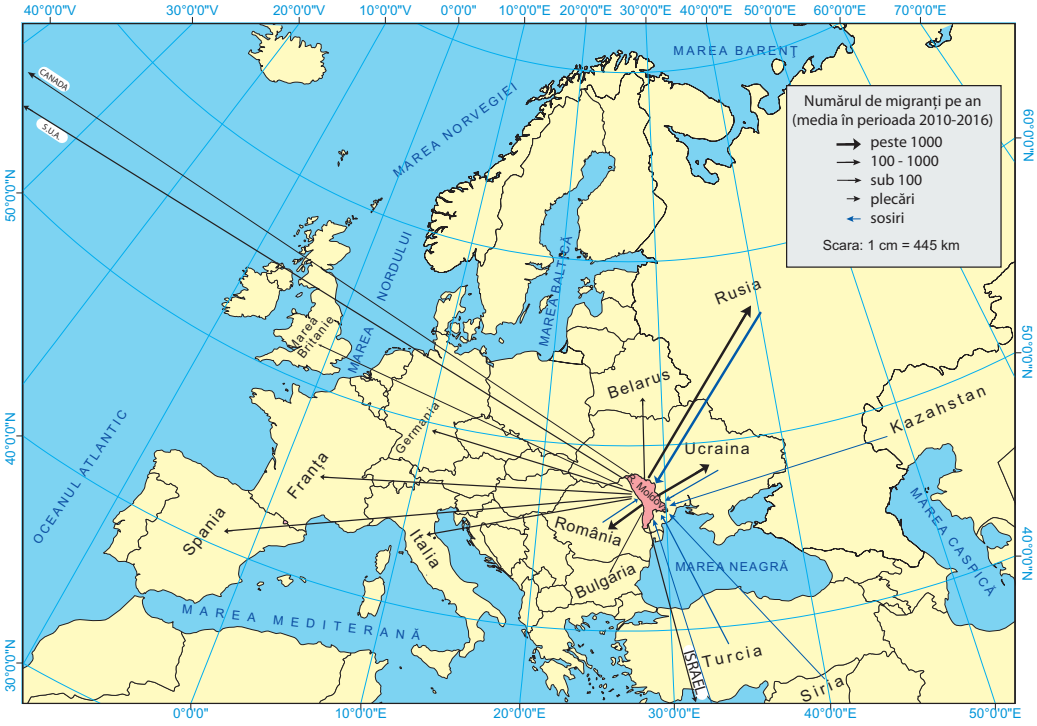

Fig. 2.7. Distribuția pe țări a migrației definitive

Sudierea documentelor

Politica de stat în domeniul migrației în țara noastră este promovată de Biroul migrație și azil. Pentru o informare suplimentară despre migrația populației, studiați unele acte legislative: Legea cu privire la migrație nr. 1518 din 06.12.2002; Legea privind regimul străinilor în Republica Moldova nr. 200 din 16.07.2010 ș.a. Sursa: http://bma.gov.md

3. Repartiția geografică a populației. Este cunoscut faptul că populația Terrei are o distribuție teritorială neuniformă. Răspîndirea geografică a populației este influențată de diferiți factori.

Analizați *fig. 2.8* și deduceți care dintre factorii indicați determină, într-o măsură mai mare, repartiția actuală a populației pe teritoriul țării.

Cadrul natural favorabil al teritoriului țării noastre (relieful, clima, solul ș.a.) au stimulat popularea relativ intensă în toate perioadele istorice.

Pe parcursul secolelor al XIX-lea și al XX-lea, o influență mare asupra dinamicii numărului de locuitori

Fig. 2.8. Factorii repartiției teritoriale a populației

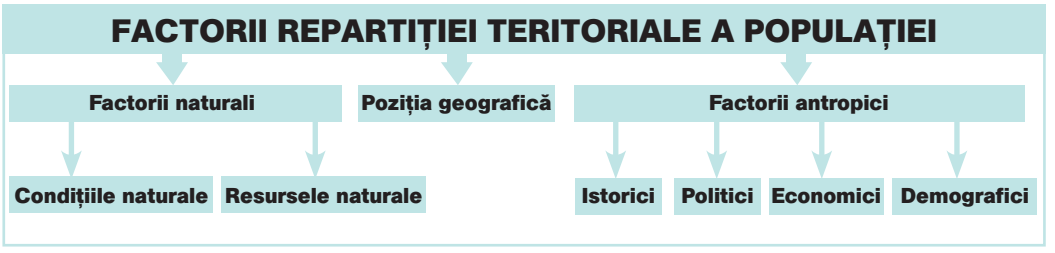

și a repartiției populației au avut-o factorii politici (războaiele, politica statelor) și demografici (reproducerea populației și migrațiile).

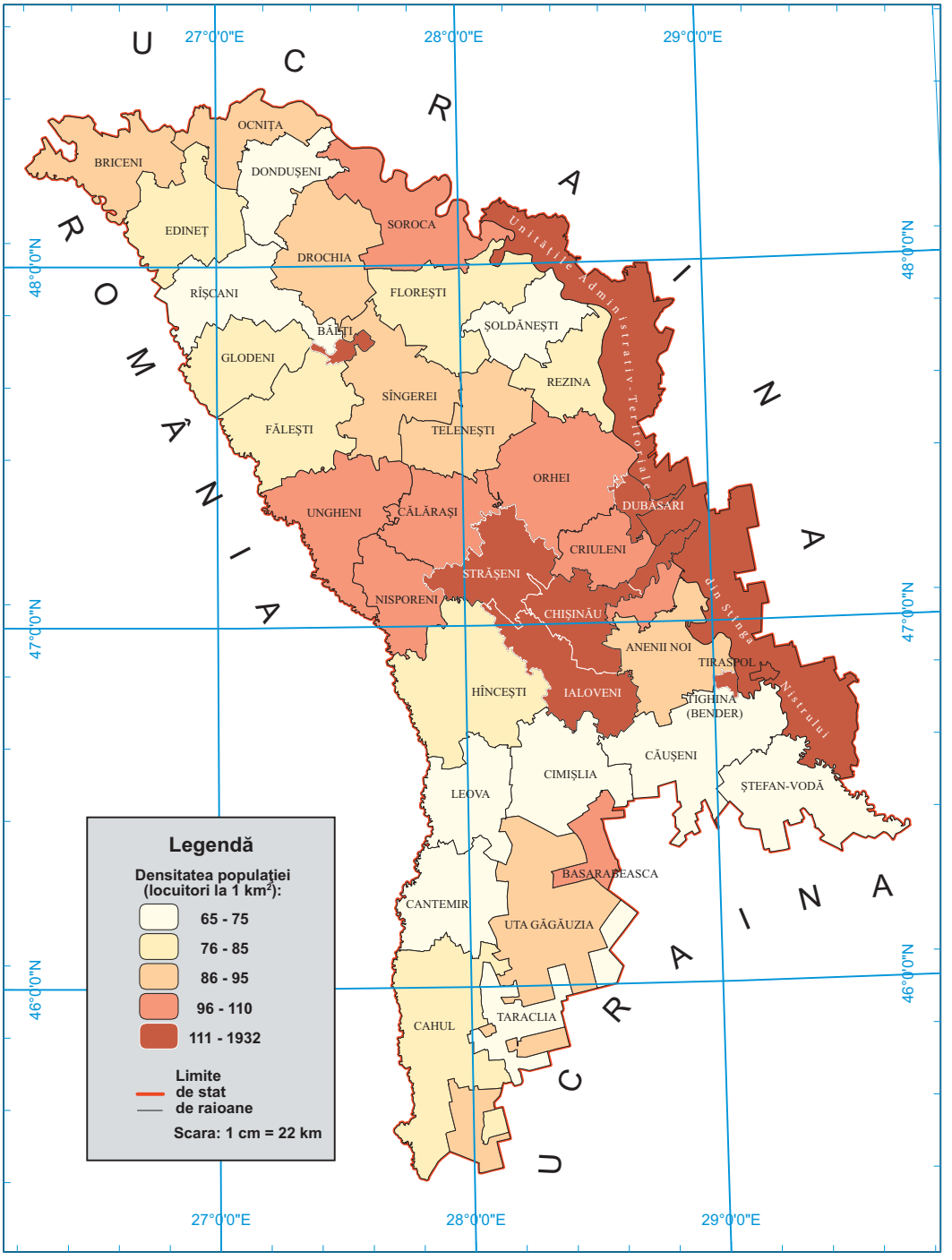

Fig. 2.9. Densitatea populației pe unități administrative (a. 2016)

TERMENI-CHEIE

Densitatea medie a populației – raportarea numărului de locuitori de pe un anumit teritoriu la suprafața acestuia; se exprimă în locuitori la km^2.

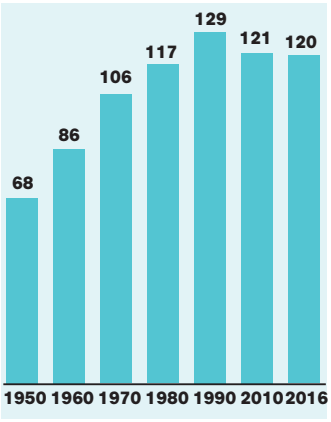

Fig. 2.10. Dinamica densității populației în Republica Moldova (loc./km^2)

Explicați cum influențează factorii demografici asupra repartiției teritoriale a populației.

Gradul de concentrare a populației pe un anumit teritoriu este reflectat de indicatorul numit **densitatea medie a populației.** Odată cu creșterea numerică a populației, s-a modificat corespunzător și densitatea acesteia (*fig. 2.10*).

După densitatea medie a populației, Republica Moldova ocupă un loc de mijloc printre statele europene.

În funcție de factorii naturali, istorici, economici și de poziția geografică, densitatea populației diferă sub aspect teritorial. Arealele mai dens populate (peste 100 loc./km^2) cuprind Regiunea Centrală (municipiul Chișinău, raioanele Strășeni, Ialoveni ș.a.) și UAT din Stînga Nistrului, îndeosebi în valea Nistrului.

În raioanele din Regiunea de Nord densitatea populației este sub media pe țară (70-95 loc./km^2). Cea mai mică densitate a populației o au raioanele din Regiunea de Sud (65-85 loc./km^2) (*fig. 2.9*). În regiunea dată, îndeosebi în stepa Bugeacului, condițiile naturale sînt mai puțin favorabile pentru traiul și activitatea omului: clima mai aridă, deficitul de apă potabilă ș.a. De asemenea, procesele de urbanizare și industrializare în regiune s-au manifestat mai slab.

Datele referitoare la repartiția neuniformă a populației pe teritoriul țării trebuie luate în considerare la utilizarea resurselor de muncă și la organizarea sectorului serviciilor (învățămînt, ocrotirea sănătății, comerț, transport ș.a.).

Dezbateri la temă

Ținînd cont de faptul că migrația externă a atins proporții mari, expuneți-vă opinia referitor la consecințele pozitive și cele negative ale acestui fenomen. Propuneți măsuri de optimizare a proceselor migraționiste din țară.

FORMARE ȘI EVALUARE

1. Comentați afirmația geografului rus N.N. Baranski despre migrația populației din mottoul acestei teme.
2. Analizați harta din *fig. 2.7* și explicați cauzele care determină aceste direcții ale emigrației populației din Republica Moldova.
3. Aflați suprafața localității natale și numărul de locuitori și calculați densitatea populației. Comparați rezultatul obținut cu densitatea medie pe țară.
4. Este cunoscut faptul, că în trecut strămoșii noștri practicau un tip de migrație temporară numit „transhumanță". Consultați dicționarul explicativ, profesorul de limba și literatura română, precum și surse suplimentare de informare, și scrieți un eseu despre migrația transhumantă.

9. STRUCTURA DEMOGRAFICĂ ȘI RESURSELE DE MUNCĂ

„Familia constituie elementul natural și fundamental al societății și are dreptul la ocrotire din partea societății și a statului.“
(Constituția Republicii Moldova, Articolul 48)

● Cum credeți, de ce trebuie să cunoaștem ponderea diferitor grupe de vîrstă ale populației dintr-o localitate sau țară?

Populația este clasificată (structurată) în funcție de diferite criterii. Tradițional, se aplică următoarele criterii de clasificare a populației: demografic, sociocultural, economic și după mediul de trai.

Analizați schema (*fig. 2.11*) și identificați criteriile de clasificare (structurare) a populației.

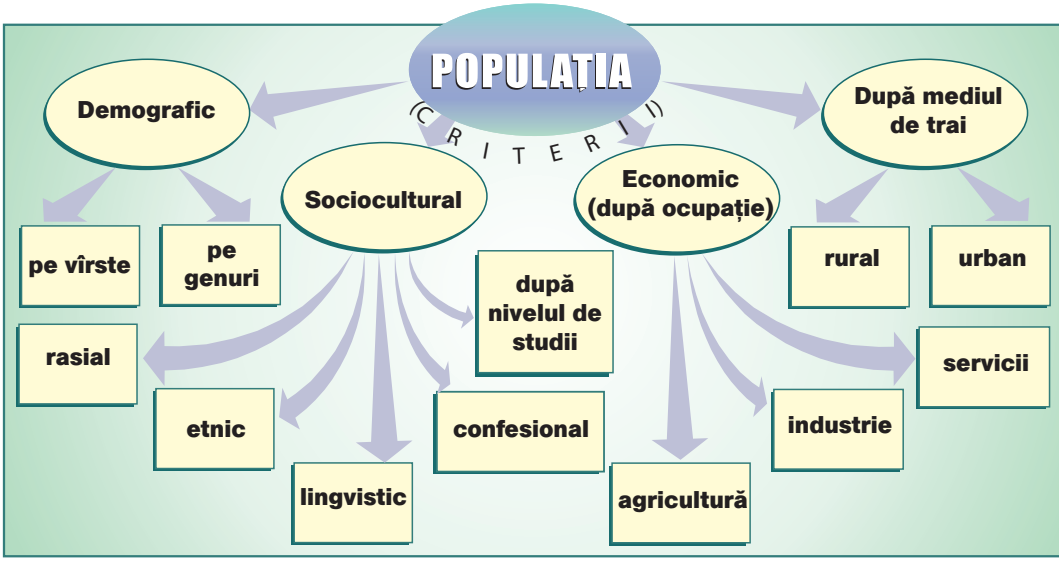

Fig. 2.11. Structura populației

1. Structura populației după criteriul vîrstei și al genului. Vîrsta și genul reprezintă două dintre caracteristicile de bază ale populației. Raportul dintre grupele de vîrstă și de gen influențează procesul de reproducere a populației și dezvoltarea economiei. În scopul studierii populației unui teritoriu (regiune, țară, localitate ș.a.), se evidențiază următoarele intervale de vîrstă: tînără (în limitele 0-15 ani), adultă (16-59 de ani) și vîrstnică (60 de ani și mai mult). Ponderea acestor grupe de vîrstă se modifică de la o perioadă la alta.

Analizați *fig. 2.12* și constatați modificările raportului pe grupe de vîrstă a populației Republicii Moldova în perioada indicată.

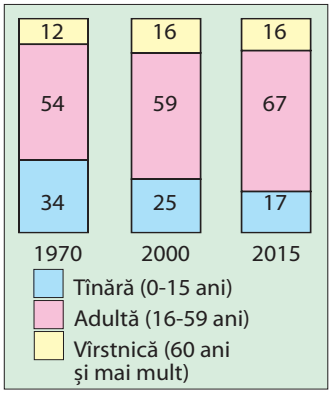

Fig. 2.12. Structura populației pe grupe de vîrstă (în % din total)

TERMENI-CHEIE

Îmbătrînire demografică – proces continuu de reducere a ponderii populației tinere și de creștere a populației vîrstnice, determinat, în principal, de micșorarea natalității. Se consideră că o populație este îmbătrînită atunci cînd ponderea vîrstnicilor de peste 60 de ani este mai mare de 12% din totalul populației.

Speranța de viață la naștere (durata medie a vieții) – numărul mediu de ani pe care îi poate trăi o generație, avîndu-se în vedere nivelul mortalității în anul respectiv.

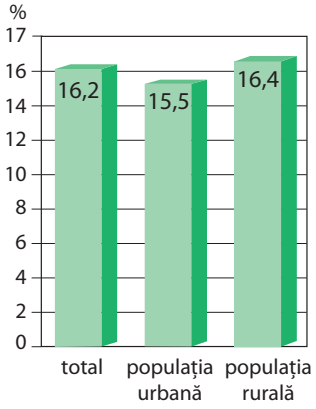

Fig. 2.13. Coeficientul îmbătrînirii populației (numărul persoanelor în vîrstă de 60 de ani și mai mult la 100 de locuitori, a. 2015)

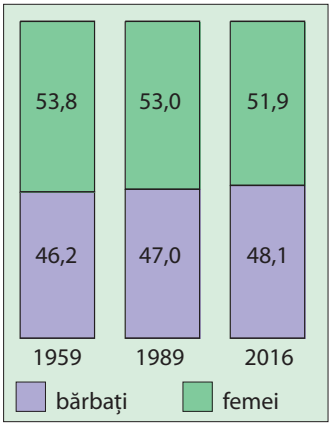

Fig. 2.14. Raportul dintre populația masculină și cea feminină (în %)

Structura populației pe grupe de vîrstă este determinată de principalele fenomene demografice. Astfel, cu cît indicatorul natalității este mai mare, cu atît crește ponderea populației de vîrstă tînără, iar odată cu sporirea mortalității în grupurile de vîrstă mai înaintată, ponderea acestora se micșorează.

În ultimele decenii, are loc un proces rapid de **îmbătrînire demografică**, ceea ce constituie o modificare a raportului dintre grupele de vîrstă. Populația rurală se caracterizează printr-un ritm mai înalt de îmbătrînire, decît cea urbană (*fig. 2.13*). Țara noastră se confruntă cu o creștere rapidă a numărului persoanelor vîrstnice, fapt care afectează esențial sistemul de protecție socială: acordarea pensiilor, a îndemnizațiilor sociale etc.

Speranța de viață la naștere este un indicator care influențează structura pe vîrste a populației. Conform datelor anului 2014, speranța de viață la naștere a populației țării este de 71,5 ani (la bărbați – 67,5 ani și la femei – 75,4 ani).

În funcție de speranța de viață la naștere, statul trebuie să stabilească vîrsta de pensionare a populației.

Structura pe genuri a populației. La nivel mondial, numărul bărbaților îl depășește ușor pe cel al femeilor. În țările din Europa însă, situația este inversă, femeile predomină numeric, fapt ce se explică prin consecințele războaielor, modul de viață al populației ș.a.

În Republica Moldova, pe parcursul mai multor decenii, se observă o predominare a populației feminine (*fig. 2.14*). Dezechilibre mai mari, în ceea ce ține de criteriul genului, apar la populația vîrstnică (*fig. 2.15*). Fenomenul dat este determinat de faptul că, în rîndurile populației adulte și a celei vîrstnice, nivelul mortalității la bărbați este mai ridicat decît la femei. Aceasta se explică prin faptul că bărbații au multe activități specifice mai periculoase pentru sănătate și viață (militărie, transporturi, minerit ș.a.), dar și prin frecvența mai mare la bărbați a unor vicii sociale ș.a.

Analiza **piramidei pe grupe de vîrstă și pe genuri a populației** *(fig. 2.15)* demonstrează legătura dintre fenomenele sociale și structura pe vîrste și pe genuri a populației. Astfel, numărul mai mic de persoane în vîrstă de

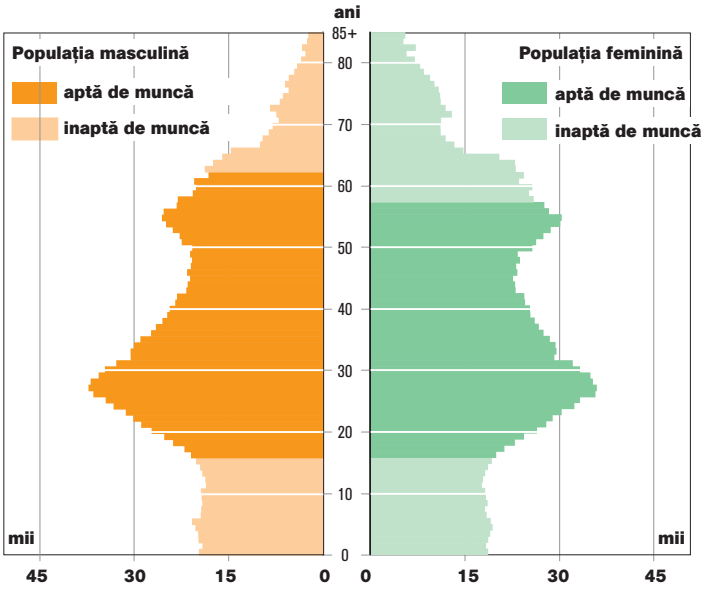

Fig. 2.15. Piramida pe grupe de vîrstă și pe genuri a populației (anul 2015)

65-75 de ani este consecința natalității reduse și a mortalității înalte în perioada 1940-1950, cînd au avut loc al Doilea Război Mondial, ocupația sovietică, deportările staliniste și foametea organizată. Următoarea îngustare a piramidei cuprinde generațiile cu vîrsta de 40-50 de ani, care sînt copiii generațiilor născute în 1940-1950. Generațiile mai numeroase cu vîrstă de 50-60 de ani sînt născute în perioada 1950-1965, cînd rata natalității era foarte ridicată, apoi generațiile cu vîrsta de 25-30 de ani sînt copiii lor. În așa mod, schimbul de generații se produce în valuri succesive, în funcție de influența fenomenelor sociale.

2. Resursele de muncă. Populația oricărei țări constituie factorul principal în dezvoltarea social-economică. Activitatea economică este realizată de **resursele de muncă**. În funcție de criteriul vîrstei de muncă, populația poate fi structurată în trei mari categorii: a) persoane care nu au atins vîrsta aptă de muncă (copiii și o parte dintre adolescenți); b) persoane care au vîrsta aptă de muncă (adulții, o parte dintre adolescenți și vîrstnici); c) persoane care au depășit vîrsta aptă de muncă (pensionarii) (*fig. 2.15*).

Pornind de la criteriul activității economice, putem stabili că *populația activă* cuprinde persoanele angajate

ȘTIȚI CĂ...

Reprezentarea structurii populației după criteriul vîrstei și după cel al genului se poate face cu ajutorul unei diagrame, numită ***piramida pe vîrste și pe genuri,*** *în care este prezentată fiecare grupă de vîrstă, după numărul de persoane sau în procente din totalul populației de genul respectiv.*

TERMENI-CHEIE

Resursele de muncă – populația cu vîrstă aptă de muncă, la care se referă persoanele cuprinse în limitele vîrstei legale și capabile de muncă. Limita de vîrstă a populației capabile de a munci diferă de la o țară la alta. În Republica Moldova, conform legislației actuale, aceasta constituie la bărbați 16-61 de ani, iar la femei 16-56 de ani. Resursele de muncă mai includ și persoanele care activează înainte de a atinge vîrsta aptă de muncă și cele care au depășit această vîrstă (unii pensionari).

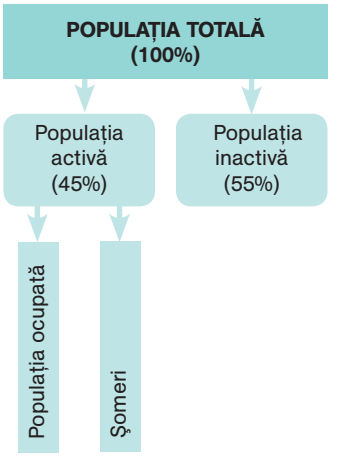

Fig. 2.16. Structura populației după criteriul activității

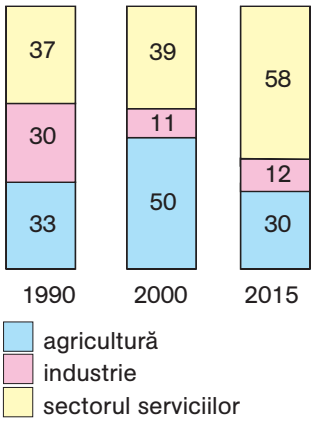

Fig. 2.17. Structura populației active pe ramuri ale economiei (în %)

în orice domeniu de activitate economică (numită și *populație ocupată*), dar și **șomerii**, iar *populația inactivă* (numită și *întreținută*) include copiii, elevii, studenții, pensionarii, invalizii ș.a. (*fig. 2.16*). În Republica Moldova prevalează numeric populația inactivă, ea constituind aproximativ 55% din totalul populației.

Populația activă este grupată și în funcție de activitatea pe ramuri ale economiei (agricultură, industrie, servicii). O trăsătură specifică a populației țării o constituie ponderea relativ mare a celor ocupați în agricultură (*fig. 2.17*). Utilizarea resurselor de muncă în sectorul agricol are caracter sezonier, adică brațele de muncă sînt folosite temporar. Schimbările din ultimii ani din economia națională au determinat modificări esențiale în structura populației active.

Analizînd *fig. 2.17,* constatați modificările care au avut loc în structura populației active în perioada indicată și explicați cauzele lor.

TERMENI-CHEIE

Șomer – persoană aptă de muncă, dar neangajată, aflîndu-se totodată în căutarea unui loc de muncă.

În perioada de criză economică, odată cu reducerea locurilor de muncă, a sporit șomajul. Numărul **șomerilor** înregistrați constituie anual aproximativ 50 de mii de persoane sau circa 4% din totalul populației economic active. Ca urmare a șomajului, a apărut un număr mare de persoane nevoite să emigreze peste hotare, în căutarea unui loc de muncă.

Dezbateri la temă

Pornind de la faptul că în ultimele două decenii au avut loc modificări esențiale în structura pe vîrste a populației din țara noastră, discutați cu colegii și expuneți-vă opinia referitor la următoarele subiecte:

a) Care sînt consecințele fenomenului „îmbătrînirii demografice"?

b) Ce măsuri trebuie întreprinse pentru a crea noi locuri de muncă în țara noastră?

FORMARE ȘI EVALUARE

1. Argumentați legătura între mișcarea naturală a populației și structura ei după criteriul vîrstei.

2. Discutați cu colegii și deduceți cauzele care determină o speranță de viață la naștere mai mică la bărbați decît la femei.

3. Analizați *fig. 2.15* și explicați în ce grupe de vîrstă se observă o disproporție mai mare între numărul bărbaților și cel al femeilor. Care sînt cauzele acestui fenomen?

4. Propuneți cîteva măsuri de utilizare rațională a brațelor de muncă din mediul rural al țării.

5*. Stabiliți în ce ramuri ale economiei se înregistrează un număr mai mare de angajați în localitatea natală.

10. STRUCTURA ETNICĂ ȘI CEA CONFESIONALĂ A POPULAȚIEI

„Statul recunoaște și garantează dreptul tuturor cetățenilor la păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase.“
(Constituția Republicii Moldova, Articolul 10)

- Numiți cîteva popoare din țările europene care sînt reprezentate și în Republica Moldova.
- Cum credeți, de ce este necesar să cunoaștem particularitățile diferitor etnii?

Apartenența etnică este una dintre principalele caracteristici ale populației și un criteriu de delimitare a structurii ei. Orice **etnie** are cîteva trăsături specifice: limba vorbită, originea și conștiința națională, obiceiurile și tradițiile moștenite ș.a.

Populația Republicii Moldova este neomogenă din punct de vedere etnic, ca rezultat al evoluției istorice.

1. Dinamica structurii etnice a populației. Pe teritoriul țării noastre, populația autohtonă – moldovenii (românii) – a fost predominantă în toate timpurile, conviețuind cu alte etnii (*fig. 2.18*). Drept urmare a împrejurărilor istorice și a interesului pentru acest spațiu din partea marilor puteri (Imperiul Rus, Imperiul Otoman, URSS), aici s-au stabilit cu traiul și reprezentanții altor etnii: ucraineni, ruși, bulgari, găgăuzi, armeni, evrei, germani, țigani (romi) ș.a. Ei au migrat în diferite perioade istorice, în principal în secolele al XIX-lea și al XX-lea. În perioada Imperiului Rus populația imigrantă se bucura de diverse înlesniri: scutirea de impozite, eliberarea de obligațiunile militare ș.a.

Conform datelor recensămîntului populației din anul 2004, populația majoritară o formează moldovenii

TERMENI-CHEIE

Etnie (de la cuvîntul grecesc *ethnos* – „popor“) – comunitate de persoane pe care le unesc anumite trăsături ținînd de civilizație, în special, unitatea de limbă și de cultură, și nu trăsăturile biologice sau fizice. În Republica Moldova, în afară de populația autohtonă – moldoveni (români) – sînt și cîteva etnii conlocuitoare (numite și *minorități naționale*): ucraineni, ruși, găgăuzi, bulgari, țigani (romi) etc.

Tabelul 2.1. Dinamica structurii etnice a populației în Republica Moldova (în %)*

	Anul recensămîntului				
	1959	**1970**	**1979**	**1989**	**2004**
Moldoveni (români)	65,4	64,5	63,9	64,5	71,5
Ucraineni	14,6	14,2	14,2	13,8	11,2
Ruși	10,2	11,6	12,8	13,0	9,4
Găgăuzi	3,3	3,5	3,5	3,5	4,0
Bulgari	2,1	2,1	2,0	2,0	2,0
Evrei	3,3	2,7	2,0	1,5	0,1
Alte etnii	1,1	1,4	1,6	1,7	1,8

*** Notă:** Rezultatele recensămîntului populației din anul 2014 nu au fost publicate la data editării manualului.

Fig. 2.18. Moldoveni (români) în haine naționale

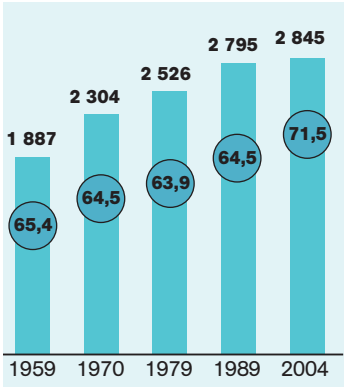

Fig. 2.19. Evoluția numerică a populației autohtone (mii de persoane; în cerc se indică ponderea în % din totalul populației)

ȘTIȚI CĂ... *Printre etniile mai puțin numeroase înregistrate la recensămîntul din anul 2004, se numără: țiganii (romii) (12,3 mii), bielorușii (8,9 mii), evreii (4,8 mii), polonezii (2,7 mii), armenii (1,8 mii) ș.a. Numărul etnicilor evrei s-a micșorat de la 65,8 mii în anul 1989 la 1,7 mii în anul 2004.*

Fig. 2.20. Structura etnică a populației pe medii de trai (conform recensămîntului din a. 2004)

ȘTIȚI CĂ... *Populația autohtonă predomină în majoritatea din cele 1 614 așezări rurale; 222 au o componență etnică mixtă, iar 118 sînt populate omogen de reprezentanții etniilor conlocuitoare: 75 de sate cu populație majoritară ucraineană, 22 – găgăuză, 10 – bulgară, 8 – rusă și 3 sate de țigani (romi).*

(românii). Numărul populației autohtone a sporit în perioada anilor 1959-2004, atît în valoare absolută, cît și în cea relativă (*tabelul 2.1* și *fig. 2.19*).

Identificați modificările în structura etnică a populației în perioada 1989-2004, analizînd *tabelul 2.1*.

Printre etniile conlocuitoare, o pondere mai mare revine ucrainenilor și rușilor, urmați de găgăuzi și bulgari (*tabelul 2.1*).

Structura etnică a populației variază și în funcție de mediul de trai. De exemplu, populația autohtonă este stabilită cu traiul, în cea mai mare parte, în mediul rural, iar etnicii ruși, ucraineni și evrei – în mediul urban.

Analizați *fig. 2.20* și identificați prin ce se deosebește structura etnică a populației rurale de cea a populației urbane.

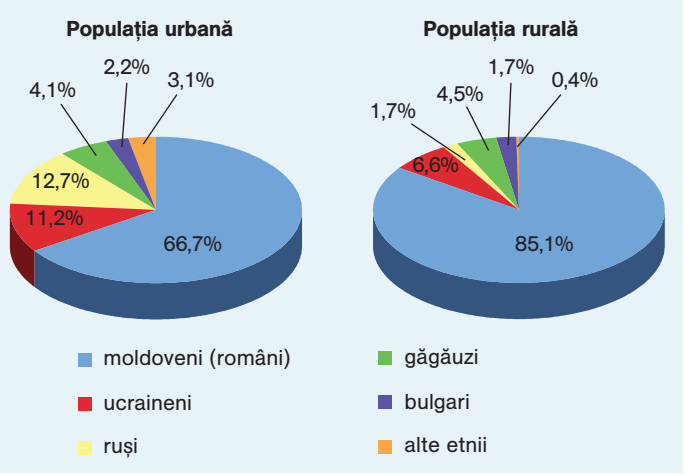

2. Răspîndirea principalelor etnii. Populația autohtonă este răspîndită pretutindeni pe teritoriul țării. În raport procentual însă, ea deține o pondere mai mare în Regiunea Centrală și în cea de Nord (*fig. 2.21*).

Cît privește minoritățile etnice, ucrainenii populează, în special, nordul și estul țării, iar găgăuzii (*fig. 2.22*) și bulgarii (*fig. 2.23*) – partea de sud. Populația de origine rusă este concentrată, mai cu seamă, în așezările urbane mari, unde au migrat mai ales în perioada postbelică.

Grupurile etnice mai puțin numeroase (țigani [romi], bielorusi, evrei, polonezi, armeni ș.a.), de regulă, sînt așezate cu traiul în localitățile urbane. Țiganii

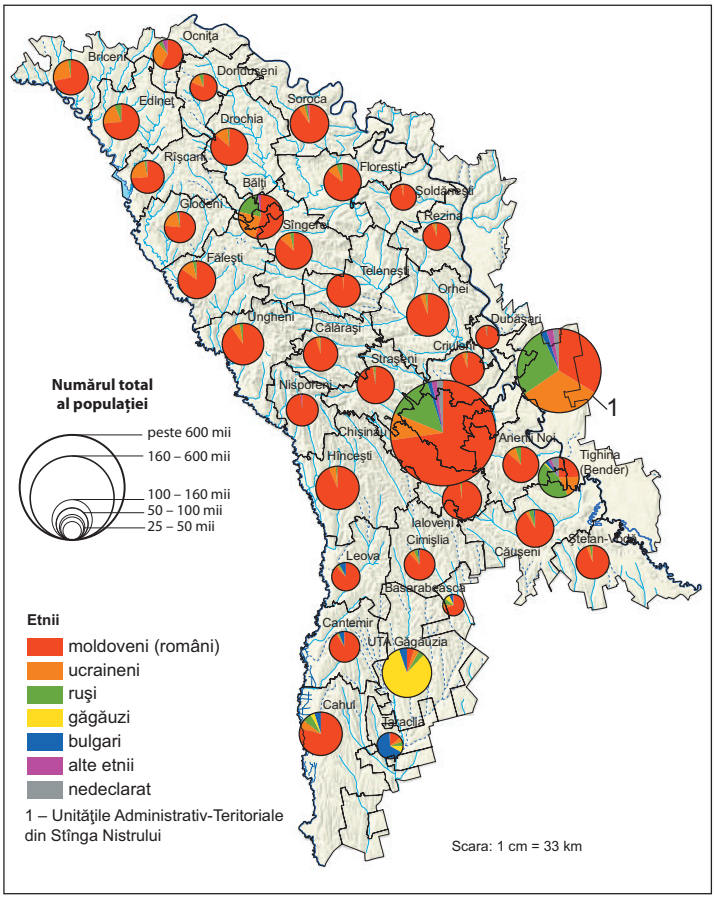

Fig. 2.21. Harta etnică (a. 2004)

Fig. 2.22. Ansamblul folcloric găgăuz „Cadînja"

Fig. 2.23. Tînăr bulgar cîntînd la cimpoi

(romii) se întîlnesc într-un număr mai mare în orașele Soroca și Otaci.

Identificați unitățile administrativ-teritoriale în care au o pondere mai mare ucrainenii, rușii, găgăuzii și bulgarii, analizînd harta din *fig. 2.21.*

3. Structura confesională (religioasă) a populației. Religia este un atribut al identității populației, asigurînd păstrarea și multiplicarea valorilor spirituale, inclusiv a tradițiilor, obiceiurilor, ritualurilor moștenite. Religia a jucat un rol important în realizarea unității sociale, a consensului între reprezentanții diferitor etnii conlocuitoare. Actualmente, în țara noastră sînt înregistrate peste 20 de confesiuni (culte) și asociații religioase.

Marea majoritate a populației (circa 90%), aparține religiei creștin-ortodoxe. Creștinismul ortodox s-a răspîndit pe acest teritoriu încă din primele secole de la apariție. Drept dovadă servesc diverse vestigii materiale

ȘTIȚI CĂ... *Limba **găgăuză** aparține familiei de limbi turcice. Găgăuzii au migrat în sudul Basarabiei pe parcursul secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea, venind din Peninsula Balcanică.*

*Limba **bulgară** face parte din grupa limbilor slave de sud. Bulgarii au migrat pe meleagurile noastre din Peninsula Balcanică, împreună cu găgăuzii.*

Pe parcursul secolelor, găgăuzii și bulgarii au păstrat tradiția de creștere a ovinelor și de confecționare a țesăturilor din lînă, a covoarelor naționale, a obiectelor din piele, blănuri de oaie, pielicele ș.a.

Fig. 2.24. Mănăstirea rupestră Butuceni (rnul Orhei) datată cu secolele X-XV

ȘTIȚI CĂ... *În anul 1940, pe teritoriul Republicii Moldova erau 1 080 de biserici ortodoxe și 18 mănăstiri. În perioada sovietică însă, numărul lor a fost într-o continuă descreștere (multe fiind distruse), ajungînd, la mijlocul anilor '80 ai secolului al XX-lea, la 196 de biserici și o mănăstire. În ultimele două decenii, s-au redeschis și s-au construit circa 2 000 de locașuri de cult. Acestea aparțin, în cea mai mare parte, Mitropoliei Moldovei (din componența Patriarhiei Ruse) și Mitropoliei Basarabiei (din componența Patriarhiei Române).*

și spirituale, inclusiv mănăstirile rupestre de pe malurile rîurilor Nistru și Răut (*fig. 2.24*).

Confesiunile mai puțin răspîndite sînt: Organizația religioasă „Martorii lui Iehova", Biserica Baptistă, Biserica Creștină Evanghelistă, Cultul Penticostal, Biserica Romano-Catolică ș.a.

Cunoașterea particularităților demografice și etnoculturale ale diferitor etnii este importantă pentru organizarea rațională a sectorului social: învățămîntul, ocrotirea sănătății, cultura, serviciile publice, utilizarea brațelor de muncă. Etniile conlocuitoare din țara noastră se bucură de drepturi egale, alături de populația autohtonă: dreptul la muncă, la învățătură, la odihnă, la participare în activitatea publică etc.

Dezbateri la temă

Ținînd cont de componența etnică și cea confesională a populației țării noastre, discutați cu colegii și expuneți-vă opinia referitor la următoarele întrebări:

a) Ce corelație există între structura etnică a populației și dezvoltarea sectorului serviciilor?

b) Argumentați, de ce trebuie să ținem cont de structura etnică și cea confesională a populației în elaborarea și realizarea unor programe de dezvoltare social-economică?

FORMARE ȘI EVALUARE

1. Explicați cum a influențat migrația populației pe teritoriul țării noastre asupra structurii etnice.

2. Analizînd *tabelul 2.1*, constatați dinamica ponderii diferitor etnii din țară în perioada anilor 1959-2004 și explicați cauzele acestei evoluții.

3. Deduceți deosebirile regionale în structura etnică a populației țării, studiind harta din *fig. 2.21*.

4*. Alcătuiți un eseu pe tema: „Republica Moldova este patria comună și indivizibilă a tuturor cetățenilor săi" (Articolul 10 din Constituția Republicii Moldova).

11. AȘEZĂRILE UMANE. AȘEZĂRILE RURALE

„Eu cred că veșnicia s-a născut la sat.“
(poezia *Sufletul satului* de Lucian Blaga)

- Ce tipuri de așezări umane cunoașteți din cursurile de geografie și istorie studiate în clasele precedente?
- Ce tipuri de așezări umane sînt mai răspîndite în Republica Moldova?

1. Noțiune de așezare umană. Din timpuri străvechi, populația s-a stabilit cu traiul în anumite locuri, mai favorabile pentru viață, formînd localități. Acestea sînt numite și *așezări umane* și reprezintă teritoriul amenajat pentru traiul și activitatea omului.

Orice așezare umană include: a) populația (comunitatea umană); b) vatra localității; c) moșia localității *(consultați textul de la rubrica „Știți că...“)*.

Așezările umane sînt de două tipuri: *rurale* și *urbane*. Ambele categorii de așezări răspund nevoilor de adăpost și specificului activității omului. Așezările umane se clasifică după diferite criterii.

Analizați schema din *fig. 2.25* și determinați criteriile de clasificare și tipurile de așezări umane.

Pe parcursul dezvoltării omenirii, au apărut mai întîi așezările rurale, apoi cele urbane. În așezările rurale, activitatea de bază a populației este agricultura. Așezările urbane sînt cele în care majoritatea populației acti-

ȘTIȚI CĂ...

*În așezările rurale, spațiul ocupat de construcții, străzi, terenurile cultivate de lîngă casă poartă denumirea de **vatra satului**, iar toate terenurile din jurul localității (terenuri agricole, păduri, ape și alte terenuri) constituie **moșia satului**.*

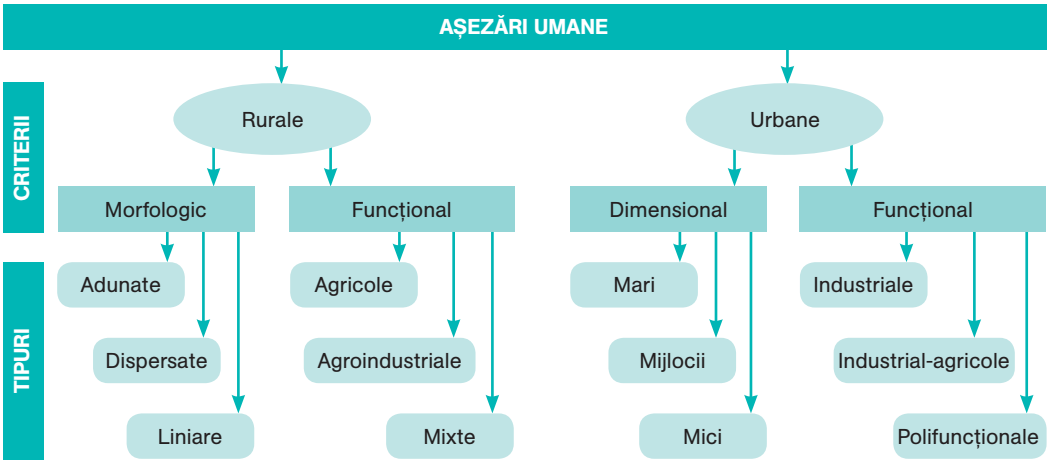

Fig. 2.25. Clasificarea așezărilor umane după diferite criterii

vează în domeniul industrial și în sectorul serviciilor. Rețeaua de așezări umane din Republica Moldova include 1 613 așezări rurale și 65 de așezări urbane.

2. Cadrul geografic al așezărilor rurale. Satul reprezintă tipul de așezare umană cel mai bine integrat în peisajul geografic. Apariția așezărilor rurale într-un loc sau altul este condiționată de particularitățile mediului natural, în care omul caută condiții mai favorabile de viață și de desfășurare a unei activități economice.

În funcție de anumiți factori naturali și economici, așezările rurale au diferite configurații ale vetrei: liniară, adunată (*fig. 2.26*), dispersată etc.

În Cîmpia Bălților și în Cîmpia Moldovei de Sud, sînt răspîndite atît satele mari, cît și cele mici, multe dintre ele avînd o configurație liniară. În Podișul Codrilor și în Podișul Nistrului, configurația așezărilor rurale este determinată de relieful fragmentat de văi adînci. Cele mai multe dintre ele sînt situate pe fundul văilor, avînd o formă compactă, iar unele sînt situate în hîrtoape.

Majoritatea așezărilor rurale din văile Nistrului, Prutului și rîurilor mai mici au o configurație liniară, urmînd valea rîului. Satele din cursul inferior al fluviului Nistru sînt, de regulă, mari, avînd peste 5 mii de locuitori: Sucleia, Parcani, Caragaș (UAT din Stînga Nistrului), Copanca (rnul Căușeni), Talmaza (rnul Ștefan-Vodă) ș.a.

Fig. 2.26. Fetești, sat cu configurație de tip adunat. Este situat în Toltrele Prutului (rnul Edineț)

3. Rețeaua de așezări rurale. Teritoriul țării are o rețea relativ densă de sate, fapt determinat de popularea acestor meleaguri din cele mai vechi timpuri. La ora actuală, rețeaua de așezări rurale este constituită din 1 613 sate. Din punct de vedere administrativ, așezările rurale sînt unite în 916 comune, iar 39 dintre ele sînt în subordinea administrativă a orașelor și a municipiilor.

Modul de grupare a satelor în teritoriu este influențat de caracteristicile reliefului, ale rîurilor, de prezența sau absența căilor de comunicație sau a orașelor. Datorită condițiilor naturale favorabile dezvoltării agriculturii, dar și factorilor istorici, s-a

format o reţea densă de sate relativ mari. Astfel, densitatea cea mai mare a satelor se observă în cursurile inferioare ale rîurilor Nistru şi Prut, în apropierea principalelor căi de transport şi în ariile din apropierea oraşelor mari.

Analizaţi *fig. 2.27* şi observaţi prin ce se deosebesc tipurile de reţele spaţiale ale aşezărilor rurale din valea rîului Cula, din suburbia Chişinăului şi din stepa Bugeacului.

Fig. 2.27. Tipuri de reţele spaţiale ale aşezărilor rurale

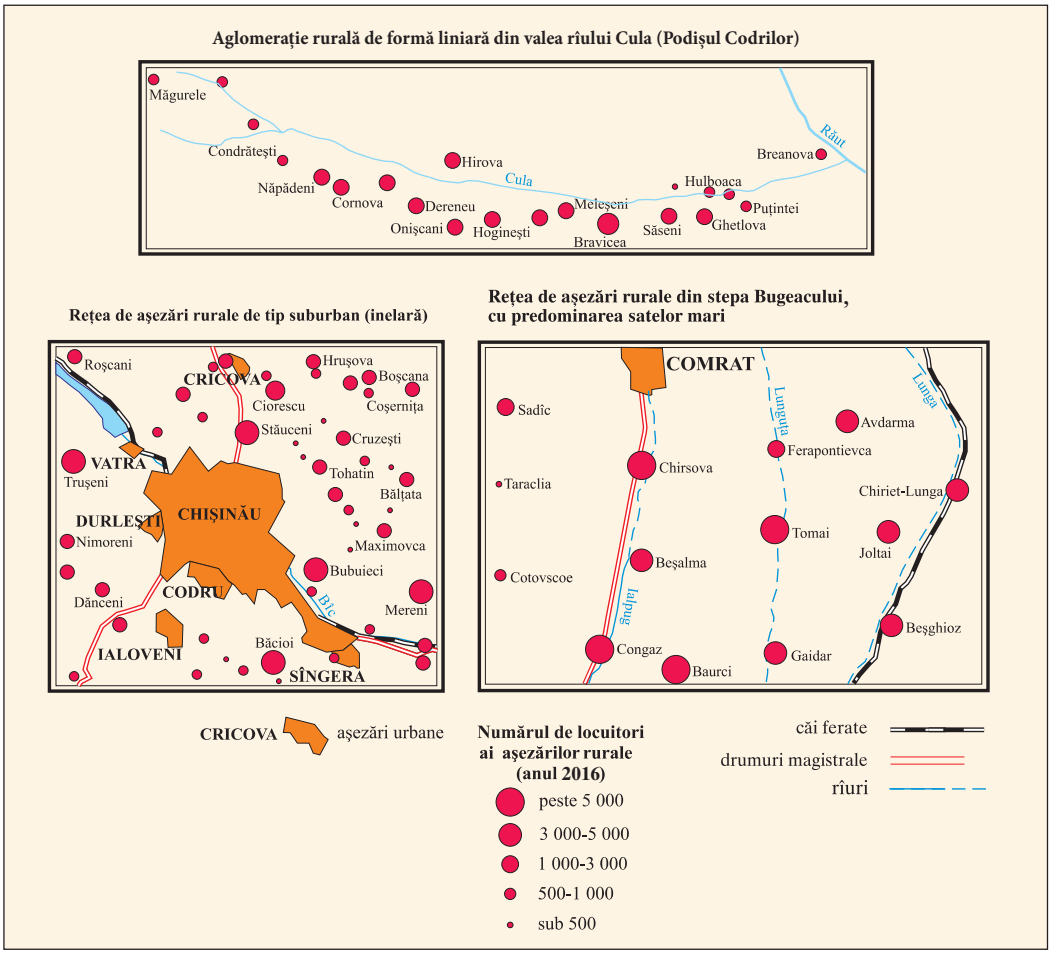

O trăsătură specifică a reţelei de aşezări rurale o constituie faptul că majoritatea populaţiei este concentrată în sate mari. Dimensiunea medie a unei aşezări rurale este de 1 360 de locuitori, iar a unei comune – de 2 400 de locuitori. În funcţie de numărul de locuitori, se disting cîteva categorii de aşezări rurale (*fig. 2.28*).

În ce categorie de sate, după numărul de locuitori, intră localitatea natală?

Din punct de vedere al diversităţii activităţilor economice, în mediul rural se evidenţiază mai multe tipuri funcţionale de aşezări (*consultaţi schema din fig. 2.25*). Activitatea de bază este agricultura, fapt care determină predominarea aşezărilor de tip

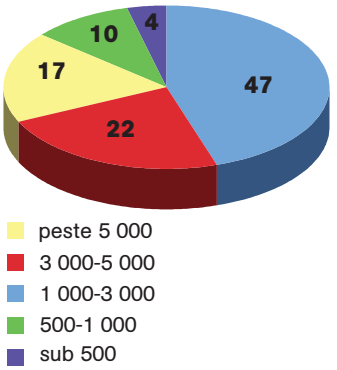

Fig. 2.28. Repartiția populației pe categorii de așezări rurale după numărul de locuitori (în %)

ȘTIȚI CĂ... *Actualmente, sînt peste 60 de sate cu o populație de 5 mii de locuitori și mai mult. Cel mai mare sat, după numărul de locuitori, este* ***Congaz*** *din UTA Găgăuzia, situat în valea rîului Ialpug din stepa Bugeacului – 12,1 mii de locuitori, după care urmează satele Sucleia – 11,2 mii (UAT din Stînga Nistrului), Costești (rnul Ialoveni) – 11,0 mii, Parcani – 10,8 mii (UAT din Stînga Nistrului), Cărpineni (rnul Hîncești) – 9,4 mii ș.a.*

agricol. Ele sînt reprezentate prin diferite subtipuri: cu profil cerealier, viticol, legumicol, pomicol ș.a. Așezările *agro-industriale* îmbină activitățile agricole cu cele din industrie. În așezările cu *funcții mixte,* populația muncește nu numai în agricultură, ci și în industrie și în sectorul serviciilor.

4. Aspecte ecologice ale așezărilor rurale. Pe teritoriul unor sate, sînt frecvente procesele de eroziune și de alunecări de teren. Așezările rurale situate în văile rîurilor sînt deseori afectate de inundații. De asemenea, se înregistrează un grad înalt de poluare a apelor, ca urmare a evacuării deșeurilor, a suprachimizării agriculturii în trecut, a nerespectării cerințelor sanitare ș.a. O problemă ecologică acută este cea a deșeurilor și a insalubrizării localităților.

Istoria veche a satelor din țara noastră, moștenirea lor etnofolclorică, prezența monumentelor istorice și de artă (biserici, mănăstiri, muzee, conacuri boierești ș.a.), meșteșugurile populare, peisajele rurale pitorești – toate reprezintă o mare valoare materială și spirituală a neamului nostru. Satul a fost și va rămîne un monument al istoriei și al ființei naționale, leagăn al existenței și al dăinuirii noastre milenare.

Dezbateri la temă

Pornind de la faptul că așezările rurale reprezintă o parte a patrimoniului național al țării noastre, discutați cu colegii despre situația actuală a localităților rurale din țara noastră. Aplicați metoda analizei SWOT și completați în caiet un tabel după modelul de mai jos.

Puncte tari	Puncte slabe
Oportunități	**Riscuri**

FORMARE ȘI EVALUARE

1. Explicați influența diferitor factori naturali asupra dezvoltării așezărilor rurale.
2. Analizați *fig. 2.28* și comparați ponderea categoriilor de așezări rurale după numărul de locuitori.
3. Determinați sectoarele de activitate în care este angajată populația și funcțiile economice specifice pentru localitatea voastră.
4*. Alcătuiți un eseu în care să propuneți un mod de soluționare a unor probleme ale mediului ambiant, sociale și economice care afectează localitatea voastră.

12. AȘEZĂRILE URBANE

„Orașele din Basarabia, deși sunt așezate bine din punctul de vedere economic, /.../ suferă mult de inconveniente mari pentru propășirea lor...“
(Zamfir C. Arbure, *Basarabia în secolul XIX*)

- Enumerați cîteva deosebiri dintre așezările urbane și cele rurale.
- Numiți cîteva orașe din țara noastră cunoscute încă din perioada medievală.

1. Caracteristici generale ale așezărilor urbane. În trecut populația acestui teritoriu locuia în sate, iar mai tîrziu, odată cu apariția noilor forme de activitate umană, au apărut și orașele. Așezările urbane au funcții mai complexe, comparativ cu așezările rurale: industriale, de transport, de administrare, culturale etc.

Rețeaua urbană reflectă evoluția social-economică a teritoriului Republicii Moldova pe parcursul istoriei. Dezvoltarea așezărilor urbane este influențată, în cea mai mare parte, de factorii naturali, istorici și economici.

Factorul natural are un rol decisiv în alegerea locului așezărilor umane în spațiul geografic. Un rol important îi revine, de asemenea, poziției economico-geografice, care este determinată, îndeosebi, de rețeaua de căi de transport. Unele centre urbane au apărut încă din perioada medievală, odată cu dezvoltarea meșteșugurilor și a comerțului.

Pe parcursul secolului al XIX-lea, se dezvoltă rapid orașul Chișinău, care, avînd o poziție geografică favorabilă față de căile de transport, devine centrul administrativ al guberniei Basarabia, în cadrul Imperiului Rus.

Alte așezări urbane care s-au dezvoltat mai activ în această perioadă sînt Bălți, Soroca, Orhei, Tighina (Bender), Cahul, iar în stînga Nistrului – Tiraspol. Unul dintre factorii importanți care au impulsionat dezvoltarea urbană a fost formarea rețelei de căi ferate.

Rețeaua urbană s-a extins pe parcursul secolului al XX-lea, odată cu dezvoltarea industriei. Ca urmare, a crescut rapid numărul populației urbane.

Analizați *fig. 2.29* și stabiliți în ce perioadă s-a înregistrat un spor mai mare al populației urbane.

ȘTIȚI CĂ...

În renumita lucrare a lui Dimitrie Cantemir „Descrierea Moldovei“, apărută în anul 1716, găsim o bogată informație geografică despre orașele și tîrgurile Moldovei de la începutul secolului al XVIII-lea (Orhei, Soroca, Tighina [Bender], Lăpușna, Chișinău). Despre orașul Lăpușna, reședință de ținut în acea perioadă, se spune că era cel mai mare oraș din regiunea dată. Orașele Tighina (Bender) și Soroca sînt menționate ca centre urbane care au și cetăți de apărare.

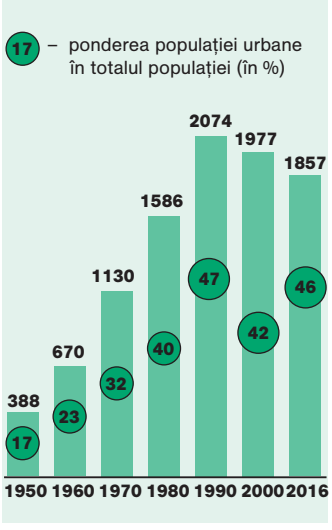

Fig. 2.29. Dinamica populației urbane (mii persoane)

TERMENI-CHEIE

Urbanizare – creșterea numerică a populației orașelor și a rolului acestora în viața socială. Cuvîntul *urbanizare* derivă din verbul *a urbaniza* care, la rîndul său, provine de la vechiul cuvînt latinesc *urbs (urbis),* care înseamnă *oraș, cetate.*

ȘTIȚI CĂ... *Unele localități urbane din țara noastră au și denumiri metaforice: Chișinău – orașul „alb" sau „cu umeri albi de piatră"; Rîbnița – „orașul metalurgilor"; Cahul – „Frumoasa". Etimologia denumirilor vorbește, de obicei, de amplasarea localității (Tiraspol – „orașul de pe Nistru [Tiras]") sau de destinația acesteia (Orhei – „loc al cetății").*

ȘTIȚI CĂ... *Statutul administrativ al unor așezări urbane a fost modificat: în anul 2008 orașul Tiraspolul Nou a fost comasat cu municipiul Tiraspol, iar în anul 2013 satului Tvardița (rnul Taraclia) i s-a acordat statutul de oraș.*

Creșterea numerică a populației urbane și a numărului de orașe, numită **proces de urbanizare**, a fost determinată atît de sporul natural mare al populației, cît și de intensificarea procesului de imigrație din republicile sovietice în perioada 1945-1991.

Apariția multor orașe mici în perioada dată se datorează construcției întreprinderilor industriale, îndeosebi a celor alimentare (de conserve, vinificație, zahăr ș.a.). Orașele mici au, de regulă, o economie monoindustrială, pe cînd cele mijlocii au devenit centre cu o economie mai diversificată.

2. Rețeaua de așezări urbane. La ora actuală, rețeaua urbană este formată din 65 de așezări, inclusiv 5 municipii și 60 de orașe (*fig. 2.31*). În cele 4 municipii mari (Chișinău, Bălți, Tighina [Bender], Tiraspol) locuiesc aproximativ 50% din numărul total al populației urbane, aici fiind concentrate 4/5 din potențialul industrial al țării.

Analizați *fig. 2.31* și constatați care categorii de orașe sînt mai numeroase și care mai puțin numeroase, după numărul de locuitori.

Predominarea numerică a orașelor mici (sub 20 de mii de locuitori) este o trăsătură principală a rețelei urbane. În această categorie intră 47 de așezări urbane, cu o economie de tip industrial-agrar. În unele orașe mici (Mărculești, Cornești, Bucovăț, Căinari, Iargara ș.a.), baza economiei locale o constituie întreprinderile de importanță locală – mori, oloinițe, întreprinderi de producere a nutrețurilor etc. Majoritatea acestor orașe au un aspect rural.

Fig. 2.30. Orașul Soroca. Vedere generală

La nivel regional, densitatea reţelei de aşezări urbane nu este uniformă. Cel mai mare număr de oraşe se află în Regiunea de Nord şi în cea Centrală (*fig. 2.31*).

O reţea mai puţin densă de aşezări urbane este în Regiunea de Sud. Aici predomină oraşele mici, fiind prezente numai 2 centre urbane relativ mai mari:

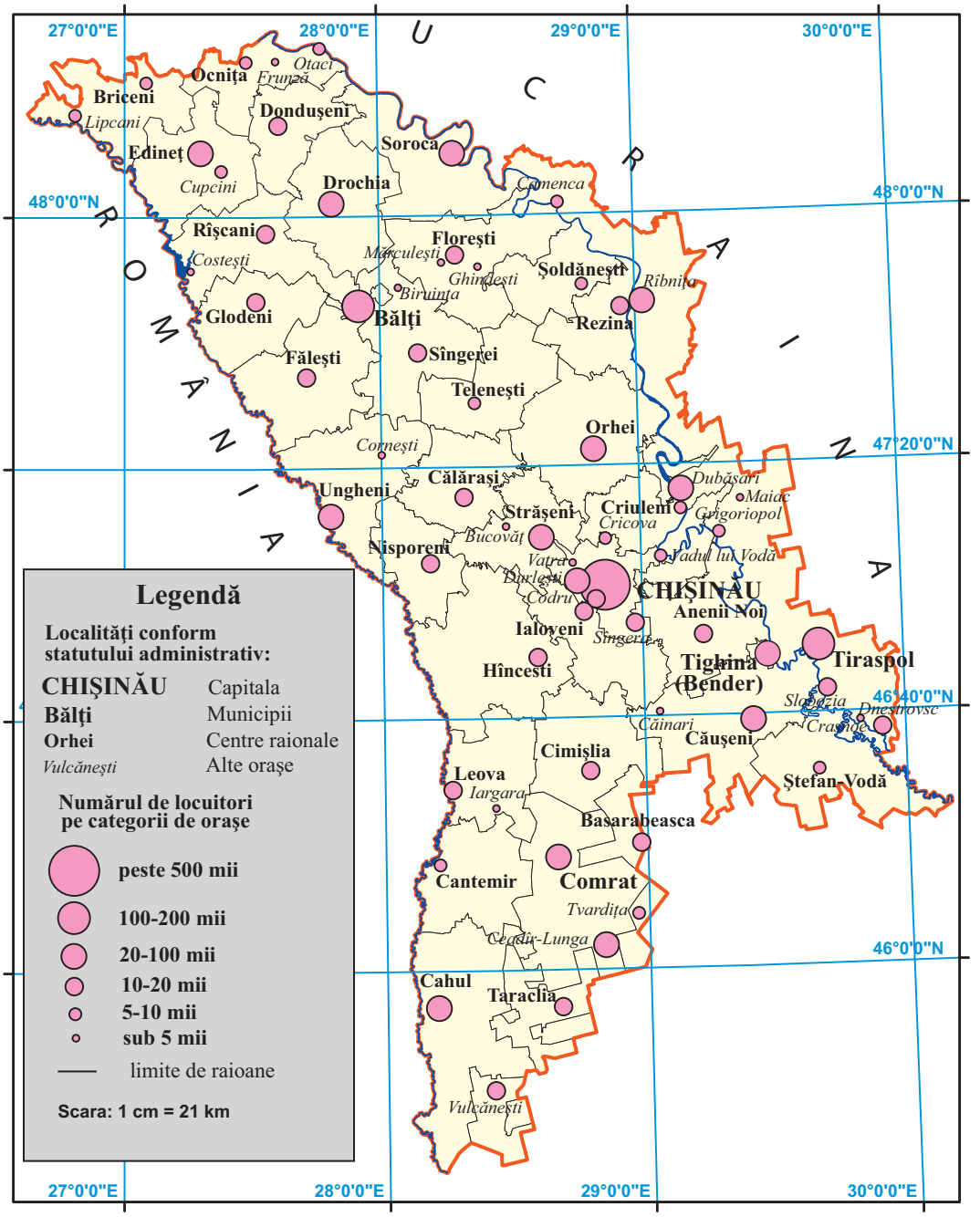

Fig. 2.31. Harta aşezărilor urbane (a. 2016)

Fig. 2.32. Orașul Chișinău. Cartier nou din sectorul Centru

Cahul (40 mii loc.) și Comrat (26 mii loc.). Un grad relativ mai înalt de urbanizare este caracteristic pentru UAT din Stînga Nistrului – 58%.

În Regiunea Centrală, este situat orașul Chișinău (681 mii loc.), capitala Republicii Moldova și cel mai mare centru urban al țării (*fig. 2.32*).

Ce factori determină numărul mai mare de orașe în Regiunea Centrală a țării?

3. Aspecte ecologice ale orașelor. Pentru așezările urbane sînt caracteristice multiple probleme cu caracter ecologic. Acestea sînt cauzate, în cea mai mare parte, de transport și industrie. Tehnologiile depășite ale multor întreprinderi industriale au drept consecință un grad înalt de poluare a mediului urban.

Enumerați cîteva surse de poluare a mediului urban.

Unele orașe, îndeosebi cele mici și mijlocii, se mai confruntă cu problema alunecărilor de teren, a asigurării nesatisfăcătoare cu apă potabilă, a insalubrizării ș.a. Soluționarea acestor probleme depinde atît de organele administrației publice locale, cît și de atitudinea fiecărui cetățean. Este important ca, în viață, fiecare om să se călăuzească de principiul ecologic „Un suflet curat într-o țară curată".

Dezbateri la temă

Organizați un joc de rol pe tema: „Localitățile Republicii Moldova: realități, probleme și perspective". Lucrați în echipe de experți: a) primari și consilieri; b) reprezentanți ai comunităților locale; c) reprezentanți ai autorităților centrale ale statului (deputați, miniștri); d) juriști; e) ecologiști; f) oameni de afaceri; g) jurnaliști.

FORMARE ȘI EVALUARE

1. Explicați factorii care determină dezvoltarea orașelor în țara noastră.
2. În baza analizei hărții din *fig. 2.31,* comparați rețeaua urbană a Regiunii de Nord cu cea a Regiunii de Sud și identificați deosebirile dintre ele.
3. Prin ce se explică faptul că în rețeaua urbană a țării predomină orașele mici după numărul de locuitori?
4. Aflați în ce categorie de așezări urbane (după numărul de locuitori, conform legendei din *fig. 2.31*) intră orașul vostru sau cel din apropiere.

5*. Întocmiți un proiect în care să descrieți problemele ecologice din localitatea voastră. Propuneți unele măsuri de amenajare, pentru ca orașul sau satul în care locuiți să devină un adevărat loc de agrement pentru viața și activitatea omului.

Lucrarea practică 1

Evaluarea dinamicii și structurii populației din localitate (comună) în baza algoritmului

Notă:

1. Recomandăm profesorilor să pregătească realizarea lucrării practice pe parcursul studierii temelor din capitolul II.
2. Elevii vor realiza lucrarea practică lucrînd în echipe.
3. Datele se colectează de la primăria localității, de pe site-ul acesteia sau din alte surse recomandate de profesor.

	Aspectele care vor fi caracterizate	Activități didactice
1.	Dinamica numerică a populației	• de colectat date privind numărul populației din localitate (comună) în ultimul deceniu; • de întocmit un grafic care reflectă dinamica acestui indicator; • de explicat cauzele care determină această dinamică.
2.	Mișcarea naturală a populației	• de colectat date privind numărul născuților vii și al decedaților din localitate (comună) în ultimul deceniu; • de calculat ratele natalității și mortalității (în persoane la 1 000 de locuitori sau în promile) și bilanțul natural; • de reprezentat datele obținute într-un tabel sau într-un grafic; • de comparat indicatorii respectivi cu valorile medii pe țară (*vezi anexa 2, pag. 142*).
3.	Migrația populației	• de explicat cauzele care determină migrația populației din localitate (comună) în ultimii ani.
4.	Structura demografică a populației	• de colectat date referitor la structura pe grupe de vîrstă (tineri, adulți, vîrstnici) și pe genuri (masculin, feminin) a populației din localitate (comună) în ultimul an; • de calculat ponderea acestor grupe de vîrstă și de gen în totalul populației localității (comunei).
5.	Resursele de muncă	• de apreciat gradul de asigurare a localității (comunei) cu resurse de muncă; • de descris principalele activități ale populației din localitate (comună).
6.	Structura etnică și cea confesională a populației	• de colectat date referitor la structura etnică și cea confesională (religioasă) a populației din localitate (comună) conform ultimului recensămînt.
7.	Perspectivele evoluției populației	• de propus unele măsuri de îmbunătățire a situației demografice din localitate (comună): creșterea natalității, micșorarea mortalității, diminuarea emigrației etc.

TEST de autoevaluare la capitolul II

(rezolvați sarcinile în caiet)

1. Analizați graficul din *fig. 2.4* „Dinamica indicatorilor demografici" *(pag. 33 din manual)* și realizați următoarele sarcini:
   a) indicați anul înregistrării valorii maxime a natalității, explicînd cauzele acestui fapt;
   b) indicați anul înregistrării valorii minime a mortalității, explicînd cauzele acestui fapt;
   c) deduceți două cauze ale scăderii bruște a ratei natalității după anii 1950;
   d) deduceți două cauze ale sporirii ratei mortalității începînd cu anii 1960;
   e) propuneți măsuri de îmbunătățire a situației demografice din țară.
2. Analizați piramida pe grupe de vîrstă și pe genuri a populației Republicii Moldova din *fig. 2.15 (pag. 43 din manual)* și deduceți:
   a) cauza principală care determină configurația deformată a piramidei;
   b) cauzele care determină îngustarea pronunțată a bazei piramidei;
   c) cauza principală care determină predominarea femeilor în grupa populației vîrstnice.
3. Calculați densitatea medie a populației în raioanele indicate, în baza datelor din tabelul de mai jos:

Denumirea raionului	**Edineț**	**Orhei**	**Cahul**
Suprafața teritoriului, km^2	932,9	1228,3	1545,3
Populația, mii de locuitori	80,7	125,0	124,6
Densitatea populației, loc./km^2			

4. Emigrația în masă a populației este în prezent una dintre problemele cele mai grave ale țării noastre. Deduceți trei consecințe principale pentru populație ale acestui fenomen și propuneți trei măsuri de soluționare a problemei, completînd tabelul:

Consecințe	**Măsuri de soluționare**
a.	a.
b.	b.
c.	c.

5. Comparați indicii densității populației în raioanele din părțile de nord, centrală, de sud și din stînga Nistrului, utilizînd hărțile tematice și explicați cauzele diferențierilor.
6. Comparați așezările rurale cu cele urbane și deduceți punctele tari și punctele slabe pentru fiecare categorie, completînd un tabel analitic după modelul de mai jos:

Categoria de așezări umane	**Puncte tari**	**Puncte slabe**
Așezările rurale		
Așezările urbane		

7. Argumentați afirmația: „În ultimul timp, localitățile Republicii Moldova se confruntă cu o serie de probleme". Indicați problemele care afectează localitățile rurale și pe cele urbane și propuneți măsuri de soluționare a acestor probleme.

CAPITOLUL III

ECONOMIA NAȚIONALĂ

COMPETENȚE

Studiind acest capitol, veți fi capabili:

- **să explicați principalele noțiuni geografice;**
- **să distingeți părțile componente ale economiei naționale;**
- **să argumentați factorii de localizare a ramurilor economiei naționale;**
- **să recunoașteți poziția pe hartă a obiectivelor social-economice;**
- **să proiectați căi de soluționare a unor probleme economice.**

Populația este factorul principal în dezvoltarea economiei unei țări. Influența ei asupra economiei este dublă: pe de o parte, populația constituie principalul producător de bunuri materiale și spirituale, pe de altă parte, ea este consumatorul acestor bunuri.

Toate domeniile de activitate umană (agricultură, industrie, transport, construcții, învățămînt, știință, cultură, comerț, ocrotire a sănătății etc.) sînt integrate între ele printr-un schimb de produse și valori spirituale, formînd împreună **economia națională** a unei țări.

Economiile naționale ale țărilor lumii sînt legate reciproc prin schimburi economice și formează, la scară globală, o economie unică, numită **economie mondială**.

13. ECONOMIA NAȚIONALĂ: NOȚIUNI GENERALE ȘI STRUCTURA PE RAMURI

„Adevărata bogăție a unei țări nu sînt banii, ci pămîntul, imobilele și diverse obiecte de consum. Izvorul acestora este munca.“
(Adam Smith, economist și filozof scoțian)

- Numiți activitățile economice ale populației pe care le cunoașteți din cursurile de geografie studiate în clasele precedente.
- Comentați afirmația marelui economist scoțian Adam Smith din mottoul temei.

TERMENI-CHEIE

Întreprindere industrială – unitate economică ce prelucrează diverse materii prime (minerale, vegetale, animaliere ș.a.) și semifabricate și le transformă în mijloace de producție (metale, mașini, unelte, instalații ș.a.) și bunuri de consum (produse alimentare, țesături, îmbrăcăminte, încălțăminte, obiecte de uz casnic ș.a.).

Materie primă – material destinat procesării (prelucrării), în vederea fabricării unui produs finit.

1. Noțiuni generale. Cuvîntul *economie* (din greacă *oikonomia*) înseamnă *iscusința de a gospodări* și definește activitatea fundamentală a societății, desfășurată în scopul satisfacerii necesităților umane de bunuri materiale și servicii. Cele mai vechi forme de activitate economică a omului au fost culesul, vînatul, pescuitul, agricultura, comerțul, transportul, după care au apărut industria și altele.

Activitatea omului se desfășoară în unități economice de tip diferit: gospodării agricole, **întreprinderi industriale,** unități de transport, de construcții, de comerț, culturale etc. De exemplu, totalitatea întreprinderilor industriale în care se produc aceleași mărfuri (metal, energie electrică, țesături, conserve, vinuri etc.) constituie o **ramură a industriei,** iar gospodăriile agricole specializate formează o **ramură a agriculturii.**

Prin urmare, totalitatea unităților economice specializate în aceleași produse și servicii, avînd strînse legături de producție între ele, formează o **ramură a economiei.**

Totalitatea ramurilor economiei și a relațiilor dintre acestea în cadrul unei țări constituie **economia națională** a țării respective.

Economia națională se formează pe parcursul unei perioade istorice îndelungate. Între ramurile economiei există o relație de interdependență, bazată pe utilizarea **materiilor prime**, a energiei, a deșeurilor etc.

Exemplificați legăturile care există între agricultură și întreprinderile de prelucrare a materiilor prime agricole.

ȘTIȚI CĂ... *Unitățile economice de bază din cadrul industriei sînt fabricile și uzinele. Întreprinderile care produc obiecte de larg consum pentru populație (produse alimentare, încălțăminte, mobilă ș.a.) se numesc* **fabrici**, *iar cele care produc metal, mașini, produse chimice se numesc* **uzine**. *Unele întreprinderi însă au mai multe specializări și se numesc* **combinate**.

2. Structura pe ramuri a economiei naționale. Economia se divizează în următoarele sectoare, fiecare cuprinzînd mai multe ramuri:

– *primar*, care pune în circulație produsele în starea lor naturală, fără a le procesa (prelucra);

– *secundar*, care procesează (prelucrează) materii prime (minereuri, produse agricole ș.a.);
– *terțiar* (*al serviciilor*), care prestează servicii populației și deservește procesul de producție.

Analizați *fig. 3.1* și enumerați ramurile din sectoarele economiei naționale care sînt prezente în localitatea voastră.

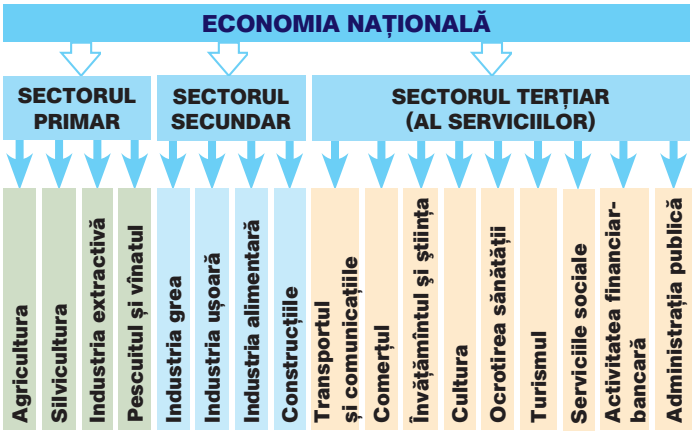

Fig. 3.1. Componența pe sectoare a economiei naționale

Economiile naționale ale statelor lumii se deosebesc între ele atît după structura pe ramuri, cît și după nivelul de dezvoltare. Pentru a aprecia nivelul de dezvoltare a economiei naționale se utilizează cîțiva indicatori, dintre care principalul este **Produsul Intern Brut (PIB).**

În prezent, în formarea PIB-ului Republicii Moldova, cea mai mare contribuție o au ramurile din sectorul terțiar (comerțul, transportul și comunicațiile, activitățile financiar-bancare ș.a.) (*fig. 3.2*). Mărimea PIB-ului influențează direct asupra nivelului de trai al populației. Republica Moldova se înscrie în categoria statelor cu un nivel mediu de dezvoltare social-economică, avînd un venit mic ce revine la un locuitor, comparativ cu alte țări europene.

3. Economia națională în perioada de tranziție. De la începutul anilor ’90 ai secolului al XX-lea, economia țării noastre se confruntă cu o criză care a afectat toate sectoarele. Cauzele principale ale acestei crize sînt legate de dificultățile perioadei de tranziție de la economia planificată (de tip socialist) la **economia de piață.**

TERMENI-CHEIE

Produs intern brut (PIB) – totalitatea bunurilor materiale produse și a serviciilor prestate populației în cadrul țării timp de un an, în expresie bănească (în moneda națională).

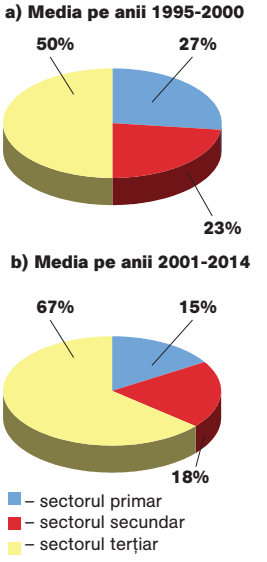

Fig. 3.2. Ponderea sectoarelor economiei naționale în formarea PIB-ului

TERMENI-CHEIE

Economie de piață – sistem economic care se bazează pe pîrghii economico-financiare de dirijare, pe predominarea proprietății private, pe libera inițiativă a agenților economici, echilibrul între cerere și ofertă fiind asigurat prin intermediul pieței concurențiale.

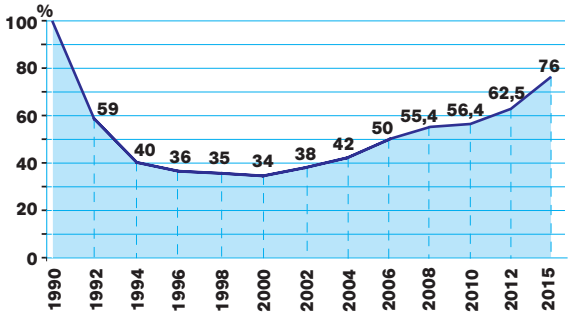

Fig. 3.3. Dinamica produsului intern brut (1990 = 100%)

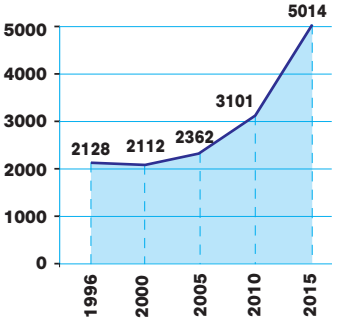

Fig. 3.4. Dinamica PIB-ului pe locuitor (dolari SUA, conform datelor Biroului Național de Statistică)

Economia de tip socialist a falimentat, generînd numeroase probleme. Acestea s-au reflectat prin micșorarea PIB-ului (*fig. 3.3*), a producției industriale și agricole, falimentarea multor întreprinderi, creșterea bruscă a șomajului ș.a. Treptat însă, are loc restructurarea și modernizarea economiei naționale, iar PIB-ul este în ușoară creștere în anii 2000 *(fig. 3.3)*. Ca rezultat, are o tendință de creștere și PIB-ul pe locuitor *(fig. 3.4)*. Acest indicator economic este obținut prin transformarea PIB-ului țării din lei în dolari SUA și împărțirea valorii la numărul de locuitori în anul respectiv.

În prezent, în scopul depășirii crizei din economia națională, este necesar să fie promovate astfel de acțiuni: accelerarea progresului științifico-tehnic și a dezvoltării, în primul rînd, a ramurilor moderne ale industriei (electronică și electrotehnică, tehnologii informaționale ș.a.); modernizarea ramurilor economiei; sporirea gradului de competitivitate a producției și a nivelului de prestare a serviciilor.

Dezbateri la temă

Discutați cu colegii și evaluați avantajele și dezavantajele modificării structurii pe sectoare a economiei naționale, prin creșterea rolului sectorului terțiar (al serviciilor).

FORMARE ȘI EVALUARE

1. Analizînd *fig. 3.1,* explicați rolul sectorului primar în dezvoltarea altor sectoare ale economiei naționale.
2. Comparați ponderea sectoarelor economiei naționale în formarea PIB-ului în cele două perioade indicate în *fig. 3.2* și explicați modificările care au avut loc.
3. Constatați ce ramuri ale economiei sînt reprezentate în localitatea natală, în baza unor surse locale de informare.
4*. Ce măsuri de dezvoltare a economiei naționale ai propune, dacă ai fi ministru al economiei?

AGRICULTURA ŞI INDUSTRIA ALIMENTARĂ

● Stabiliţi legătura dintre subramurile agriculturii şi cele ale industriei alimentare, analizînd *fig. 3.5* şi *fig. 3.6*.

Agricultura este ramura de bază a economiei naţionale, fiind cea mai veche activitate economică practicată pe acest teritoriu. *Agricultura* include două ramuri principale: cultura plantelor şi creşterea animalelor, care, la rîndul lor, au mai multe subramuri (*fig. 3.5*).

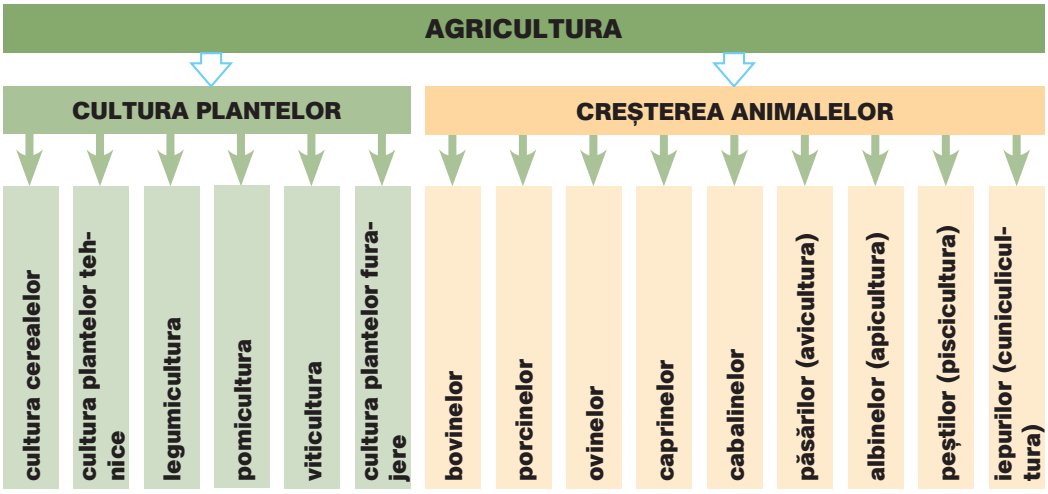

Fig. 3.5. Componenţa pe ramuri a agriculturii

Producţia agricolă este folosită direct în alimentaţia omului sau se prelucrează la întreprinderi, în special la cele ale *industriei alimentare*. Aceste două ramuri sînt legate strîns în cadrul procesului de producţie.

Industria alimentară include totalitatea întreprinderilor care procesează (prelucrează) materia primă agricolă şi obţin produse utilizate în alimentaţia omului, fiind reprezentată de cîteva ramuri (*fig. 3.6*).

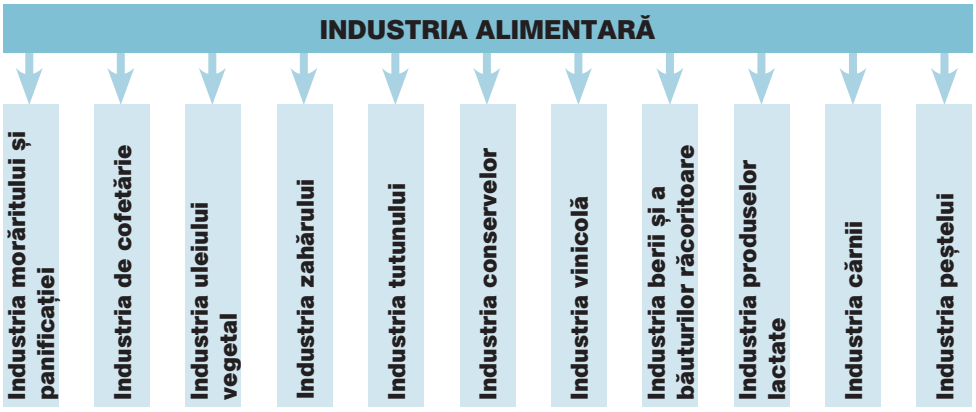

Fig. 3.6. Componenţa pe ramuri a industriei alimentare

14. FACTORII DE DEZVOLTARE A AGRICULTURII ȘI INDUSTRIEI ALIMENTARE

„Gospodăria agricolă depinde direct de calitatea solului, climatul și caracterul poporului țării…“

(Zamfir C. Arbure, *Basarabia în secolul XIX*)

● Cum considerați, o întreprindere din industria alimentară este rațional să fie localizată în apropiere de consumator sau de materia primă?

1. Factorii de dezvoltare și de repartiție a agriculturii. Dezvoltarea și repartiția teritorială a agriculturii este determinată de un complex de factori: *naturali și antropici* (*fig. 3.7*).

Fig. 3.7. Factorii de dezvoltare și de repartiție a agriculturii

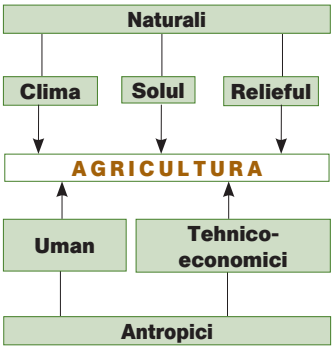

Agricultura este ramura economiei cu gradul cel mai înalt de dependență de **factorii naturali:** *clima, solul, relieful* ș.a.

Explicați rolul solului pentru culturile agricole.

Relieful oferă condiții mai favorabile pentru practicarea culturii plantelor atunci cînd este mai puțin fragmentat (de exemplu: cîmpiile, șesurile, luncile rîurilor). Pe terenurile mai înclinate și accidentate apar unele dificultăți în cultivarea plantelor.

Pentru a se dezvolta, plantele necesită căldură, lumină și umezeală, însă cerințele acestora variază (analizați *tabelul 3.1*).

Tabelul 3.1. Cerințele culturilor agricole față de căldură și umezeală

Condiții pentru dezvoltare	Exemple de culturi agricole
Culturi agricole care necesită o cantitate mai mare de căldură (termofile)	Vița-de-vie, piersicul, tutunul, porumbul, soia, fasolea, sorgul
Culturi agricole care necesită o cantitate mai mică de căldură	Cartoful, grîul, orzul, secara, mazărea, sfecla furajeră, rapița
Culturi agricole care necesită o cantitate mai mare de umezeală (higrofile)	Porumbul, legumele, cartoful, sfecla de zahăr
Culturi agricole care necesită o cantitate mai mică de umezeală	Meiul, sorgul, orzul, vița-de-vie

În ansamblu, condițiile naturale ale țării sînt favorabile pentru dezvoltarea agriculturii. Există însă unele fenomene naturale care creează anumite dificultăți.

Enumerați cîteva dintre aceste fenomene naturale care se manifestă în localitatea voastră.

Factorii antropici sînt decisivi în dezvoltarea agriculturii, omul oferind *resurse de muncă* și determinînd **relațiile agrare**.

Dezvoltarea agriculturii este influențată, în mare măsură, de *factorii tehnico-economici,* care includ: *mecanizarea, chimizarea, aplicarea irigațiilor, selecționarea noilor soiuri de culturi și rase de animale.*

Progresul tehnico-științific a făcut posibilă utilizarea în agricultură a mașinilor și a utilajelor agricole tot mai performante. Un grad mai înalt de mecanizare a lucrărilor agricole este caracteristic pentru cultura cerealelor (*fig. 3.10*), a sfeclei de zahăr, a florii-soarelui.

Un rol deosebit în modernizarea agriculturii îl are procesul de **chimizare,** care permite sporirea producției agricole și protecția culturilor agricole și a animalelor. Consumul de îngrășăminte a sporit mult în perioada postbelică, iar în ultimele două decenii s-a redus semnificativ. În perioada recentă, se practică și *agricultura ecologică (organică)*, care exclude folosirea substanțelor chimice și folosește îngrășăminte organice. Producția obținută în gospodăriile care practică acest tip de agricultură poartă marca „bio-“ sau „eco-producție“.

Unul dintre factorii restrictivi pentru agricultură este deficitul de umiditate, care poate fi soluționat prin aplicarea irigațiilor. Un rol important în agricultură îl are introducerea noilor soiuri de culturi agricole și rase de animale, cu o productivitate mai înaltă.

2. Structura fondului funciar. Fondul funciar reprezintă patrimoniul național al poporului nostru. Fondul funciar este reglementat de Codul funciar, aprobat de parlament în anul 1991 și modificat ulterior. În funcție de specificul utilizării fondului funciar, putem delimita cîteva categorii de terenuri (*fig. 3.8*). Terenurile agricole, la rîndul lor, se divid în trei categorii (*fig. 3.9).* Structura terenurilor agricole variază de la o regiune la alta și depinde, în primul rînd, de condițiile de relief. Terenurile arabile dețin o pondere mai mare pe teritoriile cu un relief plan, iar plantațiile multianuale și pășunile – pe pante, pe terenurile accidentate.

Numiți categoriile de terenuri agricole mai răspîndite în localitatea natală.

TERMENI-CHEIE

Relații agrare – totalitatea formelor de proprietate asupra pămîntului și a altor mijloace de producție din agricultură, precum și a formelor de gospodărire.

Chimizarea agriculturii – folosirea îngrășămintelor chimice și a altor substanțe chimice pentru fertilizarea solului sau pentru combaterea dăunătorilor, a bolilor și a buruienilor.

Fond funciar – totalitatea suprafețelor de teren aflate între granițele unei țări, ale unei unități administrativ-teritoriale sau aparținînd unui proprietar. Fondul funciar poate fi în proprietate publică sau privată.

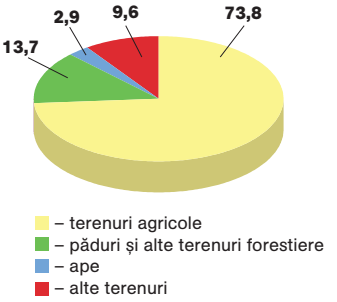

Fig. 3.8. Structura fondului funciar (%, a. 2016)

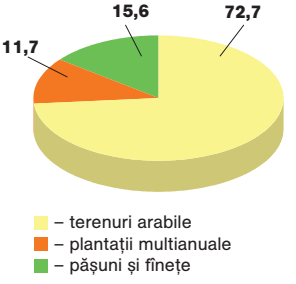

Fig. 3.9. Structura terenurilor agricole (%, a. 2016)

Fig. 3.10. Recoltarea mecanizată a grîului (rnul Soroca)

3. Factorii de localizare a industriei alimentare. Localizarea întreprinderilor industriei alimentare este influențată de cîțiva factori principali, urmărind ca scop reducerea costului de producție (*fig. 3.11*).

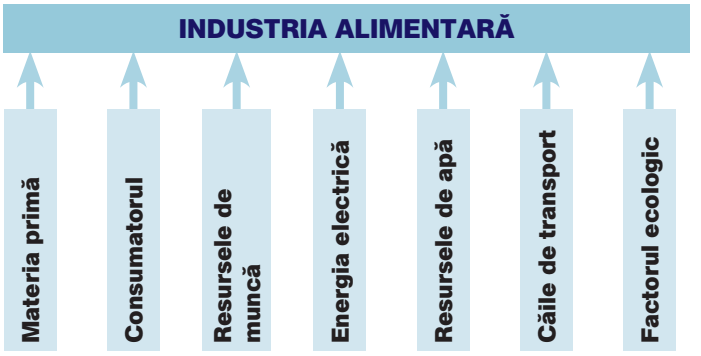

Fig. 3.11. Factorii de localizare a întreprinderilor din industria alimentară

Întreprinderile cu un consum mare de materie primă (de exemplu, cele din industria zahărului, industria conservelor), precum și cele care prelucrează produsele ce nu pot fi transportate la distanță mare (laptele, strugurii, unele fructe și legume ș.a.) sînt amplasate în apropiere de materia primă. Acestea aparțin industriei produselor lactate, celei vinicole, de conserve, de fermentare a tutunului etc.

Unitățile de producție din alte ramuri sînt localizate în apropiere de consumator (de exemplu, fabricile de panificație, de cofetărie, de bere și băuturi răcoritoare). Întreprinderile industriei alimentare necesită mari cantități de apă potabilă, de energie electrică și de brațe de muncă.

ȘTIȚI CĂ... *Republica Moldova deține primul loc în Europa după gradul de utilizare agricolă a teritoriului (73,8%), media europeană fiind de 47%. După ponderea terenurilor arabile în structura fondului funciar (54%), Moldova deține locul al IV-lea în lume, media mondială fiind de 9%.*

Dezbateri la temă

Discutați avantajele și dezavantajele practicării *agriculturii intensive,* bazate pe mecanizare și chimizare, și a *agriculturii ecologice (organice),* care restricționează aplicarea mașinilor agricole și a substanțelor chimice.

FORMARE ȘI EVALUARE

1. Argumentați prin exemple, afirmația: „Condițiile naturale ale Republicii Moldova sînt favorabile pentru dezvoltarea agriculturii".
2. Analizînd *tabelul 3.1* și harta agroclimatică (*fig. 1.14* de la *pag. 21*), dați exemple de culturi agricole care se practică predominant în Regiunea de Nord și în cea de Sud a țării.
3. Deduceți efectele – atît cele pozitive, cît și cele negative – pe care le poate avea asupra naturii și a omului aplicarea substanțelor chimice în agricultură (consultați și manualul de chimie).
4. Consultați diferite surse de informare și scrieți un eseu pe tema: „De ce este bine să consumăm produse agricole cu marca *bio (eco)*".

15. CULTURA CEREALELOR ȘI INDUSTRIILE DE PRELUCRARE

„Cîmpii Moldovei, carii sînt lăudați pentru rodirea lor, /.../ întrec cu mult bunătățile munților /.../. Căci măcar de nu-i mai grijaște nimeni, dar totuși își dau rodirea lor la toți.“

(Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*)

- Cum credeți, de ce anume cerealele au fost primele plante cultivate de om?
- Apreciați, discutînd cu colegii, importanța cerealelor pentru om.

1. Cultura plantelor este ramura principală a agriculturii țării, ei revenindu-i circa 2/3 din producția agricolă totală. Republica Moldova are condiții agroclimatice favorabile pentru practicarea unei varietăți mari de culturi. În funcție de particularitățile plantelor agricole, se disting cîteva categorii de culturi *(studiați* fig. 3.12 *și stabiliți ponderea categoriilor de culturi în suprafața cultivată).*

2. Cerealele reprezintă principala grupă de culturi agricole, atît după suprafața cultivată, cît și după importanța economică. Ele sînt utilizate pe larg în alimentația omului, ca furaj pentru animale, în industrie, ca materie primă.

O categorie aparte de culturi, apropiate de cereale prin particularitățile de utilizare, o constituie ***leguminoasele pentru boabe***: fasolea, mazărea, năutul, bobul, lintea ș.a.

Analizați *fig. 3.13* și stabiliți ponderea culturilor agricole în suprafața cultivată cu cereale și leguminoase pentru boabe.

Porumbul este o cultură cu utilizări multiple: în alimentația omului, ca furaj (atît boabele, cît și tulpina în stare verde sau uscată), în producția de ulei, de miere ș.a. Suprafața cultivată cu porumb s-a restrîns mult începînd cu anii ’50 ai sec. al XX-lea, producția însă a crescut (*fig. 3.15a*).

Analizînd *fig 3.15a,* explicați cauzele care au determinat creșterea producției de porumb în timp ce suprafața cultivată s-a redus.

Cultura porumbului are o repartiție spațială relativ uniformă. Arealul principal este Regiunea de Nord, care deține mai mult de jumătate din suprafața cultivată și din producția totală de boabe (*fig. 3.16*).

Grîul este prima plantă cultivată de om pe acest teritoriu, rămînînd în continuare principala cultură ali-

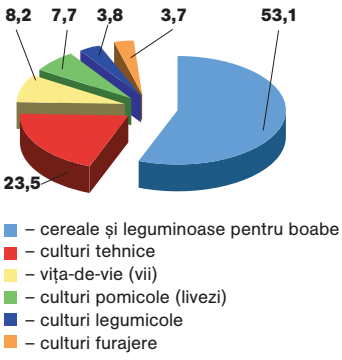

Fig. 3.12. Structura suprafeței cultivate pe categorii de culturi (în %, în medie pe anii 2011-2015)

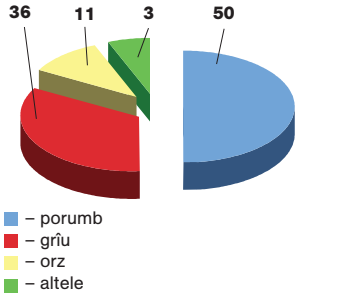

Fig. 3.13. Structura suprafeței cultivate cu cereale și leguminoase pentru boabe (în %, în medie pe anii 2011-2015)

ȘTIȚI CĂ...

Cele mai vechi urme de cereale descoperite pe acest teritoriu datează aproximativ din anul 5000 î.H. Dovadă sînt boabele carbonizate de grîu, mei și ovăz, precum și uneltele agricole descoperite în cîteva stațiuni arheologice din valea Nistrului și cea a Prutului.

Fig. 3.14. Lan de orz (satul Vădeni, rnul Soroca)

ȘTIȚI CĂ... ***Patria porumbului*** *este America, unde acesta se cultivă din timpuri străvechi. În Europa, a fost adus în timpul expedițiilor lui Columb, la sfîrșitul secolului al XV-lea. În Moldova, porumbul a început să fie cultivat la sfîrșitul secolului al XVII-lea și a devenit ulterior cultura cerealieră principală.*

mentară. După anii ’50 ai sec. al XX-lea, suprafața cultivată cu grîu a avut o tendință de micșorare, iar producția a crescut substanțial (*fig. 3.15b*). Aplicarea unor tehnologii avansate și a soiurilor selecționate a permis creșterea producției la hectar. Cultura grîului are o repartiție spațială relativ uniformă, întrucît condițiile naturale sînt prielnice pe întreg teritoriul țării (*fig. 3.16*).

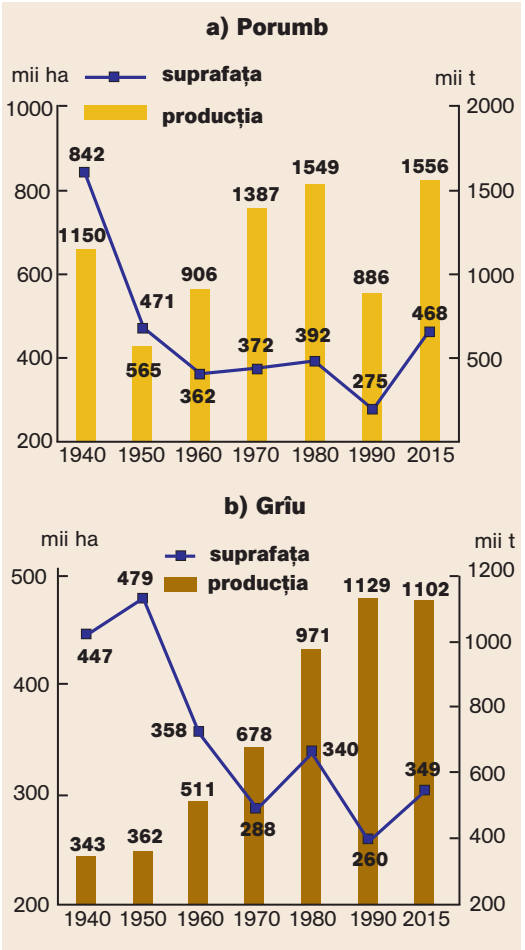

Fig. 3.15. Dinamica suprafeței cultivate și a producției de porumb și grîu

Orzul (*fig. 3.14*) se folosește ca furaj, la fabricarea berii, în alimentație (arpacaș, orz măcinat, fulgi de orz) ș.a. Repartiția spațială a culturii orzului este relativ uniformă, cu o anumită preponderență în Regiunea de Sud, întrucît această cultură este mai rezistentă la secetă.

Alte cereale cultivate pentru boabe (secara, ovăzul, hrișca, sorgul, meiul) au, în prezent, o însemnătate redusă. Secara se folosește la producerea pîinii și ca furaj, iar ovăzul – ca nutreț (îndeosebi pentru cai) și în alimentație. Ambele se cultivă mai mult în Regiunea de Nord.

3. Industriile de prelucrare. Cerealele se utilizează în industriile morăritului și panificației, a berii, a nutrețurilor combinate și în alte ramuri.

Morăritul și panificația sînt cele mai vechi activități industriale și au o importanță primordială pentru om, fiind reprezentate de fabrici și combinate mari, precum și de numeroase mori și brutării mici. Unitățile de producție sînt

localizate în toate orașele, fiind orientate spre principalii consumatori (*fig. 3.16*). Cele mai mari capacități de producție sînt în Chișinău, unde se evidențiază Combinatul de panificație „Franzeluța“, care asigură aproxi-

Fig. 3.17. O secție a Combinatului de panificație din Chișinău „Franzeluța“

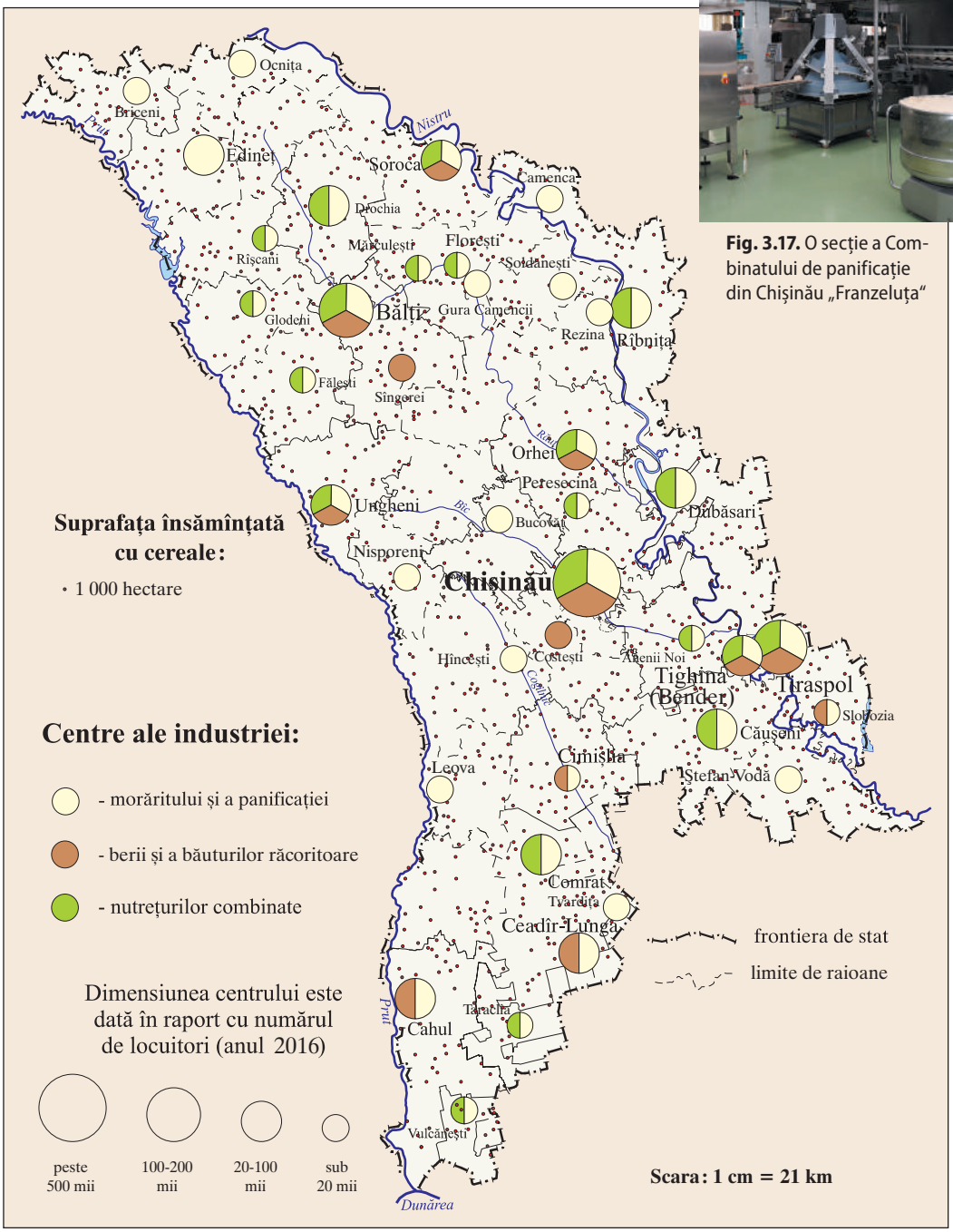

Fig. 3.16. Cultura cerealelor și industriile de prelucrare

ȘTIȚI CĂ... ***Hrișca*** *își are originea în Podișul Tibet din China, unde se cultivă din vechime. Boabele de hrișcă măcinate se folosesc în alimentație. Boabele și planta întreagă se folosesc ca furaj (masă verde sau fîn). Hrișca este și o importantă plantă meliferă.*

mativ 2/3 din necesarul de pîine al capitalei (*fig. 3.17*). Această ramură include și producția de paste făinoase, biscuiți, drojdii.

Industria morăritului și panificației are legături de producție strînse cu **industria de cofetărie**, care produce bomboane, ciocolată, torturi etc. Această ramură este reprezentată de fabricile „Bucuria“ și „Franzeluța“ din Chișinău, „Nefis“ din Florești, precum și de numeroase secții de cofetărie ale altor întreprinderi.

Industria berii și a băuturilor răcoritoare este reprezentată de cîteva fabrici mari și de numeroase unități de producție mici. Principalele materii prime pentru producerea berii sînt orzoaica (o specie de orz) și hameiul (plantă tehnică ce îi dă berii aroma specifică). Localizarea întreprinderilor este determinată de prezența consumatorului, de aceea fabricile de bere, precum și cele de băuturi răcoritoare, sînt amplasate în orașele mari (*fig. 3.16*).

ȘTIȚI CĂ... ***Fabrica de cofetărie „Bucuria“*** *și-a început activitatea în anul 1946. În prezent, producția ei anuală atinge cifra de 40 mii de tone, avînd un sortiment de peste 250 de varietăți de produse, comercializate cu succes atît pe piața internă, cît și în multe țări ale lumii (Rusia, România, Belarus, Israel ș.a.).*

În **industria nutrețurilor combinate** se produc furaje, utilizînd ca materie primă cereale, ierburi, deșeuri ale industriei alimentare etc. Întreprinderile acestei ramuri sînt localizate, de regulă, în apropiere de consumator (fermele de animale), dar și de materia primă (*fig. 3.16*).

Cultura cerealelor și industriile de prelucrare au o însemnătate primordială pentru asigurarea securității alimentare a locuitorilor țării.

Dezbateri la temă

Discutați cu colegii și propuneți măsuri de creștere a productivității culturii cerealelor și a leguminoaselor pentru boabe, care ar contribui la asigurarea securității alimentare a țării.

FORMARE ȘI EVALUARE

1. Constatați tendințele în dinamica suprafeței cultivate și a producției de porumb și de grîu, analizînd *fig. 3.15.*
2. Consultați diferite surse de informare și scrieți un eseu despre una din următoarele culturi agricole: sorg, mazăre, fasole. Utilizați algoritmul:
   a) regiunea de origine; b) cerințele față de condițiile naturale; c) domeniul de utilizare; d) regiunile principale de cultură în lume și în Republica Moldova.
3. Comentați cîteva proverbe și descrieți unele obiceiuri populare, legate de grîu, pîine, porumb, mămăligă.
4.* Realizați o investigație și stabiliți care sînt cerealele și leguminoasele pentru boabe cultivate în localitatea natală.

16. CULTURA PLANTELOR TEHNICE ȘI INDUSTRIILE DE PRELUCRARE

„Nu există nici plante rele, nici oameni răi, nu există decît proști cultivatori.“
(Victor Hugo, scriitor francez)

● Numiți cîteva utilizări ale florii-soarelui și sfeclei de zahăr. Ce părere aveți despre avantajele și dezavantajele folosirii zahărului în alimentație?

1. Aspecte generale. *Culturile tehnice* (numite și *industriale*) alcătuiesc una dintre principalele categorii de culturi agricole din țara noastră, a căror producție este folosită pe larg de populație, iar o parte se exportă.

Dinamica și structura suprafeței cultivate cu plante tehnice este prezentată în *fig. 3.18*.

Analizați *fig. 3.18* și stabiliți care sînt principalele plante tehnice cultivate în țara noastră și ce pondere au deținut ele în suprafața totală a plantelor tehnice în medie pentru anii 2010-2014.

2. Cultura florii-soarelui și industria uleiului vegetal. Principala cultură tehnică este *floarea-soarelui*, introdusă în Moldova la mijlocul secolului al XIX-lea și extinzîndu-se mult în secolul al XX-lea.

Floarea-soarelui are o distribuție spațială relativ uniformă, cu o micșorare treptată a suprafeței cultivate de la nord spre sud. Regiunea de Nord deține aproximativ jumătate din suprafața și din producția totală. Planta se cultivă frecvent și în partea sudică a țării, întrucît este rezistentă la secetă (*fig. 3.19*).

TERMENI-CHEIE

Culturi tehnice – categorie de plante agricole a căror producție necesită o procesare industrială pentru a fi obținute diverse produse: ulei vegetal, uleiuri eterice, zahăr, fibre naturale, biocombustibil și altele.

ȘTIȚI CĂ...

Patria florii-soarelui *este America de Nord, iar în Europa planta a fost adusă în secolul al XVI-lea. Semințele de floarea-soarelui se folosesc la fabricarea uleiului sau direct în alimentație. Șrotul rămas după extragerea uleiului, precum și planta verde se folosesc ca furaj, iar tulpina uscată – ca material combustibil. Floarea-soarelui este una dintre cele mai importante culturi melifere.*

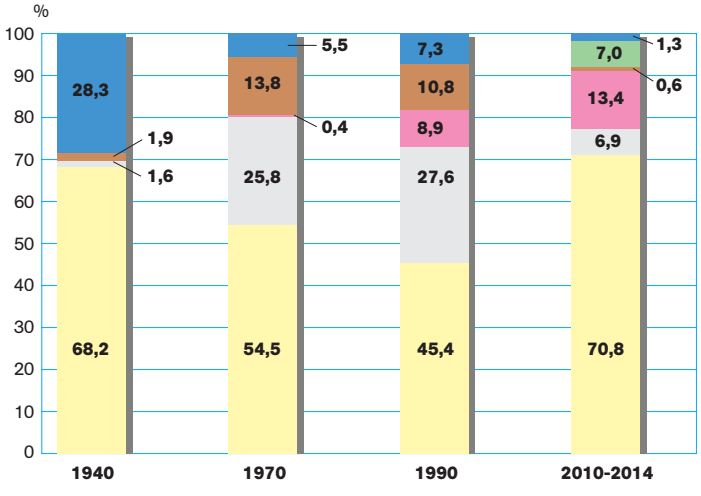

Fig. 3.18. Structura suprafeței cultivate cu plante tehnice (în %)

Semințele de floarea-soarelui se utilizează ca materie primă în *industria uleiului vegetal*. Fabrici mari de ulei sînt la Bălți, Tighina (Bender) și Chișinău, iar în multe localități au fost construite întreprinderi mici de producere a uleiului vegetal (oloinițe). Din floarea-soarelui se mai obțin și alte produse: șrotul, margarina, halvaua ș.a.

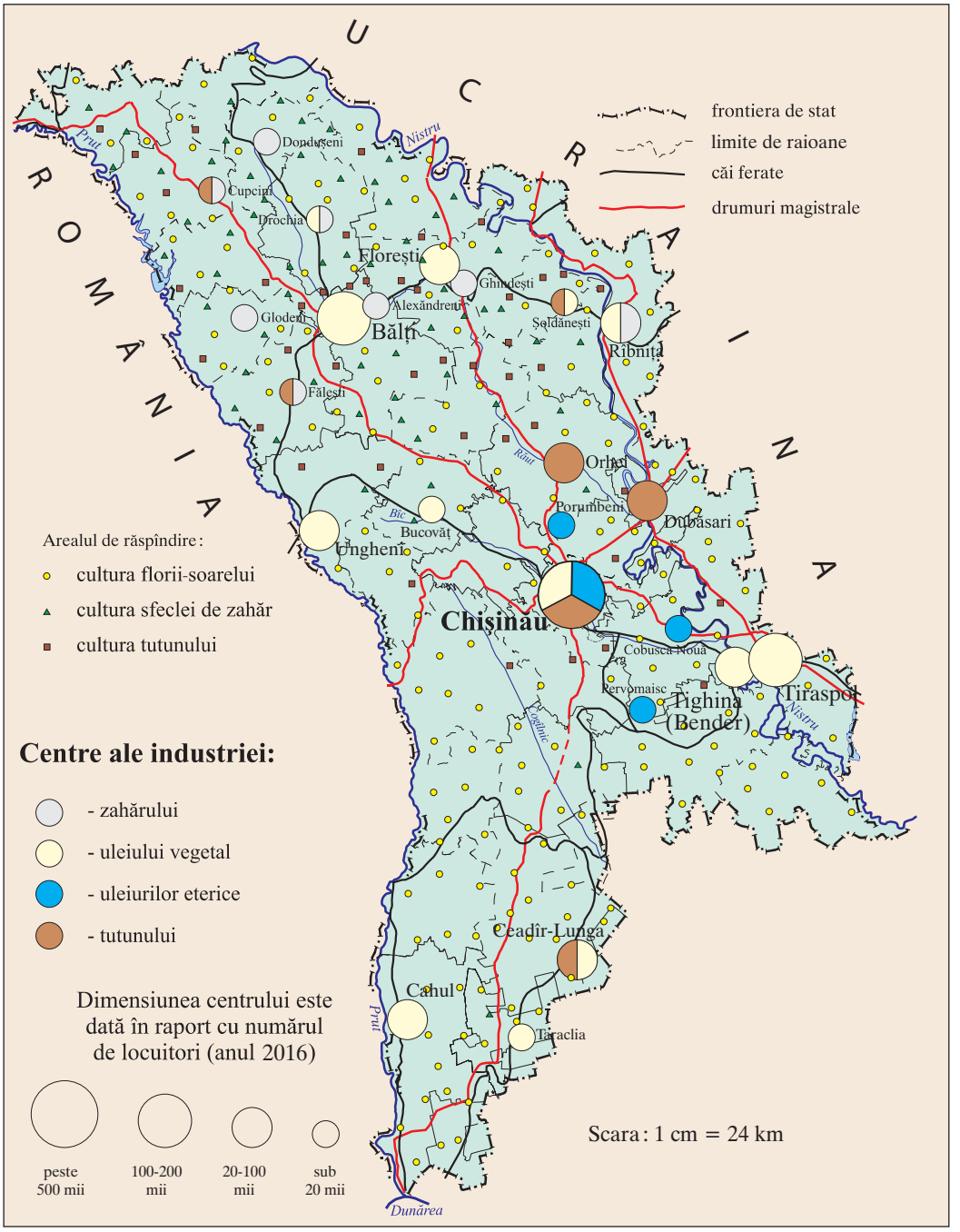

Fig. 3.19. Cultura plantelor tehnice și industriile de prelucrare

3. Cultura sfeclei de zahăr și industria zahărului. *Sfecla de zahăr* este o plantă tehnică cunoscută în Europa încă din Antichitate, dar introdusă în cultură mult mai tîrziu. În Basarabia, este cultivată din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Cultura sfeclei de zahăr a avut o extindere rapidă în perioada 1950-1990, rezultat al specializării în această cultură în cadrul URSS, precum și al construcției mai multor fabrici de zahăr.

În ultimele două decenii, suprafața cultivată s-a micșorat (*fig. 3.18*). Repartiția spațială a culturii sfeclei de zahăr este neuniformă, fiind influențată, în primul rînd, de condițiile naturale. Regiunea de Nord deține circa 90% atît din suprafața cultivată, cît și din producția totală, evidențiindu-se îndeosebi gospodăriile din Cîmpia Bălților și Podișul Moldovei de Nord care au condiții argoclimatice și de sol favorabile.

Sfecla de zahăr se utilizează predominant în *industria zahărului.* Prima fabrică de zahăr a fost construită la Rîbnița în anul 1898, mai tîrziu fiind deschise încă 10 fabrici. Toate fabricile sînt localizate în Regiunea de Nord, adică în apropiere nemijlocită de materia primă.

În perioada 1960-1980, producția de zahăr a crescut rapid (*fig. 3.20*), începînd cu anul 1990 însă, aceasta s-a micșorat, iar unele fabrici (din Briceni, Frunză) au fost închise. Fabricile de zahăr mai produc alcool, acid citric, drojdii, iar deșeurile de producție (borhot, melasă) servesc în calitate de furaje și la obținerea biogazului.

4. Cultura și industria tutunului. *Tutunul* este o cultură tehnică ce are o importanță specifică, deoarece este utilizată nu numai pentru fumat, ci și în industria farmaceutică, pentru obținerea nicotinei etc.

O extindere rapidă a suprafeței cultivate s-a produs în perioada 1950-1990 (*fig. 3.18*). Cultura tutunului a fost stimulată de stat, RSSM fiind principalul producător în URSS. Ramura respectivă utiliza multe brațe de muncă și era foarte profitabilă. În ultimii ani însă, suprafața cultivată și producția de tutun s-au redus.

Studiind *fig. 3.18,* identificați dinamica suprafeței cultivate cu tutun și explicați cauzele care au determinat micșorarea suprafeței după anul 1990.

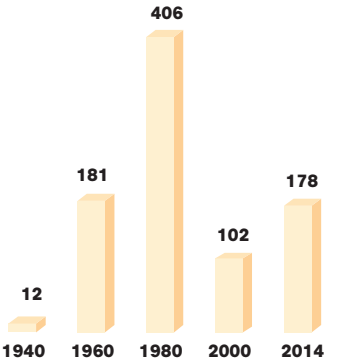

Fig. 3.20. Producția de zahăr (mii tone)

ȘTIȚI CĂ...

Din sfecla de zahăr se mai produce biogaz și bioetanol – combustibili ecologici sau energie „verde". Compania mixtă, moldo-germană, ÎM Südzucker Moldova SA a construit în anul 2013 în orașul Drochia o fabrică de producere a biogazului din borhotul de sfeclă de la fabrica de zahăr, cu capacitatea de producere de circa 8,5 mil. m³ de biogaz anual. Din biogaz se obțin circa 2,4 megawați-oră (MW/h) de energie electrică, precum și apă fierbinte.

ȘTIȚI CĂ...

***Tutunul** își are patria în America, iar în Moldova a fost introdus de turci. În sec. al XIX-lea, Basarabia era principala regiune de cultură a tutunului din Imperiul Rus, avînd și 7 fabrici de fermentare a tutunului.*

***Soia** este o cultură tehnică valoroasă, cu utilizări multiple: din boabele măcinate se prepară lapte, brînză, macaroane, biscuiți, ulei, margarină, iar boabele întregi și tulpina pot fi un furaj foarte calitativ.*

ȘTIȚI CĂ... ***Rapița*** *se cultivă pentru semințe (care conțin 40-45% de ulei), din care se obține ulei, folosit în alimentație și în industrie (biocombustibil); planta verde este un nutreț valoros, avînd și importanță meliferă.*

Fig. 3.21. Lan de rapiță (rnul Cahul)

Fig. 3.22. Lan de levănțică (rnul Anenii Noi)

Industria tutunului este o ramură cu un rol important în export. Principala întreprindere a ramurii este Combinatul de Tutun din Chișinău, care include o fabrică de fermentare și alta de țigarete.

5. Alte culturi tehnice și industriile de prelucrare. *Culturile etero-oleaginoase și cele medicinale* sînt utilizate în industria farmaceutică, în producerea de parfumuri, cosmetică etc. O extindere rapidă a suprafețelor ocupate cu plante etero-oleaginoase a avut loc în perioada 1970-1990. În prezent, se cultivă, în special, mărarul, levănțica (*fig. 3.22*), trandafirul, menta și salvia.

Industria uleiurilor eterice, fiind asigurată pe deplin cu materie primă locală și cu brațe de muncă, a devenit o ramură de specializare. În ultimii ani, suprafața cultivată și producția s-au redus foarte mult, obținîndu-se anual circa 50 de tone de uleiuri eterice.

Dintre culturile tehnice, se mai cultivă soia, rapița, macul ș.a. În ultimii ani, crește rapid suprafața cultivată cu soia și rapiță – culturi valoroase și cu diverse utilizări *(fig. 3.21).* În trecut, s-au cultivat, de asemenea, cînepa și inul, din care se obțineau fibre naturale.

Datorită condițiilor naturale favorabile, prezenței brațelor de muncă și valorii economice înalte, cultura plantelor tehnice are posibilități mari de dezvoltare și pe viitor.

Dezbateri la temă

Discutați cu colegii, aducînd argumente pro și contra, despre extinderea culturii rapiței în țara noastră pentru producerea biocombustibilului și propuneți cîteva măsuri de stimulare a dezvoltării culturii plantelor tehnice pe viitor.

FORMARE ȘI EVALUARE

1. Analizați *fig. 3.18* și textul temei și deduceți cauzele creșterii considerabile a suprafeței cultivate cu soia și rapiță în ultimul deceniu.
2. Știind că sfecla de zahăr are un conținut mediu de zahăr de circa 17%, calculați cît zahăr se poate obține din 1 tonă de sfeclă și cît zahăr se obține în medie de pe un hectar cu o recoltă anuală de 25 de tone.
3. Realizați o investigație și stabiliți ce culturi tehnice se cultivă în localitatea natală.
4. Consultînd diferite surse de informare, scrieți un eseu despre una dintre următoarele culturi tehnice: soia, in, levănțică. Utilizați algoritmul:
   – regiunea de origine;
   – cerințele față de condițiile naturale;
   – importanța și utilizarea;
   – regiunile principale de cultură în lume și în Republica Moldova.
5.* Organizați o *masă rotundă* despre dauna fumatului.

17. LEGUMICULTURA, POMICULTURA ȘI INDUSTRIA CONSERVELOR

„Natura nu face nimic fără folos.“
(Aristotel, filozof din Grecia antică)

- Numiți cîteva culturi legumicole și cîteva specii de pomi fructiferi care se cultivă în țara noastră și produsele care se obțin din ele.

Legumicultura și pomicultura sînt subramuri tradiționale ale agriculturii țării avînd premise favorabile de dezvoltare.

1. Legumicultura dispune de condiții naturale favorabile în văile rîurilor, cu soluri fertile și cu posibilități pentru irigare. În Republica Moldova, se cultivă peste 30 de culturi legumicole, dintre care principalele sînt cartoful și tomatele, urmate de varză, ceapă, castraveți ș.a. *(fig. 3.24).* O extindere rapidă a suprafeței cultivate cu legume a avut loc în perioada 1950-1990 (*fig. 3.23*).

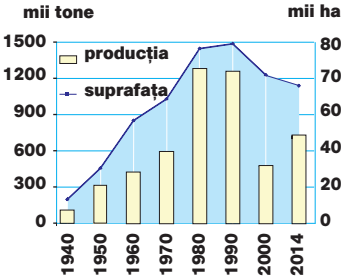

Fig. 3.23. Dinamica suprafeței cultivate și a producției de legume

Factorii principali care au contribuit la dezvoltarea rapidă a legumiculturii au fost următorii: extinderea suprafeței irigate, construcția fabricilor de conserve, prezența resurselor de muncă numeroase, extinderea pieței de desfacere ș.a.

Repartiția teritorială a culturii legumelor are, în general, un caracter relativ uniform, aceste plante fiind cultivate, practic, în fiecare gospodărie agricolă. Principalul areal al legumiculturii este totuși concentrat de-a lungul văii Nistrului, urmat de cel din valea Prutului *(fig. 3.26).*

Cartoful este în prezent una dintre principalele culturi agricole, fiind pentru majoritatea populației „a doua pîine“. În ultimul deceniu, suprafața cultivată cu cartofi este în descreștere, urmare a concurenței producției de import, care este mai ieftină. Cartoful are

ȘTIȚI CĂ... *Regiunea de origine a **cartofului** este America de Sud, iar în Europa această cultură agricolă a fost adusă în sec. al XVI-lea. În Moldova, cartoful a fost introdus în primul deceniu al sec. al XIX-lea și s-a răspîndit rapid.*

Fig. 3.24. Livezi în Podișul Nistrului

ȘTIȚI CĂ... ***Gîndacul-de-Colorado*** *(originar din America de Nord) aduce pagube mari culturii cartofului și atacă, de asemenea, vinetele și tomatele. El a pătruns în Moldova în anii 1950-1960 și s-a răspîndit foarte rapid. Acest dăunător, dacă nu este combătut, poate cauza reducerea recoltei în medie cu 20-40% sau compromiterea totală a ei.*

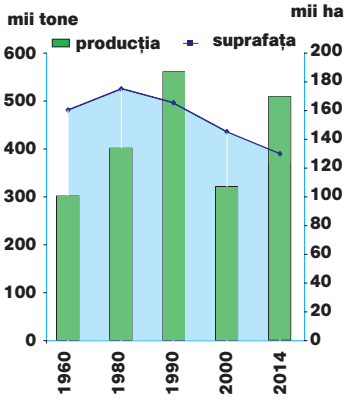

Fig. 3.25. Dinamica suprafeței pomicole și a producției de fructe

ȘTIȚI CĂ... ***Nucul*** *este una dintre cele mai prețioase culturi pomicole, avînd utilizări multiple atît fructul, cît și lemnul lui de calitate înaltă. Miezul de nuci este un produs scump și solicitat pe piața internă, dar mai ales pe piața externă, în statele din Uniunea Europeană, în Rusia etc. În ultimii ani, cultura nucului se extinde rapid, iar suprafața a depășit 25 mii ha.*

o repartiție teritorială relativ neuniformă, remarcîndu-se, în special, Regiunea de Nord.

Identificați factorii care determină concentrarea culturii cartofului în nordul țării, consultînd *tabelul 3.1* (pag. 64).

2. Pomicultura are o importanță deosebită atît pentru asigurarea industriei alimentare cu materie primă și a populației cu fructe în stare proaspătă, cît și pentru export. Condițiile naturale sînt favorabile pentru cultivarea întregii game de pomi fructiferi din zona temperată și a unor soiuri specifice zonei subtropicale (piersicul, migdalul, nucul ș.a.).

Suprafața pomicolă s-a extins substanțial în perioada 1960-1980, fiind organizate multe gospodării pomicole specializate. Introducerea soiurilor selecționate, mai productive, extinderea irigațiilor, utilizarea tehnologiilor intensive de cultivare, a îngrășămintelor chimice și a pesticidelor au contribuit la creșterea recoltei la hectar și a producției de fructe (*fig. 3.25*).

Deținînd 2/3 din numărul total de pomi, mărul este cultura pomicolă cea mai importantă, urmat de prun, piersic, vișin, păr, nuc, cais, cireș ș.a. În arealul de răspîndire a speciilor pomicole există diferențieri teritoriale. Astfel, mărul și părul se cultivă predominant în Podișul Moldovei de Nord și în Cîmpia Nistrului Inferior, iar prunul – în Podișul Codrilor, care deține jumătate din suprafața totală, și Podișul Nistrului.

O cultură valoroasă este piersicul, care, fiind o plantă termofilă, se cultivă predominant în raioanele de sud. Vișinul, cireșul și caisul sînt cultivați pe larg, dar au o concentrare mai mare în Regiunea Centrală și în ariile apropiate de orașe, favorizate de piețele de desfacere.

O parte considerabilă din producția pomicolă se exportă în Uniunea Europeană, Rusia, Belarus, îndeosebi merele, piersicii, miezul de nuci (la exportul căruia țara noastră deține primul loc în Europa și al IV-la loc în lume), fructele uscate.

3. Industria conservelor de fructe și legume este o ramură de specializare a economiei naționale, care dispune de o bază bogată și variată de materie primă locală. Majoritatea întreprinderilor sînt concentrate în valea Nistrului Inferior (*identificați centrele de producere studiind harta din* fig. 3.26).

Numiți și argumentați factorii principali de localizare a fabricilor de conserve.

În perioada 1960-1990, producția de conserve s-a majorat substanțial, însă după anul 1990, ca urmare a crizei economice, s-a micșorat (*fig. 3.27*).

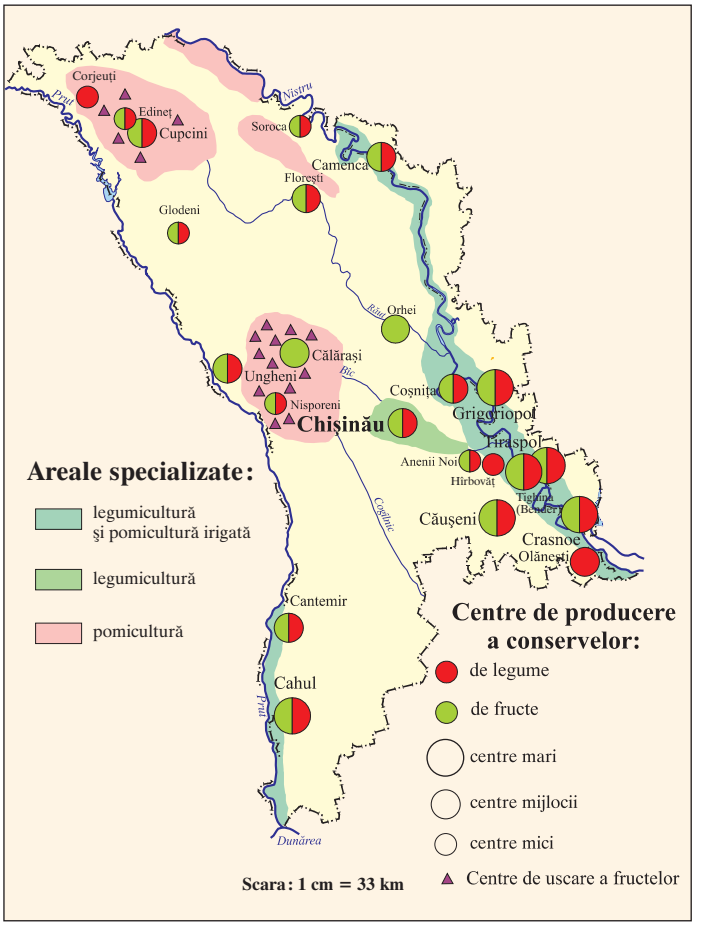

Fig. 3.26. Legumicultura, pomicultura, industria conservelor de fructe și legume

În ultimele decenii, sortimentul de produse a devenit mai variat: sucuri, compoturi, gemuri, dulcețuri, fructe și legume congelate, marinate și murate, pastă de roșii etc. (*fig. 3.28* și *fig. 3.29*).

În urma prelucrării fructelor și legumelor, se obțin și produse secundare, cum sînt oțetul, terciul și unele deșeuri care se folosesc ca furaje etc. Cea mai mare parte a producției acestei ramuri este exportată, în prezent fiind mai solicitate pe piața externă sucurile naturale.

O activitate de prelucrare a fructelor este și *uscarea* acestora, în special a prunelor și a perelor, practicată din

ȘTIȚI CĂ...

Cireșul *este cultivat pe acest teritoriu din vechime, drept dovadă fiind faptul că și în prezent crește necultivat în păduri. Cireșele sînt primele fructe care se recoltează la noi, ele conțin mult zahăr, vitamine, substanțe minerale. Lemnul de cireș este foarte prețuit în industria mobilei și, fiind „muzical", se folosește la fabricarea instrumentelor muzicale.*

ȘTIȚI CĂ...

Se cultivă pretutindeni, îndeosebi în gospodăriile individuale, și ***arbuștii fructiferi****: zmeurul, coacăzul, agrișul, căpșunul și altele. Există și localități specializate în anumite culturi pomicole: de exemplu, satul Trușeni (mun. Chișinău) este considerat „capitala cireșelor", satul Pocrovca (rnul Dondușeni), „capitala zmeurei" etc.*

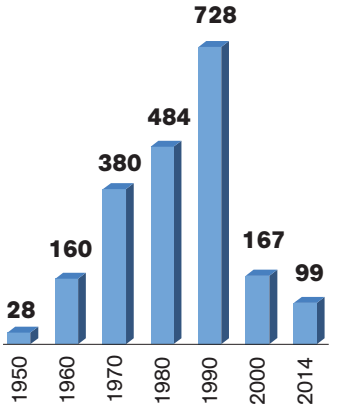

Fig. 3.27. Dinamica producției de conserve de fructe și legume (mii tone)

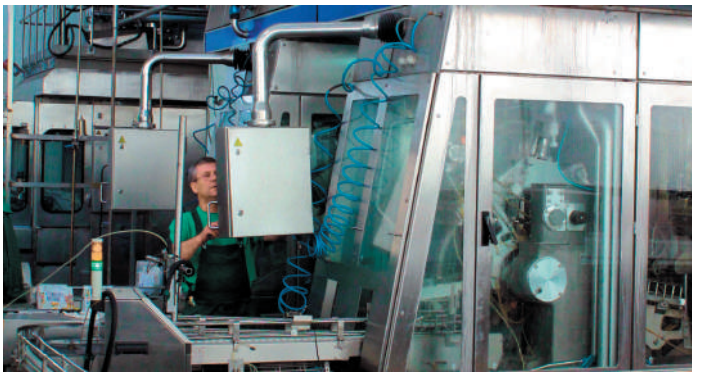

Fig. 3.28. O secție a Fabricii de conserve „Orhei-Vit“

Fig. 3.29. Conserve produse la Fabrica „Alfa-Nistru“ (or. Soroca)

vechime mai ales în raioanele centrale și în cele de nord. Producția este obținută în gospodăriile individuale, unde se folosesc metodele tradiționale de uscare pe loznițe.

Avînd condiții favorabile de dezvoltare, legumicultura, pomicultura și industria conservelor vor rămîne și pe viitor ramuri importante ale economiei țării.

Dezbateri la temă

Discutați cu colegii despre dezvoltarea industriei conservelor în țara noastră, aplicînd metoda analizei SWOT. Completați în caiet tabelul SWOT după modelul de mai jos:

Puncte tari	Puncte slabe
Oportunități	**Riscuri**

FORMARE ȘI EVALUARE

1. Stabiliți asemănările în dinamica suprafeței cultivate cu legume și a celei pomicole, analizînd *fig. 3.23* și *fig. 3.25.* Explicați factorii care au determinat această dinamică.

2. Scrieți în caiet denumirile arealelor principale de răspîndire a culturilor pomicole indicate mai jos:

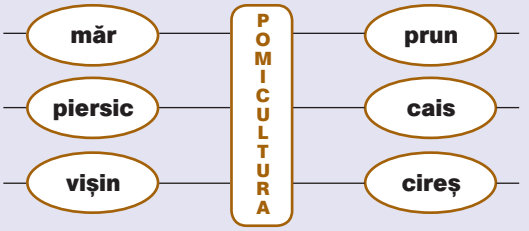

3. Analizînd harta din *fig. 3.26,* identificați arealele specializate în legumicultură și pomicultură și centrele principale de localizare a industriei conservelor. Explicați factorii ce determină concentrarea ramurii în aceste areale.

4. Imaginați-vă că sînteți director al unei fabrici de conserve. Enumerați ramurile economiei (sau agenții economici) cu care va întreține relații de producție întreprinderea pe care o conduceți.

5.* Scrieți un eseu despre una dintre culturile pomicole cultivate în țara noastră.

18. VITICULTURA ȘI INDUSTRIA VINICOLĂ

„E greu să precizăm timpul originii viticulturii în Basarabia – acesta se pierde în trecutul cel mai îndepărtat.“
(Ștefan Ciobanu, *Basarabia*, 1926)

- Numiți cîteva soiuri de viță-de-vie pe care le cunoașteți. Ce utilizări au produsele pe care le oferă vița-de-vie?
- Stabiliți cerințele viței-de-vie față de căldură și umezeală, analizînd informația din *tabelul 3.1 (pag. 64)*.

1. Aspecte generale ale viticulturii. Viticultura este una dintre principalele subramuri ale agriculturii, avînd vechi tradiții și o eficiență economică înaltă. *Vița-de-vie* este o plantă iubitoare de căldură, preferă terenurile înclinate, cu expoziție sudică și estică, cu altitudini de 100-350 m și soluri afînate. Crește bine pe terenurile erodate, afectate de alunecări, terenuri mai puțin prielnice pentru alte culturi.

Viticultura a căpătat o importanță deosebită începînd cu sec. XIV–XV, fiind susținută de domnitorii Moldovei. Suprafața cultivată cu viță-de-vie s-a extins în perioada dominației rusești, cînd Basarabia era principalul producător de struguri și de vin din Imperiul Rus. O extindere rapidă a suprafeței viticole a avut loc în perioada 1950-1980, viticultura devenind ramură de specializare în cadrul URSS (*fig. 3.30*). Începînd cu mijlocul anilor ’80 ai secolului al XX-lea, suprafața viticolă

ȘTIȚI CĂ...

Vița-de-vie *se cultivă pe aceste pămînturi din timpurile cele mai îndepărtate, primele atestări documentare fiind consemnate de istoricul grec Herodot (sec. VI î.H.), care îi considera pe geto-daci pricepuți cultivatori de viță-de-vie. O altă confirmare este prezența viței-de-vie sălbatice, care se mai întîlnește și azi în păduri.*

ȘTIȚI CĂ...

Republica Moldova se situează printre primele 15 state ale lumii după producția totală de struguri, iar la producția de struguri pe locuitor deține ***primul loc în lume*** *– cca 150 kg, întrecînd și țările cu vechi tradiții de viticultură, cum ar fi Italia, Franța, Spania, Grecia.*

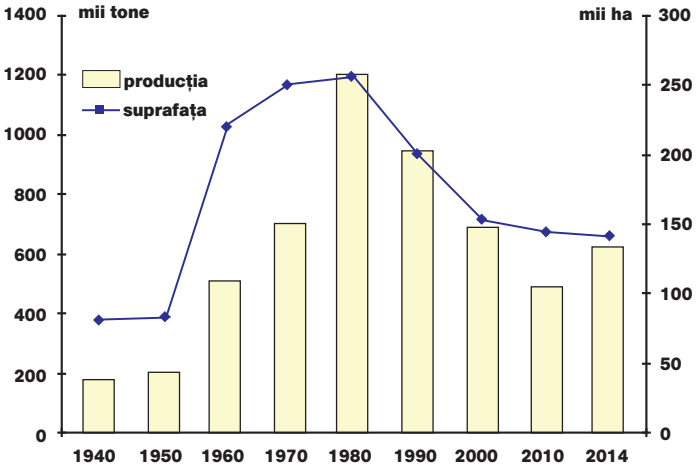

Fig. 3.30. Dinamica suprafeței viticole și a producției de struguri

s-a micșorat, cauzele principale fiind: politica restrictivă a statului (orientată spre combaterea alcoolismului în URSS), restrîngerea pieței de desfacere, daunele provocate de condițiile meteorologice nefavorabile în unii ani, consecințele crizei economice ș.a.

Cea mai mare parte din plantațiile de vii este ocupată de soiurile altoite, care sînt

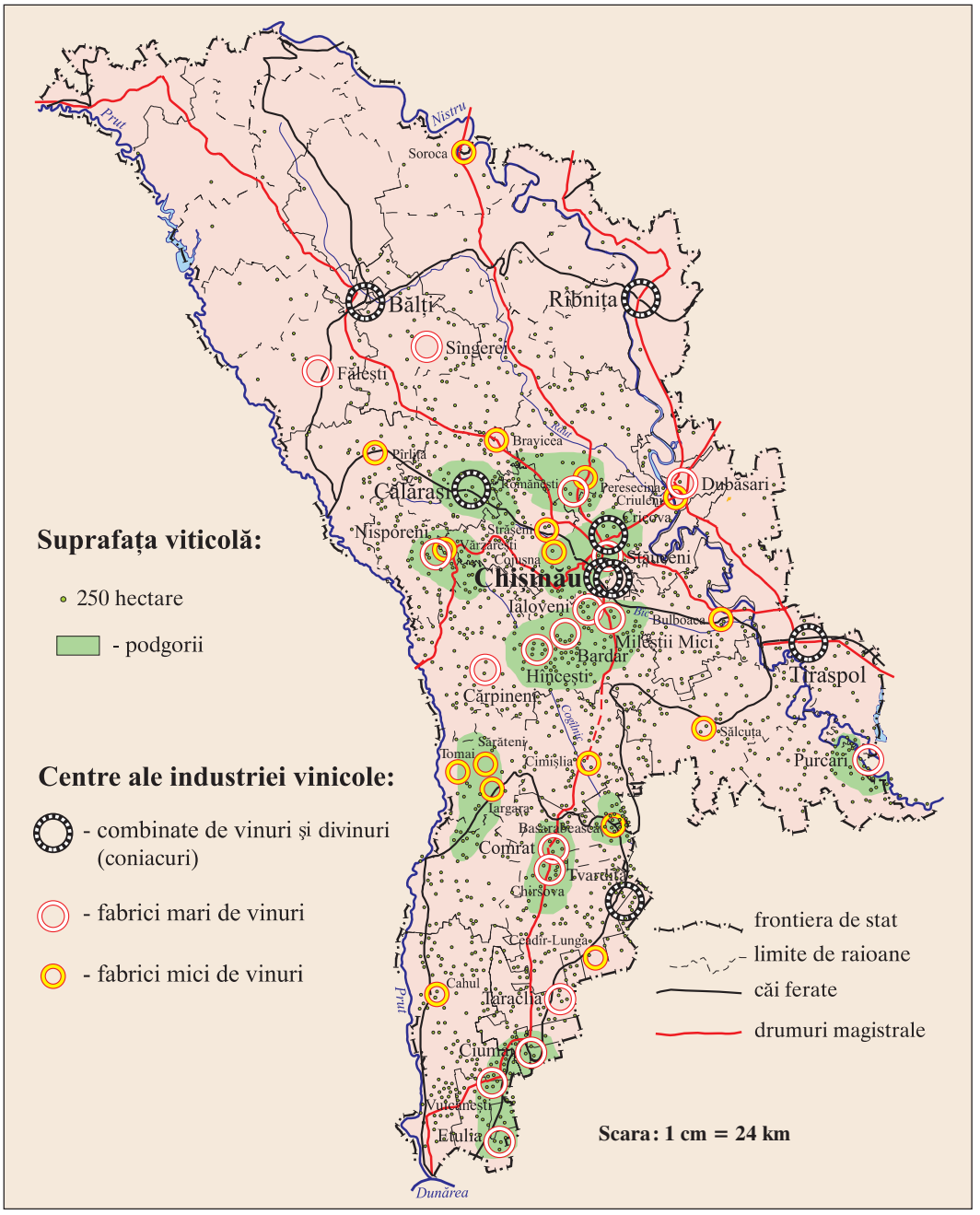

Fig. 3.31. Viticultura și industria vinicolă

cele mai valoroase. Se cultivă predominant soiuri pentru vin, care ocupă circa 80% din suprafața totală.

2. Regiunile viticole. Pentru viticultură, are o însemnătate deosebită amplasarea plantațiilor în funcție de condițiile naturale locale. Astfel, se disting cîteva regiuni viticole și **podgorii**, care oferă cele mai bune condiții pentru anumite soiuri de viță-de-vie (găsiți-le studiind *fig. 3.31*).

Cea mai importantă este *Regiunea Codreană,* care concentrează aproape jumătate din suprafața viticolă. Ea cuprinde Podișul Codrilor, cu multe terenuri de versant, cu o înclinare sud – sud-estică. În această regiune, se evidențiază podgoriile: *Romănești, Chișinău-Cricova, Nisporeni, Călărași-Tuzara*. În apropierea acestor podgorii, se află fabrici și combinate de vinuri și divinuri (*fig. 3.31*).

Regiunea de Sud are, de asemenea, condiții naturale prielnice pentru vița-de-vie. Cele mai cunoscute podgorii sînt: *Ciumai* (rnul Taraclia), în care se cultivă soiuri roșii pentru vin, *Etulia* (UTA Găgăuzia) ș.a.

Un areal vechi de cultură a viței-de-vie este *valea Nistrului,* în care se formează un microclimat cu condiții favorabile, de adăpost, pentru plantații. Podgoria cea mai cunoscută este *Purcari* (rnul Ștefan-Vodă), specializată în soiuri roșii pentru vin.

În partea de nord a țării, viticultura este mai slab reprezentată.

Explicați de ce în partea de nord a țării viticultura este mai puțin răspîndită.

3. Industria vinicolă este o ramură veche de specializare a industriei țării, contribuind substanțial la volumul total al exportului. Industria vinicolă produce un sortiment bogat de băuturi alcoolice: vinuri, vin spumant (similar șampaniei), divin (similar coniacului), rachiu, lichior. Se produc, de asemenea, sucuri (inclusiv must de struguri), produse auxiliare (oțet, drojdii) ș.a. Chiar și deșeurile de producție (tescovina, semințele de struguri ș.a.) au utilizare economică. De exemplu, din semințe se produce ulei, cu valoroase calități terapeutice (în or. Ungheni).

Fabricile și secțiile de prelucrare primară a strugurilor sînt localizate în apropiere de materia primă (areale-

ȘTIȚI CĂ...

În Republica Moldova, cele mai răspîndite soiuri de struguri sînt: soiurile albe Aligote, Rkațiteli, Sauvignon *și soiurile roșii* Merlot, Cabernet-Sauvignon, Isabela, Lidia *ș.a. Soiurile de masă mai frecvente sînt* Moldova, Maharaci timpuriu, Regina viilor, Cardinal, Muscat *ș.a. Patrimoniul viticol național este reprezentat de soiurile autohtone* Fetească Albă și Neagră, Rară Neagră, Păsărească, Tamîioasă *ș.a.*

TERMENI-CHEIE

Podgorie – areal specializat în cultura viței-de-vie (care asigură producerea anumitor tipuri de vin), avînd condiții specifice de microclimă, relief și sol.

ȘTIȚI CĂ...

Labirinturile subterane de la Mileștii Mici *și* Cricova, *rezultate din exploatarea calcarului și folosite în vinificație începînd cu anii 1960-1970, au un renume mondial. Golurile subterane au o microclimă specifică: temperatură constantă (11-14 °C), umiditate ridicată și constantă (97-98%), oferind condiții optime pentru maturarea și păstrarea vinurilor. Lungimea galeriilor de la Mileștii Mici este de circa 200 km (dintre care se utilizează peste 50 km), fiind cele mai mari galerii vinicole din lume* (fig. 3.32)*. În anul 2005 ele au fost introduse în* The Guinness Book of Records, *avînd cea mai mare colecție de sticle de vin din lume.*

Fig. 3.32. Păstrarea vinului în butoaie de stejar, în galerii subterane de calcar la Mileștii Mici (rnul Ialoveni)

ȘTIȚI CĂ... *Cele mai importante combinate de vinuri și divinuri (coniacuri) sînt situate în centrele urbane mari: Chișinău („Aroma"), Bălți („Barza Albă"), Călărași („Călărași-Divin"), Tiraspol („KVINT"). În producția de vinuri de marcă și vin spumant (similar șampaniei), sînt specializate combinatele din Cricova, Mileștii Mici (rnul Ialoveni) ș.a.*

le viticole), iar fabricile de prelucrare secundară și combinatele de vinuri și divinuri (coniacuri) se află atît în arealele viticole, cît și în centrele de consum. Producția de vinuri are o dinamică oscilantă (*fig. 3.33*). Cea mai mare parte a acestei producții este exportată în zeci de țări ale lumii, preponderent în țările din Uniunea Europeană și în Rusia.

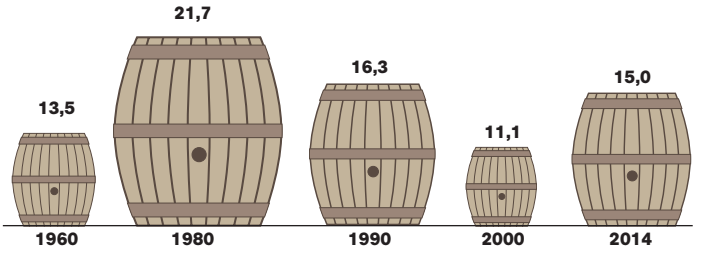

Fig. 3.33. Dinamica producției de vinuri (milioane decalitri)

Viticultura și industria vinicolă, fiind ramuri tradiționale, cu condiții naturale favorabile de dezvoltare, vor avea și în continuare o mare importanță pentru economia națională.

Dezbateri la temă

Vechile tradiții în viticultură și înalta calitate a strugurilor și produselor vinicole din țara noastră sînt cunoscute doar în unele țări. Imaginați-vă că vi se propune să participați ca reprezentanți ai Republicii Moldova la cele mai prestigioase expoziții de produse din lume. Discutați și propuneți măsuri de promovare a producției vitivinicole autohtone în toată lumea.

FORMARE ȘI EVALUARE

1. Citiți afirmațiile de mai jos și notați în caiet varianta corectă de răspuns: **A**, dacă afirmația este adevărată, și **F**, dacă afirmația este falsă.

A	**F**	Vița-de-vie este o cultură practicată la noi din cele mai vechi timpuri.
A	**F**	Principala regiune a țării specializată în viticultură este cea nordică.
A	**F**	Unul dintre principalele centre ale industriei vinicole este Tighina (Bender).
A	**F**	Vița-de-vie preferă terenurile de luncă, cu soluri aluviale.

2. Analizați graficul din *fig. 3.30* și indicați:
a) cauzele ce au determinat extinderea suprafeței viticole în perioada 1950-1980;
b) cauzele ce au determinat micșorarea suprafeței viticole după anul 1980.

3. Analizați harta *(fig. 3.31)* și identificați arealele principale de concentrare a centrelor industriei vinicole și explicați factorii de amplasare (localizare).

4.* Consultînd diferite surse de informare, scrieți un eseu despre însemnătatea strugurilor în stare proaspătă și a sucului de struguri (must) pentru sănătatea omului.

19. CREŞTEREA ANIMALELOR ŞI INDUSTRIILE PRODUSELOR ANIMALIERE

„…Moldovenii la şes au cirezi mari de boi frumoşi şi zdraveni.“
(Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*)

- Amintiţi-vă principalele subramuri ale creşterii animalelor practicate în ţară, consultînd şi *fig. 3.5 (pag. 63)*.
- Cum credeţi, unde ar fi raţional de localizat o fabrică de produse lactate, în apropiere de consumator sau de sursele de materie primă?

1. Ramurile creşterii animalelor. Creşterea animalelor (numită şi *sector zootehnic*) este o ramură a agriculturii cu o însemnătate deosebită în asigurarea populaţiei cu diverse produse. *Baza furajeră* pentru creşterea animalelor este reprezentată de păşuni şi fîneţe naturale, culturi furajere (lucernă, trifoi, măzăriche, sfeclă furajeră, porumb pentru masă verde etc.), cereale, unele culturi tehnice, diverse deşeuri alimentare ş.a. Sectorul zootehnic al ţării se află într-o criză profundă, care se manifestă, în primul rînd, prin micşorarea substanţială a **şeptelului** principalelor categorii de animale (*tabelul 3.2*).

Tabelul 3.2. Dinamica şeptelului de animale (mii de capete)

Anul	Bovine	Porcine	Ovine şi caprine	Cabaline	Păsări
1991	1061	1850	1282	47	24625
2000	423	683	1030	67	12575
2005	331	398	942	73	17522
2010	222	377	915	60	22456
2015	211	515	887	42	23313

Creşterea bovinelor este principala subramură a sectorului zootehnic şi asigură populaţia cu produse valoroase (lapte, carne, piei ş.a.). Cea mai mare parte a şeptelului de bovine (90%) se află în gospodăriile individuale. Principala particularitate a repartiţiei spaţiale a bovinelor o constituie micşorarea efectivelor de la nord spre sud: Regiunea de Nord deţine mai mult de jumătate din şeptelul total (*fig. 3.36*).

Explicaţi factorii care determină specializarea Regiunii de Nord în creşterea bovinelor, comparativ cu celelalte regiuni.

Ca urmare a micşorării efectivelor de bovine (*consultaţi* tabelul 3.2) şi a productivităţii animalelor, s-au redus considerabil producţia de lapte şi de carne (*fig. 3.34* şi *fig. 3.35*).

ŞTIŢI CĂ...

*Timp îndelungat, **creşterea animalelor** a fost una dintre principalele activităţi economice ale populaţiei autohtone. Păstoritul era favorizat de prezenţa din abundenţă a pajiştilor naturale.*
În Moldova medievală, efectivele de animale (bovine, ovine, cabaline) erau foarte mari, iar producţia animalieră juca rolul principal în export.

TERMENI-CHEIE

Şeptel (efectiv) – numărul total de animale domestice crescute într-o gospodărie sau într-o unitate administrativă, pe parcursul unei perioade (de regulă, un an).

ŞTIŢI CĂ...

O direcţie de modernizare a sectorului zootehnic este ameliorarea raselor de animale. De exemplu, în ultimele decenii, pe lîngă rasa autohtonă Sură de stepă, *au fost introduse rasele de import* Neagră bălţată, Roşie daneză, Roşie estonă *ş.a., care sînt mai productive.*

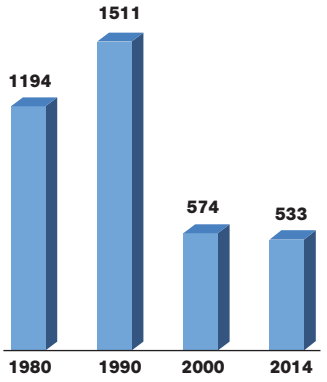

Fig. 3.34. Dinamica producției de lapte (mii tone)

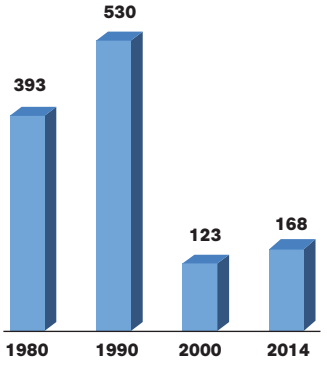

Fig. 3.35. Dinamica producției de carne, în greutate vie (mii tone)

ȘTIȚI CĂ... *Principalele* ***rase de ovine*** *care se cresc în țara noastră sînt Țigaia, Țurcana și Karakul. Primele două rase sînt autohtone și creșterea lor are caracter mixt – pentru lînă, carne, lapte, pielicele. Rasa Karakul este destinată obținerii pielicelelor de calitate înaltă.*

Creșterea porcinelor are un rol însemnat, întrucît asigură circa 50% din producția de carne, oferind, de asemenea, grăsimi și piei. Subramura aceasta are o repartiție spațială mai uniformă comparativ cu celelalte.

După șeptelul de porcine, rolul principal îi revine Regiunii de Nord. Aceasta este favorizată de specializarea în cultura cerealelor, a sfeclei de zahăr și a cartofului – principalele componente ale bazei furajere.

Creșterea ovinelor și a caprinelor este o activitate practicată pe larg în trecut, favorizată de prezența pășunilor extinse, de utilitatea mare a produselor obținute etc. Treptat, șeptelul s-a micșorat, ca urmare a reducerii suprafețelor de pășuni. În oierit, este tradițional specializată Regiunea de Sud, unde sînt mai multe pășuni, îndeosebi în Stepa Bugeacului.

Creșterea păsărilor de curte (avicultura) este activitatea cea mai răspîndită în cadrul sectorului zootehnic. După anul 1950, avicultura a devenit o subramură prio-

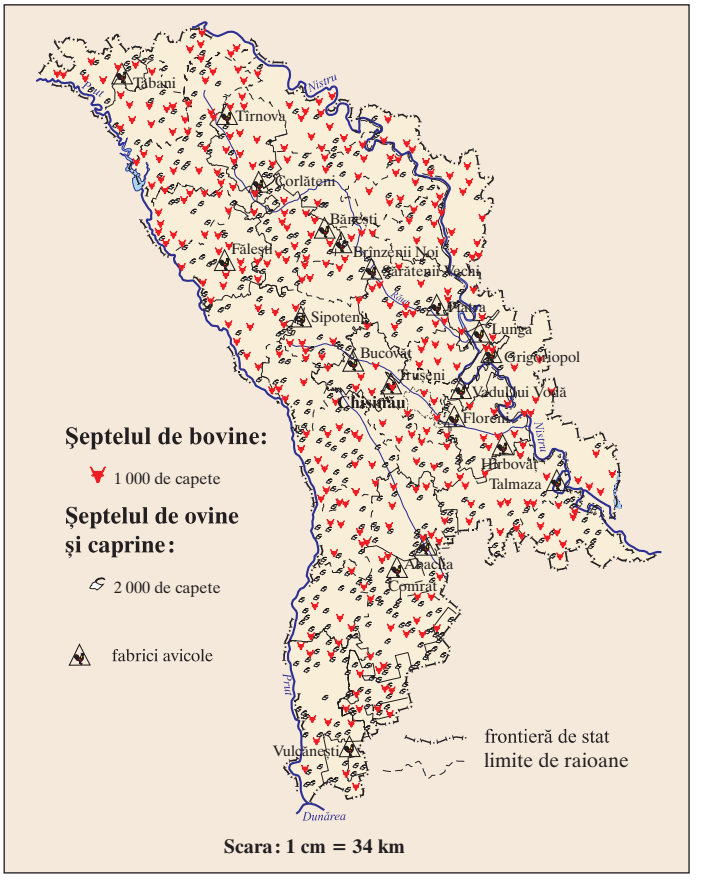
Șeptelul de bovine:
1 000 de capete
Șeptelul de ovine și caprine:
2 000 de capete
fabrici avicole
frontieră de stat
limite de raioane
Scara: 1 cm = 34 km
Nistru
Prut
Dunărea
Ialpug
Cahul
Ialpug
Ialpug
Ialpug

ritară, concentrată în ferme foarte mari, numite *fabrici de păsări.* Au fost construite circa 30 de fabrici avicole, localizate, de regulă, în apropierea oraşelor mai mari. Prin urmare, a crescut considerabil producţia de carne de pasăre şi producţia de ouă (*consultaţi* fig. 3.37).

Studiaţi harta (*fig. 3.36*), stabiliţi regiunile în care se află mai multe fabrici avicole şi argumentaţi factorii de localizare.

Cabalinele sînt utilizate ca forţă de tracţiune, pentru carne, sport ş.a. După anul 1991, efectivul de cabaline are o dinamică oscilantă (*tabelul 3.2*).

Creşterea albinelor (apicultura) este o ocupaţie veche, care oferă produse valoroase (miere, ceară, propolis ş.a.), contribuind şi la polenizarea plantelor. Albinăritul este răspîndit pe larg, însă arealul principal de practicare este Regiunea Centrală, care dispune de o bază meliferă mai bogată.

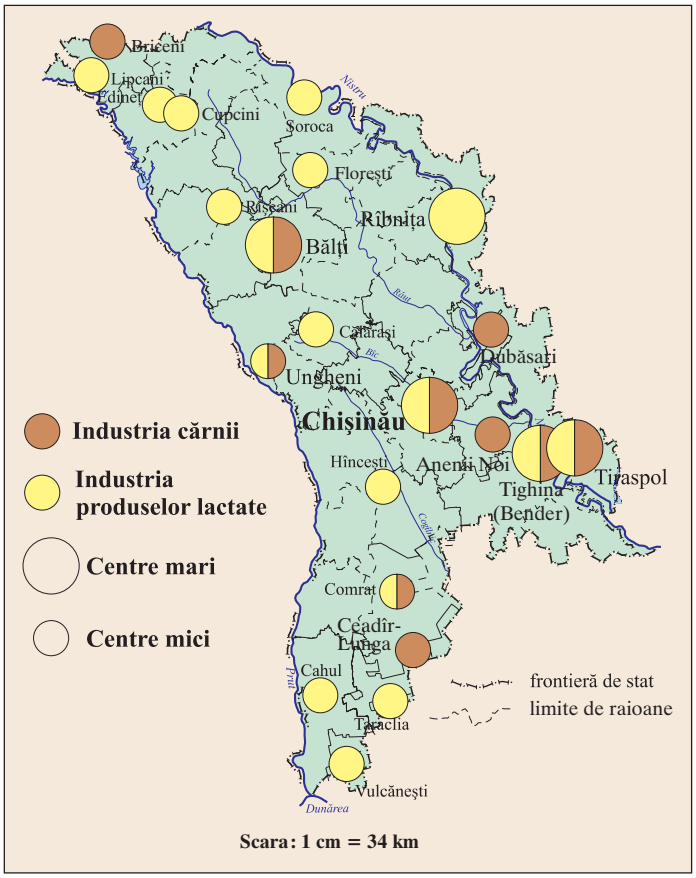

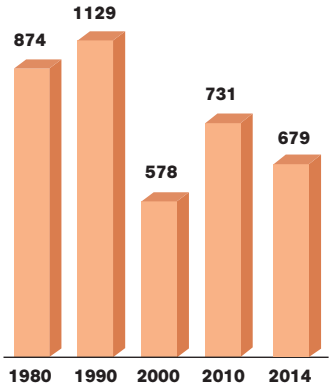

Fig. 3.37. Dinamica producţiei de ouă (milioane bucăţi)

Fig. 3.38. Fermă de struţi într-o suburbie a Chişinăului

ŞTIŢI CĂ...

În prezent, se practică tot mai frecvent creşterea unor animale „exotice": struţi, prepeliţe, fazani, papagali, vulpi polare ş.a. De exemplu, în împrejurimile Chişinăului sînt deja cîteva gospodării de creştere a struţilor (pentru carne, ouă, pene) (fig. 3.38).

Fig. 3.39. Industria cărnii şi industria produselor lactate

ȘTIȚI CĂ... *Altă subramură a sectorului zootehnic este* ***piscicultura****, practicată în iazuri și în lacuri de acumulare. În gospodăriile individuale, se cresc* ***iepuri de casă (cuniculicultura).*** *În trecut, era practicată și* ***creșterea viermilor de mătase (sericicultura),*** *care a dispărut treptat.*

Fig. 3.40. Fabrica de produse lactate JLC din orașul Chișinău

2. Industriile produselor animaliere. În baza producției animaliere, se dezvoltă două ramuri: industria cărnii și industria produselor lactate.

Industria cărnii este reprezentată de abatoare, combinate și fabrici de carne, unități frigorifice. Întreprinderile sînt localizate, de regulă, în orașele mari, adică în apropiere de consumator, excepție făcînd unele abatoare și secții mici de prelucrare a cărnii, situate în apropiere de materia primă. Principalele centre ale acestei ramuri sînt reprezentate în *fig. 3.39*. O subramură cu trăsături similare industriei cărnii este *industria peștelui*, cu deosebirea că utilizează preponderent materia primă importată.

Industria produselor lactate are vechi tradiții, cel mai cunoscut produs fiind brînza de oi, care, în mare parte, se exporta. Unitățile de producție din această ramură sînt localizate, de regulă, în apropiere de consumator. Întreprinderile industriei produselor lactate sînt prezente în majoritatea orașelor (*fig. 3.39* și *fig. 3.40*).

Creșterea animalelor și industriile produselor animaliere necesită o modernizare pentru a fi competitive pe piața internă și cea externă.

Dezbateri la temă

Discutați cu colegii despre dezvoltarea sectorului zootehnic în țara noastră, aplicînd metoda analizei SWOT. Completați în caiet tabelul SWOT după modelul de mai jos:

Puncte tari	Puncte slabe
Oportunități	**Riscuri**

FORMARE ȘI EVALUARE

1. În baza datelor din *tabelul 3.2,* analizați dinamica șeptelului de bovine și a celui de păsări și explicați factorii care au determinat această dinamică.

2. Explicați cauzele ce au determinat criza din sectorul zootehnic în ultimele două decenii, analizînd datele din *fig. 3.34* și *fig. 3.35*.

3. Din lista de centre indicate, scrieți-le în caiet pe cele specializate în industria produselor lactate, după modelul de mai jos, folosind harta (*fig. 3.39*) și textul din manual.

Cupcini, Florești, Bălți, Rîbnița, Vulcănești, Chișinău, Hîncești, Tiraspol

Centre localizate în apropiere de materia primă	Centre localizate în apropiere de consumator

4.* Consultînd diferite surse de informare, scrieți un eseu despre una dintre întreprinderile industriei cărnii sau a industriei produselor lactate din țară.

TEST de autoevaluare la subcapitolul

(rezolvați sarcinile în caiet) **AGRICULTURA ȘI INDUSTRIA ALIMENTARĂ**

1. Alcătuiți triade cu ramurile culturii plantelor și exemplele de culturi agricole ale acestora:
   mazăre, legumicultură, rapiță, hrișcă, varză, cultura cerealelor și a leguminoaselor pentru boabe, levănțică, cartof, orz, sfeclă de zahăr, ceapă, cultura plantelor tehnice.
2. Grupați culturile agricole enumerate în funcție de regiunea principală de răspîndire, completînd în caiet un tabel după modelul de mai jos:
   piersic, porumb, cartof, viță-de-vie, sfeclă de zahăr, orz.

Regiunea de Nord a țării	Regiunea de Sud a țării
1. 2. 3.	1. 2. 3.

3. Analizați harta din *figura 3.26* (pag. 77) și explicați doi factori care determină concentrarea legumiculturii și a industriei conservelor de fructe și legume în sud-estul țării.
4. Stabiliți relația dintre ramurile industriale indicate mai jos, materiile prime pe care le folosesc și produsele oferite, completînd în caiet spațiul liber din tabel după modelul de mai jos:

Ramuri	**Materii prime**	**Produse oferite**
1. Industria uleiului vegetal		
2. Industria conservelor de fructe și legume		
3. Industria cărnii		

5. Deduceți cîte doi factori principali de localizare (amplasare) a întreprinderilor din ramurile indicate, completînd în caiet un tabel după modelul de mai jos:

Ramuri	**Factori de localizare (amplasare)**
1. Industria morăritului și a panificației	
2. Industria zahărului	
3. Industria produselor lactate	

6. Propuneți trei măsuri de creștere a productivității culturilor agricole în țara noastră sub acțiunea factorilor tehnico-economici de dezvoltare a agriculturii.
7. Argumentați, prin două exemple, de ce ponderea sectorului primar în formarea PIB-ului țării se diminuează în ultimele două decenii.
8. Argumentați, prin trei exemple, afirmația: „Viticultura și industria vinicolă sînt ramuri de specializare ale economiei Republicii Moldova“.

INDUSTRIA GREA, INDUSTRIA UȘOARĂ ȘI SECTORUL SERVICIILOR

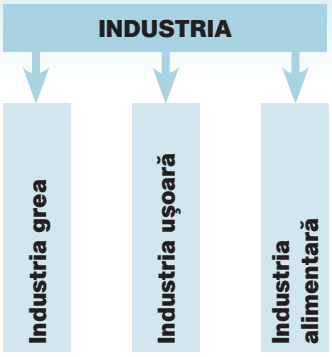

Fig. 3.41. Componența pe ramuri a industriei

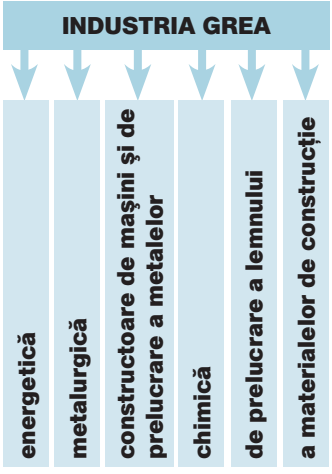

Fig. 3.42. Componența pe ramuri a industriei grele

Industria este una dintre ramurile principale ale economiei naționale și se divizează, la rîndul ei, în: *industria grea,* care cuprinde producerea mijloacelor de producție (energie, mașini, utilaje, chimicale ș.a.), *industria ușoară* și *industria alimentară,* care produc bunuri de larg consum pentru populație (*fig. 3.41*). Fiecare dintre aceste ramuri se împarte în subramuri.

Repartiția teritorială a întreprinderilor industriale este influențată de următorii factori: prezența materiei prime, a resurselor de muncă, a pieței de desfacere a producției, nivelul de dezvoltare a transporturilor, prezența surselor de apă ș.a.

Ramurile industriei grele (*fig. 3.42*) sînt reprezentate, de regulă, de întreprinderi înzestrate cu utilaj industrial de capacitate mare. Ele utilizează diferite materii prime: energie și combustibil, minereuri metalifere, diverse săruri, lemn, apă, mase plastice și altele.

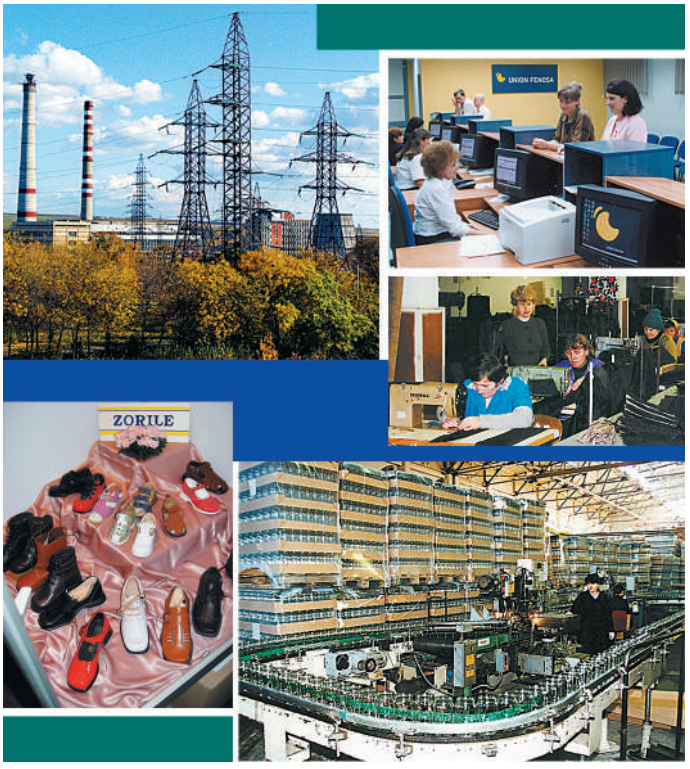

20. INDUSTRIA ENERGETICĂ

„Nici o energie nu este rea sau bună prin ea însăşi, ci modul în care este folosită o orientează într-un sens sau altul. Electricitatea, de exemplu, poate să lumineze un oraş sau să provoace un incendiu.“
(Joseph Murphy, gînditor irlandez)

- Ce tipuri de centrale electrice cunoaşteţi din cursurile de geografie studiate în clasele anterioare?
- Numiţi resursele energetice de care dispune Republica Moldova.

1. Caracteristici generale. Industria energetică stă la baza dezvoltării economiei naţionale, deoarece asigură cu energie electrică şi termică toate sectoarele economiei. Această ramură include extracţia combustibililor (petrol, gaze naturale), utilizarea diverselor resurse energetice (biomasă, energie solară, energie eoliană, hidroenergie), producerea energiei electrice şi a celei termice şi transmiterea ei către consumator.

Energetica ţării nu dispune de resurse proprii suficiente de combustibili şi energie. Resursele energetice proprii (energia solară, a apei, a vîntului, lemnul, deşeurile agricole ş.a.) acoperă în prezent aproximativ 13% din consumul total de energie. Resursele hidroenergetice sînt limitate şi, în mare parte, deja valorificate prin construcţia **complexelor hidroenergetice** de la Dubăsari, pe fluviul Nistru, şi de la Costeşti-Stînca, pe rîul Prut (construită şi exploatată împreună cu România).

Drept urmare, economia naţională este dependentă de importul aproape în totalitate de combustibili şi energie – gaze naturale, produse petroliere (benzină, motorină, păcură ş.a.), cărbune şi energie electrică (*fig. 3.43*).

2. Structura energeticii. Industria energetică a ţării a început a fi creată în primele decenii ale secolului trecut, iar cele mai importante centrale electrice au fost construite în perioada 1950-1980.

Stabiliţi tipul de centrale electrice, consultînd *tabelul 3.3,* şi localizaţi-le pe hartă (*fig. 3.43*).

La ora actuală, ţara noastră dispune de o centrală termoelectrică (CTE), trei **centrale electrice cu termoficare (CET)** şi două centrale hidroelectrice (CHE) (*fig. 3.43*). De asemenea, sînt peste 160 de centrale termice care funcţionează pe bază de biomasă (*fig. 3.44*), pentru

TERMENI-CHEIE

Complex hidroenergetic – ansamblu de construcţii hidrotehnice, care include un rezervor artificial de apă construit pe rîuri, utilizat atît în scopuri energetice (mişcarea turbinei cu ajutorul forţei apei), cît şi în alte scopuri – transport fluvial, pescuit, irigaţii, agrement, prevenirea inundaţiilor.

ŞTIŢI CĂ...

*Strămoşii noştri utilizau **energia vîntului şi a apei.** De exemplu, în anul 1901, în Basarabia au fost înregistrate circa 6 700 de mori de vînt şi circa 1 000 de mori de apă. Criza energetică actuală sugerează necesitatea utilizării mai largi a surselor regenerabile de energie. Prima centrală electrică pe teritoriul actual al ţării a fost construită în anul 1909 la Chişinău.*

TERMENI-CHEIE

Centralele electrice cu termoficare se deosebesc de centralele termoelectrice prin faptul că au ca funcţie de bază producerea energiei termice (apă caldă pentru termoficarea localităţilor), iar ca funcţie secundară – producerea energiei electrice.

ȘTIȚI CĂ... *În ultima sîmbătă a lunii martie a fiecărui an, la nivel mondial, este organizată „Ora Pămîntului“, care constă în stingerea luminii și oprirea aparatelor electrocasnice timp de o oră.*

acoperirea necesarului de energie al instituțiilor publice. În ultimul deceniu au intrat în funcțiune 2 centrale electrice cu panouri fotovoltaice (care produc energie electrică din energia solară) – în orașele Chișinău și Ungheni *(fig. 1.13)* – și o turbină eoliană – în s. Brătușeni, rnul Edineț (*fig. 1.15*). Sînt în construcție și alte centrale

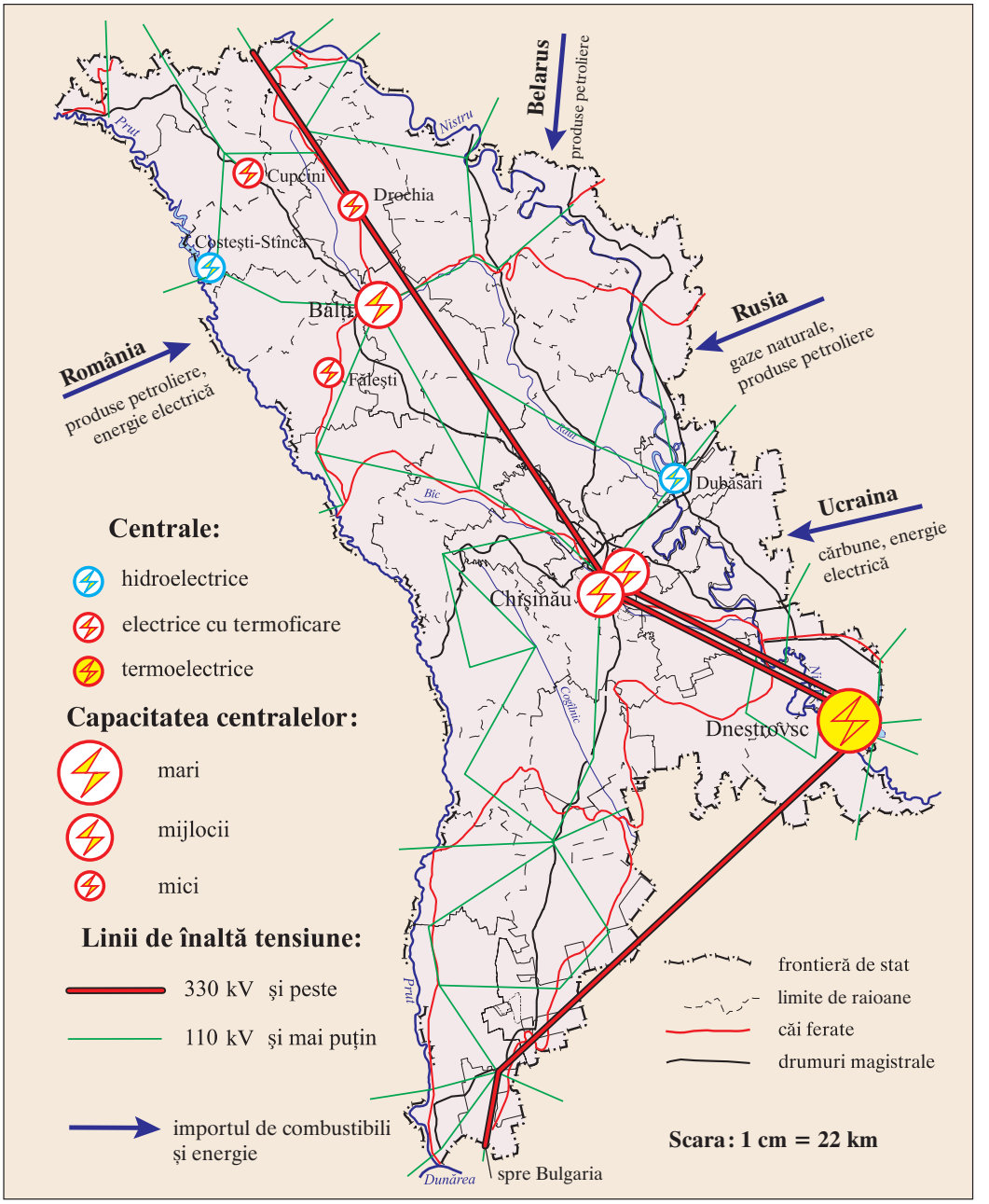

Fig. 3.43. Industria energetică

pe bază de energie regenerabilă: în orașul Strășeni (solară), în zeci de instituții publice din țară (biomasă), în Podișul Codrilor (eoliană).

Capacitatea centralelor electrice variază semnificativ (*tabelul 3.3*).

Tabelul 3.3. Caracteristici ale centralelor electrice (a. 2016)

Denumirea centralei	Anul dării în exploatare	Puterea instalată (mii kW)	% din total
CTE Moldovenească (Dnestrovsc)	1964	2520	83,8
CET-2 (Chișinău)	1976	240	8,0
CET-1 (Chișinău)	1951	66	2,2
CET Nord (Bălți)	1956	24	0,8
Stațiile termice ale fabricilor de zahăr	1960-1980	94	3,1
CHE (Dubăsari)	1954	48	1,6
CHE (Costești-Stînca)	1978	16	0,5
Total		**3008**	**100,0**

Deficitul de energie electrică, determinat de creșterea cerințelor industriei, a impus construcția celei mai mari întreprinderi energetice – Centrala Termoelectrică Moldovenească de la Dnestrovsc (*fig. 3.45*). Drept sursă de combustibil, inițial, au servit cărbunele și păcura, iar în prezent – gazele naturale.

Producția totală de energie electrică a avut o dinamică în creștere, dar în ultimele două decenii s-a diminuat considerabil (*fig. 3.47*). Drept rezultat, necesitățile de energie electrică ale țării sînt satisfăcute de producția proprie în proporție de circa 50%; cealaltă parte este importată (în unii ani) din Ucraina și România.

ȘTIȚI CĂ...

Cu sprijinul proiectului „Energie și Biomasă", finanțat de Uniunea Europeană și Programul ONU pentru Dezvoltare, în instituțiile publice au fost instalate peste 160 de centrale termice pe bază de biomasă. Acestea sînt alimentate cu combustibil autohton de 130 de companii producătoare de peleți, brichete, baloturi de paie etc., cu o capacitate de producere de circa 120 de mii de tone anual, echivalentă cu 80 de mii de tone de cărbune.

Fig. 3.44. Producerea combustibilului din biomasă

Fig. 3.45. Centrala Termoelectrică Moldovenească de la Dnestrovsc

Fig. 3.46. Instalații de producere a biogazului la Fabrica de zahăr din or. Drochia

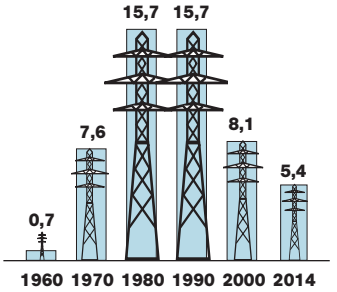

Fig. 3.47. Dinamica producției de energie electrică (miliarde kWh)

TERMENI-CHEIE

Balanță energetică – raportul diferitor surse de energie (petrol, gaze naturale, cărbuni, hidroenergie ș.a.) calculat în % din totalul energiei consumate.

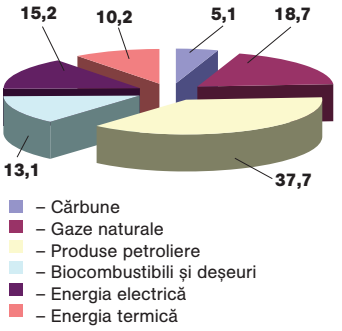

Fig. 3.48. Structura consumului final de energie (%, anul 2014)

În **balanța energetică** a țării, o pondere mai mare revine produselor petroliere (motorina, benzina ș.a.) și gazelor naturale. Îmbucurător este faptul, că crește ponderea energiei autohtone, îndeosebi a biomasei (*fig. 3.48*).

Analizați *fig. 3.48* și comparați ponderea diferitor surse de energie în consumul final de energie.

Rețeaua electrică de transport cuprinde 217 mii de km de linii electrice aeriene de înaltă tensiune. Interconexiunea cu sistemele electroenergetice ale Ucrainei și României este realizată prin mai multe linii electrice. Totodată, există o linie electrică de înaltă tensiune ce leagă Republica Moldova cu Bulgaria (*fig. 3.43*).

3. Obiectivele dezvoltării energeticii în perspectivă sînt următoare:

- asigurarea securității energetice a țării;
- modernizarea centralelor electrice;
- construcția noilor conexiuni energetice cu statele vecine și conectarea la sistemul energetic european;
- promovarea energeticii „verzi", în scopul reducerii emisiilor de poluanți în mediul înconjurător (*fig. 3.46*);
- promovarea unei politici de eficientizare și conservare a energiei, inclusiv de utilizare mai intensă a resurselor regenerabile;
- educația ecologică a populației, prin intermediul programelor educaționale și de informare în spiritul consumului rațional de energie și combustibil.

Dezbateri la temă

Organizați o masă rotundă pe tema: „Asigurarea securității energetice a Republicii Moldova: probleme și perspective". Înscenați un joc de rol cu participarea reprezentanților: a) energeticii tradiționale pe bază de cărbune, petrol și gaze naturale; b) energeticii solare și eoliene; c) energeticii combustibilului din biomasă și a biogazului; d) inspectoratului ecologic; e) ministerului energeticii.

FORMARE ȘI EVALUARE

1. Enumerați toate tipurile de centrale electrice și termice care funcționează în țara noastră.
2. În baza *fig. 3.47,* constatați dinamica producției de energie electrică și indicați cauzele diminuării acesteia în ultimii 20 de ani.
3. Constatați care este consumul de energie electrică în decurs de o lună în familia voastră, cît costă un kilowatt de energie electrică și propuneți cîteva măsuri de economisire a acesteia.
4. Scrieți un eseu în care să abordați problema privind influența diferitor tipuri de centrale electrice asupra mediului.

21. INDUSTRIA CONSTRUCTOARE DE MAȘINI ȘI DE PRELUCRARE A METALELOR

„Omul civilizat a construit mașina, dar a uitat întrebuințarea picioarelor.“
(Ralph Waldo Emerson, poet american)

- Ce ramuri ale industriei constructoare de mașini cunoașteți din cursurile de geografie studiate în clasele anterioare?
- Numiți cîteva produse ale industriei constructoare de mașini pe care le folosiți.

1. Caracteristici generale. În cadrul industriei grele, un loc important îi revine industriei constructoare de mașini, care, în țara noastră, este o ramură relativ nouă, luînd naștere în anii ’60-’80 ai sec. al XX-lea. Ea contribuie la progresul tehnico-științific în toate ramurile economiei naționale. Factorii care au determinat dezvoltarea acestei ramuri sînt: poziția geografică favorabilă, prezența resurselor de muncă și a unei baze tehnico-științifice și experimentale (laboratoare, instituții de proiectare etc.), cerințele pieței de desfacere.

Această ramură se caracterizează printr-un grad înalt de concentrare în centrele urbane mari, care dispun de brațe de muncă calificate și de o infrastructură mai dezvoltată.

Inițial, ramura constructoare de mașini a fost orientată să funcționeze pe baza metalului importat din republicile sovietice (Rusia, Ucraina ș.a.), însă în anul

ȘTIȚI CĂ...

Uzina metalurgică *din or. Rîbnița este cea mai mare întreprindere industrială din țară. Capacitatea de producție a fost inițial de cca 700 de mii de tone de oțel pe an, ulterior fiind extinsă la cca 1 milion de tone. Uzina produce oțel și o gamă variată de laminate: bare metalice pentru armatură, colțare, sîrmă, diferite piese de metal, obiecte de uz casnic etc. Cea mai mare parte a producției este exportată în SUA, în țările Uniunii Europene ș.a.*

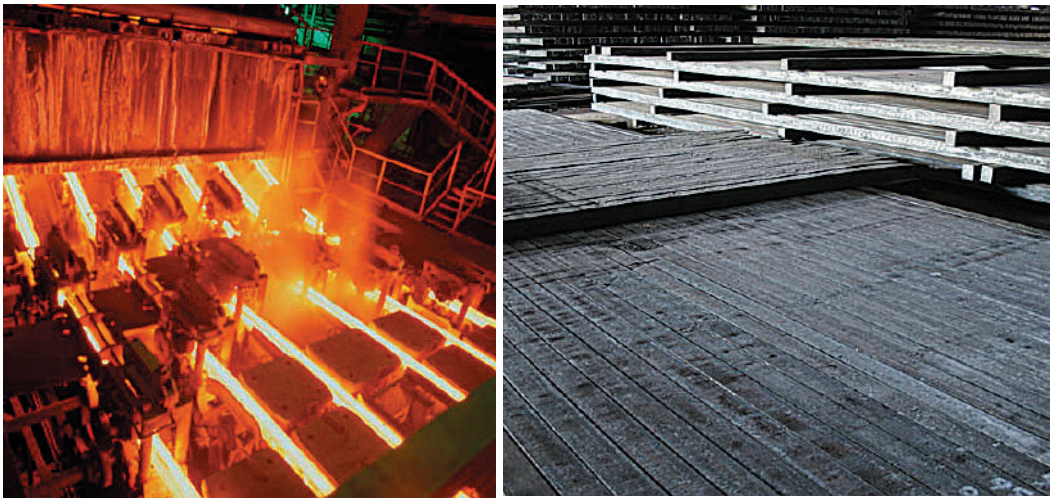

Fig. 3.49. a) O secție a Uzinei metalurgice din Rîbnița **b)** Laminate produse la Uzina metalurgică din Rîbnița

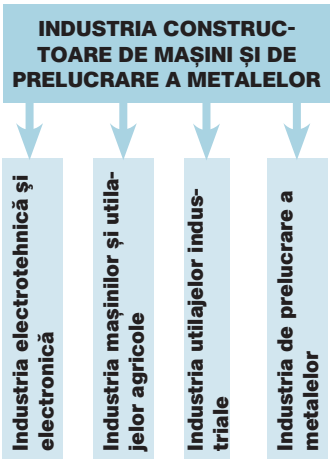
INDUSTRIA CONSTRUCTOARE DE MAȘINI ȘI DE PRELUCRARE A METALELOR
Industria electrotehnică și electronică
Industria mașinilor și utilajelor agricole
Industria utilajelor industriale
Industria de prelucrare a metalelor

Fig. 3.51. Componența pe subramuri a industriei constructoare de mașini și de prelucrare a metalelor

1985 a fost dată în exploatare Uzina metalurgică din Rîbnița, destinată să asigure necesitățile de metal (*fig. 3.49*). Este folosit ca materie primă metalul uzat, colectat atît din țară, cît și din Ucraina.

Uzina metalurgică este una dintre cele mai competitive și mai performante întreprinderi din țară, exportînd pe larg produsele. Dinamica producției oscilează în funcție de conjunctura pieței externe (*fig. 3.50*).

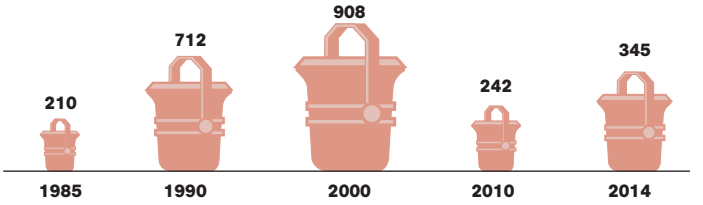

Fig. 3.50. Dinamica producției de oțel (mii tone)

ȘTIȚI CĂ... ***Uzina „Răut“*** *din Bălți a fost fondată în anul 1944. În prezent, produce diverse componente pentru industria militară, aparate electrice de uz casnic (reșouri și aragaze, aparate de telefon, contoare electrice ș.a.), aparate hidroacustice etc., care se exportă în cîteva țări.*

Compania „Draexlmaier Automotive“ *din Bălți, deschisă de investitori germani în anul 2007, produce cabluri și alte componente electrice pentru automobile, furnizate marilor companii auto: BMW, Mercedes-Benz, Audi, Volkswagen, Bugatti, Jaguar, Porsche ș.a.*

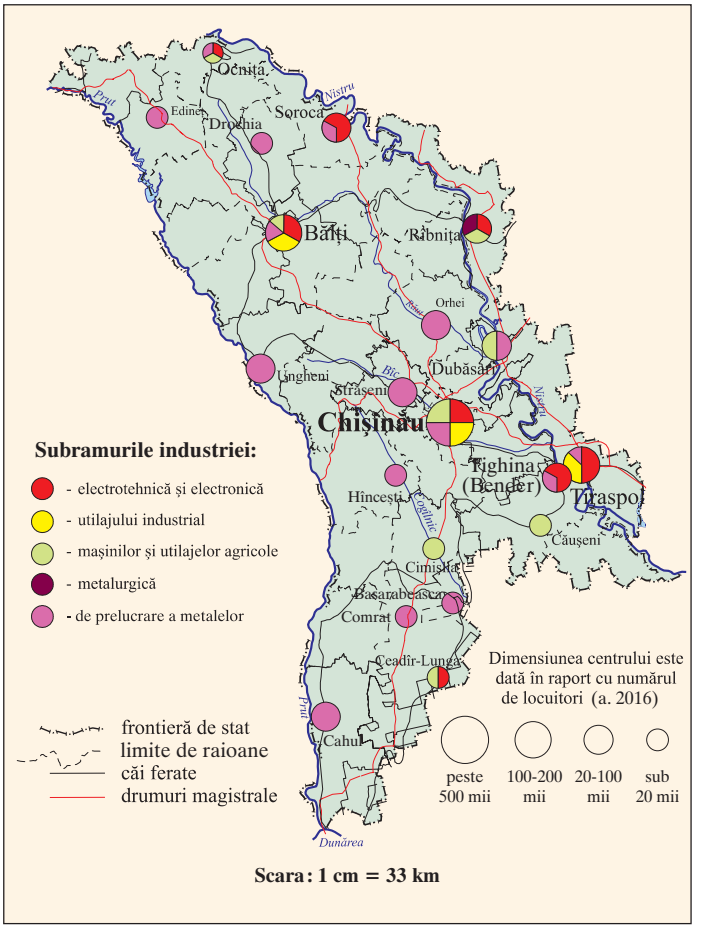

Fig. 3.52. Industria constructoare de mașini și de prelucrare a metalelor

2. Componența pe ramuri. Industria constructoare de mașini și de prelucrare a metalelor include 4 subramuri (*fig. 3.51*).

Analizați *fig. 3.51,* identificați subramurile și deduceți ce produce fiecare dintre subramuri.

Ramura dată întrunește circa 50 de întreprinderi mari, la care se produc diverse mărfuri: mașini și utilaje agricole, aparate electrice, pompe, echipament tehnologic, instrumente de măsură și control, obiecte de uz casnic, motoare, cabluri electrice etc.

Ca materii prime se folosesc metale, mase plastice, cauciuc sintetic, sticlă ș.a., produse în țară sau importate.

3. Caracterizarea subramurilor. Industria electrotehnică și electronică este specializată în producerea mașinilor și motoarelor electrice, a utilajului electrotehnic, a generatoarelor, firelor electrice, mașinilor de uz casnic.

Întreprinderile acestei ramuri sînt localizate în orașele mai mari (*fig. 3.52*), iar cele mai importante sînt uzinele „Elektromaș“ (Tiraspol), „Moldavkabel“ (Tighina [Bender]), „Topaz“ și „Moldova-Hidromaș“ (Chișinău), „Răut“ și „Draexlmaier Automotive“ (Bălți) ș.a.

Compania „Draexlmaier Automotive“ (*fig. 3.55*) este în prezent lider în subramură. La uzinele sale se produc sisteme de bord moderne, componente de interior și sisteme funcționale integrate pentru automobile. Producția este exportată, iar în ultimii doi ani această companie deține primul loc printre agenții economici din țară după valoarea mărfurilor exportate.

Industria mașinilor și utilajelor agricole este specializată în producerea mașinilor agricole, a plugurilor, cultivatoarelor, semănătorilor ș.a. Cele mai mari întreprinderi din ramură sînt uzinele „Agromașina“ și „Mecagro“ (*fig. 3.53*) din Chișinău.

Industria utilajelor industriale este specializată în diverse producții: utilaje pentru industria materialelor de construcție, a lemnului, pentru industria alimentară, fiind localizată în 3 centre (*fig. 3.52*). Cele mai mari întreprinderi din ramură sînt uzinele „Incomaș“ (producerea utilajelor destinate industriei materialelor de

Fig. 3.53. Mașini de stropit pentru livezi și vii produse la Uzina „Mecagro“ din Chișinău

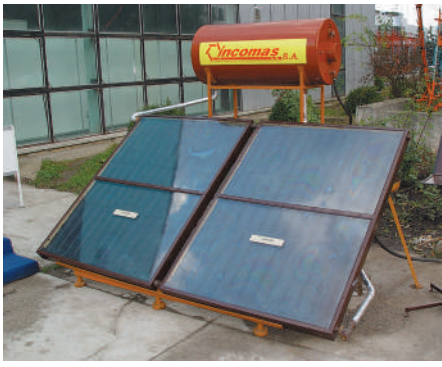

Fig. 3.54. Instalație solară de încălzire a apei produsă la Întreprinderea „Incomaș“ din Chișinău

Fig. 3.55. Procesul de producție la Uzina „Draexlmaier Automotive“ din Bălți

construcție și a altor produse – *fig. 3.54*) și „Alimentarmaș“ (producerea utilajelor pentru industria alimentară) din Chișinău.

Industria de prelucrare a metalelor este specializată în producerea unor obiecte de uz casnic și a diferitor obiecte din metal utilizate în construcții – uși, acoperișuri, carcase pentru clădiri ș.a. Întreprinderile de prelucrare a metalelor sînt localizate atît în orașele mari, cît și în cele mijlocii (*fig. 3.52*).

3. Probleme de dezvoltare a ramurii. În perioada de tranziție la economia de piață, majoritatea întreprinderilor constructoare de mașini și-au redus brusc volumul producției, ca urmare a creșterii costurilor la materia primă și la energie, a restrîngerii pieței de desfacere ș.a. Aceasta a afectat îndeosebi producerea electronicii, a tractoarelor, a motoarelor electrice, a pompelor, mașinilor de spălat, televizoarelor ș.a.

Pornind de la specificul industriei constructoare de mașini și de la importanța acesteia pentru dezvoltarea altor sectoare ale economiei, reorientarea acestei ramuri ar trebui să aibă loc în următoarele direcții:

– fabricarea mașinilor și a utilajelor pentru agricultură și industria alimentară, îndeosebi a celor de capacitate mică, pentru gospodăriile țărănești;

– producerea unor aparate și dispozitive electronice și electrotehnice, bazate pe tehnologii performante și cadre de înaltă calificare.

Dezbateri la temă

Colectați informații din mass-media cu privire la companiile care activează în țara noastră: „Draexlmaier Automotive“ din Bălți și „Agromașina“ din Chișinău. Organizați o conferință de presă pe tema: „Industria constructoare de mașini și de prelucrare a metalelor: probleme și succese“. Simulați participarea a cîte un reprezentant al acestor companii și a unui grup de jurnaliști.

FORMARE ȘI EVALUARE

1. În coloana A sînt indicate trei subramuri ale industriei constructoare de mașini, iar în coloana B – cîteva produse industriale. Scrieți în caiet, pe liniile coloanei A, numerele de ordine ale produselor din coloana B, corespunzătoare subramurilor date:

A:	**B:**
1. Industria utilajelor agricole _____	1. Cabluri electrice
2. Industria utilajelor industriale _____	2. Motoare electrice
3. Industria electrotehnică și electronică ____	3. Semănători
	4. Utilaje pentru industria alimentară
	5. Pompe
	6. Cultivatoare

2. Explicați rolul industriei constructoare de mașini pentru celelalte ramuri ale economiei naționale.

3. Enumerați factorii care au determinat concentrarea industriei constructoare de mașini în cele patru orașe mari ale țării.

4. Consultați harta (*fig. 3.52*) și stabiliți ce subramură a industriei constructoare de mașini și de prelucrare a metalelor este localizată în cele mai multe centre. Explicați cauzele acestui fapt.

22. INDUSTRIILE MATERIALELOR DE CONSTRUCȚIE, CHIMICĂ ȘI DE PRELUCRARE A LEMNULUI

„În natură nimic nu se pierde, nimic nu se cîştigă, totul se transformă.“
(Antoine Laurent de Lavoisier, chimist francez)

- Enumerați cîteva materii prime utilizate în industria materialelor de construcție.
- Numiți cîteva produse chimice pe care le folosiți în gospodăria casnică.

1. Industria materialelor de construcție cuprinde extracția unor resurse de materiale de construcție și prelucrarea lor industrială.

Amintiți-vă, din cele studiate anterior, principalele resurse de materiale de construcție prezente în țara noastră.

Unele dintre aceste resurse se utilizează nemijlocit în lucrările de construcție, iar altele – ca materie primă pentru producerea cimentului, sticlei, articolelor de ceramică și a celor din beton armat etc.

Industria materialelor de construcție este reprezentată de peste 40 de întreprinderi și include mai multe subramuri (*fig. 3.56*).

Analizați *fig. 3.56*, identificați subramurile industriei materialelor de construcție și stabiliți legătura dintre subramuri, industria extractivă și sectorul construcțiilor.

Fig. 3.56. Relațiile de producție ale industriei materialelor de construcție

Producerea pietrișului. În cadrul unor exploatări miniere, din rocile dure (roci cristaline, gresie, calcar) se fabrică pietriș. Acesta este folosit la amenajarea drumurilor, la producerea betonului, a asfaltului etc.

Industria lianților utilizează calcarul și argilele speciale, diatomitul și ghipsul în fabricarea cimentului, varului și ipsosului, care se folosesc pe larg în lucrările de construcție. În anii ’60 ai secolului trecut, au început să activeze Combinatul de ciment și ardezie din Rîbnița, Combinatul de materiale de construcție din Bălți

Fig. 3.57. Fabrica de ciment din Rezina

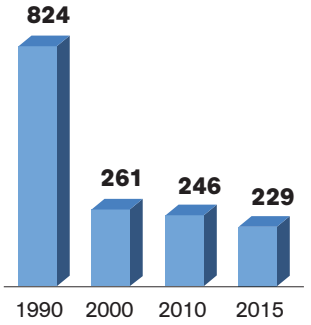

Fig. 3.58. Dinamica producției de ambalaje de sticlă (milioane bucăți)

(în prezent aparține Companiei germane „Knauf"), în anul 1985 – Fabrica de ciment din Rezina (în prezent aparține Companiei „LafargeHolcim", lider mondial pe piața cimentului și betonului, *fig. 3.57*), iar în anul 1997 – Compania „SUPRATEN" din Chișinău.

Industria betonului și articolelor de beton armat este specializată în producerea betonului, panourilor pentru pereți și a blocurilor-pereți, a spalierelor pentru plantațiile de viță-de-vie și livezi ș.a. Pentru producerea articolelor de beton armat, se utilizează ca materie primă cimentul, nisipul, pietrișul, armătura din metal. Întreprinderile sînt situate, cu preponderență, în orașele mari.

Analizați *fig. 3.60* și numiți centrele principale de producere a betonului și articolelor de beton armat.

ȘTIȚI CĂ... *Compania „SUPRATEN" din Chișinău include de patru fabrici și produce o gamă largă de materiale de construcție: vopsele și grunduri; amestecuri uscate pe bază de ipsos, mortar, adezivi, materiale decorative; ferestre și uși din material plastic (PVC) ș.a.*

Industria sticlei utilizează ca materie primă nisipul cuarțos (consultați *fig. 1.9, pag. 17*). Ramura dată este

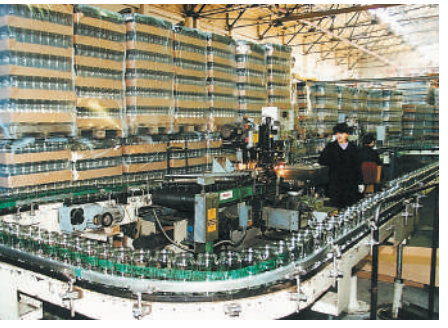

Fig. 3.59. Fabrica de sticlă din Chișinău

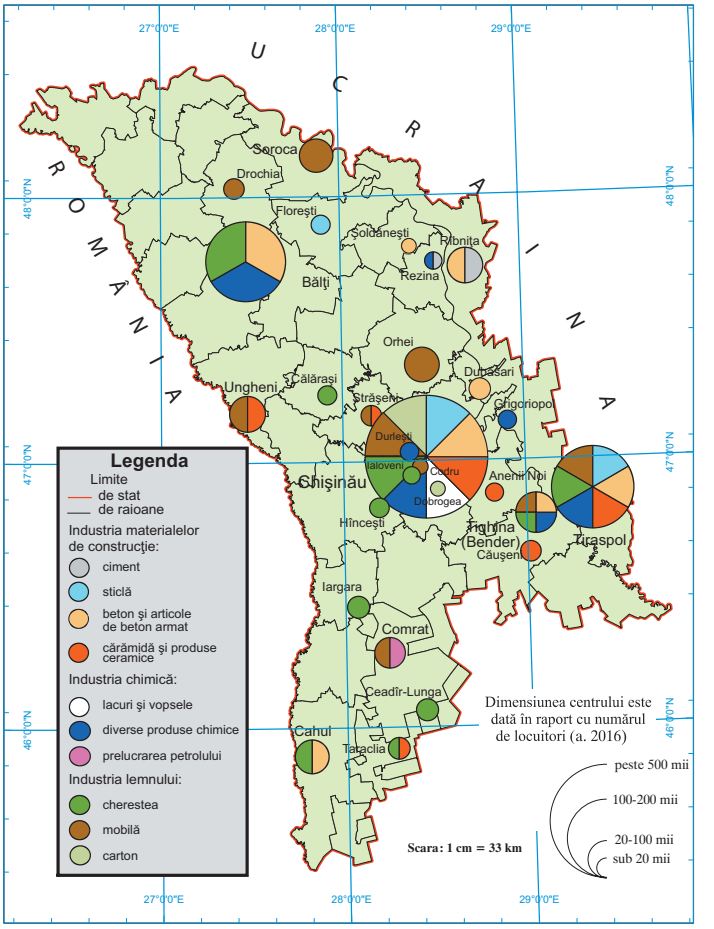

Fig. 3.60. Industriile materialelor de construcție, chimică și de prelucrare a lemnului

reprezentată în trei centre industriale (*fig. 3.60*), unde se produc diferite obiecte din sticlă, ambalaj (*fig. 3.58* și *fig. 3.59*), sticlă pentru construcție, oglinzi ș.a.

Industria cărămizii și a materialelor din ceramică utilizează ca materie primă argila. Se produce cărămidă, ceramică pentru construcție, teracotă, țiglă, țevi ceramice. În ultima perioadă au apărut multe întreprinderi mici de fabricare a cărămizii presate (numită și „fortan") și a plăcilor din keramit (pentru dalele de pavaj), localizate atît în orașe (*fig. 3.60*), cît și în multe sate.

Industria materialelor de construcție este strîns legată cu **sectorul construcțiilor** – o ramură importantă a economiei naționale. În acest sector se efectuează lucrări de construcție a spațiului locativ, a obiectivelor sociale și economice, a drumurilor, reparații capitale etc.

2. Industria chimică este una dintre cele mai tinere ramuri ale industriei și funcționează, în cea mai mare parte, pe baza materiilor prime de import. Ea se bazează pe materii prime de origine minerală (petrol, gaze naturale, săruri) și vegetală, utilizînd totodată și diverse deșeuri. Industria chimică este reprezentată de cîteva subramuri (*fig. 3.61*).

Identificați pe hartă (*fig. 3.60*) centrele industriei chimice.

Industria de parfumerie și cosmetică se bazează pe uleiurile extrase din plante etero-oleaginoase și pe alte materii prime. Cea mai mare întreprindere din subramură este Fabrica de parfumerie și cosmetică „Viorica-Cosmetic" din Chișinău (*fig. 3.62*).

Industria farmaceutică se bazează pe materia primă locală (uleiuri eterice, diferite substanțe extrase din plante medicinale, semințe de struguri ș.a.) și pe diverse produse sintetice de import. Subramura este reprezentată de patru întreprinderi farmaceutice, cea mai mare fiind „Farmaco", din Chișinău.

Celelalte subramuri ale industriei chimice sînt reprezentate de cîteva întreprinderi mai mari: Fabrica de produse chimice de uz casnic „Aschim" din or. Durlești (mun. Chișinău), Combinatul de piele artificială „Pielart" din Chișinău ș.a. O subramură nouă este rafinarea petrolului, reprezentată printr-o întreprindere în

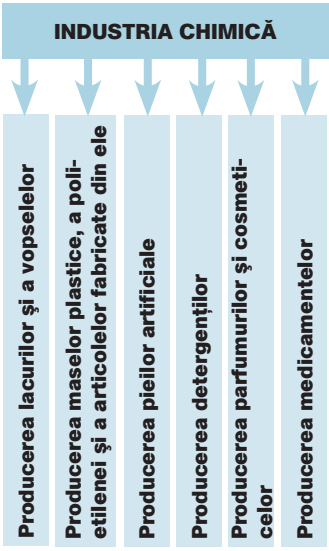
INDUSTRIA CHIMICĂ
Producerea lacurilor și a vopselelor
Producerea maselor plastice, a polietilenei și a articolelor fabricate din ele
Producerea pieilor artificiale
Producerea detergenților
Producerea parfumurilor și cosmeticelor
Producerea medicamentelor

Fig. 3.61. Componența pe subramuri a industriei chimice

Fig. 3.62. Fabrica de parfumerie și cosmetică „Viorica-Cosmetic" din Chișinău

Fig. 3.63. Rafinăria din Comrat

Fig. 3.64. Producția Fabricii de mobilă „Nord Mobila" din or. Drochia

ȘTIȚI CĂ... *Fabricile de mobilă sînt specializate în diverse tipuri de producție. Astfel, mobila cu carcasă se produce în Chișinău, mobila pentru bucătărie – la Tiraspol, mobila pentru instituțiile de învățămînt – la Drochia, mobila de birou – la Orhei, mobila capitonată – la Chișinău.*

municipiul Comrat, care prelucrează materia primă de import și, parțial, pe cea autohtonă (*fig. 3.63*).

3. Industria de prelucrare a lemnului se dezvoltă preponderent pe baza lemnului importat. La ora actuală, ramura întrunește peste 20 de întreprinderi ce fabrică diverse produse și include cîteva subramuri. **Industria cherestelei** se caracterizează prin producerea grinzilor și a scîndurii, iar întreprinderile sînt amplasate, de regulă, în orașele mici, situate în apropiere de calea ferată (*fig. 3.60*). **Industria mobilei** este concentrată în centrele urbane mai mari. La aceste întreprinderi se produce un sortiment bogat de mobilă (*fig. 3.64*), precum și plăci aglomerate din lemn, diverse furnituri pentru mobilă ș.a.

Identificați pe hartă (*fig. 3.60*) și scrieți în caiet denumirile centrelor de producere a mobilei.

Industria celulozei și a hîrtiei este reprezentată de fabrica de carton din Chișinău și de cîteva întreprinderi mici, care produc ambalaj pentru diverse produse. Întreprinderile respective utilizează ca materie primă, în cea mai mare parte, maculatura.

Industriile materialelor de construcție, chimică și de prelucrare a lemnului trebuie să se orienteze către utilizarea rațională a materiilor prime locale, către reutilarea tehnologică a întreprinderilor și sporirea competitivității producției.

Dezbateri la temă

Discutați cu colegii despre importanța profesiilor (meseriilor) din industriile materialelor de construcție (zidar, sudor, macaragiu, tencuitor, inginer-constructor, zugrav, olar, arzător de produse din sticlă), chimică (tehnician-chimist, inginer-tehnolog, inginer-farmacist) și de prelucrare a lemnului (tîmplar, inginer silvic). Pregătiți și prezentați cîte o informație succintă despre unele dintre aceste profesii.

FORMARE ȘI EVALUARE

1. Argumentați de ce întreprinderile industriei de producere a articolelor de beton armat sînt amplasate, cu preponderență, în orașele mai mari.
2. Evaluați influența industriei materialelor de construcție asupra mediului ambiant.
3. Alcătuiți o listă de produse ale industriilor materialelor de construcție, chimică și de prelucrare a lemnului, care se regăsesc în școala voastră.
4. Analizînd *fig. 3.60,* scrieți în caiet denumirile centrelor industriei chimice și ale industriei de prelucrare a lemnului:

Centre ale industriei chimice	Centre ale industriei de prelucrare a lemnului

23. INDUSTRIA UȘOARĂ

„Factorul principal care contribuie la dezvoltarea industriei ușoare în republică este gradul înalt de asigurare cu resurse de muncă.“
(Manualul de Geografie a Republicii Moldova, ediția 1985)

- Numiți cîteva tipuri de materii prime utilizate la fabricarea țesăturilor.
- Ce meșteșuguri populare cunoașteți?

1. Caracteristici generale. Industria ușoară este una dintre ramurile de primă importanță ale economiei naționale, întrucît asigură populația cu obiecte de larg consum: țesături, îmbrăcăminte, încălțăminte, covoare ș.a.

Factorii principali de localizare a întreprinderilor industriei ușoare sînt: prezența resurselor de muncă, a consumatorului și a materiei prime. Ramura dispune de condiții favorabile pentru dezvoltare, avînd atît resurse de muncă ieftine și calificate, cît și materie primă locală. Unele materii prime se importă: bumbac, lînă, mătase naturală, fibre sintetice, piele artificială, cauciuc sintetic ș.a.

Enumerați materiile prime locale pentru industria ușoară.

Producerea țesăturilor, a îmbrăcămintei și a încălțămintei se practica, inițial, în mediul casnic, ulterior, în Evul Mediu, au apărut primele centre meșteșugărești. În secolul al XX-lea, au fost construite numeroase fabrici mari, înzestrate cu utilaje moderne. În prezent, ramura include circa 100 de întreprinderi mari și numeroase fabrici și ateliere mici, multe dintre ele fiind localizate în mediul rural.

Industria ușoară are o componență multiramurală (convingeți-vă de aceasta, studiind *fig. 3.65*).

Care dintre subramurile industriei ușoare indicate în *fig. 3.65* sînt practicate în localitatea natală?

2. Caracterizarea subramurilor. Industria textilă utilizează materia primă naturală (bumbac, lînă, mătase) și fibre sintetice, din care se produc diverse tipuri de țesături și alte produse. Materia primă aproape în întregime este importată. Principala unitate a industriei textile este Combinatul de țesături din bumbac „Tirotex“

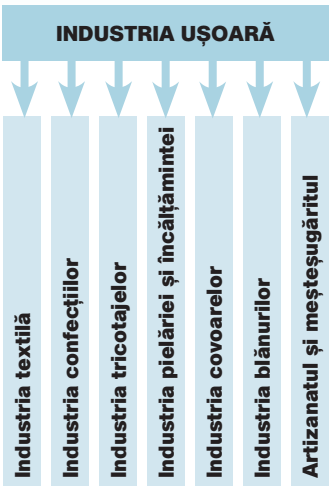

Fig. 3.65. Componența pe subramuri a industriei ușoare

Fig. 3.66. Secția de cusătorie a Fabricii cu capital străin „Stag“ S.A. din orașul Chișinău

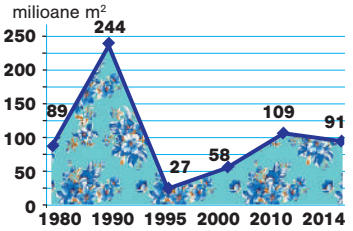

Fig. 3.67. Dinamica producției de țesături (milioane m²)

Fig. 3.68. Sortimentul de încălțăminte produsă la Fabrica „Zorile" din Chișinău

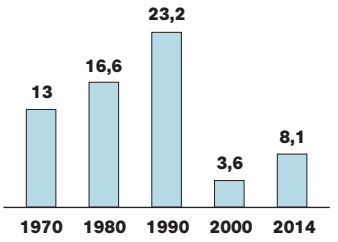

Fig. 3.69. Dinamica producției de încălțăminte (milioane perechi)

ȘTIȚI CĂ... ***Fabrica de încălțăminte „Tighina" din municipiul Tighina (Bender)*** *este o întreprindere performantă, înzestrată cu utilaj modern din Germania. În prezent, se produc peste 100 de modele de încălțăminte, comercializată pe piața internă și în alte țări: Germania, Rusia, România, SUA, Franța, Ucraina ș.a.*

din Tiraspol. Cea mai mare parte a producției o constituie țesăturile din bumbac. Volumul total al producției s-a micșorat la începutul anilor 1990, apoi a mai crescut ușor (*fig. 3.67*). Țesăturile se exportă pe larg, îndeosebi în țările Uniunii Europene și în Rusia.

Industria confecțiilor și tricotajelor produce îmbrăcăminte din țesături (confecții) și tricotată. Această ramură este concentrată în orașele mai mari, care dispun de mai multe brațe de muncă și în care se află principalii consumatori ai producției (*fig. 3.70*). În cadrul acestei ramuri, a avut loc o specializare a fabricilor. Astfel, la Fabrica „Ionel" din Chișinău se produc costume pentru bărbați, la Fabrica „Odema" din Tiraspol – cămăși pentru bărbați și confecții pentru copii, la Fabrica „Rada" din Bălți – costume și alte confecții pentru femei, la Fabrica „Dana" din Soroca și la Fabrica din Dubăsari – confecții pentru copii etc.

În ultimii ani, se practică tot mai frecvent importul de țesături din unele state europene, fabricarea, din aceste țesături, a confecțiilor la întreprinderile din țară și exportul ulterior al producției pe piața europeană (*fig. 3.66*).

Principalul centru al *industriei tricotajelor* este Chișinăul, unde se produce un sortiment variat de articole tricotate.

Localizați pe hartă (*fig. 3.70*) și alte centre ale industriei tricotajelor.

Industria pielăriei și încălțămintei are vechi tradiții, fiind practicată în trecut în ateliere meșteșugărești de tăbăcire și prelucrare a pielii, precum și de producere a încălțămintei etc.

Numiți materia primă care se folosește pentru producerea încălțămintei.

Principalele fabrici de încălțăminte se află în Chișinău („Zorile" [*fig. 3.68*], „Cristina"), în Tighina (Bender) („Floare", „Tighina") și în Orhei („Gabini"). Sînt și alte fabrici sau ateliere mici de producere și reparație a încălțămintei. Un sortiment bogat de articole se produce la Fabrica de marochinărie „Artima" din Chișinău: genți, mape, mănuși etc. După anul 1990, producția de încălțăminte s-a micșorat substanțial, ca rezultat al re-

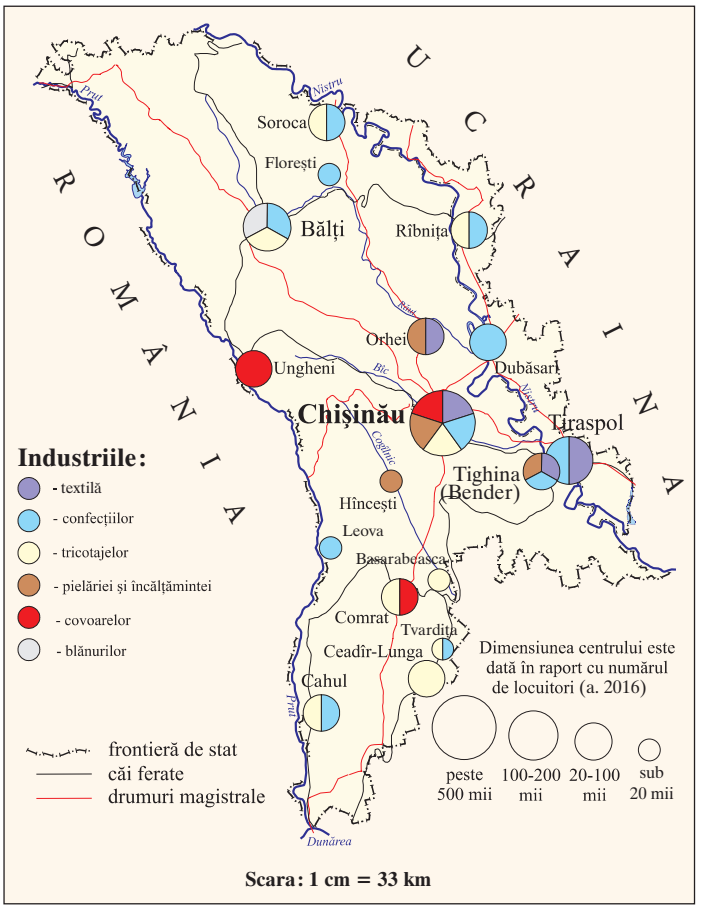

Fig. 3.70. Industria ușoară

strîngerii pieței de desfacere și al concurenței produselor de import (*fig. 3.69*).

Industria covoarelor era practicată în trecut prin țesutul manual, în condiții casnice. În unele localități, se mai confecționează și azi în condiții casnice covoare tradiționale moldovenești. După anul 1950, au fost construite fabrici mari de covoare în apropiere de materia primă și de brațele de muncă: în Chișinău („Floare-Carpet“), în Ungheni (numită în prezent „Moldabela“), în Comrat („Kilim“) (*fig. 3.70*).

În industria covoarelor se utilizează atît materie primă naturală (lîna naturală), cît și fibre artificiale. Producția de covoare are o dinamică variabilă (*fig. 3.71*), iar cea mai mare parte se exportă, dovadă a competitivității înalte a covoarelor moldovenești.

Industria blănurilor are vechi tradiții de producere a cojoacelor, a căciulilor din pielicele etc. Combinatul

ȘTIȚI CĂ...

Există un număr mare de meserii (îndeletniciri) legate de meșteșugurile populare, sistematizate în funcție de materia primă folosită: – pietrar, olar, vărar (materie primă minerală dobândită din natură); – morar, rachier, bucătar, culinar (prelucrarea produselor alimentare); – boiangiu, torcător, țesătoare, brodeză, tricoteză, croitoreasă, rogojinar, împletitor, lemnar (prelucrarea materiei prime textile și lemnoase); – măcelar, tăbăcar, cizmar, cojocar, blănar (prelucrarea produselor animaliere) etc.

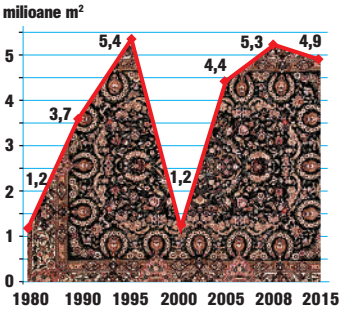

Fig. 3.71. Dinamica producției de covoare

TERMENI-CHEIE

Artizanat – meșteșug practicat cu artă. Obiectele lucrate artistic de meșteșugarii respectivi se numesc *produse de artizanat.*

de blănuri din Bălți este principala întreprindere care produce un sortiment bogat de articole din blană: căciuli, haine de blană, gulere, cojoace ș.a., confecționate din piei naturale și sintetice.

O subramură de importanță secundară, dar cu vechi tradiții, este **artizanatul și meșteșugăritul.** În trecut, era practicat pe larg *meșteșugăritul popular*: olăritul, pietrăritul, tăbăcitul, cizmăritul, cojocăritul, țesutul, cusutul, împletitul din lozie și din paie etc. Se utilizează materii prime minerale (argilă ș.a.), vegetale și animale (lemn, ramuri de plante, paie, lînă, blănuri, piei, pielicele), materiale textile, metalice, obținîndu-se articole de uz casnic și gospodăresc, suvenire etc. (*fig. 3.72*).

Producția industriei ușoare este, în mare parte, competitivă pe piața externă, iar ramura are condiții favorabile pentru a rămîne și pe viitor o ramură de profil a economiei naționale.

Fig. 3.72. Figurine din ceramică, avînd și funcție de instrumente muzicale-jucării

Dezbateri la temă

Discutați cu colegii și propuneți măsuri realizabile de renaștere a meșteșugurilor populare în țara noastră și de promovare a produselor în străinătate. Argumentați-vă opiniile.

FORMARE ȘI EVALUARE

1. Completați tabelul în caiet, după modelul de mai jos:

Subramura industriei ușoare	Materia primă utilizată	Produsele obținute

2. Analizați *fig. 3.67* și *fig. 3.69* și explicați factorii care au determinat micșorarea producției de țesături și încălțăminte în anii '90 ai secolului trecut.

3. Realizați o investigație și precizați ce activități meșteșugărești se practică în localitatea voastră.

4. Imaginați-vă că sînteți conducătorul unei fabrici de confecții. Cu ce agenți economici veți stabili legături de producție pentru ca fabrica să funcționeze cît mai bine? Argumentați-vă alegerea.

24. SECTORUL SERVICIILOR

„Statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea și bunăstarea, lui și familiei lui, cuprinzînd hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare.“
(Constituția Republicii Moldova, Articolul 47)

- Analizați *fig. 3.1* și enumerați ramurile din sectorul terțiar (al serviciilor) care sînt prezente în localitatea voastră.
- Numiți cîteva dintre serviciile publice de care are nevoie în fiecare zi familia voastră.

1. Aspecte generale. Omul are nevoie, pe lîngă bunurile materiale, și de satisfacerea anumitor cerințe spirituale, de instruire, culturale, de îngrijire medicală și de alte servicii. Toate acestea sînt asigurate de un sector aparte al economiei – **sectorul serviciilor,** care joacă un rol important în viața societății. Dezvoltarea acestui sector și calitatea serviciilor prestate populației determină, în mare măsură, nivelul de trai al omului. Sectorul serviciilor are, la ora actuală, cea mai mare pondere în formarea PIB-ului și în ocuparea brațelor de muncă *(studiați diagramele din* fig. 3.2*).*

2. Caracterizarea ramurilor. Învățămîntul și știința. O însemnătate primordială pentru societate o are instruirea tinerei generații. Sistemul de învățămînt al țării este organizat pe cîteva niveluri (*fig. 3.73*).

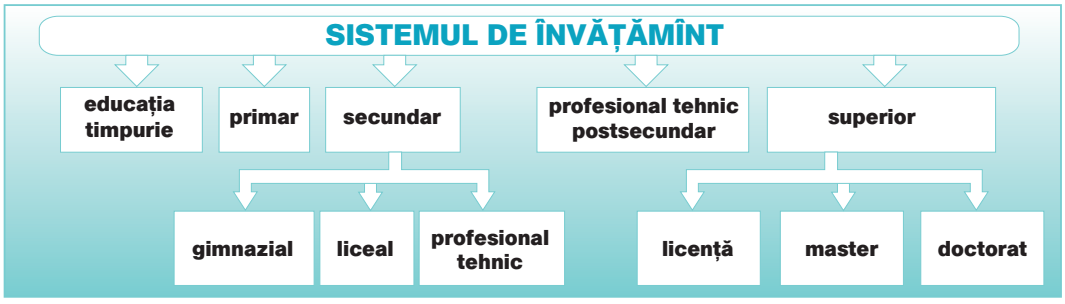

Fig. 3.73. Nivelurile sistemului de învățămînt

În prezent, învățămîntul primar și cel secundar este reprezentat de circa 1 300 de instituții. Învățămîntul superior se desfășoară în peste 30 de universități, institute și academii. În afară de centrele universitare vechi (Chișinău, Bălți, Tiraspol), au mai apărut instituții noi, în sudul țării – la Cahul, Comrat și Taraclia. Cea mai mare instituție de învățămînt superior din țara noastră este Universitatea de Stat din Moldova (USM), fondată în anul 1946 și localizată în capitală. Activează, de asemenea, cîteva zeci de institute și centre de cercetare științifică și inovare, o parte dintre care formează Academia de Științe.

TERMENI-CHEIE

Sectorul serviciilor – totalitatea unităților economice destinate deservirii populației și procesului de producție, incluzînd transportul, comunicațiile, comerțul, alimentarea cu energie și apă, precum și instituțiile de învățămînt, culturale, medicale, financiar-bancare, de agrement etc.

Ocrotirea sănătății dispune de o rețea variată de instituții medicale: spitale, centre medicale specializate, clinici, sanatorii ș.a. În Chișinău funcționează un șir de instituții de nivel național, cum ar fi Spitalul Clinic Republican, care are peste 1 000 de locuri și cîteva centre medicale specializate.

Instituțiile culturale sînt reprezentate de biblioteci, muzee, teatre, cămine culturale, cinematografe ș.a.

Numiți cîteva instituții culturale din localitate sau din raionul natal.

În ramura **comerțului** funcționează circa 10 mii de unități de comerț cu amănuntul și angro. Practic, în fiecare localitate există unități comerciale cu diverse destinații. În ultimii ani s-au deschis centre comerciale mari, moderne (supermarketuri, malluri) în orașele Chișinău, Bălți, Tiraspol și altele.

Serviciile sociale includ asistența socială, serviciile comunale (asigurarea cu apă, căldură, gaze naturale ș.a.), de documentare a populației, de notariat și altele. O ramură importantă este și cea **Financiar-bancară**, care reprezintă băncile și diverse instituții financiare. **Administrația publică** include toate activitățile legate de administrația publică centrală (parlament, președinție, guvern ș.a.) și cea de nivel raional/ municipal și local (primării, consilii etc.).

3. Turismul este ramura ce cuprinde activitățile de călătorie pentru odihnă și recreere, precum și totalitatea serviciilor prestate în acest scop.

Republica Moldova dispune de un potențial turistic natural destul de valoros. Peisajele naturale pitorești, numeroasele obiecte acvatice, clima favorabilă, cu multe zile însorite etc. sînt factori atractivi pentru turiști. Altă componentă a potențialului turistic o constituie patri-

ȘTIȚI CĂ... *În scopul promovării turismului autohton Republica Moldova a lansat în anul 2014 un nou brand turistic, cu deviza:* Descoperă căile vieții. Moldova.

Fig. 3.74. Cetatea Soroca

Fig. 3.75. Complexul muzeal „Orheiul Vechi"

moniul antropic valoros: cetățile Soroca (*fig. 3.74*) și Tighina (Bender), Complexul muzeal „Orheiul Vechi“ (*fig. 3.75*), mănăstirile și alte lăcașuri sfinte.

Studiați *fig. 3.76* și localizați poziția pe hartă a mănăstirilor din partea de nord și cea centrală a țării.

Peisajele pitorești din mediul rural, numeroasele podgorii, lăcașuri sfinte (*fig. 3.77* și *fig. 3.79*), obiceiurile, meșteșugurile populare, bucătăria națională etc. – toate acestea sînt factori atractivi pentru dezvoltarea *turismului rural*. Dintre obiectivele eco-

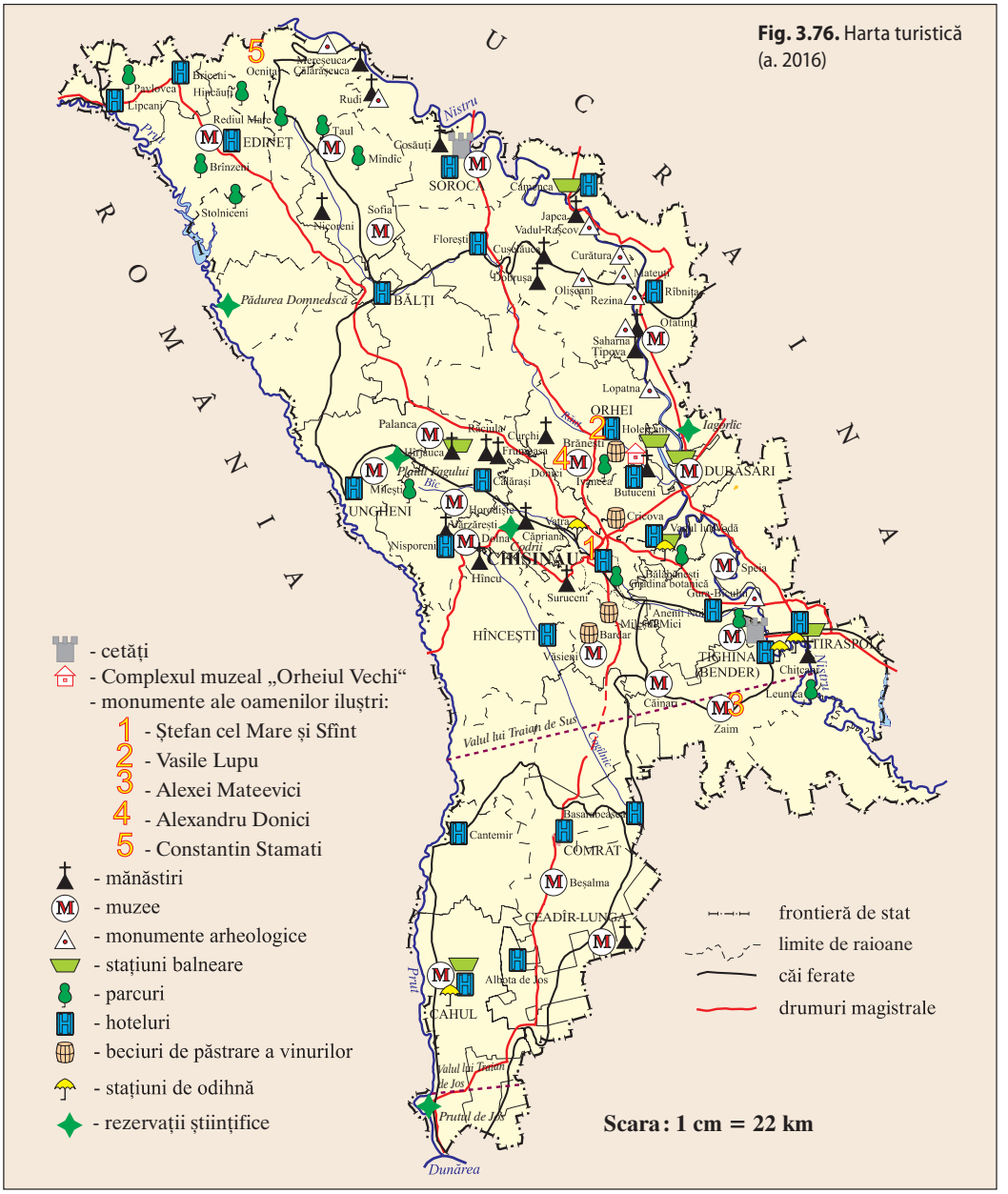

Fig. 3.76. Harta turistică (a. 2016)

Fig. 3.77. Biserica Sfîntul Gheorghe de la Mănăstirea Căpriana, rnul Strășeni

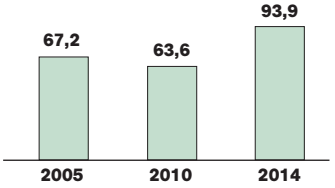

Fig. 3.78. Dinamica numărului de turiști străini cazați (mii persoane)

Fig. 3.79. Biserica de lemn din s. Palanca, rnul Călărași

nomice, prezintă interes turistic multe fabrici de vinuri și renumitele hrube de păstrare a vinurilor de la Cricova (mun. Chișinău), Mileștii Mici (rnul Ialoveni) ș.a., care se înscriu în traseul turistic „Drumul vinului“ (*fig. 3.76*).

Un indicator al activității turistice este numărul de vizitatori străini care vin în țara noastră. În ultimii ani, acest indicator este în ușoară creștere (*studiați* fig. 3.78). Majoritatea turiștilor străini sînt din România, Ucraina, Rusia, SUA și Italia.

Deși țara dispune de un potențial turistic valoros, sectorul dat nu este valorificat eficient, din cauza lipsei de investiții.

În scopul dezvoltării turismului este necesar:

- să se majoreze investițiile financiare pentru ramura dată;
- să se elaboreze un program de extindere a infrastructurii turistice (cazare, alimentare, distracții, odihnă, construcția de drumuri);
- să se valorifice resursele turistice ce țin de specificul și de tradițiile naționale (turismul rural, ecologic ș.a.).

Sectorul serviciilor va rămîne în continuare cel mai important în economia națională, întrucît el oferă servicii de primă necesitate pentru oameni și procesul de producție.

Dezbateri la temă

Discutați cu colegii despre dezvoltarea turismului în țara noastră, aplicînd metoda analizei SWOT. Completați în caiet tabelul SWOT după modelul de mai jos:

Puncte tari	Puncte slabe
Oportunități	**Riscuri**

FORMARE ȘI EVALUARE

1. Explicați, prin trei exemple, rolul sectorului serviciilor în viața omului.
2. Numiți cîte un exemplu de instituții de învățămînt pentru fiecare nivel, studiind schema din *fig. 3.73* și alte surse de informare.
3. Analizînd harta din *fig. 3.76,* identificați arealele cu o concentrare mai mare de obiective turistice și explicați factorii care determină această concentrare.
4. Elaborați un eseu despre potențialul turistic al localității (sau raionului/ municipiului) voastre și despre modul în care este valorificat acest potențial.

25. TRANSPORTUL ȘI COMUNICAȚIILE

„Atingerea țelului depinde de mijloacele de transport de care dispunem.“
(Jan Lechicki, autor polonez)

- Explicați succint rolul transportului în economia națională.
- Analizați schema din *fig. 3.80* și identificați tipurile de transport din Republica Moldova. Enumerați tipurile de transport folosite în localitatea voastră.

1. Caracteristici generale. Transportul și comunicațiile asigură necesitățile societății umane, prin deplasarea mărfurilor, persoanelor și a informației. În funcție de obiectul transportului, putem distinge transportul de mărfuri și transportul de pasageri.

Republica Moldova are un sistem de transport și comunicații relativ bine dezvoltat. Având o poziție geografică favorabilă (în partea centrală a Europei), teritoriul ei este traversat de cîteva căi de transport de importanță internațională. Sistemul național de transport cuprinde toate tipurile de transport principale (*fig. 3.80*).

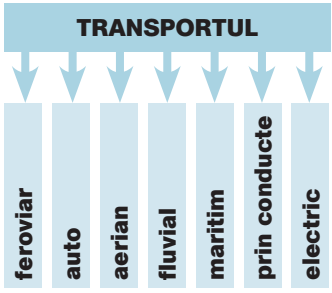

Fig. 3.80. Tipurile de transport

În ultimele două decenii, transportul și comunicațiile înregistrează cea mai dinamică dezvoltare printre ramurile economiei naționale. A sporit numărul mijloacelor de transport și comunicații, ramura fiind înzestrată cu noi tehnologii, cu stații de cale ferată și stații auto, cu aeroporturi, stații telefonice, internet ș.a. Astfel, volumul serviciilor prestate și ponderea ramurii în formarea PIB-ului țării au sporit considerabil (*studiați* fig. 3.81).

Activitatea transportului este reflectată de doi indicatori principali: **parcursul (traficul) de mărfuri și cel de călători**.

2. Caracterizarea ramurilor transportului. Transportul auto este principalul tip de transport după

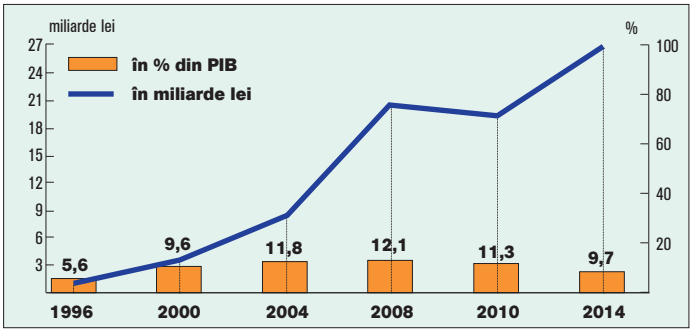

Fig. 3.81. Dinamica volumului serviciilor prestate de sistemul național de transport și comunicații

TERMENI-CHEIE

Parcurs (trafic) de mărfuri și de călători – totalitatea mărfurilor sau a călătorilor transportați cu anumite mijloace de transport, la o anumită distanță, într-un interval de timp, care se exprimă în tone la kilometri și, respectiv, pasageri la kilometri.

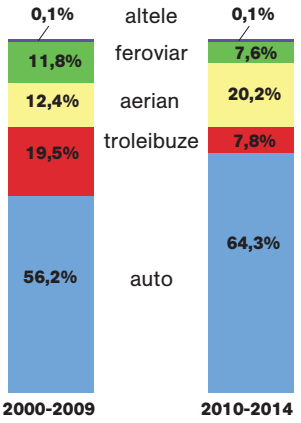

Fig. 3.82. Structura parcursului de călători (în medie, în pasageri la kilometri)

parcursul de călători (*fig. 3.82*) și parcursul de mărfuri. Acesta este mai „tînăr" decît transportul feroviar, avînd o dezvoltare rapidă în ultimele decenii. A sporit substanțial numărul de automobile, lungimea drumurilor, volumul de mărfuri și numărul de călători transportați.

Drumurile magistrale care traversează teritoriul țării sînt: Odesa (Ucraina) – Chișinău – Cernăuți (Ucraina); *șoseaua Balcani* (fosta *Poltava*), recent renovată, care vine din Ucraina, trece prin partea centrală a țării pînă la Leușeni (rnul Hîncești) și continuă spre România; Chișinău – Ismail (Ucraina), care leagă capitala cu partea sudică a țării. Majoritatea drumurilor din țară necesită o modernizare, aceasta fiind o prioritate pentru ramura transportului.

Urmăriți pe hartă (*fig. 3.83*) aceste și alte drumuri magistrale din țară.

Transportul feroviar este unul dintre principalele tipuri de transport, deși importanța lui se reduce în ultimul timp. Întrucît au fost construite în mare parte în perioada Imperiului Rus, căile ferate au *ecartament* (distanța dintre șine) de 1 524 mm, mai lat decît standardul european cu 89 mm. Aceasta creează dificultăți suplimentare în activitatea transportului feroviar. Lungimea totală a căilor ferate aflate în exploatare este de 1 157 km.

Cele mai importante linii de cale ferată sînt: Odesa (Ucraina) – Tighina (Bender) – Chișinău – Ungheni, cu ieșiri la frontierele cu Ucraina și România; Ungheni – Bălți – Ocnița – Cernăuți (Ucraina) (*fig. 3.83*). În ultimul deceniu, au mai fost construite două sectoare de cale ferată: Revaca (mun. Chișinău) – Căinari (care reduce distanța spre sudul țării) și Cahul – Giurgiulești (cu ieșire la portul fluvial de la Dunăre). Principalele **noduri feroviare** sînt: Chișinău, Ungheni, Tighina (Bender), Ocnița, Bălți, Basarabeasca, Giurgiulești (rnul Cahul).

Urmăriți pe hartă (*fig. 3.83*) și alte linii de cale ferată și stabiliți care dintre ele sînt mai importante.

Transportul feroviar joacă un rol important în parcursul de mărfuri, deoarece mărfurile se transportă pe

ȘTIȚI CĂ... *Pe teritoriul actual al republicii, primul sector de cale ferată a fost dat în exploatare în anii 1865-1867. Linia ferată unea localitatea Rozdilna din Ucraina (stație în regiunea Odesa) cu Tiraspolul. Ulterior, această linie a fost continuată pînă la Chișinău (anul 1871) și Ungheni (anul 1877), cu ieșire spre orașul Iași din România.*

TERMENI-CHEIE

Nod feroviar – punct în care se intersectează trei și mai multe linii de cale ferată, prevăzut cu instalații de deservire a transportului de mărfuri sau călători.

calea ferată, de regulă, la distanțe mai mari. Se transportă, în special, metale, cărbune, produse petroliere, materiale de construcție, lemn, cereale. Pentru călători, transportul feroviar are, în prezent, o importanță redusă (*fig. 3.82*).

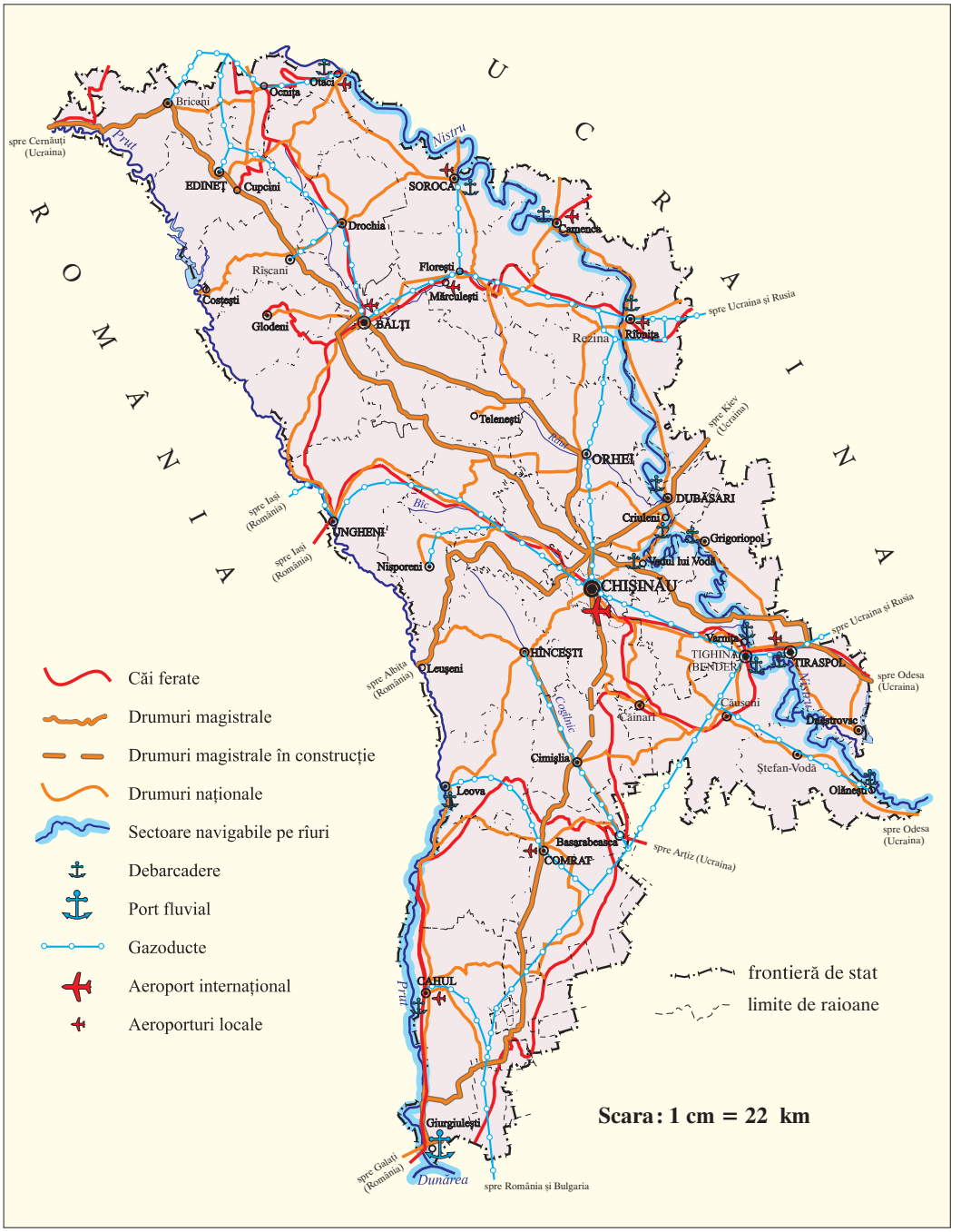

Fig. 3.83. Transporturile (a. 2016)

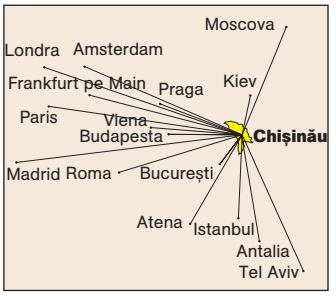

Fig. 3.84. Cursele aeriene principale ale aeroportului din Chișinău

ȘTIȚI CĂ... *În anul 2008, a fost dat în exploatare un port fluvial pe Dunăre, lîngă satul Giurgiulești (rnul Cahul), destinat transportării mărfurilor și a pasagerilor (*fig. 3.86*). Sub pavilionul țării noastre, circulă aproximativ 400 de nave maritime și fluviale, în special în bazinul Mării Negre.*

Fig. 3.86. Portul Giurgiulești

TERMENI-CHEIE

Debarcader – loc pe malul unei ape, amenajat pentru îmbarcarea (debarcarea) călătorilor sau încărcarea (descărcarea) mărfurilor.

ȘTIȚI CĂ... *În anul 1913, la Chișinău a apărut pentru prima dată tramvaiul electric, care a funcționat doar pînă în 1961. În anul 1949, a fost deschisă prima linie de troleibuz, de asemenea, în capitală, iar mai tîrziu – și în orașele Tiraspol, Tighina (Bender), Bălți.*

Fig. 3.85. Aeroportul internațional Chișinău

Transportul aerian începe să fie valorificat din anul 1926, odată cu deschiderea cursei București – Chișinău, și se dezvoltă dinamic în perioada ulterioară. În perioada 1950-1990, au fost construite aeroporturi în Chișinău, Bălți, Tiraspol și în alte orașe, s-a mărit numărul de avioane și helicoptere. Aeroportul principal se află în Chișinău (*fig. 3.85*). Acesta deservește anual peste un milion de pasageri și face legătura, prin curse aeriene, cu aeroporturi din diferite țări (*fig. 3.84*). Aviația se mai utilizează în silvicultură (lupta contra dăunătorilor și bolilor), pentru acordarea asistenței medicale populației ș.a.

Transportul prin conducte este reprezentat de gazoducte și apeducte. La sfîrșitul anilor 1960, a intrat în funcțiune primul gazoduct, de la orașul Șebelinka (Ucraina) pînă la Chișinău, continuat ulterior pînă la orașul Ungheni.

Urmăriți pe hartă (*fig. 3.83*) ce orașe sînt alimentate cu gaze naturale prin acest gazoduct.

Un gazoduct magistral care tranzitează sudul țării vine din Rusia, prin Ucraina, și continuă pînă în Peninsula Balcanică. În prezent, se construiește gazoductul Iași (România) – Ungheni – Chișinău, care face conexiune directă la sistemul de gazoducte din UE (*fig. 3.83*).

Transportul fluvial era practicat încă din cele mai vechi timpuri, îndeosebi pe fluviul Nistru; în prezent are însă un rol neînsemnat. Condițiile naturale pentru navigație sînt nefavorabile, cu excepția rîurilor Nistru, Prut și Dunăre. Nistrul este navigabil de la liman pînă la Otaci, iar Prutul – de la vărsarea sa în Dunăre pînă la Leova. Pe Nistru sînt mai multe **debarcadere** (*fig. 3.83*).

Principalele categorii de mărfuri transportate pe cale fluvială sînt materialele de construcție, cărbunii, metalele, cerealele ș.a.

Transportul electric urban este reprezentat de troleibuze în orașele Chișinău, Tiraspol, Bălți și Tighina (Bender).

3. Comunicațiile. Sistemul de comunicații include totalitatea mijloacelor tehnice de realizare a comunicării între persoane și puncte diferite. Legăturile se fac prin intermediul unei infrastructuri corespunzătoare de emisie (expediere), transmisie, distribuire și recepție a informației (scrisori, informații în format electronic etc.).

Studiați *fig. 3.87* și identificați subramurile comunicațiilor.

În cadrul comunicațiilor, progresul cel mai remarcabil are loc în domeniul telefoniei mobile (*fig. 3.88*) și al internetului. Astfel, crește rapid numărul de calculatoare și telefoane în folosință, de utilizatori ai internetului, iar tehnologiile informaționale moderne sînt folosite în toate domeniile de activitate.

Transportul și comunicațiile au un rol determinant în dezvoltarea țării și în promovarea progresului tehnico-științific, de aceea rămîne și pe viitor o ramură prioritară a economiei naționale.

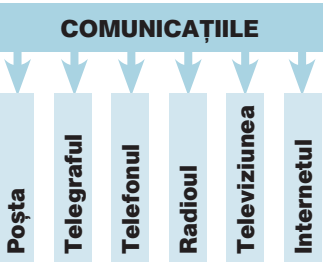

Fig. 3.87. Componența pe subramuri a comunicațiilor

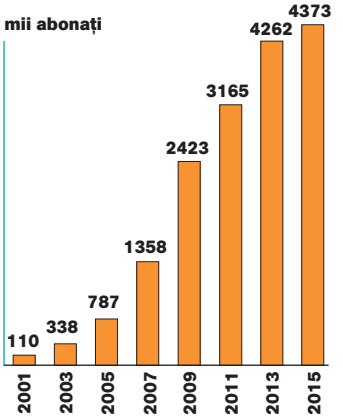

Fig. 3.88. Dinamica numărului de abonați la rețeaua de telefonie mobilă

Dezbateri la temă

Deduceți avantajele și dezavantajele fiecărui tip de transport și de comunicații din țara noastră, lucrînd în echipe, și completați în caiete un tabel după modelul de mai jos:

Tipul de transport şi comunicaţii	Avantaje	Dezavantaje

FORMARE ȘI EVALUARE

1. Explicați deosebirea dintre noțiunile „cantitate de mărfuri transportată" și „parcursul de mărfuri".
2. Analizînd harta (*fig. 3.83*), identificați centrele din țară în care sînt aeroporturi și debarcadere și înscrieți-le în caiet.
3. Descrieți, într-un eseu, tipurile de transport și de comunicații prezente în localitatea voastră (direcția și starea căilor de transport, stațiile principale etc.).
4. Propuneți cîteva măsuri de modernizare a sistemului național de transport, pentru a reduce poluarea mediului.

26. RELAȚIILE ECONOMICE EXTERNE

„Lumea noastră este condusă de relații."
(Paulo Coelho, scriitor brazilian)

- Numiți cîteva produse industriale și agricole importate de țara noastră.
- Analizați schema din *fig. 3.89* și identificați tipurile de relații economice internaționale.

Fig. 3.89. Tipurile de relații economice internaționale

1. Caracteristici generale. Relațiile economice externe reprezintă ansamblul de legături ale economiei naționale a unei țări cu economiile altor țări, avînd la bază diviziunea internațională a muncii, adică specializarea țărilor în anumite produse și servicii. Ele au o importanță mare pentru economia națională. După obținerea independenței Republicii Moldova, relațiile economice externe s-au diversificat și reorientat spre multe țări ale lumii.

2. Comerțul exterior. În cadrul relațiilor economice externe ale țării, rolul principal îi revine comerțului exterior, care include **exportul și importul.**

În *export*, prevalează produsele agroalimentare: băuturi alcoolice, conserve, sucuri, țigări, zahăr, carne, fructe și legume în stare proaspătă ș.a. (*fig. 3.90*). În ultimul deceniu, a crescut exportul de produse ale industriei ușoare, dar și exportul metalelor, al unor mașini, echipamente și utilaje, al produselor chimice (parfumerie și cosmetică, produse farmaceutice), al mobilei, sticlei ș.a. Această structură a exportului reflectă specializarea economiei, predominant, în sectorul agroalimentar. În structura *importului*, rolul principal revine mașinilor, utilajelor și metalelor, urmate de produsele

TERMENI-CHEIE

Export – expedierea din țară a mărfurilor, pentru a fi comercializate în alte țări; totalitatea mărfurilor produse într-o țară și furnizate pe piața altor țări.

Import – aducerea în țară a mărfurilor, pentru a fi comercializate; totalitatea mărfurilor aduse în țară de peste hotare, pentru a fi comercializate pe piața internă.

Balanța comercială externă – diferența dintre valoarea exportului și cea a importului, calculată, de obicei, pentru perioada de un an. Balanța comercială poate fi *activă,* dacă exportul este mai mare decît importul, și *pasivă,* dacă importul prevalează asupra exportului.

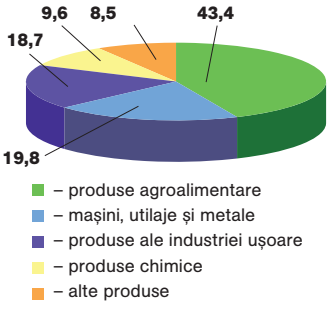

Fig. 3.90. Categorii de mărfuri exportate (în %, în medie pe anii 2010-2015)

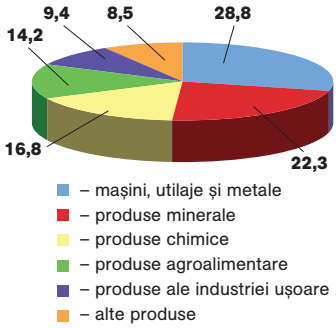

Fig. 3.91. Categorii de mărfuri importate (în %, în medie pe anii 2010-2015)

minerale, în special, produsele petroliere (benzină, motorină, păcură ș.a.), gazele naturale și energia electrică.

Urmăriți în diagrama din *fig. 3.91* ponderea categoriilor de mărfuri importate și argumentați de ce anume aceste produse dețin o valoare mai mare.

Criza economică a determinat micșorarea exportului și, ca rezultat, **balanța comercială externă** a devenit pasivă. Aceasta a dus la creșterea datoriei externe a țării, care este, în prezent, de peste două miliarde de dolari SUA.

În prezent, Republica Moldova întreține legături comerciale cu peste 100 de state. Principalii parteneri comerciali sînt statele Uniunii Europene (în primul rînd România), cărora le revin peste 50% din volumul total al comerțului exterior, inclusiv peste 60% din volumul exportului. În aceste țări se livrează îndeosebi produse agroalimentare (*fig. 3.93*), confecții, tricotaje, echipamente auto ș.a., iar din ele se importă mașini și utilaje, produse chimice ș.a.

Identificați țările UE care sînt principalii parteneri comerciali ai Republicii Moldova, analizînd *fig. 3.92*.

Parteneri tradiționali rămîn Rusia, Ucraina, Belarus și Turcia, unde se exportă preponderent produse agroalimentare și de unde se importă produse petroliere și chimice, energie electrică, cărbune, lemn ș.a.

3. Alte relații economice externe. În cadrul relațiilor economice externe, un domeniu important este *cooperarea economică* prin crearea de unități economice mixte, cu participarea capitalului autohton și a celui străin. Principalele state care investesc capital în Republica Moldova sînt țările Uniunii Europene (Germania, Italia, Spania, Franța, Olanda, România ș.a.), SUA, Ru-

ȘTIȚI CĂ...

Conform datelor din ultimii ani, cele mai mari companii din țara noastră, după volumul exportului în expresie bănească, sînt: „Draexlmaier Automotive" (echipamente auto), „Floarea-soarelui" (ulei vegetal) din Bălți, „Tirotex" (textile) din Tiraspol, „Südzucker-Moldova" (zahăr), „Moldabela" (covoare) din Ungheni, Uzina metalurgică din Rîbnița (laminate), „Natur Bravo" (conserve), Combinatele de vinuri din Cricova, Mileștii Mici ș.a.

ȘTIȚI CĂ...

Cele mai importante unități economice mixte cu participarea capitalului străin sînt: Orange *(moldo-franceză)* și Moldcell *(moldo-turcă), care oferă servicii de telefonie mobilă;* Union Fenosa *(moldo-spaniolă),* Moldovagaz *și* CTE Moldovenească *(moldo-ruse), în domeniul energeticii; Südzucker-Moldova (moldo-germană), în industria zahărului.*

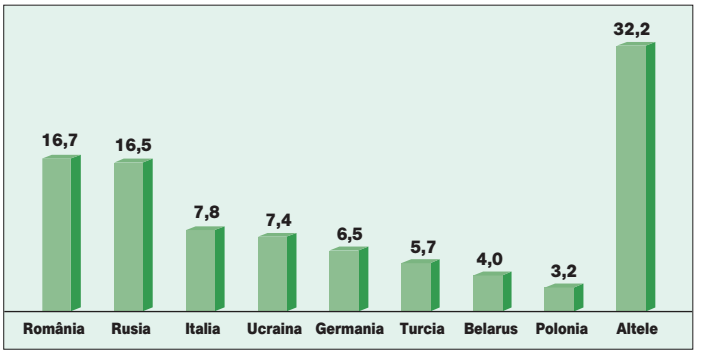

Fig. 3.92. Repartiția comerțului exterior pe state (în % din volumul total), în medie pe anii 2013-2015

Sudierea documentelor

din branduri de Moldova

În anul 2012 a fost lansat primul în Republica Moldova magazin al brandurilor autohtone – „Din inimă – casa comună a brandurilor moldovenești", în cadrul Centrului Comercial „Zorile" din orașul Chișinău. Această lansare este parte a campaniei naționale de promovare a producătorilor autohtoni, organizată cu susținerea Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare (USAID). Informați-vă suplimentar despre promovarea brandurilor moldovenești pe site-ul www.dininima.md și din alte surse.

Fig. 3.93. Produse agroalimentare – principalele mărfuri de export

ȘTIȚI CĂ... *Zone economice libere sînt în orașele Chișinău (Expo-Business), Ungheni, Bălți, Taraclia, Vulcănești, Otaci, Tvardița din rnul Taraclia. Aici se desfășoară activități comerciale, financiare, de producere a unor mărfuri ș.a.*

sia. Capitalul străin a pătruns în toate ramurile economiei naționale, avînd o prezență mai mare în: telecomunicații (îndeosebi telefonia mobilă), industriile energetică, ușoară și alimentară, sistemul bancar, construcții ș.a. O măsură orientată către atragerea investițiilor străine de capital și stimularea dezvoltării economiei este crearea *zonelor economice libere* – teritorii cu anumite facilități fiscale.

Țara noastră trebuie să întrețină relații economice externe cu diverse state, pentru a-și asigura modernizarea și prosperitatea economică.

Dezbateri la temă

Discutați cu colegii despre relațiile economice externe ale țării noastre, aplicînd metoda analizei SWOT. Completați în caiet tabelul SWOT după modelul de mai jos:

Puncte tari	Puncte slabe
Oportunități	**Riscuri**

FORMARE ȘI EVALUARE

1. Argumentați, prin două exemple, de ce Republica Moldova are nevoie să întrețină relații economice cu alte țări.
2. Examinați *fig. 3.90* și *fig. 3.91* și explicați cauzele care determină această structură a exportului și a importului.
3. Cum considerați, de ce România și Rusia sînt primele două state cu care țara noastră întreține relații comerciale, după cum rezultă din datele prezentate în *fig. 3.92*?
4. Pornind de la faptul că în economia națională pătrunde tot mai mult capitalul străin, deduceți avantajele și dezavantajele acestui fenomen pentru țara noastră.

Lucrarea practică 2

Caracterizarea unei unități economice din localitate, în baza algoritmului (activitate în grup)

I. Algoritmul de caracterizare a unei gospodării agricole:

	Aspectele care vor fi caracterizate	Activități didactice
1.	Poziția economico-geografică a gospodăriei	• de localizat gospodăria pe harta-schemă a localității (comunei)*; • de evaluat poziția gospodăriei față de căile de transport, de centrele urbane principale ale raionului (municipiului);
2.	Factorii naturali care determină dezvoltarea agriculturii	• de evaluat influența asupra agriculturii a reliefului, climei, apelor, solului;
3.	Factorii antropici care determină dezvoltarea agriculturii	• de evaluat gradul de asigurare a gospodăriei cu resurse de muncă (suficient/ insuficient); • de evaluat gradul de înzestrare a gospodăriei cu mașini, utilaje, animale de muncă (suficient/ insuficient);
4.	Structura terenurilor agricole	• de alcătuit și de analizat o diagramă circulară a structurii terenurilor agricole ale gospodăriei, prin evidențierea a trei categorii de terenuri: a) arabile; b) plantații multianuale; c) pășuni și fînețe;
5.	Cultura plantelor și producția vegetală	• de întocmit și de analizat un tabel, cu datele pentru cîțiva ani, privind suprafața cultivată și cantitatea producției diferitor culturi agricole: a) cereale și leguminoase pentru boabe; b) culturi tehnice; c) legume; d) culturi pomicole; e) viță-de-vie; f) culturi furajere;
6.	Creșterea animalelor și producția animalieră	• de întocmit un tabel cu șeptelul de animale pentru cîțiva ani; • de identificat direcțiile de specializare a sectorului zootehnic;
7*.	Impactul activității agricole asupra mediului	• de evaluat impactul activității agricole asupra mediului; • de propus căi de ameliorare a impactului negativ;
8*.	Perspectivele dezvoltării gospodăriei	• de propus unele soluții privitor la dezvoltarea în perspectivă a gospodăriei.

II. Algoritmul de caracterizare a unei întreprinderi industriale:

	Aspectele care vor fi caracterizate	Activități didactice
1.	Evaluarea poziției economico-geografice a întreprinderii	• de localizat întreprinderea pe harta-schemă a localității (comunei)*; • de evaluat poziția întreprinderii în cadrul localității, față de căile de transport, față de centrele urbane ale raionului (municipiului) și ale țării;
2*.	Istoria întreprinderii	• de aflat anul întemeierii și de făcut un scurt istoric al întreprinderii;
3.	Factorii de dezvoltare a întreprinderii	• de evaluat gradul de asigurare a întreprinderii cu resurse de muncă (suficient/ insuficient); • de evaluat gradul de înzestrare a întreprinderii cu mașini și utilaje (suficient/ insuficient);

4.	Baza de materie primă	• de identificat materiile prime utilizate la întreprindere și sursele de aprovizionare cu materii prime: a) locale; b) din alte centre;
5.	Sortimentul producției	• de întocmit o listă a sortimentului producției întreprinderii;
6.	Dinamica producției	• de întocmit un tabel (sau grafic) al dinamicii producției întreprinderii pentru cîțiva ani;
7*.	Impactul activității întreprinderii asupra mediului	• de evaluat impactul activității întreprinderii asupra mediului; • de propus căi de reducere a impactului negativ;
8*.	Perspectivele dezvoltării întreprinderii	• de propus unele soluții privitor la dezvoltarea în perspectivă a întreprinderii.

TEST de autoevaluare la subcapitolul

(rezolvați sarcinile în caiet) **INDUSTRIA GREA, INDUSTRIA UȘOARĂ ȘI SECTORUL SERVICIILOR**

1. Alcătuiți triade cu ramurile și subramurile industriei grele, completînd un tabel după modelul de mai jos:
   producerea cărămizii și a materialelor din ceramică; industria de prelucrare a lemnului; producerea lianților; producerea medicamentelor; producerea cherestelei; producerea sticlei; industria chimică; producerea mobilei; producerea pieilor artificiale; producerea celulozei și a hîrtiei; industria materialelor de construcție; producerea lacurilor și a vopselelor.

	Ramura	**Ramura**	**Ramura**
Subramuri	1.	1.	1.
	2.	2.	2.
	3.	3.	3.

2. Stabiliți relația dintre ramurile industriei indicate mai jos, materiile prime pe care le folosesc, produsele oferite și doi factori principali de localizare (amplasare) pentru fiecare ramură, completînd spațiul liber din tabel după modelul de mai jos:

Ramuri	**Materii prime**	**Produse oferite**	**Factori de localizare (amplasare)**
Industria constructoare de mașini și de prelucrare a metalelor			
Industria chimică			

3. Imaginați-vă că sînteți conducătorul unei fabrici de încălțăminte. Enumerați agenții economici cu care veți stabili legături de producție pentru ca fabrica să funcționeze cît mai bine. Argumentați-vă alegerea.
4. Răspundeți în scris la întrebări:
   a) De ce în traficul de călători (pasageri) al țării predomină transportul auto?
   b) De ce în ultimii ani are loc o creștere rapidă a rolului transportului aerian în traficul de călători (pasageri) al țării?
   c) De ce transportul auto are o influență negativă asupra mediului ambiant?
5. Argumentați, prin trei exemple, afirmația: „Structura exportului reflectă specializarea economiei Republicii Moldova“.

CAPITOLUL IV

REGIUNILE ECONOMICO-GEOGRAFICE

COMPETENȚE

Studiind acest capitol, veți fi capabili:

- **să recunoașteți poziția pe hartă a principalelor obiective social-economice din regiunile economico-geografice;**
- **să analizați datele statistice despre regiuni, raioane, localități;**
- **să caracterizați o regiune economico-geografică în baza unui algoritm;**
- **să comparați două regiuni, raioane, localități;**
- **să proiectați căi de soluționare a unor probleme ale țării în baza conceptului dezvoltării durabile.**

Teritoriul Republicii Moldova este divizat, convențional, în patru regiuni economico-geografice: de Nord, Centrală, de Sud și din Stînga Nistrului (*tabelul 4.1* și *fig. 4.1*).

Regiunea economico-geografică este un teritoriu cu particularități naturale, istorice și social-economice, specializat în anumite ramuri ale economiei. Delimitarea regiunilor are la bază următorii factori: poziția economico-geografică, condițiile și resursele naturale, specificul evoluției istorice, particularitățile demografice și etnoculturale, specializarea economiei, relațiile economice ș.a.

Tabelul 4.1. Regiunile economico-geografice (a. 2016)

Regiunile	Suprafața teritoriului (km²)	Populația totală (mii de persoane)	Populația urbană (% din totalul populației regiunii)	Densitatea populației (loc./km²)
Regiunea de Nord	11235	1080	36	96
Regiunea Centrală	9983	1779	53	178
Regiunea de Sud	9324	793	38	85
Regiunea din Stînga Nistrului	3304	406	58	123
Total	**33846**	**4058**	**43**	**120**

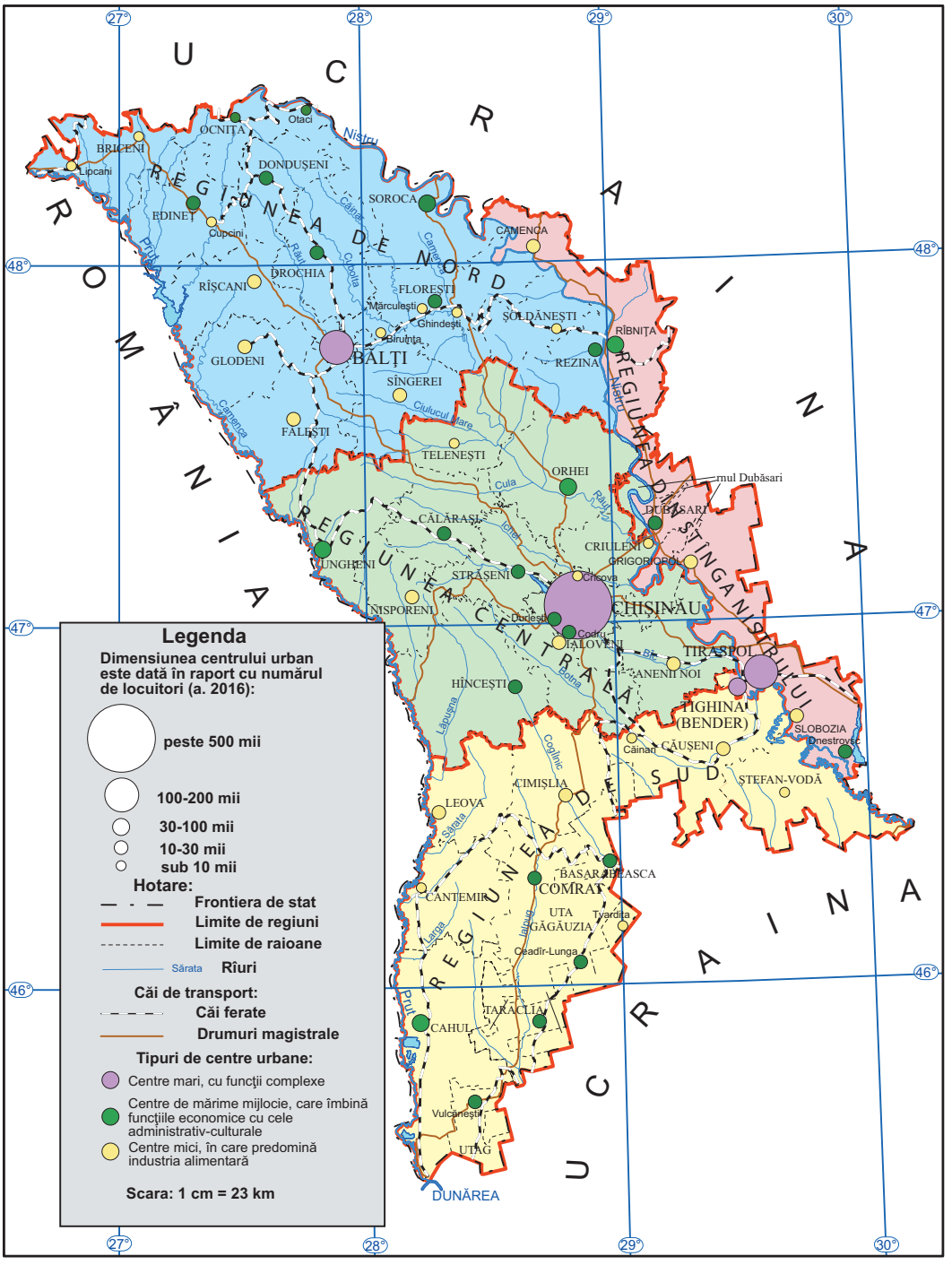

Fig. 4.1. Regiunile economico-geografice (a. 2016)

27. REGIUNEA CENTRALĂ

„Codrii mei bătrâni,
Prietenii mei buni,
Doinele v-ascult
Venind din buni-străbuni.“
(Petru Cruceniuc, poezia *Codrii mei*)

- Localizați pe hartă (*fig. 4.1*) limitele Regiunii Centrale și numiți raioanele și municipiile din cadrul acesteia.
- Consultați *tabelul 4.1* și comparați, conform indicatorilor respectivi, Regiunea Centrală cu celelalte regiuni.

1. Poziția economico-geografică. Din punct de vedere administrativ, Regiunea Centrală include municipiul Chișinău și 11 raioane. Ea are o poziție economico-geografică mai favorabilă decît celelalte regiuni. Rețeaua de căi de transport este densă, teritoriul fiind traversat de o magistrală feroviară (Tighina [Bender] – Chișinău – Ungheni, cu ieșire în România) și de cîteva magistrale auto de importanță internațională. Prezența municipiului Chișinău – capitala țării – este factorul esențial al poziției economico-geografice a regiunii.

2. Condițiile și resursele naturale. Teritoriul regiunii se caracterizează printr-un relief de podiș, cuprinzînd, în mare parte, Podișul Codrilor, fragmentat de văi adînci și de hîrtoape. Dintre resursele naturale se remarcă solurile fertile, materialele de construcție, resursele forestiere și apele subterane, inclusiv cele curative (*fig. 4.3*). Gradul de împădurire este mai înalt decît media pe țară și constituie circa 17%. Aici se află două mari rezervații științifice: *Codrii* și *Plaiul Fagului*.

Găsiți pe hartă (*fig. 1.9, pag. 17*) principalele zăcăminte de materiale de construcție și de ape subterane din Regiunea Centrală.

3. Populația regiunii constituie circa 44% din totalul pe țară și înregistrează cea mai înaltă densitate medie – 178 locuitori/km^2. Rețeaua de așezări umane include 540 de sate și 19 așezări urbane. Predomină orașele mici și cele mijlocii, cu excepția orașului Chișinău. Satele din Podișul Codrilor au o istorie bogată și sînt situate, de regulă, pe versanți, iar uneori în hîrtoape.

4. Economia. Poziția economico-geografică favorabilă și prezența resurselor de muncă numeroase consti-

ȘTIȚI CĂ...

Regiunea Centrală este populată din cele mai vechi timpuri, îndeosebi Podișul Codrilor și văile rîurilor Nistru și Răut. Satele au tradiții etnoculturale, meșteșugărești, mîndrindu-se cu meșterii lor populari: Sadova, Răciula, Temeleuți – împletitul în lozie; Săseni, Bravicea, Meleșeni – cioplitul în lemn; Hogineşti, Iurceni – olăritul etc.

Fig. 4.2. Casă tradițională din satul Butuceni (rnul Orhei)

Fig. 4.3. Regiunea Centrală

tuie factori importanți pentru dezvoltarea economică a regiunii. Aici este concentrat principalul potențial industrial al țării – preponderent în municipiul Chișinău. În centrele raionale, rolul de bază revine industriei alimentare și celei ușoare.

Condițiile pedoclimatice favorabile și prezența principalei piețe de consum – orașul Chișinău – favorizează, în mare parte, dezvoltarea unei agriculturi de tip intensiv. În regiunea Codrilor, sînt mari podgorii și multe centre de vinificație, situate atît în orașe, cît și în unele așezări rurale.

Găsiți aceste centre pe hartă (*fig. 4.3*) și motivați localizarea lor în apropierea Chișinăului.

În cadrul Regiunii Centrale activează Agenția de Dezvoltare Regională Centru, care promovează diverse proiecte de dezvoltare social-economică: renovarea unor obiective sociale, reabilitarea drumurilor etc.

5. Centrele economice. În partea centrală a regiunii este situată capitala țării – orașul ***Chișinău***, cu o populație de 681 de mii de locuitori. Localitatea are o poziție economico-geografică favorabilă, fiind situată în centrul țării, la intersecția celor mai importante căi de transport. Populația are o componență etnică eterogenă, cu predominarea populației autohtone (70% din total), fiind prezente și alte comunități etnice (ruși, ucraineni, bulgari, armeni, evrei ș.a.).

Chișinăul este principalul centru economic, administrativ, politic, cultural, de învățămînt și științific al țării. Industria este multiramurală, fiind prezente majoritatea ramurilor (*fig. 4.3*). Aici se fabrică mai mult de 1/3 din producția industrială a țării, inclusiv 50% din producția industriei constructoare de mașini. Orașul a devenit un mare nod de transport, fiind conectat la rețeaua de căi ferate în anul 1871. În capitală sînt peste 20 de instituții de învățămînt superior și peste 150 de instituții de învățămînt preuniversitar, Academia de Științe a Moldovei. Orașul dispune de un valoros patrimoniu istoric, arhitectural, religios, care are și o mare importanță turistică. Cele mai valoroase atracții turistice sînt: monumentul lui Ștefan cel Mare și Sfînt, Arcul de Triumf, Catedrala „Nașterea Domnului“ (*fig. 4.4*), Teatrul „Mihai Eminescu“, Muzeul de Istorie Naturală și Etnografie etc.

ȘTIȚI CĂ...

Orașul Chișinău *este o localitate veche, pe teritoriul căreia sînt situri arheologice datate cu perioada neolitică, însă atestată documentar pentru prima dată abia în anul 1436. În secolele XVII-XVIII, Chișinăul a fost un tîrg tipic moldovenesc, cu străzi înguste și case foarte diferite ca arhitectură. După anul 1812, odată cu anexarea acestui teritoriu la Imperiul Rus, devenind centru administrativ al Basarabiei, orașul se dezvoltă rapid. Timp de un secol, numărul de locuitori a sporit de 15 ori.*

Fig. 4.4. Catedrala „Nașterea Domnului“ din Chișinău, 1836

Fig. 4.5. Mănăstirea Hîrjauca (rnul Călărași)

ȘTIȚI CĂ... *Un interes deosebit, din punct de vedere turistic, îl prezintă* ***Complexul muzeal „Orheiul Vechi“****, situat în apropiere de orașul Orhei, pe teritoriul satelor Trebujeni și Butuceni din valea rîului Răut. Pe o suprafață de 220 ha, se găsesc diverse monumente naturale, arheologice și istorice din diferite epoci. Se preconizează includerea acestui complex în patrimoniul cultural mondial sub protecția UNESCO.*

Fig. 4.6. Monumentul lui Vasile Lupu din or. Orhei

În vestul Regiunii Centrale este situat orașul ***Ungheni*** (38 de mii de locuitori) – important centru industrial, cultural și nod feroviar. Întreprinderile cele mai importante sînt fabricile de covoare, de conserve, de vinuri, de ceramică (cea mai mare din țară).

Alt centru economic și cultural este orașul ***Orhei*** (34 de mii de locuitori), situat într-o regiune pitorească din valea rîului Răut. Este unul dintre cele mai vechi orașe din țară, atestat documentar în anul 1554 (*fig. 4.6*). În prezent, aici funcționează cîteva întreprinderi din industria alimentară și cea ușoară (*fig. 4.3*).

Celelalte centre urbane din regiune au o populație mai mică de 30 de mii de locuitori și îndeplinesc funcții economice de importanță raională și locală, avînd întreprinderi ale industriei alimentare și ușoare.

Identificați pe hartă (*fig. 4.3*) aceste așezări urbane și aflați ce specializare economică au.

ȘTIȚI CĂ... *Cea mai mare întreprindere din* ***Călărași*** *este Combinatul „Călărași-Divin“, care funcționează din anul 1896. Sortimentul de băuturi îmbuteliate este destul de variat: vinuri seci, demidulci și tari, divinuri de marcă* (Ștefan-Vodă, Noroc, Luceafărul, Călărași) *ș.a.*

În regiune sînt multe peisaje naturale pitorești, ape subterane, lăcașuri sfinte, monumente istorice, localități cu vechi tradiții etnofolclorice ș.a., care prezintă o mare valoare turistică și de agrement (*fig. 4.2* și *fig. 4.8*). În valea Nistrului, la 20 km de Chișinău, se află orașul *Vadul lui Vodă,* care a devenit un important centru balnear și de agrement (*fig. 4.7*). În preajma satului *Hîrjauca* (rnul Călărași) – localitate pitorească

din Codri – este situată mănăstirea omonimă (*fig. 4.5*) și Stațiunea balneoclimaterică „Codru", cu izvoare de ape minerale curative.

Principalele direcții de dezvoltare a economiei regiunii le constituie modernizarea industriei și a sectorului serviciilor, îndeosebi turismul, datorită potențialului recreativ variat.

Fig. 4.7. Vadul lui Vodă. Baza de odihnă „Speranța"

Fig. 4.8. Conacul familiei Ralli, s. Dolna, rnul Strășeni

Dezbateri la temă

Discutați cu colegii despre punctele tari și punctele slabe ale dezvoltării social-economice a Regiunii Centrale și completați în caiet un tabel după modelul de mai jos:

Puncte tari	Puncte slabe

FORMARE ȘI EVALUARE

1. Comparați indicatorul densității populației din Regiunea Centrală cu indicatorii respectivi ai celorlalte regiuni (*tabelul 4.1*) și deduceți factorii care determină o densitate mai mare a populației pe acest teritoriu.

2. Analizați comparativ harta agroclimatică (*fig. 1.14, pag. 21*) și harta din *fig. 4.3*: a) determinați asigurarea cu căldură și umezeală a regiunii agroclimatice II, care cuprinde Regiunea Centrală a țării; b) identificați pentru ce categorii de culturi sînt favorabile condițiile agroclimatice și care sînt subramurile de specializare ale agriculturii din regiune.

3. În baza textului din manual și a hărții (*fig. 4.3*), completați în caiet tabelul de mai jos. Înscrieți denumirea principalelor centre ale industriei alimentare și ale industriei ușoare.

Denumirea ramurii	Centrele principale
Industria vinicolă	
Industria conservelor de fructe și legume	
Industria cărnii și a produselor lactate	
Industria ușoară	

4. Consultați *site*-ul Agenției de Dezvoltare Regională Centru (www.adrcentru.md), identificați și descrieți succint cîteva proiecte de dezvoltare social-economică realizate în cadrul Regiunii Centrale.

5*. Scrieți un eseu despre un obiectiv turistic din raionul (municipiul) vostru.

28. CARACTERIZAREA COMPARATIVĂ A REGIUNILOR DE NORD ȘI DE SUD

„Pînă acuma n-am văzut în Basarabia atîta frumusețe.
Pe costișe și în văi sînt lanuri /.../ cum nu se poate mai frumoase...“
(Din scrierile istoricului Nicolae Iorga, anul 1905)

● Localizați pe hartă (*fig. 4.1.*) limitele Regiunilor de Nord și de Sud și numiți raioanele și municipiile din cadrul acestora.

1. Poziția economico-geografică. Regiunile de Nord și de Sud au o poziție geografică favorabilă, prin prezența unei frontiere extinse cu România și Ucraina, prin faptul că sînt traversate de cîteva căi de transport de importanță internațională (*fig. 4.9a* și *4.11*). Frontiera extinsă cu țările vecine favorizează colaborarea transfrontalieră, îndeosebi comerțul.

2. Condițiile și resursele naturale. Teritoriul ambelor regiuni se caracterizează prin condiții naturale favorabile. Relieful de cîmpie deluroasă cu altitudini de 100-300 m oferă premise prielnice pentru activitatea umană. În ceea ce privește condițiile climatice, există diferențe: Regiunea de Nord este mai răcoroasă și mai umedă, comparativ cu Regiunea de Sud. Un deficit de apă se resimte îndeosebi în *Stepa Bugeacului*, fapt care creează dificultăți pentru traiul și activitatea omului.

Analizați comparativ harta agroclimatică (*fig. 1.14, pag. 21*) și hărțile din *fig. 4.9a* și *4.9b*: a) determinați asigurarea cu căldură și umezeală a regiunilor agroclimatice I și III ale țării; b) identificați pentru ce categorii de culturi sînt favorabile condițiile agroclimatice din cele două regiuni.

3. Populația celor două regiuni constituie 46% din populația totală a țării.

Analizați datele din *tabelele 4.1* și *4.2* și comparați regiunile de Nord și de Sud: a) numărul de locuitori și de localități; b) densitatea populației; c) indicatorii demografici.

Situația demografică din ambele regiuni este nesatisfăcătoare, întrucît bilanțul natural al populației este negativ. Deosebit de gravă este situația în Regiunea de Nord, care se confruntă cu o îmbătrînire demografică accentuată și cu depopularea. Densitatea cea mai redusă a populației este în *Stepa Bugeacului*, cauza principală

Tabelul 4.2. Principalii indicatori ai populației regiunilor de Nord și de Sud (anul 2016)

Regiunile	Numărul total de localități	Așezări urbane	Comune (sate)	Indicatorii demografici, în medie pe ultimii 5 ani, promile		
				Rata natalității	Rata mortalității	Bilanțul natural
Regiunea de Nord	645	22	341	10,9	14,8	-3,9
Regiunea de Sud	328	15	200	11,8	12,4	-0,6
Total în R. Moldova	**1678**	**65**	**916**	**10,9**	**11,9**	**-1,0**

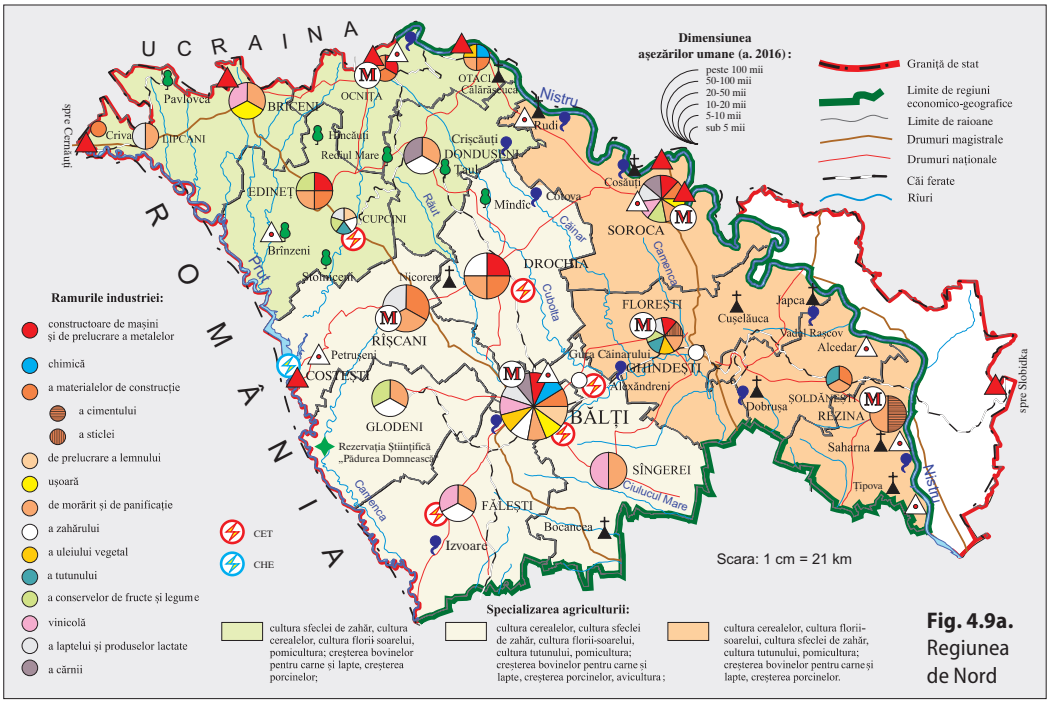

Fig. 4.9a. Regiunea de Nord

Fig. 4.9b. Regiunea de Sud

ȘTIȚI CĂ... *Șase sate din Regiunea de Nord au peste cinci mii de locuitori: Corjeuți (rnul Briceni), Pelinia și Chetrosu (rnul Drochia), Corlăteni (rnul Rîșcani), Rădoaia (rnul Sîngerei), Brătușeni (rnul Edineț).*

ȘTIȚI CĂ... *În **orașul Ceadîr-Lunga,** se află Întreprinderea de stat „At-Prolin" de creștere a cailor de prăsilă de rasă* Trăpașul de Orlov (fig. 4.10). *Înființată în anul 1982, gospodăria are o herghelie de circa 100 de cai, incluși în Registrul Speciilor de Prăsilă. Ferma dispune de un hipodrom, unde se organizează competiții sportive, iar cele mai importante manifestații au loc în ziua sărbătorii tradiționale „Hederlez", de Sf. Gheorghe, cînd se scot la pășunat animalele.*

Fig. 4.10. Trăpașul de Orlov (Întreprinderea „At-Prolin" din or. Ceadîr-Lunga)

fiind clima mai aridă și deficitul de apă. În ambele regiuni, majoritatea absolută a populației este cea autohtonă, îndeosebi în mediul rural. În virtutea factorilor istorico-geografici, populația Regiunii de Sud are o componență etnică mai pestriță. În localitățile din UTA Găgăuzia majoritatea populației o constituie găgăuzii, iar în cele din raionul Taraclia – bulgarii. O componență etnică mai eterogenă o au și orașele – mai ales Bălți, Tighina (Bender), Soroca, Cahul. Populația locuiește preponderent în mediul rural, așezările fiind, de regulă, mari după numărul de locuitori.

4. Economia. Regiunea de Nord are un nivel de dezvoltare economică mai înalt, comparativ cu Regiunea de Sud, determinat de condițiile naturale mai prielnice, de prezența unei rețele mai dense de orașe, de factorii istorici mai favorabili. Agricultura și industria alimentară sînt activitățile de bază în ambele regiuni. Există însă diferențieri în specializarea acestor ramuri. Ramurile industriei grele și ale celei ușoare sînt mai prezente în Regiunea de Nord, îndeosebi în orașele Bălți și Soroca.

În baza analizei comparative a hărților (*fig. 4.9a* și *4.9b*), identificați asemănările și deosebirile în specializarea culturii plantelor și a industriilor de prelucrare în regiunile de Nord și de Sud.

5. Centrele economice. În cele două regiuni sînt cîteva centre administrative, economice și culturale mai importante.

În Regiunea de Nord, rolul principal îi revine orașului ***Bălți,*** cu 146 de mii de locuitori și cu funcții multiple. Localitatea este atestată documentar în anul 1421. Datorită poziției geografice avantajoase, la intersecția numeroaselor căi de transport și comerciale, a devenit tîrg. În prezent, Bălțiul este un mare centru industrial. Cele mai importante întreprinderi sînt: uzinele constructoare de mașini ale Companiei „Draexlmaier Automotive", combinatele de uleiuri și grăsimi („Floarea-Soarelui"), de lactate („Incomlac"), de carne și mezeluri („Basarabia-Nord") ș.a. În oraș activează și multe instituții de învățămînt (inclusiv Universitatea de Stat „Alecu Russo"), culturale (Teatrul Național „Vasile Alecsandri"), sociale etc.

Soroca este o localitate foarte veche, cu o istorie glorioasă. Poziția geografică pe malul Nistrului, la margi-

nea estică a Moldovei, lîngă unul dintre vadurile fluviului, a determinat importanța ei pentru apărarea țării și necesitatea de a construi aici o cetate. În prezent, este un important centru economic și cultural, cu 38 de mii de locuitori. Dintre întreprinderi se remarcă fabricile de conserve („Alfa Nistru"), de produse lactate („Alba"), de confecții („Dana") ș.a. Orașul are o localizare pitorească și dispune de un potențial turistic semnificativ, de hoteluri, pensiuni etc.

Cel mai mare centru urban din Regiunea de Sud este orașul ***Tighina (Bender)***, care are 92 de mii de locuitori. Tighina era în trecut una dintre principalele cetăți de strajă ale Moldovei și un însemnat punct vamal. Orașul are o poziție economico-geografică avantajoasă, fiind și un centru industrial important (*identificați ramurile industriei, analizînd harta din* fig. 4.9b).

În sudul țării cel mai important centru economic și cultural este orașul ***Cahul*** (40 de mii de locuitori). Aici sînt reprezentate cîteva ramuri ale industriei (*identificați-le studiind harta din* fig. 4.9b). Crește rolul orașului Cahul ca centru de învățămînt, aici funcționînd Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu", cîteva colegii, licee ș.a. În oraș se află o stațiune balneară care funcționează pe baza apelor minerale curative.

Alt centru urban important din regiune este municipiul ***Comrat*** (26 de mii de locuitori), centrul administrativ al UTA Găgăuzia. Localitatea a apărut la începutul sec. al XIX-lea ca o colonie de găgăuzi și bulgari, care au imigrat pe aceste meleaguri de pe Peninsula Balcanică. În prezent aici sînt reprezentate industria alimentară, prelucrarea metalelor, rafinarea petrolului ș.a. În oraș activează o universitate, un colegiu pedagogic, un muzeu al ținutului natal etc.

Celelalte orașe din regiunile de Nord și de Sud au o populație mai mică de 25 de mii de locuitori și reprezintă centre economice și culturale de importanță raională.

Identificați pe hărțile din *fig. 4.9a* și *4.9b* aceste centre și determinați ramurile de specializare a economiei.

Peisajele pitorești ale celor două regiuni, obiectivele naturale și cele umane, îndeosebi mănăstirile prezintă un interes turistic deosebit (*fig. 4.12*).

Fig. 4.11. Intersecție modernizată pe traseul auto Chișinău-Bălți

ȘTIȚI CĂ...

Tighina (Bender) *este unul dintre cele mai mari noduri de transport feroviar din țară. Localitatea are un patrimoniu istorico-cultural valoros. Cel mai cunoscut obiectiv este cetatea medievală (construită în sec. XIV) renovată, care, împreună cu peisajele pitorești din valea Nistrului, creează premise favorabile pentru dezvoltarea turismului.*

ȘTIȚI CĂ...

Bugeac *(cuvîntul este de origine turcică și, în traducere, înseamnă „unghi" sau „colț") – regiune istorico-geografică în partea de sud a Basarabiei, ce se întinde la răsărit de Prut spre Nistru. După întemeierea statului feudal al Moldovei (1359), face parte din acesta. În secolele XVI-XIX, acest ținut de stepă a fost populat și de tătarii nogai, care se îndeletniceau cu păstoritul. În 1812, Bugeacul, împreună cu întreg teritoriul Basarabiei, a fost anexat de Imperiul Rus, tătarii fiind izgoniți.*

ȘTIAȚI CĂ... *Vestigii unice în sudul țării sînt* ***Valurile lui Traian****. Aceste fortificații de pămînt uriașe, au fost ridicate în perioada Imperiului Roman. Valul lui Traian de Sus, cu o lungime de circa 140 km, începe la Prut, în aval de Leova și se termină la Nistru, între satele Chițcani și Copanca. Valul lui Traian de Jos începe la Prut, lîngă satul Vadul lui Isac, terminîndu-se în lacul Sasîk (Kunduk) din Ucraina.*

Fig. 4.12. Mănăstirea Japca (rnul Florești), situată pe o terasă în dreapta fluviului Nistru

Dintre problemele social-economice ale celor două regiuni, cele mai stringente sînt îmbătrînirea demografică, șomajul, asigurarea insuficientă cu apă de calitate a locuitorilor din Regiunea de Sud, problemele ecologice, îndeosebi în orașele mai mari ș.a.

Dezbateri la temă

Discutați cu colegii despre dezvoltarea social-economică a regiunilor de Nord și de Sud, aplicînd metoda analizei SWOT. Completați în caiet tabelul SWOT pentru fiecare regiune, după modelul de mai jos:

Puncte tari	Puncte slabe
Oportunități	**Riscuri**

FORMARE ȘI EVALUARE

1. Analizînd harta din *fig. 1.9, pag. 17,* identificați bogățiile minerale prezente în regiunile de Nord și de Sud și comparați diversitatea lor.
2. Identificați asemănările și deosebirile în specializarea creșterii animalelor și a industriilor de prelucrare în regiunile de Nord și de Sud, analizînd comparativ hărțile din *fig. 4.9a* și *4.9b*.
3. În baza analizei hărților (*fig. 4.9a* și *4.9b*), completați în caiet tabelul de mai jos. Scrieți care sînt ramurile industriei grele reprezentate în regiunile de Nord și de Sud și centrele de producere.

Regiunile	Ramurile industriei grele	Centrele de producere
Regiunea de Nord		
Regiunea de Sud		

4*. Scrieți un eseu despre unul dintre orașele din regiunile de Nord și de Sud, aplicînd algoritmul de caracterizare a unei așezări umane din Anexa 3.

29. REGIUNEA DIN STÎNGA NISTRULUI

„Cînd te trezești dimineața
Cu Nistrul bătrîn în față,
Adu-ți aminte de soră,
Adu-ți aminte de tată.“
(Versuri din piesa muzicală *Transnistria*, de Iurie Sadovnic Orheianu)

- Identificați pe hartă (*fig. 4.1*) limitele Regiunii din Stînga Nistrului.
- Comparați Regiunea din Stînga Nistrului cu celelalte regiuni, folosind datele din *tabelul 4.1*.

1. Poziția economico-geografică. Regiunea din Stînga Nistrului cuprinde teritoriul țării situat la est de fluviul Nistru. Această regiune este cea mai mică din țară după suprafața teritoriului și după numărul de locuitori, însă are o poziție economico-geografică favorabilă.

Explicați avantajele poziției economico-geografice a regiunii, consultînd harta din *fig. 4.1*.

Regiunea cuprinde 146 de localități din unitățile administrativ-teritoriale din Stînga Nistrului. În cadrul regiunii ele sînt divizate în 5 raioane administrative (Camenca, Rîbnița, Dubăsari, Grigoriopol, Slobozia) și municipiul Tiraspol (*fig. 4.15*).

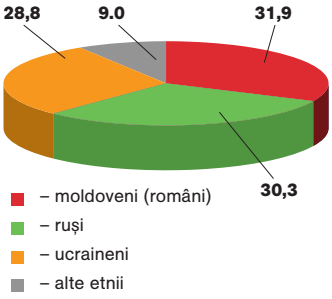

Fig. 4.13. Componența etnică a populației Regiunii din Stînga Nistrului (în %, conform datelor recensămîntului din anul 2004)

2. Condițiile și resursele naturale ale regiunii sînt favorabile. Ea este situată aproape în întregime în Cîmpia Nistrului Inferior, care este mai puțin fragmentată. Terenurile plane dețin mai mult de jumătate din

Fig. 4.14. Orașul Tiraspol

Fig. 4.15. Regiunea din Stînga Nistrului

Fig. 4.16. Livezi din lunca Nistrului

Fig. 4.17. Legumicultura în lunca Nistrului

suprafaţa totală. Resursele subsolului sînt neînsemnate, fiind reprezentate de cîteva tipuri de materiale de construcţie (*fig. 1.9, pag. 17*).

3. Populaţia. Regiunea are o densitate mare a populaţiei, concentrată preponderent în valea Nistrului, unde sînt soluri fertile, posibilităţi de irigare etc. Componenţa etnică este mai diversificată decît în alte regiuni (*studiaţi* fig. 4.13). Mai răspîndită este populaţia autohtonă, cea mai mare parte a ei locuind în mediul rural. În oraşele Tiraspol, Rîbniţa şi Dnestrovsc, predomină ucrainenii şi ruşii.

Regiunea are cel mai înalt nivel de urbanizare din ţară – 58%. Au statut de aşezare urbană 9 localităţi, dintre care una este municipiu – Tiraspol. Aşezările rurale sînt mari, avînd în medie 2-3 mii de locuitori, iar cîteva au peste 7 mii de locuitori: Sucleia, Parcani, Cioburciu ş.a. În regiune se manifestă acut criza demografică, bilanţul natural înregistrînd valori negative de mulţi ani. Are loc un proces rapid de depopulare şi de îmbătrînire demografică.

4. Economia. Industria are o structură multiramurală. În regiune se concentrează cea mai mare parte a industriei grele a Republicii Moldova. Astfel, regiunea contribuie cu 3/4 la producţia de energie electrică a ţării şi cu 100% la producţia de

metale. În regiune, se află principalul potențial al industriei de conserve și al celei textile (*identificați centrele industriale, studiind harta din* fig. 4.15).

Condițiile naturale prielnice determină un grad înalt de valorificare agricolă a teritoriului – circa 80%. Posibilitățile de irigare favorizează specializarea în legumicultură și pomicultură (*fig. 4.16* și *fig. 4.17*). Aici se află cele mai mari livezi din țară, în comuna Pervomaisc. Se cultivă frecvent și cerealele, floarea-soarelui, vița-de-vie, se cresc bovine, porcine, păsări ș.a.

? În baza hărții (*fig. 4.15*), constatați în ce subramuri ale agriculturii mai este specializată Regiunea din Stînga Nistrului.

5. Centrele economice cele mai importante sînt Tiraspol și Rîbnița, în care locuiește jumătate din populația regiunii.

Tiraspolul are aproximativ 144 de mii de locuitori, fiind situat pe malul stîng al Nistrului, în calea magistralelor de transport care unesc Chișinăul cu Odesa (Ucraina). În prezent orașul are funcții multiple: administrative, economice, de învățămînt etc. Unitățile economice cele mai importante sînt uzinele constructoare de mașini, care produc utilaj de turnat metal, aparate electrotehnice și electronice („Moldavizolit", „Electromaș" ș.a.). Mai sînt trei fabrici de conserve, Combinatul de vinuri și divinuri „KVINT", Combinatul de țesături de bumbac „Tirotex" ș.a. În Tiraspol, funcționează o universitate, cîteva colegii (de medicină, agricol, de muzică), numeroase școli, muzee, biserici (*fig. 4.18*), un teatru.

Rîbnița este al doilea oraș, ca mărime, din regiune, avînd 50 de mii de locuitori (*fig. 4.19*). Situat pe malul stîng al Nistrului, orașul Rîbnița este un important cen-

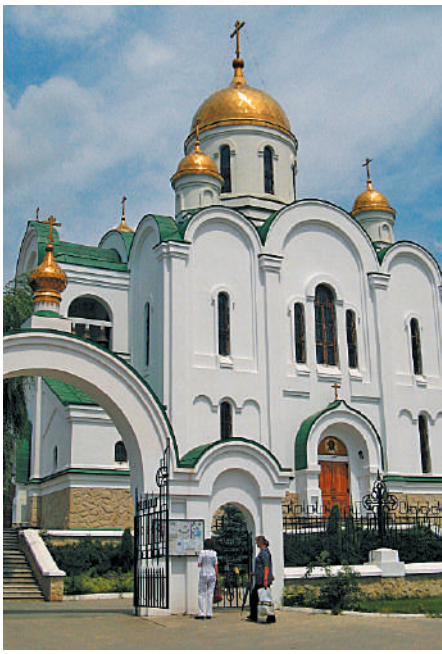

Fig. 4.18. Catedrala ortodoxă din Tiraspol

ȘTIȚI CĂ...

Localitatea ***Tiraspol*** *(adică* „oraș pe Nistru", *denumire provenită de la cuvintele grecești* Tiras *(numele vechi al Nistrului) și* polis – *„oraș") a fost întemeiată în anul 1792, în apropiere de vechiul sat de moldoveni Sucleia, iar din 1795 a devenit oraș. A avut, tradițional, funcție militară, ulterior însă a devenit un important centru comercial și industrial.*

Fig. 4.19. Un cartier nou din orașul Rîbnița

tru industrial, în care sînt localizate cîteva zeci de întreprinderi din diferite ramuri, printre care uzina metalurgică – o adevărată carte de vizită a orașului.

Consultînd *fig. 4.15,* stabiliți ce ramuri industriale se dezvoltă în orașul Rîbnița.

Orașul Rîbnița este unit cu orașul Rezina cu un pod rutier și altul feroviar, peste fluviul Nistru. Aceste două centre urbane au premise favorabile pentru dezvoltarea unui nod industrial.

Orașul ***Dubăsari*** este un centru raional cu o populație de 25 de mii de locuitori. Orașul are o poziție geografică favorabilă, fiind situat pe malul Nistrului. Pe aici, în trecut, era un loc de trecere a rîului, numit „Drumul Dubăsariului", iar denumirea localității provine de la cuvîntul „dubas", care are sens de „luntre mare". Principalele unități economice sînt centrala hidroelectrică (*fig. 4.20*), fabricile de vinuri, de conserve și de confecții. ***Dnestrovscul*** este un oraș mic și tînăr, înființat în anul 1963, în legătură cu construcția centralei termoelectrice, fiind numit și „orășelul energeticienilor". În apropierea orașului, pentru necesitățile CTE, a fost amenajat un lac de acumulare, folosit și în scop piscicol.

Fig. 4.20. Hidrocentrala de la Dubăsari pe fluviul Nistru, în funcțiune din anul 1954

Celelalte orașe din regiune au un număr mic de locuitori, populația fiind ocupată îndeosebi în sectorul serviciilor, industria alimentară și agricultură.

Regiunea din Stînga Nistrului are un potențial de dezvoltare semnificativ, valorificarea rațională a căruia ar contribui la prosperarea social-economică.

Dezbateri la temă

Este cunoscut faptul că, începînd cu anul 1990, relațiile dintre localitățile de pe cele două maluri ale Nistrului s-au restrîns considerabil. Discutați cu colegii și propuneți măsuri de extindere și de aprofundare a acestor relații.

FORMARE ȘI EVALUARE

1. Explicați factorii care determină concentrarea mare a populației regiunii în valea Nistrului.
2. Identificați asemănările și deosebirile în specializarea agriculturii în Regiunea din Stînga Nistrului și în Regiunea Centrală, analizînd comparativ hărțile din *fig. 4.15* și *4.3*.
3. Analizați harta din *fig. 4.15* și completați următorul tabel în caiet: enumerați ramurile industriei reprezentate în regiune și notați denumirile centrelor de producere.

Ramurile industriei	Centrele de producere

4*. Imaginați-vă că faceți o călătorie turistică pe Nistru, de la Dubăsari pînă la satul Palanca. Utilizînd hărțile din *fig. 3.76 (pag. 107)* și *fig. 4.15,* enumerați obiectivele turistice pe care le întîlniți și descrieți unul dintre acestea.

30. REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL GLOBALIZĂRII ȘI A DEZVOLTĂRII DURABILE

„Nicio națiune nu poate să trăiască într-o completă izolare față de celelalte."
(Jan Tinbergen, economist olandez, laureat al Premiului Nobel pentru Științe Economice)

- Numiți cîteva organizații internaționale din care face parte Republica Moldova.
- Amintiți-vă, din cele studiate în clasa a VIII-a, esența conceptului de dezvoltare durabilă.

1. Republica Moldova în organizațiile internaționale. În perioada actuală, practic toate țările lumii întreține relații economice, culturale, științifice, politice, militare etc. Pentru a facilita colaborarea între state, au fost create numeroase organizații internaționale. După obținerea independenței, țara noastră a devenit membră a multor organizații internaționale. Principala dintre acestea este ***Organizația Națiunilor Unite (ONU)*** și instituțiile din componența sa. Un rol important în promovarea reformelor în țara noastră îl are colaborarea cu instituțiile financiare internaționale, în special cu ***Fondul Monetar Internațional (FMI)*** și ***Banca Mondială (BM)***, care sprijină țările în curs de dezvoltare prin acordarea de credite și ajutoare financiare.

ȘTIȚI CĂ...

ONU *a fost creată în anul 1945 și întrunește 193 de state. Republica Moldova are relații cu mai multe instituții ale ONU: FAO (Organizația Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură), OMC (Organizația Mondială a Comerțului), UNESCO (Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură), UNICEF (Fondul Națiunilor Unite pentru Copii), Fondul Monetar Internațional, Banca Mondială ș.a.*

Studiați *tabelul 4.3* și identificați organizațiile internaționale din care face parte Republica Moldova și data aderării.

2. Republica Moldova în colaborarea regională. Țara noastră face parte și din diverse organizații regionale.

Tabelul 4.3. Principalele organizații internaționale din care face parte Republica Moldova

Organizațiile internaționale	Data aderării	Numărul total de țări membre
Organizația Națiunilor Unite (ONU)	2 martie 1992	193
Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO)	27 mai 1992	195
Organizația Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură (FAO)	1995	194
Comunitatea Statelor Independente (CSI)	8 aprilie 1994	9
Organizația Mondială a Comerțului (OMC)	26 iulie 2001	162
Organizația de Cooperare Economică la Marea Neagră (OCEMN)	25 iunie 1992	12

Fig. 4.21. Simbolul Acordului de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană semnat la 27 iunie 2014

În 1994, Republica Moldova a aderat la ***Comunitatea Statelor Independente (CSI)***, care întrunește cîteva state din fosta Uniune Sovietică. Această organizație se confruntă însă cu multiple dificultăți, avînd o eficiență redusă de funcționare.

Republica Moldova este stat membru-fondator al organizației economice regionale ***Cooperarea Economică la Marea Neagră***. Principalul scop al acestei organizații este stimularea interacțiunii și armoniei între statele membre, precum și asigurarea păcii, stabilității, prosperității și relațiilor de bună vecinătate în regiunea Mării Negre.

Cea mai importantă organizație regională la care intenționează să adere Republica Moldova este ***Uniunea Europeană (UE)*** – o uniune de state europene prospere ale lumii contemporane. *Acordul de Asociere dintre Republica Moldova și UE,* semnat în anul 2014, prevede un ansamblu de activități în toate domeniile, inclusiv un *Acord de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător* (*fig. 4.21*). Acesta instituie comerțul liber dintre toate țările UE și Republica Moldova. Aderarea la UE este, la ora actuală, un obiectiv strategic al țării noastre. Această aderare va deschide noi perspective pentru economia națională (extinderea pieței de desfacere, stimularea investițiilor de capital ș.a.), pentru libera circulație a persoanelor, ceea ce va contribui la modernizarea țării.

O direcție importantă de colaborare regională în Comunitatea Europeană este crearea **euroregiunilor** – zone frontaliere de colaborare între statele europene în domeniile economic, cultural, educațional, al mediului etc. Avantajul primordial al euroregiunilor pornește de la faptul că este mai simplu să ai afaceri cu vecinul. Republica Moldova este parte la 4 euroregiuni, împreună cu regiunile vecine din România și Ucraina: a) Prutul de Sus; b) Siret–Prut–Nistru; c) Dunărea de Jos; d) Nistru (identificați limitele acestor euroregiuni pe harta din *fig. 4.22*).

3. Procesul de globalizare și Republica Moldova. Începutul sec. al XX-lea se caracterizează prin intensificarea procesului de **globalizare**, care cuprinde practic toate țările lumii. Fundamentul procesului de globalizare este economia mondială, iar pilonul principal – libe-

Sudierea documentelor

Consultați site-ul Guvernului Republicii Moldova (www.gov.md) și surse din mass-media și stabiliți obiectivele principale ale Acordului de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, semnat la 27 iunie 2014, cu privire la dezvoltarea economică.

TERMENI-CHEIE

Globalizare – proces bazat pe creșterea interdependenței dintre statele lumii, ca rezultat al extinderii și aprofundării relațiilor în toate domeniile vieții economice, politice, sociale, culturale, științifice și de mediu.

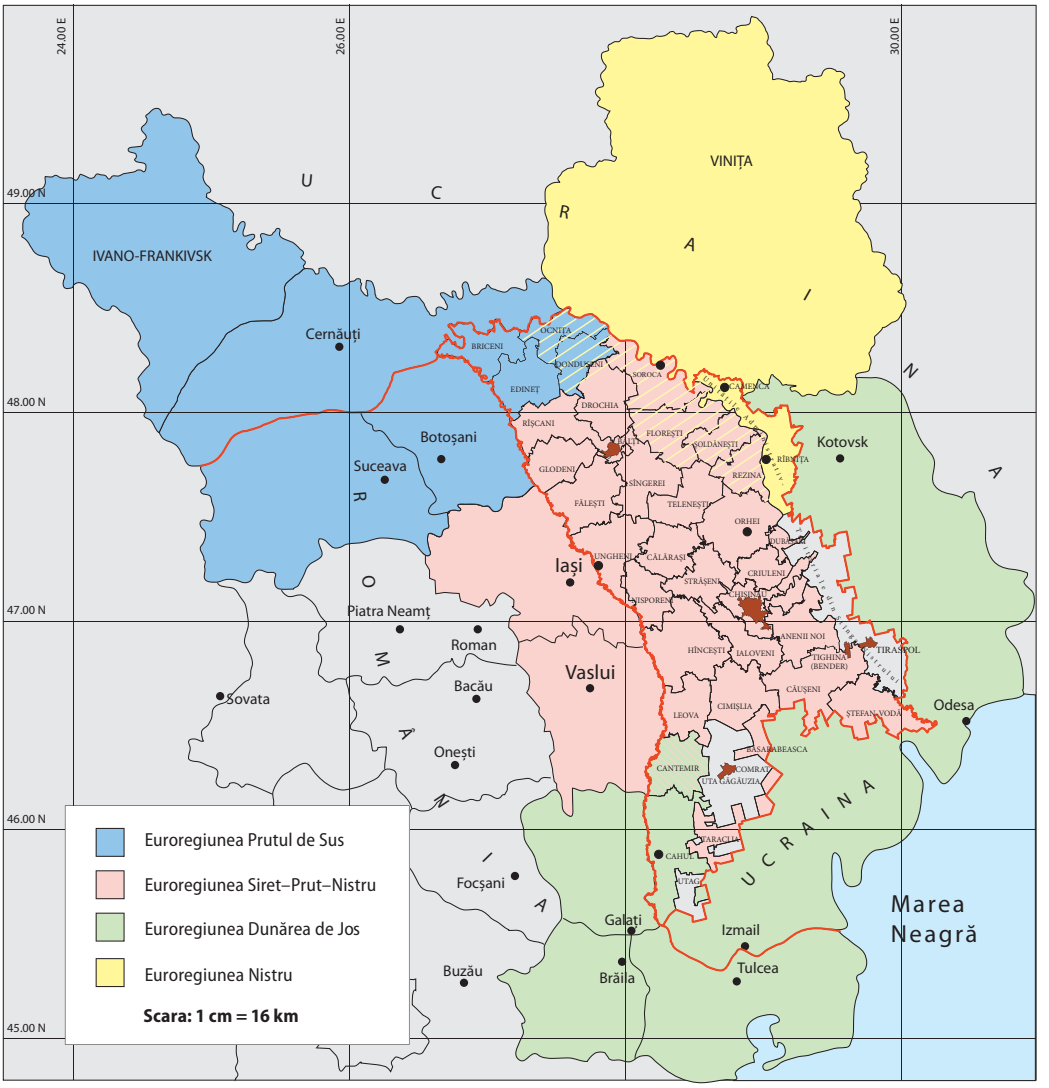

Fig. 4.22. Euroregiunile din care face parte și Republica Moldova

ralizarea schimburilor comerciale la nivel internațional. Aceasta a dus la formarea unei piețe externe globale. În așa mod, se manifestă tot mai intens libera circulație a mărfurilor, serviciilor, capitalului financiar, tehnologiilor, informațiilor, persoanelor etc. Realizări relevante ale globalizării sînt rețeaua globală Internet, programele comune ale multor țări în spațiul cosmic ș.a. Cu toate avantajele și dezavantajele sale, globalizarea este un proces inevitabil. Prin urmare, țările lumii trebuie să-și adapteze strategiile de dezvoltare la această realitate. Republica Moldova, fiind un stat mic, este puternic influențată de procesul globalizării. Țara noastră urmează să-și găsească nișa sa în cadrul economiei mondiale și a relațiilor internaționale, prin promovarea intereselor naționale.

Fig. 4.23. Modelul dezvoltării durabile

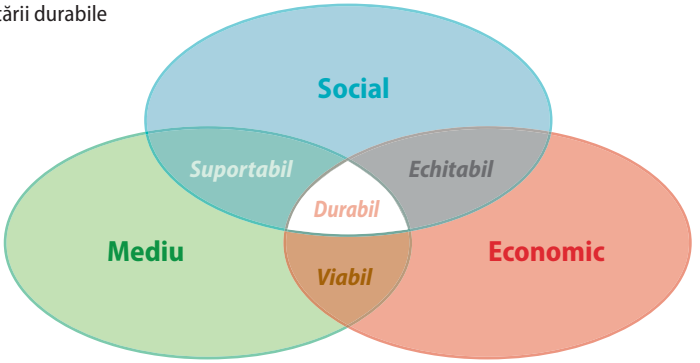

4. Dezvoltarea durabilă a Republicii Moldova. Multiplele probleme cu care se confruntă omenirea în ultima perioadă, îndeosebi problemele social-economice și de mediu, deficitul unor resurse naturale și neajunsurile globalizării, au generat conceptul de **dezvoltare durabilă**. Comisia Mondială pentru Mediu și Dezvoltare definește acest concept ca „dezvoltare care urmărește satisfacerea nevoilor prezentului, fără a compromite posibilitatea generațiilor viitoare de a-și satisface propriile nevoi".

Dezvoltarea durabilă cuprinde trei componente: *socială, economică* și *de mediu* (*fig. 4.23*). Atingerea scopului major urmărit este posibilă doar prin realizarea obiectivului pentru fiecare componentă:

- societate echitabilă;
- economie viabilă;
- mediu ambiant suportabil.

Tabelul 4.4. Produsul Intern Brut (PIB) în valoare nominală pe locuitor în unele state ale lumii, conform datelor FMI (dolari SUA, anul 2015)

Locul în lume	Statele	PIB-ul pe locuitor
1.	Luxemburg	103187
2.	Elveția	82187
3.	Qatar	78829

Locul în lume	Statele	PIB-ul pe locuitor
103.	Albania	4200
133.	Ucraina	2109
139.	***Republica Moldova***	***1740***

Locul în lume	Statele	PIB-ul pe locuitor
64.	Turcia	9290
68.	România	8807
72.	Rusia	8447

Locul în lume	Statele	PIB-ul pe locuitor
184.	Malawi	378
185.	Republica Centrafricană	339
186.	Burundi	315

Conceptul dezvoltării durabile trebuie să fie pus la baza dezvoltării fiecărei țări, îndeosebi a celor slab dezvoltate. Republica Moldova are un nivel de dezvoltare economică scăzut, comparativ cu multe state ale lumii (*comparați țările lumii indicate în* tabelul 4.4 *după PIB-ul pe locuitor*). Principala soluție pentru o dezvoltare economică rapidă și sustenabilă a țării noastre este implementarea principiilor dezvoltării durabile.

Republica Moldova a început a promova prevederile dezvoltării durabile prin aprobarea în parlament, în anul 2012, a *Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2020"*. Aceasta urmărește dezvoltarea social-economică a țării, prin trecerea de la modelul tradițional la cel durabil (*fig. 4.24*).

În concluzie, progresul social-economic și prosperarea Republicii Moldova pot fi realizate doar prin: colaborarea avantajoasă cu alte țări, adaptarea la procesul de globalizare și promovarea dezvoltării durabile.

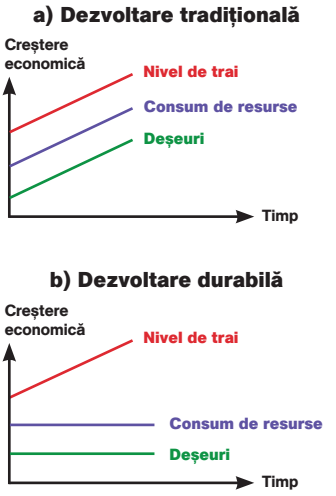

Fig. 4.24. Schema dezvoltării social-economice: a) tradițională; b) durabilă

Dezbateri la temă

Discutați cu colegii despre perspectivele aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană (UE), aplicînd metoda analizei SWOT. Evidențiați punctele forte și pe cele slabe ale UE, precum și oportunitățile și riscurile pentru țara noastră în cazul aderării la UE. Completați în caiet tabelul SWOT, după modelul de mai jos:

Puncte tari	Puncte slabe
Oportunități	**Riscuri**

FORMARE ȘI EVALUARE

1. Deduceți avantajele și dezavantajele participării țării noastre în organizațiile internaționale menționate în cadrul acestei teme, consultînd și alte surse de informare, și completați în caiet un tabel după modelul de mai jos:

Organizațiile internaționale	Avantaje	Dezavantaje

2. Formulați cîte un exemplu de dezvoltare durabilă pentru fiecare dintre cele trei componente ale dezvoltării durabile prezentate în modelul din *fig. 4.23*.

3. Identificați deosebirea dintre dezvoltarea social-economică tradițională și cea durabilă, analizînd schemele din fig. *4.24*.

4.* Scrieți un eseu despre una dintre activitățile/ proiectele din țara noastră ce se desfășoară în cadrul euroregiunilor.

TEST de autoevaluare la capitolul IV

(rezolvați sarcinile în caiet)

1. Alcătuiți triade cu denumirile obiectivelor turistice ale celor patru regiuni:

   Rezervația Științifică „Plaiul Fagului", Regiunea din Stînga Nistrului, Mănăstirea Japca, Valurile lui Traian, Conacul din Dolna, Regiunea de Nord, Rezervația Științifică „Iagorlîc", Complexul muzeal „Orheiul Vechi", Regiunea de Sud, Catedrala ortodoxă din Tiraspol, Rezervația Științifică „Pădurea Domnească", Mănăstirea „Noul Neamț" din Chițcani, Regiunea Centrală, Stațiunea balneoclimaterică din Camenca, Cetatea Soroca, Rezervația Științifică „Prutul de Jos".

2. Completați tabelul „Caracterizarea Regiunii Centrale", aplicînd metoda analizei SWOT.

Caracteristici	Puncte tari	Puncte slabe	Oportunități	Riscuri
1. Poziția economico-geografică				
2. Condițiile și resursele naturale				
3. Populația				
4. Economia				
5. Centrele economice				

3. Comparați Regiunea de Nord cu Regiunea de Sud, după caracteristicile indicate. Deduceți deosebirile și completați tabelul:

Caracteristici	Regiunea de Nord	Regiunea de Sud
1. Tipurile de resurse minerale		
2. Densitatea populației		
3. Subramurile de specializare a agriculturii		
4. Subramurile de specializare a industriei		

4. Răspundeți în scris la întrebări:
   a) De ce Regiunea Centrală are cel mai mare număr de locuitori, comparativ cu celelalte regiuni ale țării?
   b) De ce Regiunea de Nord are un nivel de dezvoltare a industriei mai înalt, comparativ cu Regiunea de Sud?
   c) De ce Regiunea de Sud are ca subramură de dezvoltare tradițională creșterea ovinelor?
   d) De ce agricultura Regiunii din Stînga Nistrului este specializată îndeosebi în legumicultură și pomicultură?
5. Argumentați afirmația: „Regiunea din Stînga Nistrului are cel mai înalt nivel de urbanizare din Republica Moldova", comparativ cu celelalte regiuni.
6. Argumentați, prin exemple, două oportunități și două riscuri pentru dezvoltarea social-economică a Republicii Moldova, în cazul aderării la Uniunea Europeană.
7. Propuneți și argumentați cîte o măsură realizabilă de dezvoltare durabilă a Republicii Moldova, pentru cele trei componente: a) socială; b) economică; c) de mediu.

ANEXE

Anexa 1. Date generale privind unităţile administrativ-teritoriale (01.01.2016)

Unităţile administrativ- teritoriale	Suprafaţa teritoriului, km²	Populaţia, mii de locuitori	Densitatea populaţiei, locuitori/ km²	Localităţi, total	Aşezări urbane	Comune (sate)	Ponderea populaţiei urbane, % din total
Anenii Noi	887,62	83,4	94	45	1	25	11
Basarabeasca	295,41	28,5	96	10	1	6	44
Briceni	814,44	72,9	89	39	2	26	21
Cahul	1545,28	124,6	81	55	1	36	32
Cantemir	867,86	62,0	71	51	1	26	9
Călăraşi	753,55	77,8	103	43	1	27	21
Căuşeni	1310,58	90,5	69	48	2	28	27
Cimişlia	922,83	60,1	65	39	1	22	24
Criuleni	687,95	73,6	107	43	1	24	12
Donduşeni	644,12	42,9	67	30	1	21	24
Drochia	999,91	87,4	87	40	1	27	23
Dubăsari	309,22	35,3	114	15	–	11	–
Edineţ	932,92	80,7	85	49	2	30	32
Făleşti	1072,60	91,5	85	75	1	32	18
Floreşti	1108,19	87,6	79	74	3	37	22
Glodeni	754,18	59,6	79	35	1	18	19
Hînceşti	1471,95	120,2	82	63	1	38	14
Ialoveni	783,47	101,3	129	34	1	24	16
Leova	764,73	52,8	69	39	2	23	29
Nisporeni	629,02	65,6	104	39	1	22	22
Ocniţa	597,47	54,0	90	33	3	18	35
Orhei	1228,31	125,0	102	75	1	37	27
Rezina	621,79	50,8	82	41	1	24	25
Rîşcani	936,03	67,9	73	55	2	26	23
Sîngerei	1033,71	92,2	89	70	2	24	20
Soroca	1042,99	100,1	96	68	1	34	38
Străşeni	729,32	92,3	127	39	2	25	24
Şoldăneşti	598,37	41,9	70	33	1	22	18
Ştefan-Vodă	998,38	70,4	71	26	1	22	12
Taraclia	673,69	43,6	65	26	2	13	47
Teleneşti	848,62	72,6	86	54	1	30	11
Ungheni	1082,62	117,3	108	74	2	31	35
Mun. Chişinău	571,64	814,1	1424	35	7	12	91
Mun. Bălţi	78,01	150,7	1932	3	1	2	97
Mun. Tighina (Bender)	97,3	98,7	1014	2	1	1	93
UTA Găgăuzia	1848,45	161,9	88	32	3	23	41
UAT din Stînga Nistrului	3303,73	406,4	123	146	9	69	58
Total	**33846,26**	**4058,2**	**120**	**1678**	**65**	**916**	**43**

Anexa 2. Mișcarea naturală a populației (la 1 000 de locuitori)

Anii	Total			Mediul urban			Mediul rural		
	Născuți vii	Decedați	Bilanț natural	Născuți vii	Decedați	Bilanț natural	Născuți vii	Decedați	Bilanț natural
1940	26,6	16,9	**9,7**	21,0	16,9	**4,1**	27,5	16,9	**10,6**
1950	38,9	11,2	**27,7**	29,7	9,8	**19,9**	40,8	11,6	**29,2**
1960	29,3	6,4	**22,9**	21,7	5,8	**15,9**	31,6	6,6	**25,0**
1970	19,4	7,4	**12,0**	18,5	6,6	**11,9**	19,8	7,8	**12,0**
1980	19,8	10,1	**9,7**	19,4	18,1	**11,3**	20,1	11,5	**8,6**
1990	17,7	9,7	**8,0**	16,7	7,4	**9,3**	18,5	11,9	**6,6**
1995	13,0	12,2	**0,8**	10,8	9,3	**1,5**	14,9	14,7	**0,2**
2000	10,2	11,3	**-1,1**	8,4	8,8	**-0,4**	11,4	13,2	**-1,8**
2005	10,5	12,4	**-1,9**	9,1	9,5	**-0,4**	11,5	14,5	**-3,0**
2010	11,4	12,3	**-0,9**	10,2	9,1	**1,1**	12,2	14,5	**-2,3**
2015	10,9	11,2	**-0,3**	9,3	8,7	**0,6**	12,0	12,9	**-0,9**

Anexa 3. Algoritmul de caracterizare a unei așezări umane

1. Evaluarea poziției economico-geografice în raport cu:
- **a.** căile de transport;
- **b.** capitala și centrul raional (sau municipal);
- **c.** alte centre economice din apropiere.

2. Particularitățile cadrului natural și problemele ecologice:
- **a.** formele de relief;
- **b.** prezența resurselor minerale;
- **c.** prezența resurselor de apă (râuri, lacuri, bazine artificiale, ape subterane);
- **d.** asigurarea localității cu apă potabilă;
- **e.** prezența resurselor vegetale și a celor animale;
- **f.** valorificarea resurselor naturale;
- **g.** problemele ecologice și măsurile de protecție a mediului.

3. Schiță istorico-geografică:
- **a.** anul întemeierii localității și originea toponimului;
- **b.** dezvoltarea economiei localității în diferite perioade.

4. Populația:
- **a.** dinamica numărului de locuitori în diferite perioade;
- **b.** mișcarea naturală și migrația;
- **c.** componența etnică și cea confesională;

d. resursele de muncă și distribuția lor pe sectoare ale economiei;
e. descrierea obiceiurilor și tradițiilor din localitate;
f. personalități marcante născute în localitatea respectivă (savanți, oameni de artă ș.a.).

5. Economia:
a. unitățile economice din localitate (agricole, industriale ș.a.);
b. caracterizarea unor unități economice (baza de materie primă, sortimentul producției și comercializarea ei);
c. transportul și comunicațiile;
d. instituțiile de învățământ, medicale, culturale, comerciale, de deservire a populației.

6. Aspecte arhitecturale ale localității:
a. rețeaua de străzi;
b. tipurile de blocuri (case);
c. divizarea localității în cartiere (mahalale).

7. Proiecte de dezvoltare a localității (economice, de dezvoltare socială, ecologice, de amenajare a teritoriului).

Anexa 4. Algoritmul de caracterizare a unei regiuni economico-geografice

1. Componența regiunii:
a. limitele regiunii;
b. unitățile administartiv-teritoriale care fac parte din regiune.

2. Evaluarea poziției economico-geografice:
a. în raport cu regiunile și statele vecine;
b. în raport cu cele mai importante căi de transport;
c. în raport cu centrele economice și culturale mai mari.

3. Evaluarea economică a cadrului natural:
a. condițiile naturale pentru trai și pentru activitatea umană;
b. resursele naturale și protecția mediului.

4. Populația:
a. repartiția și densitatea populației;
b. structura populației;
c. asigurarea cu resurse de muncă;
d. particularitățile rețelei de așezări umane.

5. Caracterizarea economiei:
a. ramurile de specializare a economiei (a agriculturii, industriei ș.a.);
b. legăturile economice cu alte regiuni;
c. principalele centre economice;
d. principalele obiective turistice.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Sochircă, Vitalie.
Geografia umană a Republicii Moldova. Manual pentru cl. a 9-a/ Vitalie Sochircă, Matei Mâtcu; comisia de evaluare: Elena Beregoi [et. al.]. – Ed. a 3-a rev. – Chișinău: Arc, 2016 (Combinatul Poligrafic) – 144 p.
Apare cu sprijinul financiar al Fondului special pentru manuale.
ISBN 9975-61-999-8

911.3(478)(075.3)
S 65

Editura ARC, str. G. Meniuc nr. 3, Chișinău;
tel.: (37322) 73-36-19, 73-53-29; fax (37322) 73-36-23;
e-mail: info.edituraarc@gmail.com; www.edituraarc.md

Imprimat la Combinatul Poligrafic
Chișinău, str. P. Movilă nr. 35. Tel.: 24-30-92
Com. nr. 60926

ISBN 978-9975-61-999-8